

Předmluva

Existuje jeden příběh, možná mýtus. Jak už to u mýtických vyprávění chodí, má mnoho podob. A - jak už to bývá - původ tohoto příběhu je nejasný. Už si nevzpomínám, jestli jsem ho slyšel nebo četl, a kde a kdy. Jistě vím jen to, že následující příběh se jmenuje „Rabínův dar“.

Příběh se týká kláštera, jenž v důsledku těžkých časů upadal. Kdysi byl sídlem velkého řádu; ten v důsledku protiklášterních nepokojů v sedmnáctém a osmnáctém století a vzestupu sekularismu ve století devatenáctém přišel o všechny své další kláštery a byl zdecimován natolik, že v rozpadajícím se sídle zůstalo pouze pět mnichů: opat a čtyři další, všichni více než sedmdesátiletí. Bylo jasné, že řád umírá.

V hlubokých lesích obklopujících klášter byla malá chatrč, kterou čas od času užíval rabín z blízkého města coby poustevny. Po mnoha letech modliteb a rozjímání se mniši stali do jisté míry okultisty, a tak vždy vycítili, kdy je rabín ve své poustevně. „Rabín je v lesích, rabín je zase v lesích," šeptávali si. Opat, který se trápil nad bezprostředně hrozící zkázou řádu, jednou napadlo poustevnu navštívit a požádat rabína o radu, zda ví o nějaké možnosti, jak klášter zachránit.

Rabín přivítal opata ve své chatrči. Když ale vysvětlil účel své návštěvy, rabín s ním mohl jen soucítit. „Vím, jaké to je," horlil, „duchovno z lidí odešlo. V mém městě je to úplně stejné. Do synagogy už skoro nikdo nechodí." A tak starý opat a starý rabín bědovali spolu. Pak si četli části tóry a potichu mluvili o závažných filozofických věcech. Čas ubíhal a opat musel odejít. Objali se. „Je úžasné, že jsme se po tolika letech sešli," řekl opat, „nedostalo se mi však toho, skrz co jsem sem přišel. Není nic, co bys mi mohl říci? Ani náznak rady, který by mi pomohl spasit můj umírající řád?"

„Ne, je mi líto," odpověděl rabín, „neporadím ti. Jediné, co ti mohu říci, je, že Mesiášem je jeden z vás." Když se rabín vrátil do kláštera, shromáždili se kolem něj jeho druzi a ptali se: „Tak co řekl rabín?" „Nemůže nám pomoci," odpověděl opat. „Jen jsme bědovali a četli spolu tóru. Jediné, co mi řekl, když jsem odcházel, bylo něco tajemného; že Mesiášem je jeden z nás. Nevím, co tím myslel."

V následujících dnech, týdnech a měsících o tom staří mniši přemýšleli a ptali se sami sebe po možném významu rabínových slov. Mesiášem je jeden z nás? Potom ale kdo? Mohl mít na mysli někoho z nás, mnichů v tomto klášteře? Myslíš, že jde o opata? Ano, pokud tím chtěl na někoho ukázat, pak na otce opata. Byl naším vůdcem po více než jednu generaci. Na druhé straně mohl myslet na bratra Tomáše. Bratr Tomáš je jistě svatý muž. Každý ví, že Tomáš je mužem světla. Jistě nemohl myslet bratra Elreda. Elred je postupem času stále vrtošivější. Ale když o tom člověk zpětně přemýšlí, přestože je lidem trnem v

oku, má Elred vlastně vždycky pravdu. Často velkou pravdu. Možná, že rabín myslel na bratra Elreda. Ale jistě ne na bratra Filipa. Filip je tak pasivní, opravdová nicka. Jenže on má jakýsi téměř nadpřirozený dar být vždy tam, kde je ho třeba. Prostě se zázračně objeví po tvém boku. Možná že Mesiášem je Filip. Samozřejmě že rabín nemyslel mne. Jsem jen obyčejný člověk. A co když myslel? Že já jsem ten Mesiáš? Ó Bože, já ne. Nemohu pro Tebe tolik znamenat. Nebo ano? Když takto přemítali, začali se s ohledem na to, kdyby jeden z nich byl oním Mesiášem, k sobě navzájem staří mniši chovat s mimořádným respektem. A na základě toho, že by náhodou jeden z nich mohl být Mesiášem, chovali se s mimořádným respektem i sami k sobě.

Klášter se nacházel v krásném lese, a tak se stávalo, že sem lidé čas od, času zavítali, aby pojedli na jeho jemném trávníku, aby se prošli po jeho pěšinách a aby tu občas dokonce i meditovali v jeho zchátralé kapli. A když tak činili, aniž si toho byli vědomi, cítili auru mimořádné úcty, která teď staré mnichy obklopovala a zdála se z nich vyzařovat a prostupovat atmosféru toho místa. Bylo na tom něco podivně přitažlivého a působivého. Aniž přesně věděli proč, začali se do kláštera vracet na pikniky, hrát si nebo se modlit stále častěji. Přiváděli své přátele, aby jim toto zajímavé místo ukázali. A jejich přátele přiváděli své přátele.

Pak se stávalo, že někteří z mladých mužů, kteří přicházeli na návštěvu do kláštera, mluvili se starými mnichy více a více. Po nějaké době je jeden z nich požádal, zda by se k nim mohl připojit. Potom další. A ještě další. Tak se během pár let klášter náhle znovu stal sídlem vzkvétajícího řádu a díky rabínovu daru mohutným centrem osvícenosti a spirituality v říši.

Úvod

V komunitě a skrze komunitu lze dojít ke spáse světa.

Nic není důležitější. Přesto je téměř nemožné komunitu smysluplně popsat někomu, kdo ji nikdy nezažil - a většina z nás s opravdovou komunitou žádnou zkušenost nemá. Problém se podobá snaze popsat chuť artyčoků někomu, kdo je nikdy nejedl.

I tak se o to musíme pokusit. Neboť lidské plémě dnes stojí na prahu sebezničení. Říká se, že některé z obětí Hirošimy a Nagasaki se po výbuchu slepě potulovaly po ulicích a tahaly za sebou cáry vlastní kůže. Bojím se o svou kůži. Ještě více se bojím o kůži svých dětí. A bojím se o vaši kůži Chci si zachránit kůži Ke spáse potřebuji vás a vy potřebujete mne. Musíme vstoupit do vzájemné komunity. Vzájemně se potřebujeme. Protože tak málo lidí má představu o komunitě a ták mnoho z nich ví, že úsilí o mír musí být naprostou prioritou civilizace, myslel jsem si nejprve, že by se tato kniha měla jmenovat „Mírové úsilí a komunita". To by ale bylo nelogické pořadí. Neboť pochybuji o tom, že bychom my Američané byli s to efektivně komunikovat s Rusy (nebo jakýmkoliv lidmi jiných kultur), když v zásadě nevíme, jak komunikovat se sousedy z vedlejšího vchodu a ještě méně se sousedy přes cestu. Opravdová komunikace začíná — stejně jako shovívavost - v domovech. Možná by úsilí o mír mělo začít maličkostmi. Nenavrhuji teď, abychom se vzdali globálních mírových snah. Nicméně mám obavy, jak daleko můžeme dojít na cestě ke globální komunitě - která je jedinou cestou k mezinárodnímu míru - dokud se nenaučíme základním principům našich individuálních životech a osobních sférách vlivu."

Tato kniha v každém případě začne skromně. První část se zcela soustředí na mou osobní zkušenost s komunitou. Tam jsem totiž zjistil, jak je extrémně důležitá pro můj vlastní život a pro životy tisíců bližních, když jsme se společně snažili komunikovat bez povrchnosti, překrucování nebo nenávisti.

Druhá část této knihy bude více „teoretická". Je to slovo, které užívám nerad, protože „teoretický" mnohdy znamená „nepraktický". Tady se ale pokusím vybudovat most mezi dvěma základními koncepty utváření komunit v osobním a mezinárodním, multikulturálním chápání. Je teoretická, protože o takový most se výrazněji dosud nikdo nepokusil. To, že je nevyzkoušený, ale sotva znamená, že je nepraktický. Neboť realita je taková, že nepraktické jsou mezinárodní vztahy v našem tradičním smyslu. Byly vyzkoušeny a je zřetelné a nepochybné, že nám chybí. Není nepraktické uvažovat o změně pravidel hry, když je jasné, že se hraje proti vám. Poslední část už není jen teoretická; zabývám se v ní vztahem utváření komunit a míru ke třem jednotlivým institucím: závodům ve zbrojení (které se vskutku staly institucí), křesťanské církvi a vládě Spojených států.

Tady budu znovu volat po změně pravidel. A tady si budou pravděpodobně znovu ti, kteří neumí o budoucnosti přemýšlet jinak než v interpolaci státu quo, myslet: „Neuskutečnitelné." Pak ale musíme pravdivě přiznat, že status quo je vražedný. Pokud má lidstvo přežít, nemá jinou šanci než pravidla změnit.

Několikrát už bylo užito slovo „spása". Zdá se, že v naší západní civilizaci, kde tradičně oddělujeme a izolujeme hmotné od duchovního, mívá toto slovo dva významy. Hmotná spása - například ve zvolání „chceme zachránit svou kůži" - se vztahuje k záchraně před smrtí. Ale co je duchovní spásou, zvláště když považujeme duši za nesmrtelnou? V tomto případě má toto slovo spíše význam léčby (jako záchrana, která je užita k ozdravení kůže). Spirituální léčení je proces, který vede k celistvosti nebo svátosti. Nejpřesněji bych jej specifikoval jako neustálý proces, směřující k vyššímu uvědomění. Dokonce i Freud, ateista, řekl, že účelem psychoterapie -uzdravování psýché - je změna nevědomého ve vědomé. A Jung připisuje lidské zlo odmítnutí setkat se se Stínem - Stínem, kterým jsou takové naše vlastnosti, jež nechceme vlastnit nebo ke kterým se neznáme a které se nepřetržitě pokoušíme smést pod rohožku vědomí. Však také jednou z nejlepších definic zla, kterou znám, je „militantní ignorance". Ale ať už jsou termíny definovány jakkoliv, pravděpodobně nejvýraznějším důsledkem nukleárních technologií je to, že uvedly lidskou rasu jako celek do stavu, kdy hmotná a duchovní spása už nejsou oddělitelné, Už není možné, abychom spasili svůj život a zároveň zůstávali neteční k vlastním pohnutkám a nebyli si vědomi vlastní kultury.

Otázky vědomí a nevědomí se budeme v následujících kapitolách opakovaně dotýkat. Tohle je ale nevyhnutelně duchovní kniha. Neboť nemůžeme spasit svůj život, aniž bychom spasili svou duši. Nemůžeme ozdravět zmatek, který jsme udělali ze světa, aniž bychom sami nepodstoupili nějaký druh duchovního uzdravení. Tato kniha patří k duchovním, ale není výlučně křesťanská. Andrew Marvell napsal své „plaché milence", že ji bude milovat, „dokud Židé nezmění víru". My však tak dlouho čekat nemůžeme. Kdokoliv věří, že světový mír nemůže být ustaven, dokud nebudou setřeny náboženské a kulturní rozdíly - dokud se ze všech Židů nestanou křesťané nebo ze všech křesťanů muslimové nebo z muslimů hinduisté - přispívá tím spíše k problému než k jeho řešení. Na něco takového zkrátka není čas. A i kdyby byl — kdyby Jeden svět byl mísou, v níž ze všeho vznikne mdlá kaše místo salátu z různých surovin a přísad - nejsem si vůbec jistý, zda by výsledek byl k jídlu. Řešení spočívá v něčem jiném: v učení se, jak si vážit individuálních kulturních a náboženských rozdílů, jak je oslavovat, a jak žít ve smíření s mnohotvárným světem. Poté, co Marya Mannesová navštívila Meditační sál Spojených národů, který je nedokončen, aby nebylo uraženo

některé z velkých světových náboženství, napsala: „Když jsem tam stála, zdálo se mi, že ta nicota je tak skličující a zneklidňující, že se stala jistým druhem šílenství, a sál jakousi vypolstrovanou celou. Zdálo se, že tu leží jádro našich

největších soudobých problémů, že všechna ta bělost, beztvarost a mdlost je leukémií neoddanosti, podkopávající naše úsilí. Nakonec jsme zjistili, že potěšit všechny může pouhé nic... To děsivé na téhle místnosti bylo, že nepodávala jakoukoliv výpověď.

Musím proto psát bez ohledu na specifičnost své kultury, protože jsem Američan a křesťan. Pokud by to někoho pohoršovalo, chtěl bych jej požádat, aby vzal na vědomí, že záleží na jeho schopnosti, zda pochopí mou zvláštnost, moji jedinečnost, stejně jako *záleží* na mé schopnosti, zda já pochopím jeho. A taková komunita, která obsahuje všechny víry a kultury, aniž by je vyhlazovala, je lékem pro Jádru našich největších soudobých problémů".

Na stránkách této knihy se vyjadřuji v mnoha ohledech ke své zemi a své církvi vlastně velmi kriticky, a to by mohlo mnohé urážet. Možná si budou myslet, že nejsem „opravdový křesťan" nebo že nejsem „opravdový Američan". Prosím ale, abyste měli na paměti dvě věci. Jednou je, že se více zabývám hříchy Spojených států a křesťanské církve než například těmi, které činí Rusko nebo islám, protože - jak moudře tomu učí ve Sdružení anonymních alkoholiků - Jediná osoba, kterou můžeš změnit, jsi ty sám". Druhou věcí je, že svou zemi a svou církev miluji

tak hodně, že toho od nich hodně očekávám. Možnosti obou jsou velkolepé. Doufám, že se budou doopravdy vyvíjet podle svých možností a nadějí.

Tyto naděje mají co do činění s komunitou - s lidmi, kteří žijí spolu v svobodě a v lásce. „Svoboda" a „láska" jsou jednoduchá slova. Nejsou jednoduchými činy. Opravdová svoboda znamená něco úplně jiného než individualismus typu „nejdřív já". Opravdová láska neustále vyžaduje velmi těžká rozhodnutí. Komunita nepřichází sama od sebe, ani jí nelze lehce dosáhnout. Musí se naučit a dodržovat jistá pravidla. A ta tu jsou! Zcela jasná. Spásná. Ne nesrozumitelná. Účelem této knihy je takovým pravidlům učit a dodat vám odvalu k jejich následování. Nadějí této knihy je, že se jim naučíme nejprve v našem osobním životě a pak je budeme užívat všeobecně. Neboť jen tak lze svět zachránit.

Scott Peck

Bliss Road

New Preston, Connecticut

06777

Seznámení se s komunitou

Komunita je v současné době vzácností.

Některá slova časem nabývají pokřivených významů. Když se mne lidé ptají na mou politickou orientaci, říkám jim, že jsem radikální konzervativec. Pokud ovšem není čtvrtek, kdy říkám, že jsem radikální umírněncem. Slovo „radikální“ pochází z latinského *radix*, což znamená kořen — ze stejného základu pochází „radish“ (angl. ředkvička, pozn. překl.). Pravým radikálem je ten, kdo se snaží dostat ke kořenu věci, aniž by se rozptyloval podružnostmi a pro stromy neviděl les. Je dobré být radikálem. Je jím každý, kdo *hluboce* přemýšlí. Ve slovnících se uvádí jako nejbližší synonymum ke slovu „radikál“ slovo „fundamentalista“. To dává smysl. Ten, kdo se dostává ke kořenu věci, je tím, kdo jde na její základ, fundament. V kultuře Severní Ameriky ale tato slova nabyla protikladných významů, jako by byl radikál nutně levičák a bomby vrhající anarchista, a fundamentalista pravičák s primitivním myšlením.

Dalším takovým slovem je „komunita“. Máme ve zvyku mluvit o svých městech jako o komunitách. Také o místních církvích mluvíme jako o komunitách. Dalo by se říct, že naše města jsou jakousi geografickou sbírkou lidských bytostí, které spojují daně a politické orgány; ale lidi navzájem poutá něco cennějšího. Města nejsou v žádném smyslu slova komunitami. Na podkladě své zkušenosti s mnoha křesťanskými církvemi této země si jsem zcela jistý, že ani žádné z církevních společenstev ve vašem městě, přestože je neznám, se komunitám nepodobají o nic víc.

Zatímco na jedné straně mluvíme o komunitách takto lehkovážně a nesmyslně, mnozí z nás zároveň touží po „starých dobrých časech“, kdy si sousedé vzájemně stavěli stodoly. Truchlíme nad *ztrátou* komunity. Nejsem dostatečně vzdělán v historii, abych věděl, zda naši předci vskutku užívali plodů opravdových komunit více než my dnes, či zda prahneme po imaginárním „zlatém věku“, který nikdy neexistoval. Některé náznaky však nasvědčují tomu, že my lidé bychom o komunitách jednou mohli vědět více než dnes.

Jednu takovou narážku obsahuje kázání Johna Winthropa, prvního guvernéra kolonie Massachusetts Bay, z roku 1630. Když mluvil ke svým přátelům, těsně předtím, než vstoupili na novou půdu, naléhal: „Musíme se radovat jeden z druhého, přijmout stav ostatních za svůj, těšit se spolu, truchlit spolu, pracovat a trpět spolu, mít vždy před očima naši komunitu, protože jsme částí téhož těla.“³

O dvě stě let později našimi mladými Spojenými státy cestoval Francouz Alexis de Tocqueville a v roce 1835 vydal to, co je dodnes považováno za klasické dílo vypovídající o americké povaze. Ve své *Demokracii v Americe* popisuje „stavy srdce“ či snad zvyky, které daly občanům Spojených států jedinečnou novou kulturu.⁴

Znakem, který na něj zapůsobil nejvíce, byl *individualismus*. De Tocqueville tento povahový rys obdivuje. Nicméně zcela jasně varuje, že kdyby náš individualismus nebyl neustále a tvrdě vyvažován jinými zvyky, nevyhnutelně by to vedlo k roztržštění americké společnosti a sociální izolaci občanů.

A právě dnes - po dalších sto padesáti letech - napsali vysoce uznávaní sociologové v čele s Robertem Bellahem velmi výstižné pokračování tohoto díla, knihu *Stavy srdce*.⁵ V tomto díle autoři působivě dokazují, že náš individualismus nezůstal vyvážený, že se uskutečnily nejskeptičtější de Tocquevillovy předpovědi a že izolace a roztržštění se staly pořádkem dne.

Já sám jsem tuto izolaci a roztržštění poznal osobně. Od pěti let až do třidvaceti, kdy jsem odešel z domu, jsem žil se svými rodiči v činžovním domě v New Yorku. V každém patře byly dva byty, oddělené od sebe malým foyer a výtahem. Dům měl jedenáct pater a byl rušný, žilo zde dvacet dva rodin. Věděl jsem, jak se jmenuje rodina odnaproti. Nikdy jsem neznal křestní jména jejich dětí. Do jejich bytu jsem vkročil za sedmáct let jen jedenkrát. Znal jsem jména dalších dvou rodin z domu; zbývajících osmnáct jsem nemohl ani oslovit. Většinu liftboyů a dveřníků jsem oslovoval křestními jmény; nikoho z nich jsem neznal příjmením.

Zvláštní izolované prostředí a společenská roztržštěnost té budovy se odrážela, sice ne tak zřetelně, ale přece destruktivně, v jakési citové izolaci a roztržštěnosti mé vlastní rodiny. V mých vzpomínkách na dětství a domov převládá pocit blaženosti. Mé dětství bylo klidné a bezstarostné. Oba mí rodiče byli zodpovědní a starostliví. Zažil jsem hodně vřelosti, lásky, smíchu a oslav. Jediným problémem bylo, že jisté city byly považovány za nepřijatelné.

Když se moji rodiče zlobili, dokázali se ovládat. Při relativně řídkých příležitostech bývala má matka tak smutná, že potichu a krátce plakávala - byly to emoce, které mi připadaly výhradně ženské. Ani jedinkrát jsem v dospívání neslyšel od svých rodičů, že mají strach, starosti nebo deprese nebo cokoliv, co by ukazovalo, že se cítí jinak než nad věcí a že by neměli své životy pod kontrolou. Byli to dobří američtí „tvrdí individualisté“ a očividně chtěli, abych byl také takový. Problémem bylo, že jsem nebyl svobodný natolik, abych mohl být sám sebou. Přestože byl klidný, nebyl pro mě domov místem, kde by bylo bezpečné mít strach a obavy nebo kde bych mohl být závislý - kde bych mohl být sám sebou.

Uprostřed puberty jsem měl vysoký krevní tlak. Byl jsem vskutku „hypertensní“. Když jsem měl strach, měl jsem strach z toho, že mám strach. Když jsem měl deprese, propadal jsem se do nich stále hlouběji právě proto, že mám deprese. Až do třiceti let, kdy jsem začal s psychoanalýzou, jsem nebyl schopen se dostat na takovou emocionální úroveň, aby pro mne byly anxiozita a deprese přijatelné. Až díky této terapii jsem byl schopen pochopit, že v jistém smyslu jsem byl závislou osobou, která potřebovala jak fyzickou, tak emocionální podporu. Můj

krevní tlak šel pomalu dolů. Ale úplné uzdravení znamená dlouhou cestu. Ještě v padesáti stále dokončuji proces učení se jak požádat o pomoc, jak se nebát přiznat slabost, když jsem slabý, a jak dovolit sám sobě být závislým a nesamostatným, když to je vhodné.

Nebyl to pouze tlak, co mě postihlo. Dokonce i když jsem toužil po důvěrnosti, měl jsem obrovské problémy *být* důvěrný, což bylo nepříjemným překvapením. Kdyby se někdo mých rodičů zeptal, zda mají přátele, dostalo by se mu odpovědi: „Jestli máme přátele? Bohudíky, ano. Vždyť dostáváme na Vánoce tisíce pohledů!“ Na jisté úrovni by taková odpověď byla docela v pořádku. Vedli velmi aktivní sociální život a byli široce a zaslouženě ctěni - ba milováni. Ale v nejhlubším smyslu toho slova si nejsem jistý, zda vůbec nějaké přátele měli. Přátelské přijetí stádem, to ano, ale žádní opravdoví důvěrní přátelé. Ani žádné nechtěli. Netoužili po něčí důvěrné blízkosti. Mimoto, alespoň nakolik to chápu, byli ve věku tvrdého individualismu celkem typickým vzorkem své doby a kultury.

Mně však zůstala bezejmenná touha. Snil jsem o tom, že někde najdu dívku, ženu, družku, ke které bych mohl být naprosto upřímný

a otevřený a se kterou bych měl vztah, v němž by bylo přijímáno celé mé já. Bylo to dost romantické. Co ale vypadalo nemožně romantické, byla počínající touha po společnosti, ve které by převažovaly upřímnost a otevřenost. Neměl jsem důvod věřit, že taková společnost existuje -nebo někdy existovala nebo někdy mohla existovat - dokud jsem se náhodou (nebo díky milosti) nedostal do různých komunit, jež byly skutečné.

PŘÁTELSKÝ SEMINÁŘ, 1952-54

V patnácti jsem se ke značnému zděšení svých rodičů během jarních prázdnin zásadně odmítal vrátit na internátní školu v Nové Anglii Phillips Exeter Academy, kterou jsem - nešťastný - předchozí roky navštěvoval. Exeter Academy byl v té době pravděpodobně nejlepší ze všech národních škol, vychovávajících k tvrdému individualismu. Administrativa a učitelé se tiše pyšlili: „My se s našimi studenty nemazlíme.“ Možná říkali: „Mládí bývá ztřeštěné. A když nedokážete přistříhnout křidélka, je to špatné.“ Mezi studenty a pedagogy se sice příležitostně mohlo vyvinout něco jako vztah, takové neobvyklé případy ale nebyly podporovány. Studenti měli - jako vězni ve vězení - vlastní společnost, jejíž normy byly často zvrácené. Tlaky, směřující k sociální konformitě, byly ohromné. V libovolném okamžiku zaujímal minimálně polovina studentstva status vyvrženců. Během prvních dvou let jsem na škole neúspěšně vydával vlastně veškerou svou energii jen na to, abych byl schopen zaujmout postavení v té „správné“ skupině.

Ve třetím ročníku jsem to „dokázal“. A jakmile k tomu došlo, zjistil jsem, že jsem o to nestál. Během své cesty k tomu, abych se stal dobře vycvičeným příslušníkem WASP,⁶ jsem získával nejasný pocit, že se v exkluzivním ovzduší oné kultury brzy udusím. Nebyla to věc, která se musela stát zrovna tehdy a tam, pro mne to ale byla věc dýchání: vypadl jsem.

Na sklonku roku 1952 jsem začal opakovat jedenáctou třídu Přátelského semináře, malé kvakerské školy v rohu Greenwich Village v New Yorku. Ani mí rodiče, ani já si už nejsme schopni vzpomenout, jak k této šťastné volbě došlo. Přátelský seminář byl protikladem Exeteru: byla to normální denní škola, zatímco Exeter byl školou internátní; Seminář byl malý, zatímco Exeter byl velký; zahrnoval třináct tříd - počínaje mateřskou školou -, zatímco Exeter měl třídy čtyři; byl koedukační, zatímco Exeter byl tehdy výhradně pro chlapce; byl „liberální“, zatímco Exeter byl ryze tradicionalistický; a měl nádech komunity, zatímco Exeter nic takového neměl. Cítil jsem se, jako bych přišel domů.

Dospívání je mimo jiné podivnou směsicí zvýšeného sebevědomí a jeho výrazné absence. Během dvou let v Přátelském semináři jsem si překvapivě ani neuvědomoval krásu toho času a místa. Už za týden jsem se cítil nesmírně spokojeně, nikdy mne ale nenapadlo přemýšlet nad tím, proč. Začal jsem rozkvétat - intelektuálně, sexuálně, fyzicky, psychologicky, duchovně. Tento rozkvět byl nevědomý, jako rozkvětá vyprahlá, suchá rostlina, když reaguje na dar deště. Na konci jedenáctého ročníku byl student povinného kurzu americké historie na Exeteru povinen odevzdat strojopisnou desetistránkovou výzkumnou práci, doplněnou poznámkami a bibliografií. Vzpomínám si, jak se mi ten úkol zdál nemožný a jak velká překážka to pro mé patnáctileté nohy byla. Když jsem o rok později, v šestnácti, opakoval v Semináři jedenáctý ročník, začal jsem navštěvovat další povinný kurz americké historie. Pro tento kurz jsem bez problémů vyhotovil čtyři práce; každá z nich měla rozsah čtyřiceti stran strojopisu a byla doplněna množstvím poznámek a bibliografií. Během pouhých devíti měsíců se z hrozivých překážek stal příjemný způsob studia. Byl jsem té změně rád, i když jsem si sotva uvědomoval její zázračnou podstatu.

Když jsem byl v Semináři, budil jsem se každé ráno a dychtil po dnu, který mě čekal. Fakt, že jsem se na Exeteru mohl sotva vyhrabat z postele, byl rychle zasunut do nejtemnějšího zákoutí mé paměti. Přijal jsem nový osud prostě tak, jak přišel. Obávám se, že jsem považoval Přátelský seminář za samozřejmost, a ani jsem se nepozastavil, abych své štěstí analyzoval. Až teď, ve vzpomínkách, po více než třiceti letech, jsem s to tuto analýzu provést. Přál bych si, abych si pamatoval více. Přál bych si, abych býval věnoval více pozornosti sociologickým detailům, které už jsou navždy ztraceny, což by dnes mohlo pomoci vysvětlit, jak nebo proč byl Přátelský seminář obdařen tak jedinečnou kulturností.

Vzdor tvrdosti dřevěných lavic v kvakerské modlitebně, která byla nedílnou

částí školy, si vzpomínám, že se lidé nechovali k sobě chladně. Neoslovovali jsme své učitele křestními jmény, ani jsme se s nimi „společensky nestýkali“. Byla to *slečna Ehlersová, doktor Hunter*. Jemně s námi žertovali a my, studenti, jsme na oplátku jemně, ale radostně škádlili je. Nikdy jsem se jich nebál. Ve skutečnosti se většina z nich byla schopna smát sama sobě.

Bylo nás ve třídě asi dvacet. Pár chlapců nosilo vázanky; většina ne. Neměli jsme předepsané oblečení. (Podivné je, že si nemůžu vzpomenout na vůbec žádné předpisy - možná nějaké existovaly - ale nikdo s nimi zřejmě neměl problémy.) Bylo nás dvacet dospívajících chlapců a děvčat, kteří se různě oblékali a pocházeli ze všech okrsků New Yorku a ze zcela rozdílných prostředí. Byli mezi námi Židé, nevěřící, katolíci, protestanti. Nevzpomínám si na žádné muslimy, ale kdyby tam nějakí byli, nic by se na tom nezměnilo. Naši rodiče byli lékaři a právníci, inženýři a dělníci, umělci a vydavatelé. Někteří měli luxusní byty; jiní bydleli v temných, těsných podkrovích. To je to, na co si vzpomínám nejvíce: jak rozdílní jsme byli.

Někteří z nás měli jedničky, jiní trojky. Někteří z nás byli očividně chytřejší, hezčí, šikovnější, fyzicky zdatnější, intelektuálněji než ostatní. Ale neexistovaly kliky. Nebylo vyhanců. Všichni byli respektováni.

O víkendech se většinou pořádaly večírky; nikdo ale nepsal seznamy zvaných a nezvaných. Někteří z nás na ně skoro nechodili; bylo to ale proto, že bydleli příliš daleko nebo pracovali nebo měli na programu něco lepšího. Někteří z nás k sobě měli blíže než k ostatním; někteří ne. Někteří z nás si byli bližší než ostatní, nikdo ale nikdy nebyl odstrkovan. Subjektivně vzato je mou nejhlubší vzpomínkou to, že žádné vzpomínky nemám: nevzpomínám si, že bych se kdy chtěl nebo zkoušel stát někým jiným. Nezdálo se, že by někdo chtěl, abych byl jiný nebo aby on nebo ona byl někým jiným. Pravděpodobně poprvé v celém svém životě jsem mohl zcela svobodně *být* sám sebou.

Byl jsem také - nevědomky - částí paradoxu, který bude prostupovat těmito stránkami. Přátelský seminář vytvořil atmosféru, v níž individualismus vzkvétal. Navzdory rozdílnému původu a náboženskému přesvědčení jsme všichni byli vpravdě „Přáteli“. Nevzpomínám si na žádné dělení; vzpomínám si na obrovskou soudržnost. Někteří kvakeři se o sobě zvláštním způsobem zmiňují jako o „přesvědčených Přátelích“. Mimo občasných a krátkých tichých shromáždění jsme se o kvakerských zásadách dokonce ani neučili, natož aby nám byly vtoukány do hlavy. Lze oprávněně usuzovat, že k identitě Semináře coby kvakerské školy hluboce přispívala jeho mimořádná atmosféra, i když nemám tušení, proč tomu tak bylo. Jistě: my studenti - jeden vedle druhého - jsme byli nevědomky nakaženi „přátelským přesvědčením“.

Šlo tedy o individualismus ve vší své slávě, ale nebylo na něm nic „tvrdého“. Znovu se mi vybavuje slovo „mírný“. Soutěživost spojená s tvrdostí tu zcela chyběla. Dokonce i naše soudržnost školní třídy byla mírná. Ve třídě nepanovala

žádná rivalita. Ve spojitosti s večírky se mi vybavuje jeden zásadní detail. Mnozí z nás se scházeli s lidmi z vyšších i nižších tříd, stejně jako s lidmi z jiných škol. Ti všichni chodili na naše večírky, stejně jako - a nebylo to zřídka - naši starší i mladší sourozenci. Zvláštní věc je, že - v přímém protikladu s mým předchozím rozpoložením — si nevzpomínám, že bych na někoho mladšího shlížel svrchu nebo k někomu staršímu vzhlížel.

I když beru v úvahu zkreslení vzpomínek, toto byly vskutku zlaté roky. A když řeknu, že všechno bylo perfektní, nebude to lež. Přestože jsem byl obdivuhodně umírněn, trápily mne všechny obvyklé nejistoty dospívání. Má pučící sexualita ve mně občas vyvolávala agonický zmatek. Jeden z učitelů, jinak milý, byl očividný alkoholik. Jiný, jinak úžasný, byl krajně nepříjemný. A tak bych mohl pokračovat. Ale i když to bylo nevědomé, přestože to bylo zkresleno mnoha okolnostmi, a přestože jsem naprosto nevěděl, co s tím, jedna věc je při pohledu zpět jasná: během oněch dvou let jsem poprvé zažil, co to je opravdová komunita. Bylo to něco, co jsem nezažil dalších dvanáct let.

KALIFORNIE, - ÚNOR 1967

Během tří let, kdy jsem se vzdělával ve vojenské nemocnici Letterman General Hospital v San Franciscu, vstoupil na fakultu starší vojenský psychiatr Mac Badgely. Mnohé naznačovalo, že je neschopný, možná šílený, nebo obojí. Ale jeden zaměstnanec fakulty, kterého jsem velmi uznával, označil Maca za „největšího génia armády“. Už dříve jsem se zmínil o obtížích, které jsem měl, když jsem se snažil s tímto pohledným mužem a pozoruhodným učitelem dohodnout.⁷ Skutečnost, že jsem v té době chodil na analýzu — mimo jiné kvůli svému „problému s autoritami“, mi velmi pomohla. V každém případě se na podzim 1966 Mac stal mým opravdovým rádcem.

V prosinci toho roku se Mac nabídl, že povede tři dlouhé semináře pro třicet šest z nás — jeden v únoru, jeden v březnu a jeden v dubnu. Věděli jsme, že Mac strávil nějaký čas v Tavistockém institutu v Anglii, kde vyučovali a předváděli teorie britského psychiatra Wilfreda Biona o chovám skupin. Tyto skupiny, oznámil Mac, budou vedeny podle „Ta-vistockého modelu“. Každá bude omezena na dvanáct členů. Všechno bylo dobrovolné. Až do té doby byla má zběhlost a zkušenost se skupinovou terapií přinejlepším průměrná. Tehdy jsem si už vážil Maca natolik, že jsem dychtil účastnit se čehokoliv, s čím měl něco společného. A tak jsem byl mezi prvními, kteří se přihlásili do únorových „skupinových praktik“. Dalších dvanáct se zapsalo do březnové nebo dubnové skupiny. Jejich skupina proběhla nakonec v dubnu. Dvanáct dalších vhodných uchazečů tuto příležitost odmítlo.

Naše první skupina dvanácti - relativně mladých psychiatrů, psychologů nebo sociálních pracovníků — měla první schůzku s Mačem v osm třicet jednoho

únorového pátečního večera v prázdném baráku na letecké základně poblíž Marín County. Každý z nás celý den pracoval a už na začátku byl příliš unavený. Bylo nám řečeno, že skupina skončí v neděli brzy odpoledne. Nikdo nám neřekl, jak dlouho a zda vůbec budeme spát. Neřekli nám ani, co máme *dělat*. Přesto během toho víkendu došlo ke třem příhodám, které v mém životě zanechaly nesmazatelnou stopu. Ta první byla tou nejhlubší mystickou zkušeností, kterou jsem kdy zažil.

Soused, který seděl vedle mne, byl mladý psychiatr z Iowy, který právě čerstvě narukoval a který se netajil svým odporem k mému východopobřežnímu manýrismu a „načančaným“ šatům. Čelil jsem tomu tím, že jsem měl obdobné kousavé poznámky ohledně jeho středozápadní nudnosti a velkých smradlavých doutníků, které kouřil. Kolem druhé hodiny v sobotu ráno tento muž usnul a začal hlasitě chrápat. Ze začátku to vypadalo trochu legračně, po pár minutách mi ale hrdelní zvuky, které vydával, byly krajně odporné. Zcela narušoval mou koncentraci. „Proč nemůže zůstat vzhůru jako my ostatní?“ podívoval jsem se. Pokud se rozhodl pro tento pokus dobrovolně, člověk by řekl, že bude mít dost cti a disciplíny, aby neusnul a nerušil nás svým ohavným chrápáním. Zavalovala mě jedna vlna vzteku za druhou. Vlny zesilovaly a já se díval do popelníku vedle něj na čtyři smrduté nedopalky doutníků s konci ještě mokkými od jeho slin. Byl jsem nenávisť bez sebe, byla to nenávisť nic neodpouštějící a spravedlivá.

Pak se ale stala prazvláštní věc. Když jsem se na něj s takovým hnusem díval, vstoupil do *mne*. Nebo jsem já vstoupil do něj? Tak či onak, náhle jsem viděl sám sebe, jak sedím v jeho křesle, hlavu zvrácenou vzad; chrápání vycházelo z mých úst. Pociťoval jsem vlastní únavu a stejně náhle si uvědomoval, že on je spící částí mne samotného právě tak, jako já jsem bdící částí jeho. Spal pro mne a já pro něj bděl. Byl jsem přemožen láskou, kterou jsem k němu cítil. Vlny vzteku, znechucení a nenávisti se během okamžiku změnily ve vlny citu a starostlivosti. A zůstaly tak. Za pár sekund se mi zdál být zase sám sebou, ale už nebyl stejný. Můj cit k němu pokračoval, i když se vzbudil. I když se nikdy nestal mým nejbližším přítelem, s velkým potěšením jsme spolu po dalších šest měsíců — dokud jsem neskončil s vojnou — hrávali tenis.

Nevím, co tvoří mystickou zkušenost. Víím, že únava může „pouta ega“ uvolnit. Víím také, že nejsem schopen dobrovolně udělat to, co se mi stalo nedobrovolně: abych viděl - kdykoliv si vzpomenu, že to udělám - že všichni mí nepřátelé a mí blízcí a každý z nás jen hrajeme navzájem své role podle řádu věcí. Možná, že jsem tak dramatickou zkušenost už neměl, protože jsem ji už nepotřeboval. Ale tamtu - před osmnácti lety - jsem potřeboval. Jiný způsob, jak milovat psychiatra z Iowy, neexistoval. Něco mě muselo pořádně praštit přes hlavu, abych prolomil své egocentrické bariéry silou, o které se mi předtím ani nesnilo.

Řekl jsem o své mystické zkušenosti ostatním ve skupině. Od té doby tam

panovalo veselí a přátelství. Ráno jsme byli vyčerpaní, a tak jsme si v pět udělali velmi krátkou, asi dvouhodinovou pauzu na spaní. Kolem deváté hodiny se však zdálo, že onen duch z naší skupiny odešel. Cítil jsem z té ztráty lehkou depresi. Během oběda jsem se se svými pocity svěřil dvěma členům skupiny, s nimiž jsem jedl. Tehdy se udala druhá zaznamenaníhodná příhoda.

„Nechápu, proč to tak cítíš," odpověděli oba. „Skupina probíhá výborně a máme se báječně, i když třeba ty právě ne."

Byl jsem rozdílností našich vjemů znepokojen, a tak, když se naše skupina v jednu zase sešla, jsem o tom mluvil. Jeden za druhým, téměř všichni ze skupiny, mluvili o přínosu, který jim skupina dává, a o zkušenosti, kterou zažívají. Zřetelně jsem byl podivínem mimo mísu. Upadl jsem do ještě hlubší deprese, když se skupina podivovala nad tím, co se to se mnou děje, že se necítím tak úžasně jako oni. Všichni věděli, že navštěvuji psychoterapeuta, a ptali se, jestli jsem náhodou se svým analytikem neměl nějaké problémy, které bych mohl nevhodně přenést do skupiny.

To byly dvě hodiny odpoledne. Jediným člověkem, který během předešlé hodiny vůbec nemluvil, byl kromě našeho vedoucího Maca Richard - velmi chladný, rezervovaný a osamocený individualista. „Možná, že Scotty je hlasem skupinové deprese," poznamenal Richard svým neemocionálním způsobem.

Členové skupiny se na něj okamžitě zaměřili. „Jak nesmyslné tvrzení," prohlašovali. „To nedává smysl. Jak může někdo být hlasem skupinové deprese? Něco takového říct je prapodivné. Skupina není v depresi."

Pak se obrátili zpět ke mně. „Očividně máš závažný problém, Scotty," říkali mi různými způsoby, „- popravdě, jde o skutečně velký problém. Zcela jistě to není věc, kterou by mohla krátkodobá skupina, jako je naše, vyřešit. Určitě by sis o tom měl při první příležitosti promluvit se svým analytikem. Jde opravdu o tvou terapii, a tak jsi to neměl nosit sem a nakazit tím naši týmovou práci. Pravděpodobně ti je tak zle proto, že ve skutečnosti nejsi na takovouhle skupinovou zkušenost připraven. Možná by pro tebe i pro zbytek skupiny bylo nejlepší, kdybys teď hned ze skupiny vystoupil. Přestože je sobota odpoledne, možná že by tě dnes večer tvůj analytik z akutních důvodů přijal."

To už byly tři hodiny. Cítil jsem se více a více v depresi - a doopravdy jako vyděděnec - a byl jsem v stavu nabídnout svůj odchod ze skupiny, abych ji nezatěžoval tím, co se zdálo být součástí mé psychopatologie. Tehdy ke mně ale promluvil Mac, vedoucí naší skupiny. Udělal to toho dne poprvé. „Před hodinou Richard poznamenal, že je Scotty možná hlasem skupinové deprese," řekl, „a vy jako skupina jste se rozhodli ten názor ignorovat. Možná že jste udělali správně. Možná že když věříte, že Scottyho deprese nemá s námi ostatními nic do činění, máte pravdu. Rád bych vám ale sdělil svůj postřeh. Do pěti hodin ráno, kdy jsme si udělali přestávku, abychom si zdřímli, se všude ozýval smích. Nálada byla zcela určitě hodně povznesená. Jak víte, nic jsem od té doby neříkal, ale díval

jsem se na vás a musím vám říci, že v téhle skupině se od devíti hodin ráno nikdo nesmál. Vlastně se tu během celých posledních šesti hodin nikdo ani neusmál."

Skupina pár minut seděla v užaslém tichu. Pak jeden z jejích členů řekl: „Stýská se mi po manželce."

„Mně se stýská po dětech," dodal jiný. „Jídlo tu páchne," řekl třetí.

„Nevím, proč jsme kvůli téhle pitomé věci museli jet až na tuhle pitomou letištní základnu," dodal další, „když jsme to mohli dělat v Presidiu a ušetřit si čas. A spát jsme mohli chodit domů."

„A tvé vedení bylo slabé, Mácu," pronesl ještě další. „Jak jsi sám uznal, neřeklš už šest hodin ani slovo. Měl jsi nás více vést."

Když každý vyjádřil své pocity hněvu, frustrace a rozmrzelosti - základní součásti deprese — vrátilo se do skupiny veselí a zavládl duch radosti. Já jsem se přirozeně těšil ze změny svého stavu od vyvržence k prorokovi. Prorokové jsou téměř pravidelně nositeli špatných zpráv. Prohlašují, že v jejich společnosti je něco špatného, tak, jak jsem to v naší malé společnosti udělal já. Lidé o sobě ale špatné zprávy neslyší rádi, a proto jsou prorokové tak často ukamenováni nebo jinak obětováni. Moje zkušenost s rolí malého obětního beránka byla tak hutná, tak jasná a osobní, že se pro mě stala velkým přínosem. Od té doby jsem si už nikdy, když jsem nějakým způsobem vybočoval, nebyl zcela jistý tím, že nemám pravdu. A kdykoliv jsem patřil k převládající většině, nebyl jsem si dostatečně jistý, že mám pravdu.

Třetí obzvláště pamětihodná příhoda onoho plodného víkendu byla stejně tak příjemná, jako ta předchozí byla zlá.⁸ Poté co skupina přestala hledat obětního beránka a překousala svou depresi, prožila tichý, poklidný a bezstarostný sobotní večer. Usoudili jsme, že je čas se pořádně vyspat. Skončili jsme v deset a rozhodli se pokračovat v neděli v šest ráno. Když jsme vítali kalifornský rozbřesk, zavládli v nás dobří duchové. Za svítání se mezi nás nicméně vloudil svár. Členové se začali bez zřejmých důvodů napadat. Až teď jsme si začali bez obtíží být vědomi toho, že jsme částí skupinového organismu, a byli tak schopni přemýšlet o svém zdraví jako o celku. A tak netrvalo dlouho, než jeden z nás poznamenal: „Hej, kamarádi, něco jsme propásli. Ztratili jsme ducha. Co se děje?"

„Nevím, jak ostatní," odpověděl jiný, „ale já jsem se cítil podrážděný."

Nevím proč. Ted se mi zdá, že nás z cesty svedlo to vizionářské plácání o lidském osudu a duševním růstu."

Několik z nás horlivě kývalo hlavami.

„Co je tak vizionářského na lidském osudu a duševním růstu?" oponoval druhý. „Mně se zdá, že jsou prostě *rozhodující*. O tom to je. Je o tom celý život. Je to

zcela zásadní, proboha."

Několik dalších z nás mu stejně horlivě přitakalo.

„Když jsi řekl ‚pro Boha‘, udeřil jsi hřebíček na hlavičku, aspoň podle mne," řekl jeden z těch, kteří přikyvovali. „Já na Boha nevěřím. To proto jste na scestí, pánové. Nepřestáváte mluvit o Bohu a osudu a duchovnu, jako by tyhle věci byly opravdové. Žádná, z nich se nedá dokázat. Jsou efemérní a nechávají mě chladným. Co mě teď a tady zajímá na životě, jsou spalničky mého dítěte, nadváha mé ženy, způsob, jak vyléčit schizofrenii, a zda budu či nebudu příští rok povolán do Vietnamu."

„Dalo by se říci, že jsme se zřejmě rozdělili do dvou táborů," nadhodil jemně jiný člen skupiny.

Nad jemností jeho interpretace se celá skupina náhle rozesmála. „Dalo by se to tak říci — ano, opravdu, dalo by se," vybuchl jeden a plácal se do steh. „Je dost dobře možné, že by to tak mohlo vypadat," řekl jiný a hlučně se řehonil.

A tak jsme se raději s vervou dali do práce, abychom objasnili další rozdíly, které mezi námi byly. Bylo to stejné. Tábor, ke kterému jsem patřil, označil ostatních šest za vlajkonoše firmy Sears – Roebuck. Oni, materialisté, nás na oplátku označovali za vlajkonoše svatého grálu. Od té doby jsme byli známi jako Grálové. Mac odmítl být zařazen kamkoliv.

Když už jsme byli výkonní (když jsme se stali tím, co podle Maca Bion nazval „pracující skupinou"), rychle jsme zjistili, že v omezeném čase, který nám zbývá, nejsou Sears - Roebuckové s to pomoci nám Grálům, abychom nabyli smyslů a přestali se hnát za jakýmsi duchovním vírem prachu. Podobně jsme se my Grálové smířili s tím, že v několika málo zbývajících hodinách nebudeme schopni Sears - Roebucky odvrátit od jejich hrubého materialismu. Tak jsme se shodli na tom, že se neshodneme, odsunuli jsme rozdílnosti stranou a úspěšně pokračovali v práci.

Byla to práce předznamenávající konec. S hrozbou našeho selhání coby skupinového organismu jsme se vypořádali způsobem, který nebyl ani čistě materialistický, ani dotěrně spiritualistický: uchýlili jsme se k mýtu. Každý z členů, smutný a šťastný zároveň, vnášel do skupiny nový detail; spřádali jsme vlastní mýtus jako obrovská těhotná želva, která přišla na pláž naklást vejce jen proto, aby se odtrmácela zemřít zpět do oceánu. Kolik a zda vůbec nějaké z našich primitivních vajec mělo přežít — to měl ukázat osud.

Výsledek třenic mezi Sears - Roebucky a Grály byl mou první zkušeností s řešením konfliktu ve skupině. Nevěděl jsem předtím, že je možné, aby lidé ve skupině poznali své odlišnosti, nedbali jich, a ještě se navzájem milovali. Jak by se tyto rozdíly projevíly, kdybychom spolu mohli pracovat delší čas, to nevím. Ale během tohoto krátkého časového úseku jsem na vlastní oči viděl lidské bytosti, které své odlišnosti oslavovaly a přesahovaly zároveň.

Toto jsou tři příhody, které si z onoho předlouhého semináře, jenž vedl Mac Badgely v únoru 1967, pamatuji především. Ale co si pamatuji ještě jasněji - co pro mne bylo ještě důležitější a plodnější - nebyla příhoda. Byl to pocit radosti.

Pravé komunity se od sebe co do míry své intenzity neskutečně liší. Přátelský seminář byl relativně neintenzivní komunitou. Mezi námi studenty a fakultou existovala hranice. Všichni jsme žili v různých částech města a byli jsme zapojeni jinde; měli jsme vztahy s našimi rodiči a dalšími přáteli. Po většinu času, dokonce i když jsme byli spolu, jsme se zabývali školními záležitostmi, a nikoliv našimi vztahy. Když jsem byl v Přátelském semináři, každé ráno - jak už jsem řekl - jsem se budil s netrpělivostí. Byl to pocit, který se podobal radosti, ale byl mnohem tišší; přesněji a jednodušeji by se dalo říci, že jsem byl v té době pozoruhodně šťastný.

Skupina Mac Badgelyho byla naopak extrémně intenzivní. Krátká, ale intenzivní. Během dvaadvaceti hodin, které nás třináct spolu strávilo, jsme se ze 75 procent zaměřovali na naše vzájemné vztahy. *Zažili* jsme během té zkušenosti velká období deprese, odmítání, podráždění, a dokonce i nudy. Mezi ně ale byla roztroušena radost. Druh štěstí, který jsem zakusil v Přátelském semináři, byl desetinásobně zhuštěn v destilát, který už nebyl nadále definovatelný jednoduchým termínem „šťěstí“, ale jen „radost“.

Cítil jsem radost srovnatelné intenzity už předtím, ale tehdy to bylo poprvé, co jsem ji poznal s takovou frekvencí a trvalostí. Protože jsem něco podobného zažil poprvé, nebyl jsem tehdy s to tuto zkušenost pojmenovat. Teď ale vím, že to radost byla. Teď také vím, že radost z komunity - stejně jako menší druhy štěstí - je vedlejším produktem. Když prostě hledáte štěstí, pravděpodobně ho nikdy nenajdete. Hledejte lásku a tvořivost bez ohledu na své štěstí a budete pravděpodobně po většinu času šťastní. Hledáním radosti pro radost samotnou ji nezískáte. Podílejte se na tvorbě komunity a získáte ji - i když nikdy ne přesně takovou, jakou si představujete. Radost je neuchopitelný, ale zcela předpověditelný vedlejší efekt skutečné komunity.

Je tu epilog. Všech dvanáct z Mac Badgelyho skupiny se nás shodlo na tom, že to byl velmi úspěšný víkend. Na druhé straně, jak jsem se dozvěděl, skončila druhá skupina, kterou Mac vedl v dubnu, tísnivým neúspěchem. Byl to zřejmě víkend neobjasněných konfliktů a neustávající zloby. Dodnes mě zajímá ten rozdíl. Coby badatel vyzdvihují jednu proměnlivou skutečnost, které jsem si vědom: my v první skupině jsme zcela zřetelně byli netrpěliví, co se oné zkušenosti týče, a přihlásili jsme se na první možný termín; těm ve druhé skupině to zřejmě bylo dost jedno, a tak se přihlásili na termín pozdější. Domnívám se, že zvědavost - a možná otevřenost - naší skupiny byla pro její úspěch velmi významná. Svou roli hrály i další skutečnosti. Podle mne je vysoce nepravděpodobné, že bychom byli s to dosáhnout a krátce udržet komunitu, kdyby nebylo Mácova milujícího a vysoce disciplinovaného — ba brilantního -

vedení a Tavistockého modelu (o němž bude více řečeno v kapitole VI), kterého se účastnil. Nicméně je jasné, že jeho vedení a použití Tavistockého modelu samy o sobě úspěšné vytvoření komunity v jakékoliv skupině nezaručují.

OKINAWA, 1968-69

Má další zkušenost s komunitou byla třetího druhu.⁹ Byla tak neintenzivní, jak jen může komunita být a přitom ještě zůstat komunitou. Bylo v ní opět dvanáct mužů, v tomto případě jsme se ale po jeden rok nescházeli v průměru častěji než jednou týdně. Byla to šťastná, náhodná zkušenost, která svou veselostí vyvolala mnoho dozvuků. V Mac Bagdelyho skupině existovaly jiné vazby a mnohem intenzivnější skupinová zkušenost. Spojem, na které se chci zaměřit, je to, které se týká - mýtu. Tvorba mýtů se zdá být častou vlastností komunity. A okinawská „Skupina techniků“ vytvořila krásný, nejpropracovanější mýtus, jaký jsem kdy měl to potěšení zažít.

Od podzimu 1967 do léta 1970 jsem byl zodpovědný víceméně za veškeré psychiatrické služby, poskytované statisícům armádních zaměstnanců a jejich rodinným příslušníkům, kteří sídlili na Okinawě. Největší část naší práce tvořili ambulantní pacienti. Trpěli jsme vážným nedostatkem personálu. Proto jsem musel maximálně využívat mladých mužů, kteří právě narukovali a kteří byli na naši ambulantní kliniku přiděleni. Zjistil jsem, že mnozí z těchto mladých mužů ve věku mezi devatenácti a pětadvaceti byli po krátkém výcviku pozoruhodně efektivními psychoterapeuty.

Armádní označení funkce (vojenská odborná specializace nebo také VOS) těchto mladých mužů bylo „psychologický technik“. Nakonec jsme jim říkali prostě „technici“. Vesměs se na tohle místo dostali všichni za týchž okolností. V té době vrcholila vietnamská válka a odvody nových vojáků jely na plné obrátky. Studentům mohla být služba odložena, dokud studovali vysokou školu a pokud dosahovali jistého průměrného prospěchu. Pokud se jim to nepodařilo, měli tři možnosti: zaprvé utéct do Kanady, zadruhé bezmocně čekat na povolávací rozkaz a na to, kam se je armáda rozhodne poslat a jaké zařazení pro ně zvolí (třeba pěšáka) a třetí - zřejmě nejpřímočařejší možností - bylo vyhnout se odvodu a přihlásit se dobrovolně. Jako dobrovolník měl student možnost zvolit si některé z dostupných zařazení - takové, které by nějak uspokojovalo jeho zájmy, a obvykle takové, které nekončilo na vietnamských bojištích. A to byla cesta, kterou absolvovali téměř všichni technici a která je zavedla na Okinawu.

Byli tedy dost chytří a zralí, aby se dostali na univerzitu, a zajímali se o psychologii (byť někteří jen povrchně) natolik, aby si vybrali práci psychologického technika. Předtím, než byli přiděleni na Okinawu, prošli základním tréninkem a nástavbovým dvouměsíčním kurzem psychologie.

Postupně jsem zjišťoval, že mají společné ještě dvě další věci: Zaprvé to byl pocit bezmoci nad vlastním stavem. Měli sice na vybranou několik možností, ale byly to jen možnosti, které jim nadiktovaly mechanismy odvodů a války a oni v ně nevěřili. Druhou společnou věcí bylo to, že neuspěli. Nepodařilo se jim dosáhnout průměrného prospěchu, který vyžadovala škola, aby jim byla odložena služba. Nikdy se to nicméně nestalo pro nedostatek inteligence. Někteří z nich příliš flámovali. Jiní randili nebo fetovali. A další byli - z jakýchkoliv důvodů - prostě příliš apatičtí, než aby pilně studovali. Tak či tak, všichni selhali a toto selhání bylo v té době významnou částí jejich identity.

Zkušenost z Mac Badgelyho skupiny posílila mou chuť ke skupinové práci. Abych získal další zkušenost a také abych pomohl technikům v jejich aklimatizaci, zeptal jsem se jich, zda by se se mnou chtěli - jako skupina - každý týden na jednu hodinu scházet. Chtěli. Skupina techniků začala pracovat uprostřed května 1968.

O dva týdny později, na počátku června, jsem měl telefonický rozhovor s plukovníkem Coxem, mým velícím důstojníkem. „Scotte,” začal svým báječně jižanským, ne nemilým nářečím, „sem tě chtěl poprosit o službičku.”

„Jistě, pane,” odpověděl jsem, Jen řekněte.”

„Mám tady na ostrovech dobrého kámoše, taky plukovníka, a ten má syna, kterej skončil univerzitu. Ve Státech bude studovat psychologii. Až do Vánoc se tam nevrátí. Cítí se teď úplně nevyužitý a rád by dělal něco kolem psychologie. Bych byl moc rád, dybys mu moh na nějaký čas dát na ty svý klinice neplacený místo.”

„To není problém, pane,” odpověděl jsem pohotově. „Rád to udělám. Jen ho sem při první příležitosti pošlete.”

O hodinu později se Henry objevil na klinice. Byl jsem zděšen. Henry měl těžkou mozkovou obrnu. Všechno, co mohl, bylo štrachat se a šhubavě se klátit po chodbách kliniky. Jedna strana obličeje mu padala a jeho řeč byla tak nezřetelná, že dokud jste si na ni nezvykli, nerozuměli jste ani slovo. Hodně slíntal. Nevraživě jsem proklínal plukovníka Coxe za to, že mne a mou veřejnou kliniku obtěžkal takovou zrůdou. A proklínal jsem Boha za to, že stvořil takovou obludu. Měl jsem ale za Henryho zodpovědnost. A tak jsem z něj, žehraje na osud, udělal pomocného vrátného, a protože byl alespoň někdy součástí týmu a zajímal se o psychologii, pozval jsem jej do Skupiny techniků.

Ve skupině jsem zakrátko zjistil, že Henry je jednou z nejinteligentnějších, nejcitlivějších a nejmilejších bytostí, které jsem kdy potkal. Po několika sezeních - a z valné části s Henryho pomocí - se naše týdenní skupina stala komunitou. A krátce poté si komunita vytvořila mýtus „Alberta”.

Albert byl postižený, nelegitimní syn starosty Fresno. Byl postižen tak, že měl jen jednu ruku a ta mu vyrůstala ze středu čela. Což byl důvod, proč - jak

poznala skupina - byl Albert jedním z mála lidí na světě, kteří mohli slyšet „zvuk tleskání jedné ruky“.¹⁰ Možná díky své jedinečné schopnosti, možná díky vlivu svého otce se stal Albert neskutečně úspěšným organizátorem odborů, prvním, kdo byl schopen sjednotit homosexuální lovce krevet z Fresno. Tak či tak, díky tomuto úspěchu vláda požádala Alberta, aby přišel na Okinawu a zorganizoval pro Odbory homosexuálních lovců krevet naplnění článku 89. (Článek 89 byl článek zákoníku, podle kterého byli tehdy homosexuálové propouštěni z armády.) A tak mýtus rostl, vrstvil se a skupina každý týden s velkým potěšením rozvíjela nové Albertovy příhody.

Bylo to velmi příjemné být svědkem přijetí sebe sama a přijetí ostatních, odehrávajícím se v této víkendové komunitě, která umožnila zmrzačenému Henrymu a zmrzačeným odvedencům (vzpomeňte si, všichni byli neúspěšní studenti) a mně, zmrzačenému, podílet se na splétání tohoto úžasného mýtu. Opuštěte, prosím, pokud si jako psychiatr také všimnu toho, jak nám mýtus pomohl vyrovnat se nejen s vlastním mrzáctvím, ale i s obavami týkajícími se našeho původu, s naší impotencí, projevující se službou v armádě na Okinawě, s naším znechucením nad špatným zacházením s homosexuály v armádě a s naší vlastní sexualitou.

O Vánocích by Albertova dobrodružství vydala na knihu. Bohužel, nikdy jsme ji nenapsali. V lednu 1969 se Henry vrátil do Států, stejně jako někteří další technici, jimž služba skončila. Zároveň se klinika přesunula do nově vybudovaného zdravotnického areálu, jehož jsem se stal velícím důstojníkem. Tyto okolnosti a zvýšené množství zodpovědnosti nás vedly k tomu, že byla Skupina techniků rozpuštěna. Na její kamarádkou a tvořivou atmosféru však nikdy nezapomenu. A co víc: když na mě padne mé vlastní zmrzačení, když se má trápení zdají být nesnesitelná a když se nutně potřebuji rozveselit, dokážu se přes všechny své těžkosti nad Albertovými triumfy alespoň pousmát.

Pojem mýtu se bude objevovat i nadále. Mýty vypovídají o stavu lidí výstižněji než jiné druhy prózy. Nikdy jsem nezažil plodnější krátkodobou komunitu, než byla ta Mac Badgelyho. A tak „mýtus o nás samotných jako velkých těhotných mořských želvách, které vyšly na pláž naklást vejce, jen aby se trmácely zemřít zpět do oceánu“, výstižně vyjadřuje, jak plodný tento krátký čas, který jsme společně prožili, byl. Mrzácký hrdina Albert vypovídá o skutečnosti, že mnozí z nás, ti nejsilnější i ti nejslabší, jsou vskutku mrzáckými hrdiny. Není sine qua non, aby komunita nutně vytvořila vlastní mýtus, ale většinou tomu tak je a tento fakt odráží kolektivního tvořivého génia skutečné komunity, který je víceméně pravidlem.

BETHEL, MAINE, ČERVEN 1972

Popsal jsem už, jak mě jako dítě učili pravidlům tvrdého individualismu.

Úzkostlivost, deprese a bezmocnost - to byly pocity, jejichž vyjadřování se nepokládalo za žádoucí. „Velcí kluci nepláčou.“ Bylo nevyhnutelné, že mě, muže, od pláče zrazovali.

Jedné noci, když mi bylo asi tak šest let, odjeli mí rodiče večer do města. Procházeli se po té části Broadwaye, v níž se nachází spousta divadel a která tenkrát byla lemována obchody se žertovnými suvenýry. Dělali tam mimo jiné během pár minut atrapy novin s titulkem na první straně, který jste si zvolili, jako například „Harry a Phyllis jsou ve městě!“ Následujícího rána mě rodiče takovými „dárkovými“ novinami obdarovali. Titulek zněl: „Scotta Pecka najali do cirkusu jako největšího uplakánka na světě!“

Byl to efektivní, i když nerozvážený trénink. Nemohu říci, že bych od té doby nikdy neplakal. Vždycky jsem byl blázen do filmů se sladounce sentimentálními konci. Ale těch pár slz, které jsem si dovolil uronit, jsem vždy pečlivě setřel dříve, než se v sále rozsvítila světla. Nejhorší to bylo v devatenácti, kdy jsem na sebe musel vzít zodpovědnost za přetržení tříletého vztahu s kdysi milovanou dívkou, která o mne nejen hluboce stála, ale která mi kdysi otevřela úplně nový svět. Tehdy mi po obličeji slzy tekly proudem. Nicméně ulice, kde jsme měli poslední schůzku, byla temná a slzy bezhlesné. Nikdy jsem *doopravdy* neplakal až do svých šestatřiceti let.

Aniž bych kdy doopravdy plakal, prošel jsem Exeterem, Přátelským seminářem, Middleburskou univerzitou, Harvardem, Kolumbijskou univerzitou, lékařskou fakultou, nemocniční praxí na Havaji, odborným školením v San Franciscu a na Okinawě, abych pak dorazil do Washingtonu, D.C. Stal jsem se odpůrcem války ve Vietnamu a rozhodl se zůstat v armádě a „bojovat zevnitř“. Ze začátku byl boj vzrušující. Pak začal být těžký. A ještě těžší. Nevyhrál jsem žádnou velkou bitvu a většinu malých jsem prohrál. Polovina z té hrstky, v nichž jsem zvítězil, byla-vbrzku anulována tou či onou akcí, vrtochem oficiálních sil nahore nebo drobnými historickými změnami. Rostla ve mně únava. Po dvou letech těchto čirých náhod mě v červnu 1972 odeslali do Národních výcvikových laboratoří (NVL), jejichž velitelství bylo v Bethelu v Maine, abych si vyzkoušel jednu z jejich dvanáctidenních „vnímavých skupin“ v rámci prozkoumávání potenciálního kontraktu mezi NVL a armádou.

V naší laboratoři bylo přibližně šedesát adeptů. Přibližně stejně rozdělení na muže a ženy jsme třetinu pracovního času trávili různými druhy psychologických cvičení - jako celá skupina, v párech nebo ve velmi malých skupinkách. Ta cvičení byla zajímavá a často docela užitečná či poučná. Ale opravdu nečekané vyvrcholení se dostavilo, když začaly takzvané „T-skupiny“, v nichž jsme trávili větší část času. Laboratoř byla rozdělena do čtyř T-skupin po přibližně patnácti adeptech s jedním vedoucím skupiny. Naším vedoucím byl zralý a zkušený psychiatr Lindy.

Naše skupina šestnácti byla velmi rozmanitá. První tři dny byly ve znamení

intenzivních bojů. Nebylo to vůbec nudné. Často to ale bylo znepokojivé, neradostné a ventilovala se tam spousta vzteku, někdy téměř zlomyslně. Čtvrtého dne se ale něco stalo a já si nenadálost toho posunu dobře pamatuji. Náhle jsme se starali jeden o druhého. Potom někteří naříkali a pár lidí plakalo. Po většinu času jsem měl slzy v očích, i když jsem je samozřejmě nenechal téci. Pro mne to byly slzy radosti, protože jsem pozoroval, jak se skupina ozdravuje. Nadále přicházely okamžiky bojů, nikdy už ale nebyly zlomyslné. Cítil jsem se v T-skupině velmi bezpečně. Bylo to místo, kde mi nečinilo žádné problémy být přirozeně sám sebou. Znovu jsem se cítil, jako bych přišel domů. Mé emoce obsáhly celou myslitelnou škálu, ale věděl jsem, že v tomto omezeném čase milujeme jeden druhého a převažujícím pocitem byla radost.

Desátého dne odpoledne jsem dostal depresi. Nejdříve jsem se pokusil ji prospat. Myslel jsem, že je způsobena intenzivní a vyčerpávající prací, kterou jsme podstoupili. Brzy jsem však nemohl popřít skutečnost, že to, co mě opravdu trápí, je blížící se konec této skupiny. Cítil jsem se v Maine tak dobře. Byl jsem ponořen v atmosféře lásky a za pouhé dva dny jsem se měl vrátit k těžkostem své práce ve Washingtonu. Nechtěl jsem odejít.

A tehdy, pozdě odpoledne, jsem dostal vzkaz, že mám volat svou kancelář. Šlo o maličkost. Ale během konverzace s vedoucím jsem zjistil, že skončil výběr nových generálů. Pevně jsem doufal, že na brigádního generála bude povýšen plukovník z lékařských jednotek (vizionář, který mi byl čímsi jako mentorem), ale nevybrali ho. Místo něj povýšili lékaře, který byl představitelem byrokracie v medicíně a kterému jsem naprosto nedůvěřoval. Má deprese se prohloubila.

Té noci jsem v T-skupině mluvil jako první. Řekl jsem skupině, že cítím depresi a proč ji cítím: že jsem znechucený z toho, koho povýšili, a smutný z toho, že skupina bude brzy rozpuštěna a já se budu muset vrátit do Washingtonu. Když jsem skončil, jeden z členů skupiny podotkl: „Scotty, třesou se ti ruce.”

„Často se mi třesou ruce,” odpověděl jsem. „Začaly se mi třást v pubertě.”

„Jako by se tvé ruce napínaly k boji,” řekl jiný člen. „Máš vztek?”

„Ne, necítím vztek,” odpověděl jsem.

Lindy, vedoucí naší skupiny, se zvedl z místa, kde seděl, zvedl svůj polštář, přešel místnost, sedl si naproti mně a polštář položil mezi nás. „Scotty, ty jsi psychiatr,” řekl. „Dobře víš, že deprese má co dělat se vztekem. Já si doopravdy myslím, že máš vztek.”

„Ale já se necítím vzteklý,” odvětil jsem strnule.

„Chtěl bych, abys pro mě něco udělal,” řekl Lindy svým jemným způsobem. „Asi nebudeš chtít, ale i tak bych byl rád, abys to udělal. Jde o cvičení, kterému říkáme ‚bušení do polštáře‘. Chtěl bych, abys bušil tady do toho polštáře. Byl bych rád, kdybys předpokládal, že ten polštář je armáda, a chci po tobě, abys do něj bušil co nejvíce můžeš. Uděláš to pro mě?”

„Vypadá to stupidně, Lindy," odpověděl jsem, „ale protože tě mám rád, zkusím to."

Sevřel jsem ruce v pěst a párkrát do polštáře slabě praštil. „Privádí mě to do rozpaků."

„Uhod' pořádně," přikázal Lindy.

Udeřil jsem o něco málo silněji, zdálo se ale, že mě to stálo všechnu energii.

„Pořádně," nařídil Lindy. „Ten polštář je armáda. Máš na armádu vztek. Prašť ho."

„Nemám vztek," prohlásil jsem zoufale, když jsem mdle bušil do polštáře.

„Ale ano, *máš* vztek," řekl Lindy. „A teď do něj bouchni. Doopravdy do něj bouchni. Máš vztek na armádu."

Poslušně jsem praštil do polštáře ještě silněji a zároveň řekl: „Nemám vztek na armádu. Možná na systém, ale ne na armádu. Je jen malou částí systému."

„Máš vztek na armádu," křičel Lindy. „Tak do toho prašť. Máš vztek."

Jak jsem se bránil, můj hlas se zvyšoval. „Nemám vztek. Cítím únavu, ne vztek."

A pak se to stalo. Zatímco jsem slabě, metodicky zpracovával polštář, mluvil jsem dál, jako bych byl v transu: „Jsem unavený. Nemám vztek, povídám. Jsem unavený. Jsem neuvěřitelně unavený."

„Pokračuj. Bouchej."

„Nemám vztek. Jsem jen unavený. Nevěřil bys, jak unavený jsem. Jsem z toho všeho tak unavený." Po tváři mi začaly téct slzy.

„Pokračuj," povzbuzoval mě Lindy.

„Jde o systém," sténal jsem, „ne že bych nenáviděl armádu. Nemůžu už bojovat se systémem. Jsem tak unavený. Jsem už tak dlouho unavený. Už tak dlouho jsem unavený."

Začaly mnou prostupovat vlny vyčerpání. Vzlykal jsem. Věděl jsem, že se to začíná dařit. Chtěl jsem s tím přestat. Nechtěl jsem ze sebe dělat blázna. Ale vyčerpání bylo příliš silné. Z hrdla mi vycházely vzlyky, nejdříve jako sípání a lapání po dechu. Vlny zesílily. Všechny ty prohrané bitvy, všechna ta marná energie, všechny ty marné boje. Nechal jsem tomu volný průběh. Vzlykal jsem a vzlykal. „Já toho ale nemůžu nechat," vyhrkl jsem. „Někdo musí ve Washingtonu zůstat. Jak si mám . pomoci? Někdo musí spět k tomu, aby v tom systému pracoval. Jsem tak unavený. Nemohu zbaběle utéci."

Můj obličej byl plný slz. Teklo mi z nosu, ale já na to nedbal. Ležel jsem na polštáři a Lindy mě objímal. Přišli i další a také mě objali. Přes slzy jejich obličejů vypadaly jako skvrny. Nezajímalo mě ale, kdo jsou. Věděl jsem jen, že

jsem milován. Byl jsem usmrkaný, ale naživu. A zcela jsem se poddal těm vlnám. První vlny způsobil Washington; kartotéka „příjmů“ tři stopy vysoká, projevy, psané dlouho do noci, lži, které jsem spáchal, směs apatie, samolibosti a tolerované bezcitnosti, proti níž jsem bojoval. Ale jak jsem se jim poddával, přišly i starší vlny únavy;

z boje za to, aby manželství fungovalo, z téměř nekonečných nocí na pohotovostní místnosti, z dvaatřicetihodinových služeb během studií na fakultě a z praxe, z přebalování dětí s kolikou — vlna za vlnou.

Vzlykal jsem půl hodiny. Jednu ženu ze skupiny to vyděsilo. „Nikdy jsem nikoho neviděla takhle plakat,“ řekla. „Je hrozné, co v naší společnosti provádíme mužům.“

Usmál jsem se na ni přes ještě mokré oči, ale už jsem neplakal; vlastně jsem se cítil lehký jako pírko. „Prosím, uvědomte si,“ řekl jsem, „že se to ve mně shromažďovalo třicet let.“

Lindy se teď napříč místností vrátil na své obvyklé místo. „Ted udělám něco, co obvykle v těchto skupinách nedělám,“ řekl. „Řeknu ti pár věcí, Scotty. První je, že jsme si hodně podobní - ty a já. Nechci ti říkat, co bys měl dělat. Druhá věc, kterou ti chci říci, je to, že jsem pracoval tři roky v ghettu v centru města. Pak jsem musel odejít. Cítil jsem to, co cítíš ty. Cítil jsem, že jsem společnosti povinován v tom ghettu zůstat, že by tam někdo měl být, že bude zbabělost, když to vzdám. Jenže . jsem musel odejít, víš; zabíjelo mě to. Chtěl jsem, Scotty, abys věděl, že jsem nebyl dost silný na to, abych tam vydržel jen o chvíli déle.“

Znovu jsem začal trochu plakat; vděčný za svolení, které mi Lindy dal. Co se rozhodnu s tím svolením udělat - to jsem nevěděl.

Rozhodnout se mi netrvalo dlouho.

Já a moje žena Lily jsme během měsíce začali hledat dům, kde bych si mohl založit soukromou praxi. V Den práce (první pondělí v září) jsme ten dům našli a já podal výpověď. Washington jsme opustili 4. listopadu, čtyři a půl měsíce po noci, kdy jsem poprvé plakal.

Znovu jsem se dostal do komunity; a ta zkušenost, zcela nezávisle na radosti, kterou jsem cítil, a na svobodě být sám sebou, změnila směr mého života. Poprvé jsem si uvědomil ozdravující sílu komunity. Mnozí se této síle vyhýbají, mnozí měli za takových okolností „vrcholné zážitky“; ale protože se všichni musíme vrátit do údolí, ptáme se, zda takové ozdravení vydrží navždy. Často nikoliv. Mohu ale říci, že jsem se od té doby za slzy nikdy nestyděl. Co více, teď jsem s to plakat - dokonce znovu vzlykat - kdykoliv je to vhodné. V jistém smyslu měli mí rodiče pravdu. Jsem „největší uplakánek na světě“.

Většina skupin není nijak zvlášť ozdravující, právě tak jako nejsou pravými komunitami. Můj zážitek s T-skupinou byl součástí „hnutí senzitivních skupin“,

keré se valilo v šedesátých a začátkem sedmdesátých let zemí. Toto hnutí je vesměs mrtvé. Jedním z důvodů té smrti je skutečnost, že pro valnou většinu lidí byly jejich zážitky ze senzitivních skupin krajně neradostné. Ve jménu „senzitivity“ byli povzbuzováni spíše k nenávisti než k lásce. Tato konfrontace bývala často zlomyslná. Nepochybuji o tom, že vedoucí těchto skupin usilovali o komunitu, ale ten termín ještě nebyl definován a oni ještě neznali pravidla. Proto byla komunita hříčkou náhody. Někdy k ní došli, někdy ne. Slyšel jsem, že stejně jako selhala druhá Mac Badgelyho skupina, byly i ostatní tři T-skupiny mnohem neúspěšnější než naše. Nemám ponětí, co tento rozdíl způsobilo. Jsem si jistý, že určující roli hrálo Lindyho citlivé, instruktivní vedení. Jinak prostě šlo o šťastnou náhodou.

I když jsem ještě nevěděl jak nebo proč, na konci června 1972 jsem věděl dost na to, abych si dokázal uvědomit, že jsem zažil komunitu. Neříkal jsem tomu tak ještě, věděl jsem ale, že skrz Přátelský seminář, Mac Badgelyho skupinu, Skupinu techniků z Okinawy a Lindyho T-skupinu z Bethelu v Maine vede spojovací nit. Čtyřikrát jsem byl členem skupiny nejrozličnějších lidí, kteří se vzájemně milovali, a tak se podporovali. Už se mi to nemuselo nikdy podařit. Měl jsem ale nejasný pocit, že by mohlo jít o opakovatelný fenomén. A od okamžiku, kdy jsem věděl, že skupina zcela rozdílných lidí, kteří se navzájem milují, je potenciálně opakovatelná, nebyl jsem už nikdy s to cítit nad stavem lidstva naprosté zoufalství.

Jednotlivci a klam tvrdého individualismu

Jsem osamělý.

Co se mé a vaší osamělosti týče -je nevyhnutelná. Stejně jako vy i já jsem individuum. Na celém světě není nikdo jako já. Tato „Já-entita“, která je mnou, je odlišná od jakékoliv jiné „Já-entity“, která kdy žila. Naše rozdílné identity z nás stejně jako otisky prstů dělají jedinečná individua, rozeznatelná od druhých.

Tak to musí být. Sám genetický kód je takový (kromě tak vzácných aberací, jako jsou identická dvojčata), že nejenom že je každý z nás biologicky odlišný od jakékoliv další lidské bytosti, která kdy žila, ale je podstatně rozdílný. Už od okamžiku početí. A jako by to nestačilo, je každý z nás zrozen do různého prostředí a po celý život se vyvíjí různě - podle jedinečného vzoru.

Vskutku, mnozí věří, že to tak nejen musí být, ale že to tak také *má* být. Mnoho křesťanů věří, že to tak učinil Bůh; učinil každou duši jinou. Křesťanští teologové došli k velmi prostému závěru: Bůh miluje různost. V různosti se zjevuje On. A nikde není různost tak zřejmá a tak nevyhnutelná jako u lidského druhu.

Psychologové mohou a nemusí s názorem na duchovní stvoření souhlasit. Vesměs ale všichni souhlasí s tím, že je vzývána jedinečnost našich individualit. Jako cíl vývoje si představují, že se máme stát plně sami sebou. Teologové o tom občas mluví jako o výzvě ke „svobodě“ - svobodě být opravdovými, individuálními Já tak, jak nás stvořil Bůh. Psychiatr Carl Jung nazval tento cíl lidského vývoje „individuace“.

V procesu lidského vývoje se jedinec stává naprosto individuální bytostí.

Mnoho z nás ten proces nikdy neukončí a ani se v něm možná nedostanou příliš daleko. Mnoho z nás v procesu individuace - oddělování se — od rodiny, třídy či kasty více či méně selže. Dokonce i ve velmi pokročilém věku zůstaneme obrazně připoutáni k vodícím drátkům našich rodičů a naší kultury. Jsme stále ovládáni hodnotami a očekáváními našich matek a otců. Stále volíme směr podle převládajícího větru a skláníme se před modlami naší společnosti. Jdeme s davem. Díky lenosti a strachu - strachu z opuštěnosti, strachu z odpovědnosti a dalších bezejmenných strachů - se nikdy nenaučíme o sobě přemýšlet a neodvážíme se vybočit z vyšlapaných stop stereotypů. Ale ve světle toho, co všichni chápeme, je naše selhání v individuaci selháním na cestě růstu k plnohodnotnému člověku. Neboť jsme vyzýváni, abychom se stali individui. Jsme vyzýváni, abychom byli jedineční a jiní.

Jsme také vyzýváni, abychom byli silní. V tomto individuačním procesu se musíme naučit převzít za sebe zodpovědnost. Potřebujeme získat smysl pro autonomii a sebeurčení. Musíme se pokusit být kapitány vlastních lodí, ne-li

přímo vládci svých osudů.

A navíc jsme vyzýváni k celistvosti. Máme užívat svých darů či talentů tak plně, jak je to jen možné. Ženy musí posilovat své mužské stránky; muži musí posilovat ženské. Pokud máme růst, musíme pracovat na svých slabých místech, která růstu brání. Jsme voláni k oné soběstačnosti, k oné celistvosti, kterou nezávislost myšlení a konání vyžaduje.

Ale to je jen jedna strana mince.

Je pravda, že jsme vyzýváni k celistvosti. Skutečností ale je, že nikdy nemůžeme být naprosto celiství. Nemůžeme vždycky uspokojit všechny. Nemůžeme být dokonalí. Nemůžeme být lékaři, právníky, farmáři, politiky, kameníky a teology zároveň. Je pravda, že jsme vyzýváni k síle. Jenže skutečností je, že existuje hranice, za níž se náš smysl pro sebeurčení stává nejen nepřiměřeným a nabubřelým, ale i značně sebezničujícím. Je pravda, že jsme byli stvořeni, abychom byli jedinečnými bytostmi. Jenže realita je taková, že jsme společenskými tvory, kteří se navzájem palčivě potřebují nejen kvůli potravě, nejen kvůli společnosti, ale v každém smyslu našich životů. A to jsou paradoxně semena, z nichž může vzejít komunita.

Ted' s dovolením uvedu zkušenost, kterou spolu mnozí sdílíme. Lily a já jsme se léta společně snažili vytvořit z našeho manželství komunitu pro dva. Od začátku našeho manželství byla Lily mírně nepořádná. Docela často se jí stávalo, že byla tak unesena vůní květin, že zapomínala přijít na schůzku nebo napsat slíbený dopis. Já jsem na druhé straně ze začátku byl tím, o kom se říká, že „jde za svým cílem“ - a to je velmi jemný výraz. Nemíval jsem čas přivonět ke květině, pokud náhodou nevykvetla tak, aby se vešla do mého rozvrhu, podle něž jsem měl čas na čichání ke květinám vyhrazen každé třetí úterý od dvou do dvou třiceti - pokud zrovna nepršelo. Hubovával jsem jí za její zvyk mluvit způsobem, který jsem považoval za irrelevantní stejně jako za ignorování nejdůležitějšího nástroje civilizace: hodin. Ona byla stejně štiplavá, co se týkalo mého šíleného puntičkářství a pedantického držení se mluvy v odstavcích, které začínaly: „Tak nejdříve“, „Zadruhé“, „Zatřetí“, nebo „Na závěr“. Lily věřila, že její psychologie je nejlepší; já vyzdvihoval dokonalost té své.

Pak Lily začala vychovávat děti a já začal psát knihy. Nechci tím naznačit, že jsem s dětmi neměl co do činění, nemůžu ale ani předstírat, že jsem byl bůhvíjak výborný rodič. Když jsem si s nimi hrával, býval jsem především nepřiměřený. Zkoušeli jste si někdy s dětmi hrát podle rozvrhu? Nebo když jste se dostali mimo něj a jediné, na co jste byli schopni myslet, byl článek o náboženské extázi, který jste slíbili odevzdat? Lily si s dětmi nicméně hrála s nezměrnou dobrotou, která jim pak dala základ, jenž bych jim já nikdy dát nedokázal. Také nechci popírat, že Lily k mým knihám nijak nepřispěla. Jak jsem napsal v předmluvě mé první knihy: „Dala toho tolik, že je sotva možné odlišit její myšlenky... od mých.“¹¹ Nedokázala si ale zorganizovat čas na psaní (a

přepisování) vět, odstavců a kapitol, týden za týdnem, měsíc za měsícem.

A tak jsme s Lily postupně došli k tomu, že to, co kdysi vypadalo jako neřesti, jsme přijímali jako ctnosti, kletby jako požehnání, závazky jako dary. Lily má dar spontánnosti; já mám dar organizace. Dosud jsem se nenaučil být s dětmi tak spontánní, jak by otec měl být, a ani Lily se zcela neukáznila. Dokázali jsme ale vzájemně přijmout své zcela odlišné styly jako dary, pomalu jsme začali tyto dary svého protějšku vkomponovávat sami do sebe — přirozeně značně přizpůsobené. V důsledku toho se ona a já jako jedinci postupně stáváme více celkem. Nicméně něco takového by nebylo možné, kdybychom nejdříve nesouhlasili se všemi vzájemnými omezeními a nerozeznali svou závislost jednoho na druhém. Bez tohoto poznání by koneckonců nepřežilo ani naše manželství.

A tak jsme vyzývám k celistvosti a zároveň k poznání naší neúplnosti; vyzývání k síle a k poznání naší slabosti; vyzývání jak k individuaci, tak ke vzájemné závislosti. Takže onen problém - ve skutečnosti naprosté selhání - etiky „tvrdého“ individualismu spočívá v tom, že funguje jen na jedné straně tohoto paradoxu, zahrnuje v sobě jen polovinu naší lidskosti. Rozeznává, že jsme vyzýváni k individuaci, síle a celistvosti.

Zcela ale odmítá druhou část lidského příběhu: že jich nikdy nemůžeme plně dosáhnout a že jsme - jak to nutně vyplývá z naší jedinečnosti - slabá a nedokonalá stvoření, která se navzájem potřebují.

Toto odmítání může přetrvávat jen díky předstírání. Protože nemůžeme být zcela přiměřenými, soběstačnými, nezávislými bytostmi; ideál tvrdého individualismu nás nutí to předstírat. Nutí nás skrývat své slabosti a selhání. Učí nás stydět se za svá omezení. Tlačí nás k tomu, že se snažíme být supermuži a superženami nejen v očích svého okolí, ale i v očích vlastních. Nutí nás chovat se den za dnem, jako by to „všechno bylo v nás“, jako bychom nic nepotřebovali a měli nad svými životy naprostou kontrolu. Také nás od sebe neúprosně izoluje. A tak se skutečná komunita stává nemožností.

Během svých přednáškových turné jsem se všude, kam jsem zavítal — na Severovýchodě, Jihovýchodě, Středozápadě, Jihozápadě nebo Západním pobřeží — setkával se stejným jevem: nedostatkem komunit a voláním po komunitách. Tento nedostatek a volání jsou obzvláště srdcervoucí na místech, kde by člověk opravdovou komunitu očekával: v církvích. Když mluvím se svými posluchači, často říkávám: „Prosím, o přestávkách se mě na nic neptejte. Potřebuji čas, abych si uspořádal myšlenky. Mimochodem, opakovaně se setkávám s tím, že otázky, které kladete, se shodují s otázkami ostatních a že nejlepší je adresovat je celé skupině.“ Přesto za mnou o přestávkách lidé častěji chodí než nechodí. Když říkám: „Prosil jsem vás, abyste to nedělali,“ odpovídají: „Jistě, pane doktore, ale pro mne je to hrozně důležité, nemohu se na to zeptat před ostatními, protože tu jsou i lidé z mé církve.“ Rád bych řekl, že jde o výjimku.

Jistě, existují výjimky a výjimečné církve. Ale tato poznámka vypovídá o normální úrovni důvěry a intimity a zranitelnosti v církvích a v ostatních takzvaných „komunitách“.

Ano, jsem osamělý. Jsem-li zcela jedinečným individuem, není nikdo, kdo by mi zcela rozuměl, kdo by přesně věděl, jaké to je chodit v mých botách. A na mé cestě existují úseky -jako ostatně na cestě kohokoliv — které člověk musí ujít sám. Některé zkoušky musí být složeny bez pomoci. Jsem ale mnohem méně osamělý, než jsem byl předtím; než jsem pochopil, že mít pocity úzkosti, deprese a bezmoci je lidské, než jsem pochopil, že existují místa, kde se o své pocity mohu podělit bez viny či strachu a lidé mě proto budou milovat ještě více, než jsem zjistil, že mě má slabost může posílit, než jsem zažil opravdovou komunitu a naučil se, jak ji znovu najít či znovu vytvořit.

Chycení do pastí naší tradice tvrdého individualismu jsme mimořádně osamělými lidmi. Tak osamělými, že ve skutečnosti mnozí z nás nejsou s to ani rozeznat vlastní osamělost, nebo aspoň mnohem méně než osamělost cizí. Podívejte se na smutné a zmrazené obličejy kolem sebe

a budete marně hledat duše, které se skrývají za maskami make-upu, maskami přetvářky, maskami klidu. Nemusí tomu tak být. Mnozí -většina - dosud neznají jiný způsob. Zoufale potřebujeme novou etiku „mírného individualismu“, potřebujeme porozumět individualismu, který učí, že nemůžeme být sami sebou, dokud se nebudeme umět dělit o věci, které máme společné: naši slabost, naši necelistvost, naši nedokonalost, naši nepřiměřenost, naše hříchy, náš nedostatek celistvosti a sebeuspokojení. Je to chápání, které vyjadřují Přátelé anonymních alkoholiků, když říkají: „Nejsem oukej a ty nejsi oukej, ale to je přece oukej.“ Je to druh měkkosti, která dovoluje, aby nutné bariéry či zásady našich individuálních já fungovaly jako permeabilní membrány, které nám umožňují prostupovat ven a ostatním prostupovat dovnitř. Je to druh individualismu, který rozlišuje naši vzájemnou závislost nejen v intelektuálních heslech dne, ale v hloubce našich srdcí. Je to druh individualismu, který umožňuje vznik opravdové komunity.

Pravý smysl komunity

V naší kultuře tvrdého individualismu, ve které si postupně uvědomujeme, že nemáme odvahu být upřímní k sobě samotným - dokonce ani k člověku, který s námi sedí v kostele ve stejné lavici - často používáme slovo „komunita“, aniž přesně známe jeho pravý význam. Vesměš tak nazýváme jakoukoliv skupinu jednotlivců - město, církev, synagogu, bratrstvo, činžovní dům, profesní sdružení - bez ohledu na to, jak málo spolu tyto jednotlivci komunikují. Jde o špatné používání slova.

Pokud máme toto slovo používat smysluplně, musíme je ohraničit na skupinu jednotlivců, kteří se naučili spolu upřímně komunikovat, jejichž vztahy jsou hlubší než jejich předstíraná vyrovnanost; u nichž se vyvinula jakási příznačná oddanost „společné radosti a smutku“ a „těšení se jeden z druhého a přijímání stavu druhého za vlastní“. Ale jak má potom taková skupina vypadat? Jaká je opravdová definice komunity? Můžeme definovat či adekvátně vysvětlit jen ty věci, které jsou menší než my. Mám v kanceláři například velmi šikovný elektrický teplo-met. Kdybych byl elektrikář, mohl bych jej rozebrat a vysvětlit vám -definovat - zcela přesně, jak pracuje. Kromě jedné věci. Kromě šňůry a zástrčky, která to celé spojuje s čímsi, co se nazývá elektřina. A existují jisté otázky, které se týkají elektřiny a které odporují známým fyzikálním zákonům, které vám nevysvětlí ani nejvzdělanější elektrotechnický inženýr. To proto, že elektřina je něčím větším než jsme my. Je mnoho takových „věcí“. Například Bůh, božství, láska, zlo, smrt, vědomí. Jsou obsáhlé a mnohotvárné, ale dokážeme nanejvýš popsat či definovat vždy jen jeden jejich aspekt. I tak zřejmě nikdy nebudeme schopni plně proniknout do jejich hlubin. Dříve či později nevyhnutelně narazíme na jádro. Na tajemství. Komunity jsou dalším takovým fenoménem. Stejně jako elektřina jsou hluboce zákonité. Přesto v nich zůstává něco, co je bytostně tajemné, zázračné, neproniknutelné. Krátká a přiměřená definice skutečné komunity neexistuje. Komunita je čímsi víc než souhrnem svých částí, svých individuálních členů. Co to je „cosí víc“? Už jen tím, že na tuto otázku začneme odpovídat, vstoupíme do říše, která není ani tak abstraktní, nýbrž téměř mystická. Je to říše, kde slova nikdy nestačí a sám jazyk je příliš chudý.

Napadá mě analogie s drahokamem. Semena komunity leží v lidstvu - sociálním druhu - stejně jako se drahokam nachází v zemi. Ale tehdy to není drahokam; je to jen potenciální drahokam. A tak o něm geologové mluví prostě jako o kameni. Skupina se stává komunitou podobným způsobem, jako se z kamene stává drahokam. Vybroušen a vyleštěn je nádherný. Ale máme-li popsat jeho krásu, dokážeme přinejlepším popsat jeho plošky. Komunita je stejně jako drahokam mnohotvárná a každá ploška je jen aspektem celku, který se vzpírá definici. Ještě jeden přírůstek. Drahokam komunity je tak mimořádně krásný, že se

vám může zdát neskutečný - jako sen, který jste měli v dětství, tak krásný, že se může zdát nedosažitelný. Jak uvedl Bellah a spoluautoři, pojem komunity „může také působit jako absurdní Utopie, jako pokus o vytvoření dokonalé společnosti. Ale transformace, o níž mluvíme, je nutná i zdrženlivá. A pokud k ní nedojde, může se stát, že nebudeme vůbec moci myslet na budoucnost."¹² Problémem je, že nedostatek komunity je v naší společnosti normou do té míry, že si člověk může myslet: „Jak je možné se z toho dostat?" *Je to možné, můžeme se z toho dostat.* Uvědomte si, že nezasvěcenému oku se bude zdát nemožné, aby se z kamene někdy stal drahokam.

Aspekty komunity jsou propojeny v hlubokém vzájemném vztahu. Žádný nemůže existovat bez ostatních. Tvoří se vzájemně, umožňují vzájemně svou existenci. To, co následuje, je jen jedním schématem, jak izolovat a pojmenovat nejnápadnější charakteristiky opravdové komunity.

VŠEOBSAŽNOST, ODDANOST A KONSENZUS

Komunita je a musí být všeobsažná.

Velkým nepřitelem komunity je výlučnost. Skupiny, které vyloučily odlišné lidi, protože byli chudí nebo pochybovační nebo rozvedení nebo hříšní nebo jiné rasy či národností, nejsou komunitami; jsou to klišé -vlastně obranné bašty proti komunitám. Trvalé komunity musí bez výjimek klopýtat přes stupínky, jimiž se blíží k všeobsažnosti. Dokonce i krátkodobé komunity někdy musí přijímat obtížná rozhodnutí. Ale pro většinu skupin je jednodušší vylučovat než shrnovat. Kluby a korporace jen málo myslí na to, aby byly všeobsažné, pokud jim to nepřikazuje zákon. Na druhé straně opravdové komunity, chtějí-li komunitami zůstat, vždy směřují ke svému rozšíření. Komunita se neptají: „Jak si zodpovíme, že jsme přijali tuhle osobu?" Místo toho se ptají: „Bude ospravedlnitelné, když tuto osobu nepřijmeme?" Ve vztahu k jiným seskupením podobné velikostí a účelu jsou komunity vždy relativně všeobsažné.

Během mé první zkušenosti s komunitou v Přátelském semináři byly hranice mezi ročníky, studenty a učiteli, mladými a starými vesměs „mírné". Nebyly zde žádné boční skupiny, žádní vydědění. Každý byl na večírcích vítán. Neexistoval žádný tlak k přizpůsobování se. A tak všeobsažnost každé skupiny platila pro všechny její parametry. V komunitě existuje „povšechnost". Je otázkou nejen zahrnutí rozdílných pohlaví, ras a víry. Zahrnuje také celou škálu lidských emocí. Slzy jsou stejně vítané jako smích, strach stejně jako boj. A zahrnuje různé povahy: jestřáby i holubice, chlapáky i teplouše, Grály i Sears-Roebucky, mluvky i mlčenlivé. Obsahuje

všechny lidské rozdílnosti. Každý „mírný" jedinec je pěstován.

Jak je to možné? Jak mohou být vstřebány takové rozdíly, jak mohou spolu žít

tak odlišní lidé? Rozhodující je oddanost - ochota k soužití. Dříve či později (raději dříve) v jistém okamžiku musí členové skupiny - mají-li se stát či zůstat komunitou - nějakým způsobem navázat vztah k sobě navzájem. Výlučnost, velký nepřítel komunity, se zjevuje ve dvou podobách: ve vyloučení ostatních a ve vyloučení sebe sama. Pokud si v duchu řeknete: „No, tahle skupina není pro mne - jsou příliš tohle nebo tamto či tohleto - a tak se prostě potichoučku sbalím a vypadnu," je to totéž, jako byste si v manželství řekli: „Na druhé straně plotu vypadá tráva zeleněji, tak se přestěhuju." Komunita stejně jako manželství vyžaduje, abychom v ní setrvali, i když se dění poněkud při-ostří. Není náhoda, že Bellah a jeho spolupracovníci dali své knize podtitul *Individualismus a oddanost v americkém životě*. Náš individualismus musí být vyvažován odevzdáním se.

Pokud vydržíme, obvykle po chvíli zjistíme, že „ostrá místa se vyhladila". Jeden přítel správně definoval komunitu jako „skupinu, která se naučila přesáhnout své individuální rozdíly". Ale toto poznání vyžaduje čas; čas, který můžeme získat jen odevzdáním se. „Předstihnout či přesáhnout" tu neznamena „zamezit" nebo „zničit". Doslova to znamená „překonat". Dosažení komunity může být srovnáno s vyšplháním na vrchol hory. Snad nejdůležitějším klíčem k tomuto přesažení je přijetí odlišností. V komunitě jsou lidské rozdílnosti oslavovány jako dary - místo aby byly ignorovány, odmítány, skrývány či měněny. Vzpomeňte si, jak jsem přijal Lilyn „dar spontánnosti" a ona můj „dar organizace". Manželství je samozřejmě malou, dlouhodobou komunitou dvou lidí. Přesto jsem zjistil i v krátkodobých komunitách o padesáti, ba i šedesáti členech, kde je čas nepřítelem hloubky, že dynamika je stejná. Transformace postojů k sobě navzájem, umožňující mně a Lily přesáhnout naše odlišnosti, nám trvala dvacet let. Ale totéž přesažení se běžně objevuje ve skupinách budujících komunitu během osmi hodin. V každém případě je nepřátelství transformováno v přijetí a smíření. A v každém případě má toto co dělat s láskou.

O skutečné komunitě toho víme tak málo, že jsme ještě nikdy nevypracovali pro toto přesažení politický slovník. Když pátráme po tom, jak by se daly individuální rozdíly přizpůsobit, prvním mechanismem, ke kterému se obrátíme (pravděpodobně proto, že je to tak dětinské), bude ten silného individuálního vůdce. Instinktivně si myslíme, že rozdíly, podněcující např. hašteření mezi dětmi za nás vyřeší maminka či tatínek - benevolentní diktátor, nebo aspoň doufáme, že benevolentní. Jenže komunita povzbuzující k individualitě nemůže být totalitní. A tak přistupujeme k o něco méně primitivnímu způsobu rozřešení individuálních rozdílů, který nazýváme demokracií. Volíme a většina určuje, či volba převládne. Většina vládne. Jenže tenhle proces .vylučuje touhy menšiny. Jak přesáhneme rozdíly, abychom zahrnuli i menšinu? Zdá se, že je to hádanka. Jak a kam se dostaneme za demokracií?

V pravých komunitách, jichž jsem byl členem, bylo učiněno tisíce rozhodnutí a

já si nikdy neuvědomil volbu. Nechci tím naznačit, že bychom měli rozebrat na kousky demokratickou mašinerii, a už vůbec ne, že bychom měli tento systém zrušit. Chci ale naznačit, že komunita v přesažení individuálních rozdílů běžně překonává jakoukoliv demokracii. Ve slovníku tohoto přesažení by tedy mohlo být napsáno jen jedno slovo - „konsenzus“. Rozhodnutí bývá v opravdových komunitách dosahováno skrze konsenzus procesem ne nepodobným komunitě porotců, kterým je konsenzuální rozhodování nařízeno.

Stejně, jak může nějaká pozemská skupina, která podporuje individualitu a v níž rozkvétají individuální rozdíly, běžně docházet ke konsenzu? Dokonce i když pro operace v komunitě vyvineme nějaký bohatší jazyk, pochybuji, že budeme mít nějaký vzorec pro proces konsenzu. Proces je sám o sobě dobrodružstvím. A znovu je na tom něco neuchopitelného, téměř mystického, kouzelného. Ale funguje to. A jiné aspekty komunity nám zajistí pokyny k tomu, jak se to dělá.

REALISMUS

Další charakteristikou komunity je, že je realistická. Když s Lily diskutujeme v manželské komunitě — například o věcech týkajících se budoucnosti některých z našich dětí, dostáváme se obvykle k mnohem realističtější odpovědi, než když to zkusíme sami, zvlášť. Už jenom z tohoto důvodu věřím, že pro jednoho rodiče je extrémně obtížné dělat adekvátní rozhodnutí o svých dětech. Dokonce i když jsme s Lily nebyli schopni ničeho jiného než přijít s dvěma zcela rozdílnými názory, vzájemně jsme se ovlivňovali. Ve větších komunitách je takový proces ještě účinnější. Komunita šedesáti obvykle začíná s tucty různých názorů. Výsledné konsenzuální vybrané jídlo, skládající se z nespočetných přísad, je obvykle mnohem více tvůrčí než jídlo připravené ze dvou složek

Navykli jsme si často považovat skupinové zvyky za poněkud primitivní. Skutečně, já sám jsem psal o tom, jak snadno se skupina může stát zlou.¹³ „Psychologie davu“ je vpravdě obecným označením. Ale skupiny jakéhokoliv druhu jsou jen zřídkakdy opravdovými komunitami. Ve skutečnosti je mezi obvyklou skupinou a komunitou nespočet rozdílů: jsou zcela rozdílným fenoménem. A pravá komunita je svou definicí imunní vůči davové psychologii, protože povzbuzuje k individualitě a zahrnuje rozličné úhly pohledu. Stále znovu a znovu se setkávám s komunitou, která udělá jisté rozhodnutí, aby tak ustavila jistou normu, když tu někdo ze členů náhle řekne: „Momentik - myslím, že s něčím takovým se asi nedokážu smířit.“ Davová psychologie se nemůže zjevit za podmínek, kdy jednotlivci mohou svobodně vyjadřovat svůj názor a měnit trendy. Komunita takové

podmínky představuje.

Protože komunitu tvoří lidé s mnoha různými názory a ona sama umožňuje, aby

je svobodně vyjadřovali, jsou její celkové podmínky daleko příznivější, než jaké může mít jednotlivec, pár nebo běžná skupina. Protože zahrnuje tmu i světlo, posvátné i světské, utrpení i radost, slávu i úpadek, jsou její soudy ucelené. Neexistuje zřejmě nic, co by nezahrnovala. S tolika hledisky se přibližuje skutečnosti víc a víc. Realistická rozhodnutí mají proto často větší záruku v komunitě než v kterémkoliv jiném lidském prostředí.

Zmínku si zaslouží jeden důležitý aspekt komunitního realismu: pokora. Zatímco drsný realismus předurčuje k aroganci, „mírný“ individualismus komunity vede k pokoře. Začněte si vážit darů jiných a budete si vážit i vlastních omezení. Staňte se svědky toho, jak se ostatní dělí o svá zhroucení, a budete s to akceptovat vlastní nepatřičnost a nedokonalost. Uvědomte si lidskou různost a poznáte, jak jsou lidé vzájemně závislí. Když takové věci dělá skupina lidí - když se stanou komunitou - stávají se skromnějšími a skromnějšími nejen jako individua, ale i jako skupina - a tím i realističtějšími. Od které skupiny byste očekávali moudré, realistické rozhodnutí: od arogantní, nebo od skromné?

ROZJÍMÁNÍ

Mezi důvody, díky nimž je komunita skromná a pokorná a tedy realistická, patří i její schopnost rozjímání. Zkoumá sama sebe. Uvědomuje si sama sebe. Poznává sama sebe. „Poznej sám sebe“ je jistý recept na skromnost. Jak je to řečeno v klasické knize rozjímání ze čtrnáctého století *Oblak nevedení*: „Pokora sama o sobě není ničím jiným než pravdivým věděním a cítěním lidského já tak, jak je. Člověk, který vidí a cítí sebe sama takového, jaký je, musí být vpravdě pokorný.“

Slovo „rozjímání“ má spoustu vedlejších významů. Většina z nich míří k uvědomění. Zásadním cílem rozjímání je zvyšovat uvědomování si světa mimo sebe sama, světa uvnitř sebe a vztahu mezi nimi. Člověka, který se smíří s relativně omezenými vědomostmi o sobě samém, lze jen stěží označit za schopného rozjímání. Je také otázkou, zda jej lze považovat za psychicky zralého či citově zdravého. Sebezpytování je klíčem k pohledu dovnitř sebe, a ten je klíčem k moudrosti. Platon to vyjadřuje nejtvrději: „Život, který není podroben zkouškám, nemá cenu žít.“ Proces vytváření komunity vyžaduje sebezpytování od samého začátku. A když se její členové zamýšlejí nad sebou, učí se také více a více přemýšlet o skupině. „Jak si *vedeme!*“ začínají se ptát činí dál častěji. *ujdeme* ještě správnou cestou? Je *naše* skupina ta správná? Ztratil se v *nás* onen duch?“

Jednou získaný duch komunity není sám o sobě zárukou svého věčného přetrvání. Nedá se zavřít do láhve ani naložit do aspiku. Lze ho znova a znova ztrácet. Vzpomeňte si, jak jsme se v roce 1967 před samotným koncem Mac Badgelyho tavistocké skupiny - po radostných hodinách pěstěného přátelství -

začali znovu svážit. Vzpomeňte si ale také na to, že jsme si to rychle uvědomili - protože jsme si byli vědomi sebe jako skupiny. A protože jsme byli okamžitě schopni rozpoznat příčinu problému - naše rozdělení na Grály a Sears-Roebuck -byli jsme schopni toto rozdělení přetvořit a znovu ducha komunity získat.

Žádná komunita nemůže očekávat, že se bude nalézat v permanentně dobrém stavu. Pravá komunita nicméně může - protože je rozjímavým tělesem - rozeznat svůj špatný stav, dostane-li se do něj, a rychle podniknout nezbytná opatření k jeho nápravě. A čím déle komunity existují, tím rychlejší a úspěšnější v tomto procesu jsou. Naopak skupiny, jež se rozjímavosti nikdy nenaučily, se buď (a to nejspíše) komunitami nikdy nestávají, nebo se rychle a navždy rozpadají.

BEZPEČNÉ MÍSTO

Není náhoda, že jsem se „zapomenutému umění pláče“ znovu naučil v šestatřiceti letech, když jsem byl v pravém komunitním stavu. Nehledě na toto znovunalezení byl můj raný výcvik ve znamení tvrdého individualismu značně efektivní, neboť dodnes na veřejnosti pláču, jen jsem-li na bezpečném místě. Jednou z mých radostí je, že se mi „dar slz“ vrací, kdykoliv se vracím do komunity. Nejsem sám. Jakmile se skupina stane komunitou, je nejčastějším společným vyjádřením jejích členů: „Cítím se tu bezpečně.“

Je to vzácný pocit. Skoro každý z nás se cítil po většinu života jen částečně v bezpečí — pokud se vůbec bezpečně cítil. Jen zřídka, pokud vůbec někdy, jsme se cítili zcela svobodni tak, abychom si mohli dovolit být sami sebou. Zřídka, jsme se také v nějaké skupině cítili plně přijímání a přijatelní. A tak téměř každý z nás do nové skupiny vstupuje připraven bránit se. Tato ostražitost má hluboké kořeny. Dokonce i když se veřejně pokusíme být otevření a zranitelní, v jistých směrech v nás nevědomá ostražitost silně přetrvává. Co víc - je krajně pravděpodobné, že počáteční přiznání zranitelnosti se setká se strachem, nepřátelstvím nebo jen s náznaky nápravy či změny, takže se za svůj ochranný val stáhnou i ti nejdovnější.

Komunita za běžných okolností nevzniká okamžitě. K tomu, aby skupina neznámých lidí dosáhla bezpečí pravé komunity, je třeba vykonat velký kus práce. Když ale uspějí, je to, jako když se otevřou stavidla. Jakmile se člověk cítí bezpečně natolik, aby se dokázal otevřít, jakmile lidé ve skupině vědí, že budou vyslyšeni a přijati proto, že to jsou oni, vyvalí se na povrch léta zadržované frustrace, bolesti, viny a křivdy. A valí se ven stále rychleji. Zranitelnost se v komunitě nabaluje jako sněhová koule. Když se její členové stanou zranitelní a zjistí, že nabyli na hodnotě a vážnosti, stávají se zranitelnější a zranitelnější. Zdi se řítí. A jak se řítí, jak se zvyšuje

láska a vzájemné přijetí, jak se násobí vzájemná intimita, začíná opravdové

uzdravování a změna. Staré rány jsou zaceleny, staré averze zapomenuty, staré překážky překonány. Strach je nahrazen nadějí.

Dalším znakem komunity je tedy to, že uzdravuje a proměňuje. Po zralé úvaze jsem se o tomto konkrétním znaku dosud nezmínil. Nechtěl jsem, aby byl špatně chápán. Většina lidských pokusů o změnu či ozdravení totiž vzniku komunity brání. Lidské bytosti v sobě mají přirozenou touhu po zdraví, celistvosti a svátosti. (Všechna tři slova jsou odvozena od stejného základu.) (Anglicky *health, wholeness, holiness* -pozn. překladatele.) Po většinu času je však toto puzení, tato energie spoutána strachem a neutralizována ostražitostí a odporem. Ale umožníte-li lidské bytosti pobývat na opravdu bezpečném místě, kde není této ostražitosti a odporu více třeba, může posun směrem k ozdravení začít. Jsme-li v bezpečí, máme přirozenou tendenci uzdravovat a měnit sami sebe.

K této pravdě zkušený psychoterapeut obvykle dojde sám. Čerství absolventi vidí svůj úkol v uzdravení pacienta a často se domnívají, že se jim to vede. Postupem času nicméně zjistí, že moc uzdravovat nemají. Zjistí ale také, že je v jejich moci pacientovi naslouchat, akceptovat jej a vytvořit „terapeutický vztah“. Zaměří se tedy ani ne tak na uzdravování, jako na vytvoření vztahu coby bezpečného místa, kde se pacient spíše uzdravuje sám.

A tak se paradoxně skupina lidí začne uzdravovat a přetvářet až tehdy, když se její členové naučí o přeměnu a ozdravení se nepokoušet. Komunita je bezpečným místem právě proto, že se vás nikdo nepokouší ozdravit či přetvořit, dát vás do pořádku nebo změnit. Místo toho vás její členové přijímají takové, jací jste. Máte možnost být sami sebou. A jste-li svobodní, můžete se zbavit své ostražitosti, odložit masku a přestrojení; můžete hledat své psychické a duchovní zdraví; můžete se stát úplně a výsostně sami sebou.

LABORATOŘ OSOBNÍHO ODZBROJENÍ

Ke konci dvoudenní komunitní zkušenosti v roce 1984 pronesla ke skupině dáma ve středním věku tato slova: „Vím, že Scotty říkal, že bychom neměli odcházet; když jsme ale včera večer s manželem přišli domů, byli jsme pevně rozhodnutí to udělat. Moc dobře jsem nespala a skoro jsem sem nepřišla. Ale stalo se něco divného. Včera jsem se na vás všechny dívala dost černýma očima. Ale dnes - z nějakého důvodu, kterému vlastně ani nerozumím - to všechno vidím jakoby ‚mírnýma očima‘ a je to úžasné.“

Tato transformace - v komunitě naprosto běžná - je stejná jako ta z příběhu o rabínově daru. Sešlý klášter, zmírající skupina náhle obživne (a je komunitou), jakmile se na druhé a na sebe její členové začnou dívat „mírnýma očima“, skrze čočky respektu. V naší kultuře tvrdého individualismu může vypadat podivně, že tato transformace se zjevuje přesně tehdy, když začíná naše „zhroucení“.

Dokud se na druhé díváme jen skrze masku, kterou jsme si vytvořili, díváme se kriticky. Když ale maska spadne a my spatříme utrpení, odvalu a zlomení a někde hlouběji důstojnost, začneme se doopravdy vzájemně respektovat jako přátelské lidské bytosti.

Jednou jsem o komunitě mluvil před radou jisté církve a jeden z jejích členů moudře podotkl: „Mám pocit, že říkáte, že komunita vyžaduje přiznání našeho zlomení.“ Měl přirozeně pravdu. Jak pozoruhodné však je, že v naší kultuře musí zlomení být „přiznáno“. Myslíme na přiznání jako na akt, který má být držen v tajnosti, v temnu zpovědnic, se zárukou profesionální kněžské nebo psychiatrické spolehlivosti. Jenže ve skutečnosti je zlomený a zranitelný každý člověk. Je tak zvláštní, že se obvykle cítíme nuceni své rány skrývat, když jsme zraněni všichni!

Zranitelnost je dvousměrnou silnicí. Komunita vyžaduje schopnost odhalit přátelským stvořením své rány a slabosti. Vyžaduje také schopnost být ránami ostatních zasažen, být ránami ostatních zraněn. To myslela ona žena slovy „mírnýma očima“. Nedívala se již přes bariéry a cítila se vskutku výborně. V našich ranách je bolest. Důležitější ale je láska, která kolem nás vyvstává, když se - obousměrně - dělíme o svá poranění. Jistě, nelze neuvést, že takové sdílení s sebou nese v naší kultuře riziko - riziko zničení normy předstírané nezranitelnosti. Pro většinu z nás je to nová - a zřetelně potencionálně nebezpečná - forma chování.

Zdálo by se, že komunitu lze označit za „laboratoř“. To slovo navozuje obraz místnosti naplněné nástroji, nikoliv jemností. Laboratoř může nicméně být definována jako místo, kde se dá bezpečně experimentovat. Potřebujeme takové místo, protože když experimentujeme, snažíme se ověřovat - testovat - nové způsoby vedoucí k nějakému cíli. Tak je tomu i v komunitě: je to bezpečné místo pro experimenty s novými formami chování. Když se takové bezpečné místo nabízí, začne přirozeně většina lidí s láskou a důvěrou experimentovat hlouběji než kdy předtím. Opouští obvyklé obranné a výhružné postoje, bariéry nedůvěry, strachu a předsudků. Experimentují s odzbrojením sebe sama. Experimentují s mírem - mírem uvnitř sebe a uvnitř komunity. A zjišťují, že experiment funguje.

Experiment slouží k tomu, aby poskytl novou *zkušenost*, z níž můžeme extrahovat novou moudrost. A tak při experimentování s osobním odzbrojením sebe sama pomocí *zkušenosti* objevují členové opravdové komunity pravidla utváření míru a osvojují si jeho přednosti. Je to tak mocný osobní zážitek, že se může stát hnacím momentem mírového úsilí ve světovém měřítku.

SKUPINA, KTERÁ UMÍ BOJOVAT S TAKTEM

Na první pohled se to může zdát paradoxní, že by komunita, která je bezpečným místem a laboratoří odzbrojení, měla být také místem konfliktu. Možná napomůže tento příběh. Mistr učení Sufi se jednoho dne procházel se svými žáky po ulicích. Když přišli na městské náměstí, zuřil tam lítý boj mezi vládními jednotkami a povstaleckými silami. Žáci byli zděšeni krveprolitím a úpěnlivě Mistra prosili: „Rychle, Mistře, které straně máme pomoci?“ „Oběma,“ odpověděl Mistr.

Studenti byli zmateni. „Oběma?“ dožadovali se. „Proč bychom měli pomáhat všem?“ „Měli bychom pomoci úřadům naučit se naslouchat tužbám lidu,“ odpověděl Mistr, „a měli bychom pomoci povstalcům naučit se, jak odmítnout úřady a nepoužít přitom násilí.“

V pravé komunitě žádné strany neexistují. Nebývá to vždy snadné, ale v okamžiku, kdy dosáhnou stavu komunity, naučili se její členové vzdát se klišé a frakcí. Naučili se, jak-si navzájem naslouchat a jak se vzájemně neodmítat. Občas je v komunitě konsenzu dosaženo s ohromující rychlostí. Jindy se však k němu dojde až po dlouhém lopocení. To, že je komunita bezpečným místem, neznamená, že je místem bez konfliktů. Je však místem, kde může být konflikt vyřešen bez fyzického nebo emocionálního krveprolití a s moudrostí stejně jako s odpuštěním. Komunita je skupina, která umí bojovat s taktem. Že tomu tak je, není jen náhoda. Neboť komunita je amfiteátre, kde gladiátoři odložili zbraně a brnění, kde si osvojili umění naslouchat a rozumět, kde respektují dary těch druhých a akceptují jejich omezení, kde oslavují jejich odlišnosti a ovazují jejich rány, kde se *zavázali* k boji bok po boku, a nikoliv proti sobě. Je to nejneobvyklejší bitevní pole. To je ale také příčinou, proč je komunita tak neobvykle efektivním zázemím pro řešení konfliktů.

To má nemalý význam. Ve světě se vyskytují velmi reálné konflikty a nezdá se, že by ty nejhorší z nich někdy měly přestat. Existuje vize, která je velmi rozšířená. Jednoduše vyjádřena zní takto: „Pokud budeme umět řešit své konflikty, budeme jednoho dne s to všichni žít v komunitě.“ Není to však naopak? Nemělo by být reálným snem: „Pokud budeme umět žít v komunitě, pak jednoho dne budeme s to řešit všechny naše konflikty?“

SKUPINA SAMÝCH VŮDCŮ

Jsem-li navržen na vůdce a zjistím, že se skupina stala komunitou, má formální práce skončila. Mohu se stáhnout, odpočívat a být jedním z mnoha, protože jednou ze základních charakteristik komunity je naprostá decentralizace autority. Uvědomte si, že je antitotalitářská. Její rozhodnutí je dosahováno konsenzem. O

komunitách se občas mluví jako o skupinách bez vůdce. Přesnější je popisovat je jako skupiny ze samých vůdců. Protože jde o bezpečné místo, cítí se nedobrovolní vůdci v komunitě svobodní - mnohdy poprvé v životě - *vedení nevykonávat*. A ti, kteří jsou obvykle plaší a rezervovaní, se cítí jako svobodní natolik, že se projeví jejich skrytý dar vést. Výsledkem je komunita, ideální instituce k učinění rozhodnutí. Věta „Velbloud je kůň, kterého stvořil výbor“ neznamená, že skupinová rozhodnutí jsou nevyhnutelně nemotorná a nedokonalá; znamená to, že výbory nejsou téměř nikdy komunitami.

V roce 1983 jsem musel učinit obtížná a velmi důležitá životní rozhodnutí - tak obtížná, že jsem věděl, že nejsem dost inteligentní, abych je udělal sám, a to ani s pomocí odborníka. Požádal jsem o pomoc a přijelo osmadvacet mužů a žen z celé země. Ze tří dní, které jsme spolu strávili, jsme věnovali zhruba osmdesát procent tomu, že jsme ze sebe vytvářeli komunitu. Až posledních pár hodin jsme se zabývali rozhodnutími, která měla být učiněna. A byla učiněna s rychlostí a brilancí náležející osvícení.

Jednou z nejkrásnějších charakteristik komunity jeto, čemu jsem začal říkat „proud vůdcovství“. To pro onen proud byla naše komunita v roce 1983 schopna učinit svá rozhodnutí tak rychle a efektivně. A protože se její členové cítili svobodní tak, že mohli vyjádřit sebe sama, byly jejich individuální dary nabídnuty přesně v pravý okamžik rozhodovacího procesu. Jeden z členů tedy navrhl první část řešení A. Když komunita uznala moudrost onoho daru - všichni to učinili okamžitě, téměř magicky - mohl postoupit s řešením dál druhý člen tím, že navrhl druhou částí řešení B. A tak to proudilo kolem místnosti.

Proud vůdcovství je v komunitě pravidlem. Jde o fenomén, který má hluboké důsledky pro kohokoliv, kdo by se snažil zlepšit organizované přijetí rozhodnutí - v obchodě, ve vládě, či kdekoli jinde. Není to ale nijak rychlý trik. Nejdříve musí být vybudována komunita. Alespoň na čas musí být pomínuty tradiční hierarchické vzory. Je třeba se zříci některých druhů kontroly. Teprve tehdy není vedoucím jednotlivec, ale duch komunity.

DUCH

Komunitaje duch - ale ne ve smyslu, v němž je obecný pojem „duch komunity“ obvykle chápán. Většině z nás to připomene soutěživého ducha, jakési šovinistické siláctví, jaké například dávají najevo fotbaloví fanoušci vítězného týmu nebo občané pyšníci se svým městem. „Naše město je lepší než vaše město,“ — takové prohlášení by mohlo být pochopeno jako typické vyjádření ducha komunity. Ale toto chápání ducha komunity je hluboce zavádějící a strašně povrchní. Jen v jednom ohledu je přiměřené.

Členové skupiny, kteří dosáhli pravé komunity, ze sebe coby kolektivu mají

radost - ba cítí rozkoš. Vědí, že společně něco získali - kolektivně objevili něco, co má velkou hodnotu, a že „na něco přišli“. Tady podobnost končí. Například na duchu komunity nic soutěživého není. Naopak skupina, kterou ovládá duch soutěživosti, už podle definice komunitou není. Soutěživost je vždy výlučná; pravá komunita je všezahrnující. Má-li komunita nepřátele, začíná ztrácet ducha komunity - pokud ho předtím kdy měla.

Duch pravé komunity je duchem míru. Lidé se na začátku, v prvních fázích tvoření komunity, často ptají: „Jak poznáme, že už jsme komunitou?“ Je to zbytečná otázka. Když se skupina stane komunitou, dojde ke dramatické změně ducha. A nový duch je téměř hmatatelný. Nelze jej přehlédnout. Ten, kdo to zažil, se už nikdy nezeptá: „Jak poznáme, že jsme komunitou?“

Nikdo se také nebude ptát, zda ve skupině, která se stává komunitou, převládá duch míru. Na skupinu se snese zcela nové ticho. Lidé mluví jakoby tišeji; a přesto se zdá, že jejich hlasy, nesoucí se místností, jaksí lépe zní. Je to období ticha, nejde ale o nepříjemné ticho. To ticho je vítané. Je vnímáno jako poklid. Nic už není horečné.

Chaos je pryč. Je to, jako když hluk nahradíte hudbou. Lidé naslouchají a slyší. Je to upokoj ují čí. Ale duch je choulostivý. Nedá se definovat ani ovládnout způsobem, jakým ovládáme materiální věci. A tak se skupina v komunitě necítí vždy zcela pokojná v obvyklém smyslu toho slova. Její členové spolu budou čas od času bojovat, a to tvrdě. Boj může být vzrušený a nevázaný, s malým - pokud vůbec nějakým - prostorem pro utišení. Jde ale o produktivní a nikoliv destruktivní boj. Vždy směřuje ke konsenzu, protože je to vždy boj plný lásky. Zakládá se na lásce. Duch komunity je nevyhnutelně duchem míru a lásky. „Atmosféra“ míru a lásky je tak hmatatelná, že téměř všichni členové komunity dosvědčují, že jde o ducha. Proto i agnostičtí a ateističtí členové komunit vesměs považují semináře, během nichž se buduje komunita, za duchovní zážitek. Interpretace takového zážitku jsou však různé. Lidé se světským názorem mají tendence ujišťovat se o tom, že duch komunity není ničím jiným než samotnou tvorbou komunity; a jakkoli je to krásné, zůstávají při tom. Na druhé straně má většina křesťanů sklony ke komplikovanějšímu chápání problému.

V tomto pohledu na věc není na duch komunity nahlíženo jako na ryze lidského ducha nebo na něco, co je vytvořeno toliko skupinou. Má se za to, že duch je vnější a není závislý na skupině. Proto se na něj nahlíží jako na něco, co na skupinu sestoupilo, tak jako se říká, že Duch svatý sestoupil na Ježíše při jeho křtu ve formě holubice. To neznamená, že duchovní navštívení je náhodné nebo nepředpověditelné. Může se snést a zakořenit jen v plodné, připravené skupině. Tedy křesťanský orientovaní lidé nahlížejí na tvorbu komunity jako na přípravu k sestoupení Ducha svatého. Duch komunity je zjevením Ducha svatého.

To neznamená, že komunita je výhradně křesťanským úkazem. Viděl jsem komunity, které se vyvinuly mezi křesťany a Židy, křesťany a ateisty, Židy a

muslimy, muslimy a hinduisty. Komunita se může vyvinout mezi lidmi jakéhokoliv náboženského přesvědčení i mezi lidmi bez něj. Neznamená to ani, že křesťanská víra je zárukou komunity. Máme zprávy o tom, že někteří lidé viděli Ježíšovy žáky jeho jménem vyhánět démony a domnívali se, že jde o jednoduchý obřad. A tak bezmyšlenkovitě přistoupili k něčemu démonickému a křičeli: „Ježíš, Ježíš, Ježíš." Ale vůbec nic se nestalo kromě toho, že se jim démoni vysmáli.

A tak je to se skupinami. Skupina nepřipravených křesťanů může sedět dokola a křičet „Ježíš, Ježíš, Ježíš!", dokud nejsou fialoví ve tváři, a nic se nestane. Ke komunitě se nedostanou ani o píď blíže. Na druhé straně jakákoliv skupina lidí (bez ohledu na jejich náboženskou přesvědčení nebo zda vůbec slovo „Ježíš" vyřknou), která chce vykonávat lásku, kázeň a zasvěcení, jež jsou pro duch komunity žádoucí a které vyslovil a doložil Ježíš, se bude shromažďovat v jeho jméně a on bude s nimi.

Můj pohled je křesťanský, proto je pro mne duch komunity - duch míru a lásky - také duchem Ježíše. Ale křesťanské chápání komunity jde ještě dál. Doktrína svaté Trojice - tři v jednom - tvrdí, že Ježíš, Bůh a Duch svatý, kteří jsou v jednom smyslu samostatní, jsou v jiném smyslu týmž. A tak když mluvím o Ježíšově přítomnosti v komunitě, mluvím také o přítomnosti Boha a Ducha svatého. V křesťanském chápání je Duch svatý shodný zejména s moudrostí. Moudrost je považována za druh zjevení. Podle světského chápání my lidé dosahujeme moudrosti myšlením a studiem. Je to náš vlastní úspěch. Nějakým způsobem jej dosáhneme. Zatímco křesťanští myslitelé zcela snižují hodnotu přemýšlení, studia a zkušenosti: věří, že cesta k moudrosti zahrnuje cosi víc. Zejména věří, že moudrost je darem od Boha a Ducha svatého.

Moudrost pravé komunity se často zdá být zázračnou. Tato moudrost pravděpodobně může být vysvětlena ryze světsky; jako výsledek svobody vyjádření, množství talentu a konsenzuálního rozhodování, které se v komunitě objevují. Přesto jsou okamžiky, kdy se z mého pohledu věřícího tato moudrost zdá být záležitostí božského ducha a božského zásahu. To je jednou z příčin, proč je pocit radosti tak častým průvodním jevem ducha komunity. Členové cítí, že jsou občas - nebo přinejmenším částečně - vyváděni z materiálního světa obvyklých předsudků. Vypadá to, jako by se v tom okamžiku spojila nebesa se zemí.

Geneze komunity

KRIZE A KOMUNITA

Pravé komunity se často vyvíjejí jako reakce na krizi. Lidé, kteří se vzájemně neznají a kteří čekají před oddělením intenzivní péče, kde leží jejich blízcí, se náhle začnou dělit o své naděje, strach, radost a zármutek. V širším smyslu: během minuty zapříčinilo vzdálené zemětřesení zřícení budov a smrt tisíců lidí v Mexico City. Náhle spolu ve dne v noci na záchraně zraněných a péči o lidi bez přístřešku pracovali stejně bohatí i chudí. Mezitím muži i ženy všech národů, v náhlém uvědomění si společné humanity, otevřeli své peněženky a srdce lidem, které nikdy neviděli a už vůbec nepotkali.

Problémem je, že jakmile skončí krize, skončí - téměř vždy - i komunita. Kolektivní duch se z lidí vytrácí ve chvíli, kdy se vracejí ke svým obvyklým individuálním životům - komunita je ztracena. Jenže komunita je tak úžasná, že se jim po dobách krize často stýská. Mnozí Rusové s velkým pohnutím mluví o brutálních dnech blokády Leningradu, kdy všichni drželi pospolu. Američtí veteráni stále vzpomínají na bahnitě liščí díry ve II. světové válce, kde pociťovali hluboké kamarádství a smysl života, které nebyli už nikdy schopni znovu přivolat. Nejúspěšnější komunitou tohoto národa - pravděpodobně celého světa - jsou Anonymní alkoholici, „Sdružení AA“. V červnu 1935 založil Bili W. první skupinu AA v Akronu v Ohio. Dnes, o pouhé dvě generace později, jsou skupiny AA - a Alanonské, Alateenské skupiny, skupiny Anonymních přejídačů, Emoční anonymní skupiny a další takové skupiny - v každé zapadlé víšce naší země. Díky komunitám AA a podobným sdružením utvořeným podle nich se miliony a miliony uzdravily a miliony našly smysl svých životů. A k tomu všemu došlo téměř bez jakékoliv organizace. Zakladatelé skvěle vycítili, že přehnaná organizace není komunitě vlastní. Žádné poplatky, žádný rozpočet, žádné budovy. Dosud žádný jiný fenomén neměl takový vliv na dobro národa. Stejně jako tomu bylo s obětmi přírodní katastrofy, i AA začínají s lidmi, kteří se ocitli v krizi. Muži a ženy do AA vstupují v okamžiku zlomu. Přicházejí k nim, protože zjistili, že „všechno není v pořádku“, že potřebují pomoc, že už nemohou dál sami. Bylo by ale mylné domnívat se, že alkoholici jsou nějak výjimečnou skupinou. Protože se pravá komunita stala bezpečným místem k odhalení sebe sama, dříve či později v ní každý přizná své zlomení. Protože zranění jsme všichni. U nikoho z nás není doopravdy všechno v pořádku. Všichni máme potřebu, všichni jsme v krizi, i když se snažíme své zlomení skrývat před sebou samým i před ostatními. Muži a ženy z AA nemohou už dále skrývat svůj alkoholismus; musí své zlomení přiznat. Krize je pevnou součástí komunity AA a v tomto smyslu může být alkoholismus požehnáním.

Muži a ženy ze Sdružení AA se rozhodli toto požehnání rozšiřovat s grácií a moudrostí. A tak se brzy tradičně začali označovat nějakou „bývalí alkoholicí“ nebo „vyléčení alkoholicí“, ale vždy jako „léčící se alkoholicí“. Tím výrazem naznačují, že krize je všudypřítomná. Vyléčení není nikdy úplně. Nebezpečí recidivy je stále tady. Stejně je tomu s komunitou a všudypřítomnou příležitostí psychického a duchovního růstu. Rozpoznání trvajících krizí alkoholismu je součástí génia AA.

Pozoruhodný úspěch AA naznačuje, že kdybychom si uvědomovali krizi jako každodenní událost našich životů, stala by se komunita rutinou. To, že se máme na své životy dívat jako na každodenní krize, možná působí divně. Mne ale napadá čínské slovo pro krizi, které se skládá ze dvou znaků: jeden znamená „nebezpečí“ a druhý „skrytou příležitost“. Jako každodenní příležitost bychom samozřejmě měli mít své životy rádi. Navíc jde o hlubokou, i když málo chápanou existenci psychického zdraví. V protikladu k tomu, v co mnozí věří, je zdravý život většinou poznamenán krizí. Ve skutečnosti je individuální psychické zdraví určeno tím, jak *brzy* je ten či onen schopen se s krizí setkat.

Slova krize je teď módně užíváno ve spojení „krize středního věku“. Ale už dlouho předtím, než byl tento termín vynalezen, byl tento fenomén rozpoznán jako častý jev u žen v menopauze. I když mnoho žen v menopauze deprese má, nevyhnutelné to není. Psychicky zdravé ženě - abych uvedl vhodný zjednodušený příklad - se dejme tomu v pětadvaceti letech stane, že si při pohledu do zrcadla všimne vějířku vrásek v koutcích očí a pomyslí si: „No, žádný hollywoodský hledač talentů se už asi neobjeví...“ Tatáž žena kolem pětatřiceti, v době kdy její nejmladší dítě začne chodit do mateřské školy, uvažuje: „Možná bych měla začít dělat i něco jiného, než se soustředit jen na děti.“ A tak začne obtížný proces budování druhé kariéry. A pak, po padesátce, když přestane menstruat, je pro ni prožití menopauzou snadnější a šťastnější, kromě pár palčivých chvil (což už tak může být dost nepříjemné), protože krizi zdolala už o dvacet let dříve.

Do těžkostí pravděpodobně přijde žena, která se pokusí krizi odložit, která si neustále namlouvá, že hollywoodský hledač ještě snad může přijít, která se nesnaží rozvíjet vedle starostí o děti žádný jiný zájem. Lze se tedy divit, že se žena po tom, co přestane menstruat (což je čas, kdy žádný make-up vrásky neskryje a kdy jí její děti po tom, co opustí domov, zanechají nejen s prázdnou náručí, ale i s prázdným životním stylem), zhroutí? Nepoužil jsem tohoto příkladu, abych zevšeobecňoval; ani ženy ani problémy středního věku. I když se mohou lišit, jsou problémy středního věku stejně tíživé pro muže jako pro ženy a mohou být zvládnuty stejně dobře jako neúspěšně. Nejsou to snadné problémy. Ukazují ale, že zdravý život se skládá z krizí a jejich řešení, která by měla být zvládnuta co nejrychleji, abychom byli s to čelit krizím dalším. Je to podivné, ale nejlepším měřítkem psychického a duchovního zdraví je počet krizí, které dokážeme nahustit do jednoho života. Existuje strašlivá forma

psychické choroby, jež své oběti nutí vést destruktivně teatrální život. Daleko obvyklejší kletbou, která nás provází, je to, že nedokážeme žít své životy s opravdovým smyslem pro drama. A tady mají další výhodu lidé s aktivním vztahem k náboženství. Světší lidé mají v životech jasné vzestupy a pády, zatímco my máme „duchovní krize“. Je mnohem důstojnější, nebo to tak aspoň vypadá, mít duchovní krizi, než mít depresi. Často je to také mnohem přiměřenější způsob náhledu na věc. Ve skutečnosti ale mohou být všechny psychické problémy vykládány jako krize lidského ducha - nebo duše. Ve své psychoterapeutické praxi jsem musel velmi často, tvrdě pracovat na tom, abych lidi naučil chápat jejich důležitost a dramatický význam. Nemusíme ve svých životech krize vyrábět; musíme si spíše uvědomit, že existují. Vskutku, musíme si uvědomit, že žijeme v době, kdy se stala kritickou sama naše potřeba komunity. Ale máme možnost volby. Můžeme pokračovat v předstírání, že tomu tak není. Můžeme krizi nadále popírat, dokud nezničíme sami sebe a celou planetu. Můžeme se komunitám vyhýbat až do konce. Nebo se můžeme k dramatu našich životů probudit a začít podnikat kroky nutné k jejich spáse.

KOMUNITA

Kvůli naší potřebě - naší podvědomé touze - protože je tak působivá, se často do komunity dostaneme náhodou, dokonce i když se zjevně nenacházíme v krizi. To se stalo mně a ostatním v Mac Badgelyho skupině, ve Skupině techniků v Okinawě a v Lindyho T-skupině v Bethelu v Maine. Šlo o něco, co se mohlo a nemuselo podařit. Vzpomeňte si, že ostatní Mácovy skupiny a ostatní T-skupiny se komunitami nestaly. Někdy se to podařilo, jindy nikoliv. Jedna taková náhoda můj zájem o vznik komunity znovu oživila. V roce 1981 jsem byl pozván na Univerzitu George Washingtona, abych vedl seminář o „duchovním růstu“. Nikdy jsem nebyl akademikem ani vážným vědcem, a tak jsem se cítil na akademické půdě se svou kvalifikací poněkud nejistý. Díky vrozenému štěstí jsem několik měsíců předtím četl ve školním časopise článek, který měl s daným tématem co do činění. Měl název „Vzdělávání jako transformace: Léčitelem mezi Kungy a Fidžijci.“ Napsal jej antropolog Richard Katz a popisoval v něm duchovní cestu těch, kteří byli v těchto dvou „primitivních“ společnostech na opačném konci světa označeni za léčitele.¹⁴ Teologie těchto kultur se pozoruhodně lišily. Překvapilo, mne na tom, že mechanismy duchovní cesty obou typů léčitelů byly tytéž. A nejen to, byly také stejné jako mechanismy duchovní cesty, kterou v naší vlastní kultuře podstoupili mnozí křesťanští mniši, jeptišky a další. Zdálo se mi, že tento článek se k semináři, který jsem měl vést, nejen vztahuje, ale že by na šedesát spoluúčastníků onoho školení i zapůsobil. Obstaral jsem si šedesát kopií a vzal je s sebou.

Započal jsem seminář tím, že jsem každému účastníkovi dal kopii onoho článku

a půlhodinu na jeho přečtení. Pak jsem je požádal, aby nad ním deset minut v tichu meditovali. Nakonec, když jsme seděli v kruhu, jsem po nich chtěl, aby o článku mezi sebou diskutovali, a řekl jsem jim, že se nad tématy jejich diskusí pozastavím. Myslel jsem, že to bude velmi bezpečné a intelektuální.

Když diskuse začala, členové skupiny si brzy uvědomili podobnost duchovní cesty Kungů, Fidžijců a jich samotných. Ale o to nešlo. Sotva je to zajímalo. Brzy se ale objevila jejich hluboká *závist*, kterou cítili k léčitelům v těchto „primitivních“ společnostech.

Vyšlo najevo, že téměř všichni účastníci tohoto kurzu byli učitelé, zdravotní sestry, terapeuti nebo ministři; sami profesionální léčitelé. Život a práci v urbanistickém Washingtonu či jeho „postelových komunitách“ pocítovali jako hluboce izolované od vlastní společnosti a těch, kterým sloužili. Kungští a fidžijští léčitelé, tak, jak byli popsáni v článku, žili se svými pacienty v malých, integrovaných vesnických skupinách. Když členové skupiny mluvili o Kunzích a Fidžijcích, byly jejich oči plné touhy. Jejich vlastní křiklavá osamělost se brzy stala středem zájmu skupiny. Nebylo to intelektuální.

Bylo to nicméně mocné, hybné, ozdravné a hluboce uspokojující. Protože jsme toužili po komunitě, dostali jsme se pod záminkou intelektuálního semináře k tomu, po čem jsme tak prahli. *Stali* jsme se komunitou, a přestože šlo jen o pár krátkých, úžasných hodin, zažili jsme něco, co naše osamění prolomilo.

Vlastně všechny předchozí intelektuální semináře, které jsem předtím vedl, byly co se týká významu, síly a vzdělávací hodnoty ve srovnání s tímto, kde jsme náhodně - téměř zázračně - dosáhli komunity, nevýrazné. A od toho okamžiku jsem byl konfrontován s výzvou: Mohu vést budoucí semináře tak, aby se zázrak komunity znovu opakoval? Mohou skupiny přerůst v komunity ne náhodou, ale podle vypracovaného rozvrhu?

PLÁNOVANÁ KOMUNITA

Odpověď zní ano.

Mluvil jsem o komunitě jako o zázraku. Už díky samotné definici si nemyslíme, že by zázraky byly

předpověditelné či kontrolovatelné. Spíše jsou vniknutím mimořádného do všedního. A v naší společnosti je výskyt komunit stále vzácnou a za obvyklého stavu mimořádnou věcí. Zázrak je také definován jako jev, jenž nelze vysvětlit přírodními zákony. To ale neznamená, že by byl nezákonný. Zázraky pravděpodobně podléhají zákonům, kterým my lidé zatím vesměs nerozumíme.

Ať už je výskyt komunity zázrakem či nikoliv, po nedělním semináři ve Washingtonu jsem se komunity po zralé úvaze snažil opakovaně dosáhnout,

kdykoliv k tomu byla příležitost. Začal jsem s častým vedením „seminářů pro budování komunity“. A přestože mnohé z toho, co jsem tenkrát dělal, byly jen pokusy a omyly (a dodnes se učím), došel jsem k mnoha závěrům, jež byly jasné natolik, že je mohu prohlásit za fakta. Uvádím ty nejzákladnější:

1. Proces, kterým se skupina lidských bytostí stává komunitou, je procesem zákonitým. Kdykoliv skupina funguje ve shodě s jistými zcela jasnými zákony či pravidly, stává se pravou komunitou.

2. Slova „komunikovat“ a „komunita“, i když jde o sloveso a podstatné jméno, pocházejí z téhož kořene. Principy dobré komunikace jsou základními principy budování komunity. A protože lidé sami od sebe nevědí, jak komunikovat, protože se nenaučili, jak spolu mluvit, neznají zákony či pravidla pravé komunity.

3. Za jistých okolností mohou lidé nevědomě přistoupit na pravidla komunikace či komunity. Proto se vyskytly komunity, které jsem už popsal. Je-li proces nevědomý, lidé se nenaučí jeho pravidla, a proto okamžitě zapomínají, jak je užívat.

4. Pravidla komunikace a budování komunity mohou být jednoduše vyučována a lze se jim relativně snadno naučit. Toto vědomé učení lidem umožňuje si pravidla zapamatovat a později je užívat.

5. Učení může být pasivní nebo aktivní. Aktivní učení je obtížnější, ale mnohem efektivnější. Stejně jako ostatním záležitostem také pravidlům komunikace a komunit se lze nejlépe naučit z vlastní zkušenosti.

6. Drtivá většina lidí je schopna se pravidlům komunikace a budování komunit naučit a jsou ochotni se jimi řídit. Jinými slovy, když vědí, co dělají, může se téměř každá skupina lidí zformovat v pravou komunitu.

Výše uvedené závěry jsem schopen určit, protože jsem od zážitku na Univerzitě George Washingtona vedl nespočet seminářů pro vybudování komunity. Téměř všechny z nich prošly obtížnými okamžiky. Nakonec však všechny dopadly úspěšně; každá skupina se vždy úspěšně stala komunitou - na rozdíl od tzv. vnímavých skupin, kdy byla komunita jen výstřelem naslepo, který náhodou neminul cíl. Tento úspěch nemá nic do činění s mou puntičkářskou osobností. I když je možná pravda, že ne každý může být úspěšným vedoucím procesu budování komunity, jiní mužové a ženy, které jsem principům komunity vyučoval, měli nejenom stejný úspěch, ale dokonce už sami začali cvičit další.

Co je to za principy, tyto zákony a pravidla? Ty základní mohou být objasněny popsáním etap procesu tvorby komunity. K těmto etapám se teď dostáváme. Ale pozor: Je obvyklé - a pravděpodobně i pohodlné - říkat: „Nikdy jsem nezažila komunitu.“ Dokud je komunita náhodným happeningem, mohou být takové námitky vcelku oprávněné. Ale se znalostí těchto pravidel - jakkoliv jsou obtížná - už nemůže být touha po komunitě omluvitelná bez toho, abyste pro to

něco udělali.

Etapy utváření komunity

Komunity jsou - stejně jako individua - jedinečné. A tak všichni vidíme jeden lidský úděl. A skupiny, které se po zralé úvaze shromáždily, aby přetvořily samy sebe v komunity, pravidelně procházejí jistými etapami procesu. Těmito etapami, tak jak za sebou následují, jsou:

- Pseudokomunita
- Chaos
- Prázdnota
- Komunita

Ne každá skupina, která se stává komunitou, se řídí přesně tímto vzorem. Například komunity, které se dočasně formují jako reakce na krize, mohou během své existence jednu či více etap přeskočit. Netvrdím, že se vývoj komunity řídí vzorcem. Ale proces tvorby plánované komunity je přirozeným, obvyklým chodem věcí.

PSEUDOKOMUNITA

První reakcí skupiny, snažící se zformovat komunitu, jsou nejčastěji pokusy komunitu předstírat. Členové skupiny se pokoušejí být okamžitou komunitou tak, že jsou k sobě přehnaně příjemní a snaží se vyvarovat se sporů. Tento pokus - toto předstírání komunity - nazývám, „pseudokomunitou“. Nikdy nefunguje. Když jsem se poprvé setkal s pseudokomunitou, byl jsem vcelku v rozpacích — zvláště proto, že byla vytvořena odborníky. Vznikla během semináře v Greenwich Village, na jihu Manhattanu, jehož všichni členové byli velmi intelektuální, ambiciózní Newyorčané. Mnozí z nich podstoupili důkladnou psychoanalýzu a všichni byli navyklí být „nespontánně zranitelní“. Během chvíle se spolu dělili o hluboké, intimní detaily svých životů. A během první přestávky se už objímali. Rup - okamžitá komunita!

Ale něco tomu chybělo. Nejdříve jsem měl radost a říkal si: „Hochu, to je bomba. O tyhleto se nemusím starat.“ Ale během dne ve mně vzrůstal neklid a já jsem nebyl schopen přesně určit proč. Neměl jsem ten úžasný, radostný, povznášející pocit, který jsem v komunitě vždy zažíval. Vlastně jsem se kapku nudil. Přesto se podle všeho skupina chovala přesně jako opravdová komunita. Nevěděl jsem, co dělat. Dokonce jsem ani nevěděl, proč bych vůbec něco dělat měl. A tak jsem to pro zbytek dne nechal plavat.

Tu noc jsem moc dobře nespal. Před svítáním, když mě pořád nic nenapadlo, jsem se rozhodl, že se se svým neklidem skupině svěřím. Když jsme se

následujícího rána sešli, začal jsem slovy: „Jste neobvykle vzdělanou skupinou lidí. Myslím, že právě proto se zdálo, že jsme se včera ráno tak rychlé a snadno stali komunitou. Ale možná to bylo příliš rychlé a příliš snadné. Mám divný pocit, že něco chybí, že ve skutečnosti ještě komunitou nejsme. Zůstaňme teď chvíli v tichosti a uvidíme, jak na to budeme reagovat.“

Reakce se dostavila! Během pěti minut od skončení přestávky si tito zdánlivě něžní a jemní lidé div nešli po krku. Na povrch vyplynula téměř současně hromada osobních záští. Členové komunity si začali rychle a vztekale oťrískávat o hlavu své odlišné ideologie a teologie. Byl to velkolepý chaos! A konečně jsme byli s to začít pracovat na výstavbě opravdové komunity, v čemž jsme ke konci semináře také uspěli. Ale až do okamžiku chaosu se skupině přes všechnu její vzdělanost podařilo jen to, že celý proces odložila o jeden den. Z této historky plynou dvě poučení. Zaprvé: Mějte se na pozoru před okamžitou komunitou. Tvorba komunity si žádá čas a také úsilí a oběti. Druhým poučením je, že je přinejmenším stejně snadné vybudovat komunitu s lidmi nevzdělanými jako se vzdělanými. Nikdy jsem neviděl tak rychlý proces budování komunity jako ve skupině městských úředníků z malé obce na Středozápadu, kteří neměli téměř žádný psychologický výcvik. Na druhé straně, ti vzdělání mohou být více zběhlí v předstírání.

V pseudokomunitě se skupina pokouší dosáhnout komunity laciným způsobem - předstíráním. Není to zlovolné, vědomé předstírání; nejde o promyšlené lži. Spíše jde o nevědomý, laskavý proces, při němž se lidé, kteří touží být milováni, o to pokouší tak, že říkají dobrotivé lži a zamlčují jistou část pravdy o sobě samých a svých pocitech, aby zabránili konfliktům, Jde ale jen o předstírání. Jde o lákavou, ale neprůjezdnou zkratku vedoucí nikam.

Zásadní hnací silou pseudokomunity je vyhýbání se konfliktům, Absence konfliktů ve skupině sama o sobě nic neznamená. Pravé komunity mohou *zažívat* příjemná a někdy i dlouhá bezkonfliktní období. Je to ale proto, že se naučily s konflikty spíše zacházet než se jim vyhýbat. Pseudokomunita se konfliktům vyhýbá; komunita je řeší. Co je pro pseudokomunitu určující, je minimalizace či nedostatek poznání nebo i ignorování individuálních rozdílů; Milí lidé jsou zvyklí chovat se dobře, takže se chovají slušně, aniž by si to vlastně uvědomovali. V pseudokomunitě to vypadá tak, jako by každý její člen používal tutéž příručku etikety. Pravidla této knihy jsou: Nedělejte ani neříkejte nic, co by mohlo někoho urazit; pokud někdo jiný řekne něco, co vás urazí, otráví nebo podráždí, dělejte, jako by se nic nestalo, a předstírejte, že se ani v nejmenším nezlobíte; a pokud se objeví jakékoliv známky sporu, začněte plynule a rychle, jak je to jen možné, mluvit o něčem jiném — tato pravidla zná každá dobrá hostitelka. Není těžké si představit, jak tato pravidla působí v hladce fungující skupině. Ničí však také individualitu, důvěrnost a upřímnost, a čím déle vydrží, tím více otupují.

Základní přetvářkou pseudokomunity je odmítání individuálních rozdílů. Její členové předstírají - nebo se tak chovají - že mají stejnou víru v Ježíše Krista, že stejně rozumí Rusům, dokonce že prožili stejný život. Jedinou z charakteristik pseudokomunity je, že její členové mají sklon mluvit obecně. „Rozvod je hrozná zkušenost," říkají. Nebo: „Člověk by měl věřit svým instinktům." Nebo: „Měli bychom pochopit, že rodiče pro nás udělali to nejlepší, co mohli." Nebo: „Když jednou najdeš Boha, nemusíš už nikdy mít strach." Nebo: „Ježíš nás zbavil našich hříchů."

Další charakteristikou komunity je, že její členové ostatním tyto bezobsažné věty tolerují. V duchu si však myslí: „Našel jsem Boha před dvaceti lety, a přesto mám pořád strach, ale proč by to měla vědět skupina?" Aby se vyvarovali konfliktu, nechávají si své pocity pro sebe; dokonce souhlasně přikyvuují, jako by mluvčí měl jakousi univerzální pravdu. Vskutku, tlak na potlačení jakéhokoliv sporu může být tak velký, že i velmi zbláhnutí komunikátoři ve skupině — i takoví, kteří zcela přesně vědí, že mluvení obecně je pro pravou komunikaci ničivější — mohou mít zábrany vyplývající z toho, že ví, že to není správné. Důsledkem takových zábran pak může být, že příslovečný pozorovatel na Marsu dojde díky pseudokomunitě k závěru, že i když zvenčí lidé vypadají velmi rozdílně, uvnitř jsou úplně stejní. Pozorovatel by se také mohl domnívat, že lidé jsou velmi nudní.

Podle mých zkušeností je většina skupin, které samy sebe označují za „komunity", ve skutečnosti pseudokomunitami. Uvědomme si například, nakolik je vyjádření rozdílného názoru přijímáno či odmítáno v běžné církevní kongregaci. Je druh konformity, který jsem popsal v první etapě utváření komunity, pro naši společnost spíše výjimkou nebo pravidlem? Existuje mnoho lidí, kteří vůbec nevědí, že za pseudokomunitou je ještě něco dalšího?

Po této komunitě v Greenwich Village jsem se naučil nejen tomu, jak pseudokomunitu rozpoznat, ale také jak ji zadusit v zárodku. Často to chce jen odhalit mělkost či zevšeobecnování. Když Mary řekne: „Rozvod je hrozná věc," měl bych říci: „Mary, ty to zobecňuješ. Doufám, že se neurazíš, když tvého příkladu použiji ve skupině, ale jednou z věcí, které se musí lidé naučit, aby byli schopni správně komunikovat, je mluvit osobně – používat slova „já" a „můj", „moje". Zajímalo by mne, jestli bys mohla říci: „Když jsem se rozváděla, bylo to hrozné „Dobře," souhlasí Mary. „Když jsem se rozváděla, bylo to hrozné." „Jsem ráda, že to říkáš takhle," mohla by říci Tereza, „protože můj rozvod byl tou nejlepší věcí, jaká se mi za posledních dvacet let stala."

Jakmile je odkrytí individuálních rozdílů nejen dovoleno, nýbrž je přímo takovým způsobem podporováno, skupina se téměř okamžitě přesouvá do druhé etapy utváření komunity: chaosu.

CHAOS

Chaos se vždy soustřeďuje kolem dobře míněných, ale scestných pokusů o ozdravení a změnu. Uvedu typický příklad: Po chvíli nepříjemného ticha jeden člen řekne: „No, důvod, proč jsem přišel na tenhle seminář, je ten, že mám takový a takový problém a myslel jsem si, že bych tu mohl najít nějaké řešení.“

„Kdysi jsem ten problém měl," odpoví druhý člen, „udělal jsem to a to a stačilo to.“

„Jo, to jsem zkusil," odpoví první, „ale k ničemu to nevedlo.“ „Když jsem poznal, že Ježíš je mým Pánem a Spasitelem," prohlásí třetí, „pomohlo mi to tento problém i všechny ostatní, které jsem kdy měl, vyřešit.“

„Moc mě to mrzí," řekne první, „ale ta věc s Pánem a Spasitelem, Ježíšem mě nebere. To není pro mne.“

„Ne," říká čtvrtý, „Jestli to tak je, tak se mi z toho dělá na zvracení.“

„Jenže tak to je," prohlašuje pátý.

A jsou ztraceni.

Lidé se vesměs změnám vzpírají. A tak se léčitelé a konvertori snaží léčit či konvertovat více a více, dokud se jejich oběti nevzeprou a nezačnou zkoušet léčit léčitele a konvertovat konvertory. Opravdový chaos.

Chaos není jen stav, je to i zásadní etapa procesu, během něž se vyvíjí komunita. V důsledku toho - na rozdíl od pseudokomunity - prostě nezmizí, jakmile si její skupina uvědomí. Když po období chaosu poznamenám: „No, moc se jako komunita nechováme, co?" někdo odpoví: „To tedy ne; a je to kvůli tomuhle.“

„Ne, je to kvůli tamtomu," řekne někdo jiný. A zase jsou ztraceni.

V etapě chaosu jsou individuální odlišnosti — na rozdíl od pseudokomunity - vystaveny navenek. A teď, místo aby je skrývali či ignorovali, se je skupina snaží vyhladit. V pozadí pokusů o ozdravení či změnu totiž není ani tak touha po lásce jako spíše touha po tom, aby byl každý *normální* - a touha zvítězit, neboť jednotliví členové bojují o to, čí norma převládne.

Touha po změně však nemusí být spojená s otázkami teologie. Etapa chaosu ve skupině městských úředníků, o které jsem se už zmínil, se týkala rozličných plánů na vylepšení města. Jedna úřednice měla pocit, že by takovým vylepšením mohlo být poskytnutí příbytku bezdomovcům. Pro druhého byl kamenem úrazu úřad pro vztahy mezi vedením a odbory. Jiný věřil, že zásadnější je program, který by zabraňoval zneužívání dětí. A tak si tito správně motivovaní muži a ženy předhazovali milované projekty; každý z nich chtěl, aby zvítězil či převládl jeho vlastní podrobný projekt, a každý se pokoušel obrátit ostatní na svou cestu.

Etapa chaosu je časem bojů a potyček. Ale v tom není jeho podstata. Plně

vyvinuté komunity často budou muset bojovat; jen se musí naučit činit tak co neefektivněji. Boj v době chaosu je chaotický. Už není jen hlučný; je netvůrčí, nekonstruktivní. Spory, které se čas od času objeví v pravé komunitě, jsou láskyplné a obvykle pozoruhodně tiché - ba mírumilovné - protože jednotliví členové se poctivě snaží navzájem si naslouchat. Přesto se i v plně vyvinuté komunitě může diskuse stát vášnivou. I tak je ale veselá a člověk cítí nad konsenzem, který bude dosažen, upřímné vzrušení. Ne tak v chaosu. Chaos je stejně jako pseudokomunita přinejmenším nudný, protože se členové bez'ustání sváří s malým nebo žádným efektem. Není v tom milosrdnost ani rytmus. Opravdu převažujícím pocitem pozorovatele, sledujícího skupinu ve stadiu chaosu, by bylo zoufalství. Boj nikam nevede, ničeho se nedosáhne. Není to žádná zábava.

I když je chaos nepříjemný, členové skupiny v této etapě společně napadají nejen sebe, ale i svého vůdce. „Nelopotili bychom se takhle, kdybychom měli efektivní vedení," budou říkat. „Zasloužili bychom si více usměrňování, než jaké nám poskytuješ, Scotty." V jistém smyslu mají pravdu; jejich chaos je přirozenou odpovědí na relativní nedostatek usměrňování. Chaos může být snadno obelstěn dostatečně autoritativním vůdcem - diktátorem - který by jim označil úkoly a cíle. Jediným problémem je, že skupina vedená autoritativním vůdcem není a nikdy nemůže být komunitou. Komunita a totalitářství jsou neslučitelné. Jeden nebo několik členů skupiny se v této etapě chaosu pokusí v reakci na přetrvávající nedostatek vedení určeného vůdce nahradit. Ona nebo on (obvykle on) řekne: „Podívej, to nikam nevede. Proč nejdeme po kruhu proti směru hodinových ručiček a každý nebo každá z nás o sobě něco neřekne?" Nebo: „Proč nevytvoříme podvýbor, který by vypracoval definici komunity. Pak zjistíme, kam vlastně míříme."

Problémem při výskytu takového „sekundárního vůdce není jeho existence, ale jí(m) navrhovaná řešení. To, co hlásají, je tak či onak „útěk k organizaci". Je pravda, že organizovanost je výsledkem chaosu. To je totiž prvotní příčina vzniku organizace: minimalizovat chaos. Problémem nicméně je, že komunita a organizace jsou neslučitelné. Výbory a předsedové nevytvářejí komunity. Nechci tím naznačit, že je nemožné vyvinout jistý stupeň komunity uvnitř obchodní, církevní nebo jiné organizace. Nejsem anarchista. Ale organizace je schopna snést jistou míru komunity uvnitř sebe, jen když riskuje či toleruje jistou ztrátu struktury. Dokud je cílem budování komunity, organizace je jako pokus vyřešit chaos nefunkční.

Doba trvání chaotické etapy při budování komunity je různá a závisí na povaze vůdce a povaze skupiny. Některé skupiny zapomínají na chaos téměř okamžitě poté, co jim ukáží cestu ven. I když je chaos nepříjemný, některé skupiny odolávají jeho rozkladu spoustu bolavých hodin. Zpět k „citlivým skupinám": ty hynuly v neproduktivním chaosu po dobu celé své neproduktivní existence.

Pravé řešení chaosu není snadné. Protože chaos je neproduktivní a nepříjemný, mohlo by se zdát, že se skupina rozkladem z pseudokomunity zvrhla v chaos. Ale chaos není nutně to nejhorší, co může skupinu potkat. Před několika lety jsem měl příležitost krátce radit velké církevní skupině, která byla v chaosu. Pár let předtím si kongregace za svého vůdce zvolila nového, dynamického kněze. Jeho styl vedení se ukázal být ještě asertivnější, než počítali. V době, kdy jsem je navštívil, byla asi třetina tímto stylem hluboce znechucena, většině se ale líbil. Spor byl značně hlasitý a členy kongregace toto rozštěpení upřímně mrzelo. I tak jsem v jejich výpovědích, v jejich otevřeném utrpení a v jejich přiznání se k tomu, že v chaosu uvízli, protože mezi sebou bojují, cítil obrovskou vitalitu. Byl jsem jen stěží s to navrhnout okamžité řešení. Byl jsem však alespoň schopný je utěšit tím, že jsem jim řekl, že jsem v jejich kongregaci ucítil více vitality než ve většině církevních společenství. „Váš chaos," vysvětlil jsem jim, Je lepší než pseudokomunita. Nejste zdravou komunitou, umíte ale otevřeně konfrontovat sporné body. Boj je mnohem lepší než předstírání, že nejste rozdělení, Je to bolestivé, ale je to začátek. Víte, že musíte překonat své boje a nešváry, a to je mnohem nadějnější, než kdybyste měli pocit, že nemusíte překonávat vůbec nic."

PRÁZDNOTA

„Z chaosu vedou jen dvě cesty," vysvětlím skupině poté, co strávila spoustu času hádáním se, které nikam nevedlo. „Jedna cesta vede k organizaci - ale organizace není nikdy komunitou. Zbývá jediná cesta, cesta do prázdnoty a skrze prázdnotu."

Častěji se stává to, že mne skupina ignoruje a pokračuje v Hádání. Pak jim po chvíli řeknu; „Podotknul jsem, že jediná cesta z chaosu ke komunitě vede přes prázdnotu. Vás to ale zcela zřetelně vůbec nezají" má." Další hádání, nakonec se ale někdo s jistou rozmrzelostí zeptá: „No a co ta věc s prázdnotou vlastně znamená?"

To, že skupina obecně nejeví valnou chuť vzít na vědomí mou poznámku o prázdnotě, není náhoda. Skutečnost, že „prázdnota" je mystickým druhem slova a pojmu, není to, co je odstrašuje. Lidé jsou chytrí a často v temných hlubinách vědomí nacházejí více, než by chtěli vědět. Hned jak jsem se zmínil o „prázdnotě", tušili, co přijde. A s jejím přijetím nijak nespěchají.

Prázdnota je těžký uděl. Je to také nejkritičtější etapa budování komunity. Je to most mezi chaosem a komunitou.

Když se mne členové komunity konečně zeptají, co jsem tou prázdnotou myslel, řeknu jim prostě, že se potřebují

zbavit bariér komunikace - že je ze sebe potřebují *vyprázdnit*. A já jim můžu na

příkladu jejich chování ukázat určité věci (pocity, domýšlivost, ideje a touhy), které tak naplnily jejich mozky, zeje učinily neprostupnými jako kulečnickové koule. Zbavit se těchto bariér je úkon, jenž je klíčem k přechodu od „tvrdého“ k „mírnému“ individualismu. Nejobvyklejší (a nejvzájemnější) bariéry komunikace, jichž se lidé musí zbavit dříve, než vstoupí do pravé komunity, jsou:

- **Očekávání a předpojatost.** Budování komunity je dobrodružství, pochod do neznáma. Lidé jsou obvykle z prázdnoty neznáma zděšení. Následkem toho si zaplní mysl obecně falešnými očekáváním, jaký ten zážitek bude. Ve skutečnosti my lidé jen zřídka vstupujeme do jakékoliv nové situace bez předpojatosti. Pak se snažíme přizpůsobovat zážitek našemu očekávám. Někdy je to užitečné chovám, ale obvykle (a vždy ve vztahu k budování komunity) je to zničující. Dokud nepřestaneme očekávat a pokoušet se zařazovat ostatní lidi a naše vztahy s nimi podle předpojatých modelů, nemůžeme doopravdy slyšet, poslouchat nebo zažívat. „Život je to, co se stane, když máš v plánu něco jiného," řekl někdo moudrý. Ale navzdory této moudrosti pro nás není snadné vstupovat do nových situací s otevřenou (a prázdnou) myslí.

- **Předsudky.** Předsudky, které jsou pravděpodobně častěji nevědomé než vědomé, se objevují ve dvou formách. Zaprvé posuzujeme lidi, aniž bychom o nich cokoli věděli - jako když si pro sebe při setkání s cizincem řeknete: „Je zženštilý. Vsadil bych se, že je to hnusnej chlap." Nebo: „Můj ty bože. Vypadá, jako by jí bylo devadesát. Asi je senilní." Ještě častěji posuzujeme lidi na základě velmi krátkého, omezeného zážitku. Na všech seminářích se mi přihodilo, že jsem si unáhleně o někom pomyslel, že je opravdový „blb", a později jsem zjistil, že ona osoba oplývá neobvyklou hojností darů. Jedním z důvodů nedůvěry k okamžitým komunitám je skutečnost, že budování komunity vyžaduje čas - čas pro dostatečné obeznámení se s vlastními předsudky a pro jejich odstranění.

- **Ideologie, teologie a řešení.** Se svými spřátelenými lidskými bytostmi se zřejmě ke komunitě nepřiblížíme, pokud budeme myslet a cítit takto: „Ona očividně neuznává křesťanskou doktrínu; má před sebou ještě dlouhou cestu, než bude spasena jako já." Anebo: „Jasně, tohle je republikán, byznysmen, dravec. Jen aby tu byl vůbec někdo, s kým by se stálo za to seznámit." Musíme se zbavit nejen ideologické a teologické zkostratělosti, ale i každého přesvědčení o Jediné a jedině správné cestě". A tak to bylo i s onou skupinou úředníků ze Středozápadu, o které jsem se zmiňoval; museli se zbavit svých podrobných plánů, o nichž si mysleli, že jsou pro jejich město *jediným* řešením.

Mluvím-li o procesu zbavení, nemyslím tím, že bychom měli zcela upustit od svého kdysi těžce vydaného citění a chápání. Dobrým příkladem rozdílu mezi zbavením se a vymazáním je seminář pro budování komunity, který se konal před pár lety ve Virginii. Ta skupina byla tím nejzasvěcenějším spolkem

konvertorů, na jaký jsem kdy narazil. Každý z nich chtěl mluvit o Bohu; každý z nich měl o Bohu jinou představu; a každý z nich si byl jistý, že právě on či ona přesně ví, kdo Bůh je. Dostat se do obrovského chaosu nám netrvalo dlouho. Ale o šestatřicet hodin později, když skupina učinila zázračný posun od chaosu ke komunitě, jsem jim řekl: „Je to fascinující. Dnes mluvíte o Bohu právě tak často jako včera. V tomto ohledu jste se nezměnili. Změnil se ale způsob, kterým mluvíte. Včera se každý z vás choval, jako by měl Boha v zadní kapse kalhot. Dnes všichni mluvíte o Bohu s pokorou a smyslem pro humor.“

• **Potřeba uzdravování, konvertování, upevnění či rozřešení.** Během etapy chaosu, když se členové skupiny vzájemně pokoušejí uzdravovat či konvertovat (měnit), věří, že jsou láskyplní. A jsou skutečně překvapení chaosem, který vznikne. Koneckonců, copak není laskavé, když pomůžete svému sousedovi či susedce v utrpení nebo někomu jinému, aby uviděl světlo? A tak vlastně všechny tyto pokusy o uzdravení nebo změnění někoho nejsou jen naivní a neúspěšné; jsou sobecké a sebeukáživé. Bolí mne, když mí přátelé cítí bolest. Mohu-li udělat něco, co by je bolestí zbavilo, cítím se lépe. Mou nejzákladnější touhou, když se pokouším o ozdravení či změnu, je touha, abych se sám cítil lépe. Je tu ale pár problémů. Jedním je to, že můj lék obvykle nebývá i lékem pro mého přítele. Vskutku, nabídneme-li někomu svůj lék, obvykle se mu přitíží. A tak rada, kterou dal přítel Jobovi, mu jen přitížila. Pravda je taková, že často tou nejlaskavější věcí, kterou můžeme pro přítele udělat, je *podělit* se s ním o jeho bolest - být s ním, i když nemůžeme nabídnout nic než svou přítomnost a i když je to pro nás samotné bolestivé.

Stejně je to s našimi pokusy o konverzi, o změnu. Je-li vaše teologie jiná než moje, představuje to pro mne výzvu. Na druhé straně, kdybych vás konvertoval na svůj způsob myšlení, nejen že by mne to zbavilo mého znepokojení, bylo by to i dalším důkazem oprávnění mé víry. A postavilo by mne to do role zachránce lodi. O kolik by to bylo snadnější a hezčí než snaha porozumět vám takovým, jací jste.

Když vstoupí do etapy prázdnoty, zjistí členové skupiny (někdy náhodou, někdy postupně), že jejich touha po ozdravení, konverzi nebo jiném řešení interpersonálních problémů je sobeckou touhou po pohodlí pomocí vyhlazení těchto rozdílů. Žádná skupina na to nikdy nepřišla dříve než ona skupina středozápadních úředníků. Protože jsme měli jen málo času, byl jsem k nim poněkud tvrdý. „Na začátku jsem vám říkal,“ připomínal jsem jim, „že účelem, proč jsme tu pohromadě, je stát se komunitou, a ne vyřešit problémy vašeho města. Přesto tu bezprostředně poté nemluvíte o sobě, ale o vámi navrhovaných řešeních. Podle mě jsou to všechno fantastické nápady, faktem ale je, že se s nimi vzájemně tlučete po hlavách. Ale jestli chcete, můžete to dělat po celých příštích čtyřadvacet hodin, upřímně ale pochybuji o tom, že to posune vás nebo vaše města jen o píd' dále, než jste byli dnes ráno. A je jisté, že se tím nestanete komunitou. Pokud se jí ale chcete stát, měli byste se zbavit svých úžasných

návrhů a své potřeby vidět je zvítězit. A možná (ale jen možná), když se stanete opravdovou komunitou, budete schopni spolupracovat tak, aby to pomohlo vašemu městu. Nevím. Udělejme si ale mimořádně dlouhou přestávku - čtyřicet minut - a uvidíme, jestli je možné, aby se za tu dobu každý z vás zbavil svých řešení natolik, abychom se alespoň poznali jako odlišné lidské bytosti." Během jedné hodiny jsme se stali komunitou.

- **Potřeba kontroly.** Tato překážka na cestě ke komunitě je pro mne osobně největším strašákem. Jako určený vůdce semináře nesu na svých bedrech víru ostatních, že dohlédnu, aby se skupina nevymkla kontrole - že nedojde ke škodě. A co víc, i když říkám, že žádný z členů skupiny není za její úspěch zodpovědný o nic více ani méně než druhý, ve skutečnosti to tak v srdci necítím. Mám pocit, že kdyby skupina selhala, jsem já ten špatný. Následkem toho jsem soustavně puzen, abych *dělal* věci (manipulace či manévry), které zajistí vytoužený výsledek. Ale vytoužený výsledek - komunita - nemůže být dosažen autoritativním vůdcem, který vysílá střely. Musí být výtvorem skupiny jako celku. A tak musí úspěšný vůdce strávit většinu času zdržováním se, *nicneděláním*, čekáním a tím, že nechává věcem volný průchod. Protože jsem v zásadě člověk, který spíše tíhne k přílišné kontrole, není to pro mne snadné.

Potřeba kontroly - zajistit vytoužený výsledek - je alespoň částečně založena na strachu ze selhání. Mám-li se zbavit svých tendencí přespříliš kontrolovat, musím se zbavit strachu ze selhání. Musím být ochoten selhat. A skutečně značné množství seminářů uspělo až poté, co jsem si řekl: „No, vypadá to, že tentokrát se to nepovede. Nic s tím nenadělám." Pochybuji, zeje tato časová shoda náhodná.

Lekce, kterou dává budování komunity, se často objevuje i ve všedním životě. Moje zkušenost se zbavováním se potřeby kontrolovat začala zlepšovat i mé každodenní vztahy včetně vztahu k životu samotnému. Ostatní mě díky komunitě v učení se, jak se umět ve větší míře vzdávat a jak si uvědomovat, že „život není problémem, který by měl být vyřešen, ale záhadou, která se má žít", následovali.

Zcela jistě jsem nevyčerpal seznam věcí, kterých by se měli jednotlivci vzdát, aby se přetvořili v komunitu. Obvykle členy skupiny žádám, aby rozjímalí v tichu během přestávky nebo přes noc nad tím, čeho se jednotlivci potřebují ve svých jedinečných životech zbavit nejvíce. Když se vracejí, jsou jejich postřehy tak různé, jako obrysy zemí na glóbu: „Potřebuji se zbavit své potřeby rodičovského souhlasu", „své potřeby *být* oblíben", „svých vzpomínek na syna", „své fixace na peníze", „svého hněvu na Boha", svého znechucení z homosexuálů", „svého soustředění se na úhlednost", a tak dál a tak dál. Vzdání se takových věcí je procesem obětování. Etapa prázdnoty při výstavbě komunity je tedy dobou obětí. A obětí bolí. „Musím se všeho vzdát?" bědoval během této etapy jeden účastník.

„Ne," odpověděl jsem, „jen všeho, co ti stojí v cestě."

Takové obětování bolí, protože je druhem smrti, smrti, která je nezbytná pro znovuzrození. Ale i když to intelektuálně chápeme, je takové umírání strach vzbuzujícím výletem do neznáma. A mnoho členů skupin se často během etapy prázdnoty zdá být ochromeno mezi strachem a nadějí, protože cítí a přemýšlejí o prázdnotě ne v dimenzích znovuzrození, ale v dimenzích „nicoty" nebo zničení.

Hrůza, která s tím může být spojená, nebyla nikdy dramatičtěji vyjádřena než při Martinově „znovuzrození". Martin byl vcelku hrubý a depresivně vyhlížející šedesátiletý muž, jehož „workoholismus" jej učinil mimořádně úspěšným, dokonce slavným. Během etapy prázdnoty v semináři, který se svou ženou navštěvoval, když se skupina ještě pokoušela vyrovnat se s prázdnotou na intelektuálním základě, se Martin náhle začal třást a trhat sebou. Na krátkou chvíli jsem si myslel, že má záchvat. Ale" potom, ještě jakoby v transu, začal bédovat: „Mám strach. Nevím, co se to se mnou děje. Všechny ty řeči o prázdnotě. Nevím, co to znamená. Cítím, že umírám. Jímá mě hrůza."

Několik z nás se kolem Martina shromáždilo. Pohodlně jsme jej uložili-a stále si nebyli jistí, jestli jde spíše o emocionální nebo fyzickou krizi.

„Cítím se, jako bych umíral," bédoval dále Martin. „Prázdnota. Nechápu, co to má být. Celý život jsem něco dělal. Myslíte, že nemusím dělat nic? Hrozně se bojím." Martinova žena jej vzala za ruku. „Ne, nemusíš dělat nic, Martine," řekla.

„Ale já jsem vždycky něco dělal," pokračoval Martin. „Nevím, co to je nic nedělat. Prázdnota. Je tohle prázdnota? Vzdát se práce? Můžu skutečně nic nedělat?" „Nedělat nic je v pořádku," opáčila jeho žena.

Martin sebou přestal škubat. Asi pět minut jsme jej drželi. Pak nám sdělil, že jeho strach z prázdnoty, jeho děs z umírání polevil. A během hodiny začal z jeho obličeje vyzařovat jemný klid. Věděl, že byl zlomen a přežil. Věděl také, že svým zlomením celé skupině nějak pomohl na cestě ke komunitě.

Protože etapa prázdnoty může být velmi bolestná, odpovědět na dvě obvyklé otázky je pro mě velmi těžké. První z nich je následující: „Vede ke komunitě jiná cesta než skrze prázdnotu?" Má odpověď zní: „Ne." Druhá otázka:

„Existuje jiná cesta ke komunitě, než je sdílení zlomení?" Má odpověď zní znovu: „Ne."

Když se skupina dostane do etapy prázdnoty, začne pár jejích členů sdílet své zlomení - své porážky, selhání, pochyby, strach, nepřiměřenosti a hříchy. Přestávají se chovat, jako by „bylo všechno v pořádku", protože si uvědomí, že se těchto věcí potřebují zbavit. Ale ostatní členové skupiny je vesměs neposlouchají příliš pozorně. Buďto je znovu zkoušejí ozdravět či konvertovat, nebo je ignorují a rychle mění téma hovoru. A tak se ti, kteří se stali zranitelnými, snaží rychle vrátit do svých ulit. Není snadné přiznat se ke své

slabosti, když ostatní mají sklon neustále vás měnit nebo se chovat, jako byste neřekli nic, co stojí za řeč.

Někdy skupina sama zjistí, že to blokuje vyjadřování bolesti a utrpení — že by se v zájmu opravdového naslouchání měla *opravdu* sama všeho zbavit, navzdory nechuti ke „špatným zprávám“. Pokud se tak nestane, je nezbytné, abych skupině ukázal, že její členové znesnadňují sdílení zlomení. Některé skupiny pak okamžitě tuto bezcitnost napraví. Jiné skupiny ale na konci této etapy prázdnoty vedou poslední boj proti komunitě. Obvykle se objeví mluvčí, který řekne: „Koukej, doma mám svých starostí dost. Nevím, proč bych měl platit spoustu peněz a pak strávit celý víkend tím, že si jich přidávám ještě víc. Jsem pro celou tu věc s komunitou, ale nechápu, proč bychom se měli soustřeďovat pořád jen na negativní věci. Proč nemůžeme mluvit o tom dobrém, o věcech, které máme společné, o našich úspěších místo o porážkách? To by se mi líbilo; to by byl radostný zážitek. Proč nemůže komunita *být* radostným zážitkem?“

Tento závěrečný *odpor* je v zásadě pokusem o návrat do pseudokomunity. Ted už ale nejde o to, budou-li odmítnuty individuální odlišnosti. Na to je skupina příliš daleko. Místo toho se bojuje o celistvost. Jde o to, zda skupina bude zahrnovat nejen světlo života, ale i jeho temnotu. Opravdová komunita je radostná, je ale také realistická. Zármutek a radost musí být viděny ve svých opravdových proporcích.

Částečně jsem mluvil o etapě prázdnoty, jako by to bylo něco, co se objevuje pouze v myslích a duších jednotlivců, kteří tvoří skupinu. Komunita ale je vždy něčím víc než součtem přítomných individuů.

Pseudokomunita, chaos a prázdnota nejsou až tak individuálními etapami jako spíše etapami skupinovými.

Transformace skupiny jednotlivců v pravou komunitu vyžaduje od mnohých z těchto individuů podstoupení malých smrtí. Je to ale také proces smrti skupiny, skupinového umírání. Během etapy prázdnoty mým vlastním niterným pocitem často není ani tak bolest z pohledu na individua tady a tam, podstupující malé smrti a znovuzrození, jako spíše bolest z toho, že vidím skupinu ve smrtelných křečích. Jako by se skupina svíjela a sténala v předsmrtném zápasu. Jednotlivci občas mluví za celou skupinu: „Jako bychom umírali. Skupina je v agónii. Můžeš nám pomoci? Nevěděl jsem, že musíme umřít, abychom se stali komunitou.“ Fyzická smrt některých jedinců je rychlá a milosrdná, u jiných agonická a prodlužovaná. Tak je to i s emocionální kapitulací skupiny. Všechny skupiny, kterých jsem se účastnil, v uskutečnění či dovršení této smrti uspěly, ať už náhle či postupně. Všechny se skrz prázdnotu - čas obětí - dostaly do komunity. To je pro lidského ducha mimořádný odkaz. Znamená to, že za jistých okolností a při jisté úrovni znalostí pravidel jsme my – lidské bytosti - v jistém, ale velmi opravdovém smyslu s to zemřít pro sebe navzájem.

KOMUNITA

Když je smrt úplná, skupina se - oproštěná a otevřená - stává komunitou. V této závěrečné etapě se rozhostí tichý poklid. Je to jistý druh míru. Místnost se koupe v míru. Pak o sobě tiše začíná vyprávět jedna členka skupiny. Je velmi otevřená. Mluví o svém nejhlubším nitru. Skupina jí visí na rtech. Nikdo nevěděl, že je schopna takového řečnického výkonu.

Když skončí, je ticho. Trvá dlouho. Dlouhé se ale nezdá. V tomto mlčení není nepokoj. Pak se z ticha pomalu ozve další člen skupiny. I on mluví o sobě - s hloubkou a velmi osobně. Nesnaží se onu členku uzdravit či konvertovat. Dokonce se ani nesnaží jí odpovědět. Nemluví o ní, ale o sobě. Ostatní členové skupiny přesto nemají pocit, že by ji ignoroval. Mají pocit, jako by si lehal vedle ní na oltář.

Mlčení se vrací.

Mluví třetí účastník. Možná reaguje na to, co řekl předchozí řečník, v této odpovědi ale nenajdeme pokus o uzdravování či konvertování. Může jít o žert, ale na ničí účet. Může to být báseň, která je vždy zázračně přiléhavá. Může to být cokoli jemného a laskavého, vždy je to ale dar.

Pak mluví další. A jak pokračuje, je to vyjádření velkého smutku a hoře; je tu ale také spousta smíchu a radosti.

Spousty slz. Někdy slzy smutku, někdy slzy radosti. Někdy jsou to slzy obojího zároveň. A pak se stane něco ještě podivuhodnějšího. Přichází mimořádné kvantum uzdravení a konverzí - teď, kdy nikdo nezkouší konvertovat či uzdravovat. A komunita se zrodila.

Co se stane pak? Skupina se stala komunitou. Kam se ještě dá jít? Co je pak jejím úkolem?

Na tuto otázku neexistuje jen jedna odpověď. Neboť skupina, která se sešla jen za účelem krátkodobé zkušenosti s komunitou, nemusí už mít primární cíl v prostém zažití té zkušenosti - a zisku, který z ní plyne. Má další úkol ve svém ukončení. Nějak to musí skončit. Muži a ženy, kteří přišli, aby se o sebe upřímně starali, potřebují k rozloučení čas. Bolest návratu do každodenního světa bez komunity je třeba vyjádřit. Je důležité, aby si krátkodobé komunity na konec nechaly dost času. Často je to nejlepší udělat tak, že si komunita uspořádá jakýsi radostný pohřeb - s nějakým obřadem či závěrečným rituálem. Pokud se skupina sešla s konečným cílem vyřešit problém.- například naplánovat kampaň, ozdravět církevní sbor, naplánovat fúzi - pak by měla dodržet svůj cíl. To ale až poté, co si ponechala dost času pro vychutnání komunity a její utužení. Takové skupiny by vždy měly mít na paměti pravidlo: „Nejdříve vytvoření komunity a až pak řešení problému.“

Úkolem komunity může také být obtížné rozhodnutí, které má určit, zda vydrží,

či nikoliv. Toto rozhodnutí by se nemělo uspěchat. Rozradostnění mohou členové učinit rozhodnutí, o němž zakrátko zjistí, že je nebudou moci splnit. Důsledky vytvoření dlouhodobé komunity jsou dalekosáhlé a neměly by být brány na lehkou váhu. Pokud se komunita - nebo její část - rozhodne pokračovat, vyvstane před ní nespočet nových úkolů. Pokračování komunity si vynucuje mnoho zásadních rozhodnutí, která musí být učiněna v rozsáhlém časovém úseku. Během tohoto procesu komunita často upadne zpět do chaosu nebo dokonce pseudokomunity. Znova a znova bude muset podstoupit agonické úsilí oprošťování se. Mnoho skupin selže. Mnoho konventů a řádů o sobě mluví jako o komunitách, přestože dávno předtím dopustily, aby se z nich staly zkostnatělé autoritářské organizace. I když mohou i nadále plnit ve společnosti užitečnou roli, dělají tak neradostně a nejsou pro své členy „bezpečným místem“. Zapomněly, že přetrvat jako opravdová komunita by mělo být primárním úkolem, převyšujícím všechny ostatní.

Mluvil jsem o přednostech komunity tak horoucně, že se bojím, že by mnozí mohli považovat život v komunitě za snazší či spokojenější než obvyklou existenci. Není takový. Určitě je však *živější*, intenzivnější. Agónie je větší, stejně tak tomu ale je s radostí. Zážitek radosti v komunitě však nepřichází automaticky. Během období bojů většina členů opravdové komunity radost nezažívá. Místo toho by převažující náladou mohl být strach, frustrace nebo vyčerpání. I když je dominantní náladou některá z radostí, může být několik členů komunity kvůli svým individuálním starostem či konfliktům neschopno cítit se částí ducha komunity. I tak je nejčastější citovou odezvou ducha komunity pocit radosti.

Je to jako se zamilovat. Po tom, když se stanou komunitou, se lidé s veškerou opravdovostí do sebe zamilovávají en masse. Necítí se jen, jako by se dotýkali a objímali navzájem, cítí se, jako by objímali všechny najednou. V nejvypjatějších okamžicích je úroveň energie nadpřirozená. Je to extatické. Lily během semináře v hotelu Knoxville vytvořila komunitní mýtus, když ukázala na elektrickou zástrčku uprostřed místnosti a podotkla: „Je to, jako bychom byli napojeni na celý energetický výkon TVÁ.“

Velká síla s sebou nicméně někdy může nést potenciální nebezpečí. Nebezpečí síly opravdové komunity není ve vytvoření psychologie davu, ale ve skupinové sexualitě. Je zcela přirozené, že když se skupina lidí zamiluje do sebe navzájem, uvolní se enormní sexuální energie. Obvykle to není na škodu, je ale moudré, když jsou si komunity své velké potenciální sexuality vědomy tak, aby se nevymkla kontrole. Někdy je třeba ji potlačit. Neměla by nicméně být utlačována. A je moudré mít na paměti, že zážitek jiných forem lásky, „philia“ a „agape“ (bratrská či sesterská láska a božská láska), může být hlubší a více obohacující, než prostá erotická či romantická pouta. Tato sexualita komunity je výrazem její radosti a její energie může vyústit v užitečný a tvořivý záměr.

Je-li s ní takto naloženo, může se snad život v komunitě jaksí dotknout čehosi ještě hlubšího, než je radost. Někteří lidé opakovaně vyhledávají krátké zážitky z komunit, jako by takové epizody byly jakousi „konstantou“. To není třeba odsuzovat. Všichni potřebujeme pro život „konstanty“ radosti. Co ale znova a znova vtahuje do komunity mě, je něco většího. Když jsem spojen se skupinou lidí a *zažívám* s nimi agónii i radost komunity, mám nejasný pocit, že se podílím na úkazu, pro nějž je jen jedno slovo. Vždy jsem na rozpacích, zda je užít. To slovo je „sláva“.

Další mechanismy v komunitě

Utváření komunity je vždy dobrodružstvím. Ale něčemu novému se naučíme právě díky dobrodružství. Ať tak či onak, vstup do neznáma vždy děsí. Pokaždé znovu, dokonce i jako zkušený vedoucí, jsem byl stejně vyděšený jako zbytek účastníků skupiny, která komunitu budovala.

Neexistuje způsob, jakým lze redukovat proces utváření komunity na úplný soubor vzorců, který by zbavil vedoucí či účastníky strachů z neznáma. Každý zážitek z utváření komunity je jedinečný, stejně jako je jedinečný každý člen skupiny. Jsou ale jisté modely chování skupiny jako celku, které proces striktně ovlivňují a často mu překáží. Zkušený vedoucí si je těchto modelů vědom a k podobné vědomosti musí být vedena i skupina, ať už vědomě či nevědomě, má-li komunity dosáhnout.

MODEL Y SKUPINOVÉHO CHOVÁNÍ

Po skončení skupinové terapie s vojenskými pacienty za druhé světové války vypracoval britský psychiatr Wilfred Bion pozoruhodnou zevrubnou analýzu skupinového chování. Jeho práce vedla k vyvinutí Tavistockého institutu ve Velké Británii, kde bylo vycvičeno mnoho skupinových vedoucích. Z tohoto důvodu je někdy Bionova teorie o skupinovém vedení či styl skupinového vedení označována jako „Tavistocký model“. Bion rozpoznal, že každá skupina - ať už terapeutická, „vnímavá“, organizační skupina nebo výbor jakéhokoliv druhu - má úkol. Úkol může být vědomý, stálý a jasný, jako když se skupina inženýrů sejde, aby vyprojektovala nový telefonní systém. Nebo může být méně vědomý a implicitní. Například zatímco se dá předpokládat, že jsou si individuální členové terapeutické skupiny vědomi vlastní touhy po uzdravení, mohou si být zcela nevědomí toho, že jejich úkolem *coby skupiny* je vytvořit atmosféru bezpečí a akceptování, v níž se může uzdravení objevit.

Bion uvedl, že skupina se dříve či později (a obvykle velmi brzy) pokusí svým úkolům vyhnout, a ukázal, že je několik způsobů, jak to skupiny dělají. Tyto způsoby nazval „předpoklady vyhnutí se úkolu“ a rozlišil čtyři: „Útěk“, „Boj“, „Párování“ a „Závislost“. Použil raději „předpoklady“, než „způsoby“, protože když se podle nich skupiny řídí, chovají se, jako by předpokládaly, že účelem je vyhnout se svým úkolům v závislosti na zvláštních předpokladech.

Bion dále uvedl, že když si skupina tyto zvláštní předpoklady vyhnutí se úkolu uvědomí, má tendenci okamžitě sklouznout k jinému způsobu vyhýbání. Jakmile se skupině podaří osvobodit od jakýchkoliv předpokladů vyhýbání se úkolu — to znamená, jakmile pracuje efektivně a výhradně na svém úkolu nebo směrem k

jeho uskutečnění - stává se tím, co Bion nazývá „funkční skupinou“.

Komunitu lze také nazvat fungující skupinou, ale termín „komunita“ je celkově přijatelnější. Tavistocští vedoucí ve svém úsilí vymodelovat fungující skupinu často selhávali. „Fungující skupina“ sugeruje výkonnost a efektivitu, nenavozuje ale lásku a odevzdání, oběti a svrchovanost, které jsou k vybudování komunity nutné. Mluvil jsem o těchto hodnotách s tavistockými vedoucími a věřím, že by byli úspěšnější, kdyby formovali své klienty do efektivně fungujících skupin - tedy komunit.

I když si myslím, že má své nedokonalosti, Tavistocký model má obrovský význam pro pochopení mechanismů tvorby komunity. Bionovým nejdůležitějším vkladem, znamenajícím zásadní zlom, byl poznatek, že skupina není prostou sbírkou individualit, ale organismem s vlastním životem*. Jeho „předpoklady vyhnutí se úkolu“ jsou skutečností, která formuje lidi jak během tvorby komunity, tak během jejího pokračování. Je takřka nemožné, aby se skupina stala pravou komunitou nebo jí zůstala, aniž by těmito skutečnostem porozuměla a podvolila se jim.

- **Útěk.** V předpokladech vyhýbání se úkolu útekem ukazují skupiny silnou tendenci „utíkat“ od obtížných témat a problémů. Než aby těmito tématům a problémům čelila, skupina raději jedná, jako by předpokládala, že jejím účelem je vyhnout se jim. V jistém smyslu je předpoklad vyhýbání se úkolu formou útěku a takové jednání je pro skupiny stejně neurotické jako pro jednotlivce.

Příkladem toho, jak neuroticky destruktivní může skupinový útěk být, je pokus Mac Badgelyho skupiny udělat ze mě obětního beránka. Poznamenal jsem už, že jsem pociťoval depresi. Nakonec se ukázalo, že v depresi byla celá skupina. Ale nechtěla se bolestí své deprese zabývat. Aby se vyhnula své depresi, byla skupina ochotna označit mě za nemocného a vyobcovat mne. Nalezení obětního beránka je předpoklad vyhnutí se úkolu útekem. Nejobvyklejší forma skupinového útěku byla shledána v tom, co jsem nazval „pseudokomunitou“. Zásadní předpoklad komunity spočívá v tom, že bychom se měli vyhnout problému individuálních odlišností. Nudná uhlazenost pseudokomunity znamená, že předstírání je zasvěceno útekem od čehokoliv, co může zapříčinit zdravý stejně jako nezdravý konflikt.

Jiná častá varianta skupinového útěku se objevuje během etapy chaosu, kdy se skupina pokouší vyhnout se prázdnotě útekem do organizace. Obvyklá cesta, kterou se to děje, je návrh na rozdělení se do podskupin. Tento návrh je obzvláště přitažlivý, protože převažuje falešné dogma, že počet přibližně patnácti lidí představuje „ideální“ maximální velikost skupiny. Ale z mé vlastní zkušenosti jde vždy o pokus utéct ze skupiny jako celku a vyhnout se jejímu úkolu vybudování pravé komunity.

Jinou obvyklou formou útěku, který se děje ve skupinách budujících komunitu, je ignorování emoční bolesti. Pravidelně se opakuje. Uprostřed veselosti

pseudokomunity, hašteření se v chaosu či smrtelných křečích prázdnoty promluví nějaký člen skupiny - obvykle opravdový vůdce - o něčem velmi osobním a bolestném. Řekněme, že je to například Mary. Její oči jsou plné slz. „Vím, že bych neměla plakat," řekne, „ale to, co se tady řeklo, mi připomnělo otce. Byl to alkoholik. Když jsem byla ještě dítě, byl jediný, kdo se o mne doopravdy staral. Rád si se mnou hrával. Vždycky si mě rád bral na klín. Když mi bylo jedenatřicet, umřel na jaterní cirhózu. Upil se k smrti. Nenáviděla jsem ho za to, že se zabil. Cítila jsem, že mne opustil. Cítila jsem, že kdyby mě opravdu miloval, přestal by pít. Ted jsem se s jeho smrtí smířila. Nevím, co ho bolelo - možná že soužití s mou matkou - myslím ale, že musel jít cestou, kterou šel. Nebyla jsem ale s to smířit se sama se sebou." Ted už Mary pláč neskrývá. „Tak vidíte," končí, „když umíral, ani jsem mu neřekla, jak hrozně jsem jej milovala. Byla jsem na něj tak rozhněvaná; ani jsem se nedostala k tomu, abych mu poděkovala. A teď už je pozdě. Navždy." Přesně po pěti sekundách Lany popuzeně řekne: „Pořád ještě nechápu, jak se můžeme stát komunitou, když ani neznáme její definici."

„My máme komunitu v naší církvi," podotkne povzbudivě Marilyn. „Každý poslední čtvrtek v měsíci nás skoro dvacet společně chodí někam na večeři."

„Dělávali jsme to v armádě," dodá Virginia, „někteří lidé ze sousedství. Každý měsíc jsme vařili jídla různých zemí. Jeden měsíc mexická, jindy čínská. Jednou dokonce ruská. Musím říci, že mi boršč stejně nechutnal." Při troše štěstí jeden z ostatních členů postřehne, co se děje. „Hej," může říci Mark, „Mary pláče a my děláme, jako by se nic nestalo. Vylila nám tu své srdce a vy tady mluvíte o nějakých večeřích. Zajímalo by mě, jak se cítí."

Pokud se tak nestane, vedoucí může cítit potřebu zasáhnout. „Skupina se očividně nenaučila naslouchat bolestem svých členů," mohl bych říci. „Raději Mary ignoruje, než aby s ní sdílela utrpení - zatímco mluví o intelektuálních definicích komunity, vyhýbá se možnosti *být* s Mary v komunitě." Často je třeba tento druh zásahu opakovat. Mohl bych říci: „Pořád se ptáte, co znamená „prázdnota." „Jednou z věcí, které znamená, je schopnost být zticha tak dlouho (být prázdný natolik), abyste strávili, co někdo právě řekl. Kdykoliv někdo řekne něco bolestného, skupina utíká k hlučnosti."

Předpoklad vyhýbání se úkolu útekem se může objevit i *poté*, co je pravé komunity dosaženo. Takový nejdramatičtější příklad jsem zažil v senzitivní skupině Národní výcvikové laboratoře, během níž jsem poprvé neskrývaně plakal. Pod Lindyho pozoruhodně schopným vedením se z nás šestnácti rychle stala komunita. Po dalších šestnáct dnů jsme zažívali velkou lásku a radost a naučili jsme se vzájemně uzdravovat. Poslední den ale byl nudný. Seděli jsme jako obvykle v kruhu na polštářích a mluvili o ničem. Pouhou půlhodinu před koncem někdo téměř mimoděk podotkl: „Zdá se mi trošku podivné, že by tohle mělo být poslední setkání naší skupiny." V tu chvíli však bylo už příliš pozdě.

Nebyl čas na to, abychom se vypořádali s problémem návratu nebo se mohli opravdu rmoutit nad zánikem naší komunity.

Když o tom zpětně přemýšlím, byl to velmi pozoruhodný úkaz. Během téměř dvou týdnů nás šestnáct lidských bytostí mělo možnost prožít nejen cosi, co poznamenává a je živoucí, nýbrž jsme se i velmi hluboce milovali a starali se o sebe. Přesto jsme se poslední den chovali, jako by se nic nestalo. Skutečnost týkající se smrti naší skupiny jsme naprosto odmítali. Byli jsme na útěku před naší smrtelností. Náš velký úspěch coby komunity nás motivoval k tomu, že jsme předstírali, že tohle není náš konec. Nevědomky jsme se pokoušeli utéci před skutečností našeho zániku. Během posledního dne jsme přijali za své, že naším společným smyslem je tuto věc odmítnout. Dodnes nevím, zda nám to Lindy dovolil, aby tak sám utekl ze své bolesti nad ztrátou naší pospolitosti, či zda nám vědomě nakonec umožnil získat zkušenost s vyhýbáním se úkolu. Ať to bylo tak či onak, všichni jsme se toho ochotně účastnili.

- **Boj.** Je předpokladem vyhýbání se úkolu, který převažuje během druhé etapy procesu budování komunity, kterou jsem označil jako „chaos“. Jakmile se skupina dostane ze stadia pseudokomunity, začne se obvykle chovat jako konglomerát amatérských psychoterapeutů a kazatelů; všichni se pokoušejí všechny uzdravovat a obracet na víru. To ale samozřejmě nefunguje. A čím méně to funguje, tím usilovněji se členové skupiny snaží, aby to fungovalo. Proces pokusů o uzdravování a konvertování se okamžitě stane procesem boje. Skupina funguje na základě předpokladu vyhýbání se úkolu. *Předpokládá*, že účelem společného bytí je pouštět se do sebe tímto způsobem, i když si nikdo z jednotlivých členů neuvědomuje, že bojuje. Obvykle si myslí: jen se snažím pomoci. Ale skupinový proces se stává velmi nevraživým a chaotickým.

Tady nastává úkol vedoucího utváření komunity nejen ukázat skupině předpoklad vyhýbání se úkolu, ale i východiska z této ošemetné situace. „Přišli jsme sem s tím, že vytvoříme komunitu,“ mohou říci, „ale to, co děláme, je boj. Zajímalo by mne, proč to děláme?“ Tento druh zásahu nesmí být předčasný. Pokud se tak stane, skupina se spíše vrátí k pseudokomunitě a pokouší se přestat bojovat, aniž by se především zeptala, proč se vůbec bojovalo. Pokud ale strávila dost času v chaosu, je daleko pravděpodobnější, že se sama sebe zeptá: „Co děláme špatně?“ Když je tato otázka jednou vážně položena, mohou někdy na odpověď skupiny přijít samy. Častěji se stává, že potřebují malou - ale jen malou - pomoc. A tak když ve své sebeanalýze tápou, mohou říci: „Když jsem naslouchal všem těm hádkám, zdálo se mi, že se všichni snažíte navzájem uzdravovat a obracet na víru. Mohlo by vám pomoci, kdybyste zjistili motivy tohoto jednání, jako by vaším úkolem bylo uzdravovat nebo konvertovat.“

Tímto způsobem během pouhé hodiny či dvou skupina přirozeně pochopí to, co profesionálnímu terapeutovi obvykle trvá roky: že se nemůžeme sami uzdravit či konvertovat. Jediné, co můžeme, je důkladně prozkoumat své motivy. Čím lépe

to uděláme, tím lépe se zbavíme své touhy lidi zpracovávat, tím spíše se staneme schopnými a ochotnými, a dokonce dychtivými dovolit ostatním, aby byli sami sebou, a vytvoříme tak atmosféru respektu a bezpečí. V takové atmosféře, která je základem komunity, se bude objevovat ozdravení a konverze bez námahy a bez toho, že by na někoho byl činěn nátlak

Skupiny, které již komunity dosáhly, se také hádají. Mnohokrát se musí k vyřešení závažných problémů opravdu probíjet. Z toho důvodu jsem nazval „chaosem“ období, kdy je skupina vržena zpět k předpokladu vyhýbám se úkolu bojem. „Chaos“ typicky navozuje představu neplodného konfliktu, který nikam nesměruje, a zcela netvořivého způsobu boje. Na druhé straně boj v opravdové komunitě znamená tvořivý oprostovací proces, který umožňuje konečné nastolení opravdového konsenzu.

- **Párování.** Tendence ke ztrátě ústředního smyslu utváření komunity je hluboce zakořeněná. A párování je v tomto ohledu vskutku častou pastí. Aliance, ať už vědomé či nevědomé, mezi dvěma či více členy, jsou velmi často pro přirozený vývoj skupiny překážkou.

Do skupin, které budují komunitu, pravidelně vstupuje jeden či více manželských nebo mileneckých párů či skupin přátel. Často - zvláště během etapy chaosu - si takové, páry mezi sebou začínají pošeptávat. Pak, když skupina toto chování ignoruje, musím říci: „Divím se, že skupinu nezajímá, co si Betty a Jane mezi sebou šeptají. Necítí se skupina vyloučena - nechovají se Betty a Jane, jako bychom my ostatní neexistovali?“ Často se mezi dvěma členy skupiny vyvine během budování komunity romantický vztah. Někteří opravdu přicházejí do seminářů, aby tam našli romanci. Není nutno od toho odrazovat. Když ale takové chování začíná narušovat integritu skupiny, musí být určeny hranice. Mohu říci: „John a Mary, jsme okouzleni z toho, že se mezi vámi vyvinul takový cit. Ale skupině se možná zdá, že jste tak zaměstnání líbeznými pohledy, že ostatním nevěnujete dost pozornosti. A protože během přestávek spolu můžete trávit tolik času, kolik jen chcete, měla by možná skupina zvážit, zda byste během shromáždění neměli sedět každý zvlášť.“

Problém párování může být obzvláště intenzivní v takových seminářích, které jsou ustanoveny k tomu, aby vybudovaly komunitu z již dříve rozdělených skupin. Tak například mí kolegové i já jsme byli několikrát požádáni, abychom „dali dohromady“ studenty a profesorský sbor, profesorský sbor a administrativní pracovníky nebo administrativní pracovníky a rodiče a podobně. Obecně takové podskupiny začnou sedět pospolu - vytváří blok. Není nezbytné nařizovat jim, aby změnili zasedací pořádek. Je ale zcela zásadní ukázat, kdy a jak se vzájemně vylučují ze svého středu. Opravdovou radostí komunity vlastně je, když vidíte, jak se rozdělené skupiny rozpadají a studenti sedí mezi učiteli, úředníci mezi studenty, staří mezi mladými. Stejně destruktivní je párování i v komunitách dlouhodobých. Náboženské komunity - konventy a řády - se drží

pohromadě mnohem větší silou než komunity světské. Nejdůležitějším důvodem této skutečnosti je, že mniši a jeptišky se očividně shromažďují s cílem, který je vyšší, než je prostá radost z bytí pospolu. I tak často na tento vyšší cíl zapomínají. Dvě novicky, dejme tomu sestry Susan a Clarissa, mohou uzavřít pevné přátelství. Tráví spolu co nejvíce volného času, neboť svou společnost shledávají mnohem příjemnější než společnost ostatních abatyší. Celé se to ale nenápadně kazí. Ostatní jeptišky se stávají ve styku s nimi podrážděné. Ony dvě mají pocit, že začínají stát mimo důležitá rozhodnutí. Nakonec si zarmoucená sestra Susan stěžuje matce představené, že ona a Clarissa byly vyloučeny z komunity.

„Možná je to trochu jinak,“ řekne jí představená. „Mezi tebou a Clarissou se vytvořilo tak intenzivní přátelství, že se zdá, jako byste se staraly jen samy o sebe. Možná, že když jste věnovaly tolik pozornosti svému vztahu, vyloučily jste vy dvě své sestry. Připravily jste je o svou pozornost a energii. Alespoň mi to tak říkají. Přátelství může být úžasné, ale už za starých časů jsme měly postulát, který mimořádně těsná přátelství zakazoval. Ted dáváme obvykle přednost tomu, abyste na to, co je pro vás nebezpečné, přišly samy. Nebude to lehké, Susan, ale chci ti navrhnout, abyste se s Clarissou zeptaly samy sebe, zda jste kvůli svému přátelství nezapomněly na komunitu jako celek a na to, proč tu vlastně jste.“

- **Závislost.** Ze všech předpokladů vyhýbání se úkolu je závislost nejvíce ničující. Je to také nejtěžší věc – často nesnesitelně těžká - s jakou musí vedoucí skupin bojovat.

Mí kolegové a já jsme museli tento boj podstupovat od samého počátku tvoření komunit. V úvodní literatuře jsme již dopředu účastníky informovali, že zážitek bude spočívat spíše v poznání skrze zkušenost a ve sdílení než v didaktice. Na počátku semináře jsme je na to znovu upozornili. „Komunita nemůže existovat, když členové spoléhají na to, že je vedoucí bude učit nebo nést jejich břímě,“ říkáme. „Nikdo z nás nemá menší ani větší díl zodpovědnosti za zdar společné práce.“

Skupiny ale zprvu nepřijímají úděl být (i když pouze relativně) bez vůdce nijak nadšeně. Lidé daleko raději spoléhají na vůdce, který jim říká, co mají dělat, než aby se rozhodovali sami za sebe, ačkoliv to nijak nepřispívá k jejich zralosti - ve skutečnosti je to překážkou v jejich vývoji. Navzdory všem pokynům skupiny rychle sklouznou k předpokladu vyhýbání se úkolu závislostí. A dokud z toho skupina nevyroste - dokud se nestane komunitou, skupinou samých vůdců - nebudou její členové téměř bez výjimky svému monoautoritativnímu vůdci rozumět ani jej schvalovat. Opravdu, jejich touha po autoritativní postavě nebo otcovské postavě může být tak silná, že obrazně ukřižují vedoucího, který odmítne přistoupit na jejich požadavky.

Není lehké být ukřižován — ani obrazně. Obvykle je to však nutné. Ukřižování

není jen dynamickým dějem, který se udal jedinečně velkému vedoucímu před dvěma tisíci lety. Je to zvláštní druh zákona. Během výcviku vedoucích skupin budujících komunitu jim zas a znovu říkám: „Musíte být ochotni a schopni pro skupinu zemřít.“ Neexistují ale slova, která by je dokázala připravit na bolestivou zkušenost spojenou s pomluvami, kterými ho skupina zasype, když se odmítne stát „Velkým otcem“. Problém spočívá v otázce naší pravé definice pojmů „síla“ a „slabost“ ve vedení skupiny. Aby lidi uvedl do opravdové komunity, musí je opravdový vedoucí odradit od jejich závislosti, a může se stát, že není jiný způsob, jak to udělat, než odmítnout vedení. Paradoxně je v tomto smyslu silným vedoucím ten, kdo je ochoten riskovat - nebo dokonce vítá - obvinění, že ve svém vedení selhal. K obvinění dojde vždy. Někdy je mírné. Někdy je téměř vražedné.

Při takové příležitosti přišla kolegovi na mysl historka o rabínovi. Začlenili jsme ji do naší příručky, abychom ji používali v těch děsivých obdobích, kdy se skupiny, které odmítly prázdnotu, zmítají v chaosu a svalují vinu za svůj stav na vedoucího. „Rabín se ztratil v lese,“ řekl můj kolega svému semináři. „Tři týdny hledal a hledal, ale nemohl se dostat ven. Nakonec jednoho dne narazil na skupinu lidí ze své synagogy, kteří se také ztratili. Rozradostněni vykřikovali: „Rabi, jak je úžasné, že jsme tě našli. Ted nás můžeš vyvést z lesa“ „Je mi líto, to nemůžu“ odpověděl rabín, „neboť jsem se ztratil jako vy. Jediné, co můžu udělat - protože jsem ztracený déle než vy - je ukázat vám tisíce cest, které z lesa nevedou. S touto malou pomocí, budeme-li spolupracovat, bychom snad mohli najít cestu ven spolu.“

Poučení není nijak nejasné. Přesto je nepochopitelné, jak málo ta historka pomáhá. Spíše ji skupina připíše k seznamu provinění: „Kromě toho,“ sdělí svému vedoucímu, „vyprávíš pitomé historky.“ Pro vůdce nejsou nejtvrdějším oříškem ani tak hřeby, které zatlučou ostatní; je jím sebeobětování. Jde o pokušení být tím vůdcem, po němž skupina volá. Ti, kteří k takovému postoji tíhnou, jsou zvyklí být vůdci. Mnohem jednodušší je pro nás vyučovat a dělat kázání než mlčet. Průběžně se tedy musíme zbavovat potřeby vést. Skupina se většinou stala komunitou po tom, co jsem se vzdal a pomyslel si: „Tentokrát to nevyjde.“ Nemyslím si, že by toto načasování bylo náhodné. Budování komunity vyžaduje, aby ti, kteří jsou zvyklí být vůdci, byli upřímně ochotni vstoupit do stavu bezmocnosti. Vynucuje si, abych se zbavil své potřeby mluvit, své potřeby neustále pomáhat, své potřeby být guru, své touhy vypadat jako hrdina, svých rychlých a snadných odpovědí, své protektorské poznámky. Skupina se ale může naučit, jak má vstoupit do prázdnoty, jen tehdy, když je její vůdce s to prázdnotu praktikovat.

Tu obtížnost dobře vyjádřil jeden velmi úspěšný protestantský duchovní ve středním věku, kterému jsem pomáhal při výcviku. Poté, co vedl svou první skupinu budující komunitu, napsal: „Uvědomoval jsem si, že jste nám říkal, že se to často povede až poté, když dojdete k závěru, že jste selhal. Ale nepomáhalo

to. V sobotu večer jsem zavolal své ženě a řekl jí, že se na tu práci nehodím. Přestěhoval jsem svůj vůz tak, abych mohl vyjet jako první. Přesto jsem ještě zůstal. Jsem mistrem manipulace. Během noci jsem pořád myslel na to, že musí být ještě nějaký trik, který bych mohl použít. Až po svítání jsem si konečně uvědomil, že jsem o křesťanství nic nevěděl. Nevěděl jsem nic o ukřižování. Nevěděl jsem nic o umírání vlastního ega. A v toni okamžiku jsem zemřel. Po snídani jsme se stali komunitou."

Ověřené pravidlo říká, že čím více do jisté věci investujete, tím více z ní můžete získat. Tak může i určený vedoucí skupiny získat více než ostatní účastníci. Jeho ukřižování může být větší, a větší může být i jeho výtěžek. Můj přítel toto téma shrnul: „Lidé říkají, že od doby, co jsem se vrátil, jsem vyzrálejší -jemnější. Cítím se podivuhodně dobře. Možná je to šílené, ale ano, chci to udělat znovu."

ZÁSAHY DO SKUPINOVÉHO CHOVÁNÍ

Protože skupina je něčím víc než souhrnem svých částí - je to živoucí nezávislý organismus - měli by vedoucí na skupinu nahlížet jako na celek. Obvykle se nemusí zabývat problémy osobností jednotlivých členů. Takové konání ve skutečnosti vývoji komunity brání. Obecný zákon praví, že vedoucí by měli své intervence omezit spíše na popis chování skupiny než jednotlivce. A účelem takového chování není říkat skupině, co má či nemá dělat, ale vyburcovat ji k uvědomění si svého chování.

Typickým příkladem takového zásahu je, když vedoucí řekne „Skupina jedná, jako by každý měl tutéž náboženskou víru" nebo „Celý ten chaos se soustředí kolem pokusů měnit všechny ostatní" nebo „Zdá se mi, že mladší a starší členové skupiny se rozdělili na dvě frakce" nebo „Zdá se, že skupina mění téma rozmluvy vždy, když jde o něco bolestného, jako by nechtěla slyšet, že někdo trpí" nebo „Možná, že se skupina musí zbavit nelibosti k mému chabému vedení, než se z nás může stát komunita".

Jedním účinkem tohoto způsobu vedení je snaha naučit i ostatní pohlížet na skupinu jako na celek. Na počátku mají určité skupinové vědomí jen někteří členové, když se ale dostanou až ke komunitě, většina účastníků se naučí pohlížet na sebe jako na společenstvo. A pak dokonce začnou uskutečňovat efektivní skupinové zásahy. A tak obchodník, který se do komunity dostal se svou ženou jen proto, aby jí udělal radost, může říci: „Mám pocit, že skupina je zase stažena zpátky. Zajímalo by mne, jestli se s námi neděje něco, na co bychom si měli dát pozor." Když se tak stane, může předem určený vedoucí více a více zaujímat radostnou roli Jednoho ze členů". Jiným neměnným pravidlem vytváření komunity je, že určený vedoucí má dělat jen ty zásahy, které ostatní členové skupiny ještě udělat nemohou. Jinak se skupina komunitou - skupinou

samých vůdců - nemůže stát, A obráceně, zcela vyvinutá komunita je zcela schopna řešit vlastní problémy bez jakéhokoliv předem určeného vůdce. To od určeného vedoucího nicméně vyžaduje spoustu čekání - čekání na to, zda jiný člen(ka) přijme očividně problém za svůj. Takové nutné čekání (které často působí jako slabé vedení) je možné jen tehdy, zbavili se určený vůdce své potřeby mít vše pod kontrolou. Jedním z nejvíce bolestivých úkolů, které před vedoucím skupiny leží, je průběžně rozeznat, jak dlouho má čekat, než usoudí, že skupina ještě není s to se s problémem vypořádat sama.

Obecná pravidla mají své výjimky. Občas je například nutné, aby se vedoucí skupiny zabýval chováním jednotlivého člena. To by se ale nemělo dít ani tak v zájmu onoho jedince jako v zájmu skupiny; to jest, když jedincovo chování jasně brání skupině ve vývoji a ta ještě tomuto problému neumí čelit sama. Uvedu dva příklady situací, v nichž jsem se cítil nucen provést individuální zásah.

V důsledku ledabylé korektury části mé brožury, připravené pro jeden ze seminářů, nebylo jasné, že jejím primárním účelem je budování komunity. Na začátku seminářů jsme nicméně vysvětlili, že právě to chci, a účastníci semináře se zdáli být touto perspektivou nadšeni. Krátce poté, co jsme se stali komunitou, se Marshall -velmi vzdělaný křesťan středního věku — neustále pokoušel vtáhnout skupinu do diskuze o abstraktním náboženském učení. Když to skupina odmítla, stěžoval si, že v brožuře nestálo, že půjde o vybudování komunity, a on přišel, protože se chtěl více dozvědět o mém zvláštním náboženském učení. Skupina poukázala na to, že i když v brožuře nebyla zmínka o budování komunity, bylo tam uvedeno, že půjde o účastnickou skupinu, v níž bude smysl křesťanské lásky, disciplíny a ukřižování objasňován *experimentálně*. Marshall vytrvale vyžadoval intelektuální diskusi. Řekl jsem: „Máš zcela pravdu v tom, že jsem neuvedl v brožuře jasně, že půjde o budování komunity, Bylo to mé ledabylé přehlédnutí. Měl jsem být jasnější. Chápu, že se cítíš podveden a požaduješ po mně omluvu. Je mi líto, že jsem tě uvedl v omyl.“

Během přestávky, která následovala krátce poté, mě Marshall oslovil: „Jsem z tohoto víkendu dost znechucený. Mám pocit, že utrácím čas a peníze. Kdybych věděl, že půjde o nějaké budování komunity, nepřišel bych.“ „Nevím, co můžu dělat kromě toho, že se ti znovu omluvím,“ odpověděl jsem. „Nesnažím se to změnit v náboženskou diskusi, protože o ni skupina jako celek nestojí. Doufám, že se s tím budeš umět vyrovnat. Ale jak už jsem řekl, udělal jsem chybu a opravdu se za ni omlouvám; i za to, že jsem tě zklamal.“ Když se skupina znovu sešla, Marshall asi hodinu vzdorovitě mlčel. Skupina jej ignorovala. Marshall se stal vyděděncem skupiny. Nebyl jsem si jistý, co mám dělat. Nelíbilo se mi, jak se věci vyvíjely, ale čekal jsem. Ještě před obědem Marshall znovu začal zasvěceně mluvit o bohosloví. Skupina k němu byla vysloveně nepřátelská, nebylo ale dost času se s tím do oběda zabývat. Po obědě jsme měli začít poslední třetinu semináře. Cítil jsem, že Marshall je příliš pyšný, a kdybych se s

ním utkal před celou skupinou, hluboce by jej to zranilo. Něco se ale stát muselo, protože jinak by Marshall a odpor skupiny k němu vážně nahlodil finále a úspěch skupiny. Když jsme se rozešli, požádal jsem Marshalla, aby se mnou o samotě poobědval.

Nezdržoval jsem se zdvořilostmi. „Máme vážný problém, Marshalle," řekl jsem, sotva jsme se usadili. „Ráno jsem se ti před skupinou za tu brožuru omluvil, ale během ranní přestávky jsi mě za to znovu kritizoval. Očividnější mou omluvu nepřijal. Tak jsem se ti omluvil znovu. Přesto ses stále pokoušel vtáhnout skupinu do ideologické diskuse a bylo jasné, že jsi mi ještě stále neodpustil, že skupina nesplnila tvá očekávání. Kolikrát se ti budu muset omlouvat, Marshalle? I když brožura nic neříkala o tom, že tu půjde o zážitek budování komunity, říkala, že se budeme o křesťanské lásce, disciplíně a oběti učit experimentálně. Určitě budeš souhlasit, že problém odpuštění patří v křesťanství k těm hlavním. Teď můžeš buď získat zkušenost z odpuštění, nebo zkušenost z neodpuštění. Záleží jen na tobě. Také jsme, jak víš, hodně mluvili o prázdnotě a ta těsně souvisí s obětí. Jediný způsob, jak mi můžeš odpustit, je zbavit se svých očekávání, obětovat své předsudky a touhy. A znova, křesťanství má o oběti co říci a je na tobě, zda tu oběť uděláš, nebo ne. Experimentální učení je pracné. Pravdou ale je, že váš zážitek z tohoto semináře závisí na vašem aktuálním praktikování křesťanského učení." Fungovalo to. Marshall fungoval. Už se nepokoušel o intelektuální diskuse. Když jsme měli odpolední pauzu, jeden z mužů ze skupiny, který byl k Marshallově intelektualizování vysoce kritický, objal několik dalších mužů. Marshall řekl: „Neobejmete mne?" Onen muž jej objal. Někteří z nás plakali. Během závěrečného sezení Marshall přiznal, že to bylo poprvé, co objal jiného muže. Někteří z nás znovu plakali. Marshall se toho dne naučil o náboženském učení mnoho.

Jedním z důvodů, proč jsou zásahy s jednotlivci tak obtížné, je to, že je jich obvykle zapotřebí, když některému členu skupiny — jako Marshallovi - něco nedojde. Kvůli odporu Člena musí tento zásah někdy mít formu usazení. Neměl jsem radost, že jsem musel Marshalla usadit. To nakonec nedělám rád nikdy. Protože lidé jsou neradi usazováni a je těžké předpovědět, jak budou reagovat, jsou takové zásahy potenciálně nebezpečné a měly by být činěny až po důkladné, mučivé analýze situace.

Při jiné příležitosti, během prvních tří z našich celkem devíti hodin, když byla skupina v obvyklém chaosu, jsem zjistil, že jeden ze členů - říkejme mu Archie - představuje potenciální problém. Archie mluvil asi třikrát, a to s velkou vášní a jistou výmluvností. Problémem ovšem bylo, že jsem vůbec nechápal, o čem vlastně mluví. Věděl jsem, že mu právě tak nerozumí ostatní členové skupiny, ale díky jejich laskavosti je jim zatěžko mu to říci. Na konci večera jsem požádal skupinu, stále se zmítající v chaosu, aby strávila noc v rozjímání nad tím, co děláme špatně. Já strávil noc přemýšlením o Archiem. Ta osoba mne tak mátlá! Věděl jsem, že když se nám podaří ustavit komunitu, může ji Archie zničit,

pokud nepodniknu nějaký zásah. Doufal jsem, že se to nestane, ale předpokládal, že ano. Nebyl jsem si jistý, co mám dělat nebo jak to může fungovat.

Když jsme se následujícího dne sešli, skupina okamžitě přešla do etapy prázdnoty a rychle poté do komunity. Právě jsme si začali uvědomovat její radost, když Archie přednesl jeden ze svých poetických a vzrušených příspěvků. „Přesně chápu, jak se cítíš, Archie," řekla jedna žena. „Tak jsem se cítila, když mi zemřel manžel - nejdříve jsem měla opravdový vztek." „Ale o tom Archie nemluvil," protestoval jiný člen. „Mluvil o tom, jak byl smutný." Archie podal další poetický proslov. „Možná, že Archie byl vzteklý i smutný zároveň," podotkl někdo. „Byl to vztek," řekl další. „Ne, byl to smutek," prohlásil pátý poněkud hlasitěji. „Nebylo to jedno ani druhé," pokáral je šestý. Skupina byla zpět v chaosu.

„Skupina je zmatena," řekl jsem, „a má k tomu důvod. Archie, chovám k tobě velmi smíšené pocity. Na jedné straně tě mám rád. Cítím, že máš duši básníka. Působí na mne tvá vášeň. Myslím, že jsi dobrý a oduševnělý člověk. Také si ale myslím, že máš problém se sebeovládáním, co se týká slov. Z nějakého důvodu – nenapadá mě jakého - máš problémy s vyjádřením své vášně, poezie své duše, slovy, kterým by rozuměli ostatní. A tak jsou lidé, kteří se soustředí na to, co říkáš, zmateni právě tak, jako je teď zmatená naše skupina. Myslím, že se tomu sebeovládání můžeš naučit, a upřímně doufám, že se mu naučíš, protože se domnívám, že máš mnoho krásného co říci. Ale naučit se takovému ovládní - to vyžaduje spoustu času, a já proto velmi pochybuji, že by jeden den stačil na to, abychom tě to mohli naučit."

Nastal moment strašlivého ticha, kdy jsem čekal - kdy všichni čekali - jak Archie zareaguje. „Děkuji," odpověděl, jsi jeden z mála lidí, kteří mě kdy pochopili, Scotty." Po zbytek semináře Archie nemluvil. Ale skupina jej v jeho mlčení milovala a já jsem cítil, že Archieho naopak jejich láska hřeje.

Nevím, zda se Archiemu kdy podařilo naučit se disciplíně, která by mu umožnila převést poezii své duše do srozumitelných slov. Historika ale má pokračování. Po roce a půl jsem ve stejném městě pod stejnou záštitou vedl stejný seminář. Archie telefonoval sponzorce semináře. „Rád bych to zkusil znovu," řekl jí, „ale nemám peníze. Řekněte ale prosím Scottymu, že jestli potřebuje osobního strážce, jsem připraven."

Tyto intervence byly úspěšné — jak pro komunitu, tak pro zúčastněné jedince - především díky Marshallově a Archieho schopnosti změnit se, vzdát se modelu chování. Co by se ale stalo, kdyby tuto oběť odmítli udělat?

Podle mých zkušeností se skupina může chovat všemi psycho-patologickými způsoby kromě jednoho. Vlastně právě ti „nejprotivnější" členové často přispívají k procesu budování komunity nejvíce. Existují nicméně vzácná individua, která nejenže nejsou ochotna podřídít cokoli ze sebe sama potřebám skupiny, ale jako by se zdálo, že jsou i vědomě či nevědomě motivováni aktivně

ničit komunitu. Jsou to ti, které jsem již dříve nazval „zlí“. Taková individua velmi pravděpodobně odmítají v první řadě proces budování komunity jako takový. Na takového člověka jsem narazil během více než sta seminářů, zahrnujících přes pět tisíc lidí, jen dvakrát. Jednou se té osobě podařilo komunitu zničit. Podruhé komunita tu osobu vyloučila - a to je velmi obtížné rozhodnutí, protože komunita je už svou definicí všezahrnující. Když je ale ohrožen sám život komunity jako takové, musí být toto rozhodnutí učiněno.

Úkol vyrovnat se se zlým členem by nicméně neměl řešit určený vedoucí sám. Zlé osobnosti jsou velmi silné a jsou více než rovnocenným soupeřem komukoliv bez ohledu na to, jak jste kvalifikovaní. Případ, kdy zlá osoba v rozvracení komunity uspěla, se udal, když jsem s vedením skupin začínal; přijal jsem tehdy výzvu k osamělému boji, abych komunitu zachránil. Potíž byla v tom, že ta osoba byla schopna podniknout protiútok - chytře proti mně získat spojence, rozdělit tak skupinu a udržet ji v tomto stavu. Zodpovědnost za vyřešení problému se zlým členem by proto měla nést celá skupina. To se stalo na druhém semináři, jehož účastníci se nakonec dožadovali, aby ji zlý člověk opustil. V tomto případě jsem trval na tom, že jde o problém skupiny, a i když skupina velmi těžce nesla svou vinu zapříčiněnou jeho vyhnáním, nakonec to proces její přeměny v komunitu usnadnilo.

Pokud se skupina usnese na vyloučení, mělo by být co nejkratší. Zmíněná skupina požadovala, aby ji onen muž opustil na pouhý půlden, a nabídla mu, aby se potom vrátil a zkusil to znovu. On tu nabídku nepřijal. Jednou jsem byl poradcem komunity s dlouhodobým záměrem („live-in“), do níž vstoupila zlá žena. Komunita jí nakonec sdělila, že je natolik rozvratným činitelem, že musí z domu odejít. Nicméně jí také řekli, že bude i nadále vítána během jejich návštěvních hodin, a prokáže-li opravdovou změnu, vezmou ji zpět do domu, aby to s ní zkusili znovu. Ani ona tu nabídku nepřijala. I když se ani jeden z obou členů nepokusil najít cestu zpět, alespoň nebyli vyhoštěni definitivně; a když už nic jiného, skutečnost, že vyloučení skupinou bylo jen částečné, zmírnila její pocit viny na snesitelnou míru.

I když není neoprávněný, je pocit viny pro každou komunitu, která -byť částečně - vyloučí zlého člena, nevyhnutelný. Neboť vyloučení je porušením principu komunity číslo jedna: všezahrnujícínosti. A co víc, zlá osoba, která byla vyloučena, nejspíše obšťastní svým zlem jinou komunitu. Vyloučení není řešením problému zla. Bez ohledu na to, jak nevyhnutelné to je v zájmu zachování sebe sama, opravdová komunita si uvědomí, že když někoho vyloučí, selhává ve zcela zásadním smyslu. Bez tohoto vědomí selhání a průvodní viny by komunita ve skutečnosti přestala být komunitou; degenerovala by k exkluzivitě jako způsobu života. Kdyby se nadále nemučila otázkou, zda vyloučení člena není obětováním beránka, měla by k obětovávání beránka sklony. Nadále by sama nebyla vůči zlu imunní. Být v opravdové komunitě znamená žít v neustálé bolesti a napětí nad problémem lidského zla.

Druhou stranou mince, co se týče problému lidského zla, je fakt, že toto zlo je na úrovni malých skupin statisticky nevýznamné. Moje zkušenost je taková, že z přibližně pěti tisíc náhodně sebraných lidí nemohly být do procesu budování komunity úspěšně včleněny jen dvě osoby. Skutečnost je taková, že lidské bytosti jsou dost dobré na to, aby se - jsou-li dobře vedeny - mohly všechny až na velmi nepatrnou část tvořivě účastnit procesu na úrovni, o níž jsme mluvili. Ve větším měřítku, jako je vláda nebo národ, nabírá problém lidského zla jiné velikosti. Záležitost institucionálního zla je mnohem složitější.

VELIKOST KOMUNITY

Úspěšnost skupiny, která se snaží dosáhnout komunity, se nezdá být jakýmkoliv způsobem závislá na její velikosti. Vedl jsem ke komunitě několik skupin o třech až čtyřech stech lidech zároveň. Bylo k tomu třeba obrovské konferenční centrum, koordinátor, dvacet vycvičených vedoucích malých skupin a pět dní. Takto komplikovaná organizace obvykle není praktická. Při tomto členění nicméně není maximálně možný počet účastníků znám. Počet účastníků během mého budování komunit jinak obvykle kolísal mezi pětadvaceti a pětadesáti, přičemž horní limit tak byl určen proto, že jde o nejvyšší počet lidí, kteří ještě mohou vytvořit intimní kruh.

Tento počet může psychoterapeuty nebo jiné znalce skupinového chování překvapit. Převažuje profesionální předsudek, že ideální počet pro skupinu je osm až patnáct a že jakákoliv skupina, převyšující dvacet členů, je nezvladatelná. Věřil jsem tomu také až do onoho dne roku 1981 ve Washingtonu, kdy se náš „intelektuální seminář“ o šedesáti účastnících náhle stal komunitou.

Podle mne je hlavním faktorem, který činí budování komunit ve velkých skupinách proveditelným, to, že nepožadují, aby mluvil každý její účastník. Pro typického vedoucího terapeutické nebo senzitivní skupiny je zcela tichý člen prokletím. Na mne ale síla neverbálního chování učinila hluboký dojem. Profesionální řečníci dobře vědí, že mezi posluchači se mnohdy objevují lidé, jejichž výraz obličeje nebo prostý postoj jim dodává sílu mluvit s větší odvahou, důvěrou a naléhavostí. Naopak může být mezi posluchači jedna jediná osoba, jejíž zamračený nebo jen upřený pohled je může odrazovat a podráždat jejich ducha. Tak je tomu i během vytváření komunit. Lidé, kteří nevyřknou ani slovo, mohou být pro skupinu stejným přínosem jako ti nejhlasitější. Není třeba žádné expertizy, abychom dokázali, že tichý člen má podíl na emocích skupiny. Přesvědčí tě o tom už pouhý jeho nebo její výraz obličeje či postoj. Když někdo - řekněme Mary - sedí odtážená od skupiny, civí z okna s prázdným, znuřeným nebo depresivním pohledem, nejspíš řeknu: „Skupina zřejmě ignoruje fakt, že Mary vypadá velmi odtážitě.“ Dokud ale členové jsou emocionálně „přítomni“,

nemám důvod mámit z nich slova. Nejenže nonverbálně přispívají do komunity způsobem, který je velmi přínosný, ale také dostávají tolik, kolik dávají. Například Margaret, která ke mně začala chodit v šestadvaceti na individuální terapii, měla zásadní potíž s tím, že byla mimořádně plachá. Když jsme spolu pracovali asi půldruhého roku, vedl jsem zrovna v blízkém okolí malou komunitu, která se nacházela v příjemném rozpoložení. Zdálo se, že by to pro ni mohla být ideální příležitost k tomu, aby zažila spokojenost ve skupině. Navrhl jsem jí to. Neochotně souhlasila. Ale když k tomu došlo, Margaret během celých dvou dní k mému zklamání neřekla ani slovo. Zdálo se, že to bylo neúspěšné. O pět dní později za mnou Margaret přišla s rozzářeným obličejem a řekla mi, že to byl nejradostnější zážitek jejího života. „Ten pocit už jsem zažila dříve," říkala, „ale tohle bylo něco jiného. Předtím to bylo velmi prchavé - chvíli teď, chvíli o tři měsíce později. Minulý víkend jsem očekávala, že ta radost zmizí. Ona se ale stále vrací a vrací a vrací.

TRVÁNÍ KOMUNITY

Podle mých zkušeností představují dva dny právě přiměřenou dobu k tomu, aby se skupina třiceti až šedesáti lidí stala opravdovou komunitou. Je možné to udělat rychleji. Pravá komunita může být ustavena během několika hodin, je-li skupina od počátku instruována, že se má zdržet zevšeobecňování, že má mluvit osobně, že má být

zranitelná, že má odmítnout pokusy o uzdravování či obracení na víru, že má poslouchat celým srdcem, že se má oprostít od všeho a vítat bolest stejně jako radost. Je to ale, jako když vás na vrchol hory někdo dopraví helikoptérou. Jen stěží lze prožít stejnou slávu, jako když se tam musíte dobrodit bažinami a doškrábat přes balvany. Jeden z nejprchavějších komunitních mýtů, vztahujících se k problému „rychlokomunit", ukázala jedna mladá duchovní. Když lidé pronášeli na konci jednoho takového jednodenního semináře svá poslední slova, shrnula to poznámkou: „Pro mne ten den měl všechny výhody i nevýhody jednodenní existence." Je to vskutku zvláštní druh konverze. Ve dvoudenních seminářích některé skupiny dosáhnou komunity brzy odpoledne prvního dne, jiné za dvojnásobnou dobu a další až jen čtyři hodiny před koncem. Pár skupin, tvrdošíjně lpících na svých starých tradičních vztazích, nedosáhne komunity dříve než během posledních dvou hodin. Přesto i členové té poslední odcházejí s naprostým uspokojením. „Toto byl nejcennější zážitek mého života," říkávají nejčastěji. Jak je to možné, když si užili jen dvou hodin odměny za dvanáct hodin té nejtvrděší práce? Ale kdo by byl na konci opravdového milování zklamán z toho, že k němu došlo až po týdnech námluv?

ODDANOST KOMUNITĚ

Účastníci by měli být připraveni na odevzdání, které budou muset podstoupit, protože je pro tvorbu komunit velmi důležité. Účastníkům mých seminářů jsou rozdávány předběžná upozornění, ve kterých jsou seznamováni nejen s tím, že účelem jejich shromáždění je vytvořit komunitu, ale také s tím, že takový proces je na začátku spíše obtížný a bolestný. Dříve než přijedou, jsou poučeni o nutnosti zůstat ve skupině po celou dobu a projít bouří.

Sotva se sejdou, opakují tuto poučku: „Existuje jedno hlavní pravidlo. Nesmíte vystoupit.“ Protože někteří lidé únikové cesty potřebují, vždy dodávám, že nemám pistoli, pouta, řetězy či okovy, kterými bych je donutil tuto úmluvu dodržet. „Ale každý jeden z nás je zodpovědný za úspěch skupiny,“ pokračuji. „Pokud budete z vývoje, věci nešťastní -a vy budete - *záleží* na vaší zodpovědnosti, zda promluvíte a vyjádříte svou nespokojenost, místo abyste sebrali svých pět švestek a odešli. Očekává se od nás, že budeme držet pospolu v dobách pochyb, strachu, vzteku, deprese a dokonce i zoufalství.“

Z mé zkušenosti tuto dohodu poruší zhruba tři procenta účastníků. Přibližně polovina z nich tak učiní během obtížných etap chaosu či prázdnoty. Jako příklad uvedu to, co jedna vzdělaná a úspěšná psycholožka středního věku oznámila skupině, kterou tvořilo devětapadesát lidí a která se nacházela zhruba ve třetině své cesty: „Vím, že jsem se *zavázala*, že ze skupiny neodejdu, ale ten závazek poruším. Na konci tohoto nočního sezení odejdu a ráno už nepřijdu.“

My ostatní jsme okamžitě zneklidněli. „Proč?“ povykovali jsme.

„Protože tady to všechno je jen bláznovství,“ odpověděla. „Vedla jsem skupiny po dvacet let. Je nemožné, aby se skupina o více než dvaceti členech stala komunitou - a už vůbec ne za dva dny. Nebudu tady přece sedět a podílet se na nevyhnutelném neúspěchu.“ Jeden z méně „vzdělaných“ členů skupiny výstižně podotkl: „Když teď odejdeš a nám se to povede, nikdy nezjistíš, že ses mylila.“

„Ale já se nemýlím,“ odpověděla psycholožka. *Vím, o čem mluvím. Živím se tím. To, o co se pokoušíte, je nemožné.“

A tak toho večera odešla. Na sklonku následujícího rána se nás zbývajících osmapadesát stalo komunitou.

Více překvapující je odchod jednoho či dvou účastníků poté, co se skupina stane komunitou. Nikdy neřeknou, proč odcházejí. Prostě potichoučku vyklouznou. Vysvětlením ale může být to, že je malý počet lidí, kteří - ať už z jakéhokoliv důvodu - neumí unést tolik lásky. Pokud to neumí, je bohužel asi nemožné, aby pro ně komunita byla snesitelným místem existence.

CVIČENÍ V KOMUNITĚ

Během let vyvinuli vedoucí komunit široké spektrum cvičení, která mohou komunitě pomoci k větší důvěře, senzitivitě, intimitě a komunikační schopnosti. Nechci je halasně odsuzovat.

Domnívám se ale, že v období budování komunity je zážitek z dosažení komunity mocnější, byl-li učiněn bez „triků“ či „her“, které by celý proces uhlazovaly. A tak je styl, kterým jsou skupiny na mých seminářích vedeny ke komunitám, zvláštní svou jistou „čistotou“ a absencí „kejklů“. Přesto existují záležitosti, jež lze za „cvičení“ označit a jež často mohou celý proces usnadnit.

- **Ticho.** Ticho je základní pomůckou prázdnoty. Po přestávce typického semináře nové sezení začínáme třemi minutami ticha. Mohu skupiny požádat, aby během této tiché chvíle uvažovaly o tom, co ze sebe potřebují dostat nejvíce. Když postřehnu, že skupina jako celek má s prázdnotou zřejmé potíže, obvykle vyhlásím chvíli ticha, aby se její členové s problémem vyrovnali. To jsem také nařídil skupině středozápadních úředníků, aby se zbavili Svých dobře míněných, leč usmolených projektů.

Jiná skupina, která se stále zmítala v křečích chaosu, zabředla do bahna díky pozorování mladého muže Larryho, kterého považovala - nikoliv bez příčiny - za potenciální hrozbu. „Na tomhle trvalém sledování se mi něco nezdá,“ vmísil jsem se. „Možná že Larryho používáte jako nástroj k vyjádření nedůvěry, kterou k sobě vzájemně cítíte. Řekl, že je tu mezi námi z celé řady důvodů, nikomu se ale zřejmě nechce uznat, že by mohl být v právu. Nevím, jak bychom se mohli stát komunitou, aniž bychom se vzájemně přestali obviňovat. Nemluvím o naprosté, slepé důvěře. Mezi naprostou důvěrou a označením ostatních za nedůvěryhodné je ale kvalitativní rozdíl. I když jsme přestali mlčet právě před dvaceti minutami, byl bych rád, abychom znovu mlčeli a během mlčení se zbavili všeho, co by nás mohlo zdržovat od toho, že se v případě pochybností o komkoliv v místnosti rozhodneme v jeho prospěch.“ Učinili jsme tak a skupina vešla z ticha přímo do komunity.

- **Historiky.** Nejlépe se něčemu učíte, když to zažíváte na vlastní kůži. Proto je lepší nechat skupiny klopýtat ke komunitě, aniž byste je vybavili detailní mapou cesty, která by je provedla všemi etapami a řekla jim, jakým pastím se mají vyhnout. Druhým nejlepším způsobem výuky jsou historiky, jejichž smysl může být pro vedení skupin ke komunitě obzvláště užitečný.

Historika o rabínově daruje tak užitečná, že jsem jí použil jako předmluvy k této knize. Slouží mnoha účelům. Například odvrátit skupiny od jakési zlomyslné konfrontace, která udělala tak špatnou pověst senzitivním skupinám. Takovým případem byla interakce mezi Cynthií a Rogerem. Cynthia byla chronická schizořenička ve středních letech, která, sotva se ocitla ve skupině, o sobě

začala mluvit způsobem, jenž byl těkavý, nesouvislý a nekonečný. Sám jsem zoufale pochyboval, že se mi kdy podaří zastavit tento meandrovitý proud, když tu Roger - výborný, ale agresivní psychoterapeut a veterán mnoha senzitivních skupin - nahlas a úsečně řekl: „Cynthia, nudíš mne.“

Cynthia vypadala, jako by ji někdo střelil do srdce. Po chvíli hrobového ticha jsem řekl: „Ani já jsem nerozuměl ničemu z toho, co se nám Cynthia pokoušela říci. A tak je pravděpodobné, Rogere, že ostatní se nudili stejně jako ty. Rád bych ti ale připomněl, že Cynthia může být mesiášem.“

Rogerova jistota rázem opadla. Byl ale kamarádský a pokorný, a tak byl rychle schopen se polepšit. „Chci se ti omluvit, Cynthia,“ řekl. „Nudil jsem se, ale neměl jsem k tobě být sprostý. Je mi to líto. Odpuť mi, prosím.“ Cynthia, kterou pravděpodobně nikdo nikdy předtím nepožádal o odpuštění, náhle zářila. „Mám opravdu sklony k roztěkanosti,“ sdělila nám. „Psychiatr mé dcery mi řekl, že potřebuji znát meze. Takže mi nebude vadit, když mi dáte vědět, že mi to moc mluví, pokud to uděláte hezky.“

„Proč si neseď sem vedle mne?“ zeptal se jí Roger. „Když budu mít pocit, že se zamotáváš, jen ti položím ruku na koleno a ty budeš vědět, že bys měla přestat.“

Cynthia přicupitala k Rogerově místu jak děvče na první schůzce. Později se ještě několikrát stalo, že mluvila zdlouhavě a nudně, náhle ale přestala uprostřed věty, když se Roger dotkl jejího kolena. Během druhého dne skupiny neřekla Cynthia ani slovo. Jen klidně seděla vedle Rogera a spokojeně se jej držela za ruku. I když skupiny na začátku rády rozebírají příběh o rabínově daru, je zajímavé pozorovat, jak na něj začínají postupně cestou ke komunitě zapomínat. Když to ale udělají, je velmi snadné jim jeho poselství o respektu a ohleduplnosti znovu připomenout. Pro skutečnou komunitu je charakteristické, že poctivě konfrontuje realitu. Charakteristické, je také to, že to udělá tak ohleduplně a pozorně, jak je to jen možné.

- **Sny.** I sny mohou být velmi elegantně vypořádanými historkami. Je tomu tak jen tehdy, když je historka stvořena nevědomě nebo skrze nevědomí jedince za účelem pochopení okamžiku. Před noční přestávkou jsou účastníci procesu budování komunity instruováni, aby si zapamatovali a podrobně vyprávěli zvláště živé sny bez ohledu na to, jak nesmyslné se jim mohou zprvu zdát. V téměř každé skupině se vyskytne někdo, kdo plní roli „skupinového snílka“.

Jednou takovou osobou byla starší lady, jejíž jedinou verbální účastí bylo podrobné vyličení znamenitého snu. Jak je pro první etapy budování komunity typické, členové měli potíže s mým zdánlivě nedostatečným vedením a rozpoznáním jejich bolestí. Následujícího dne mluvila jako první ona starší lady: „Nemyslím, že by to mělo co do činění se skupinou, ale povím vám svůj sen.“

Skupina s tichým očekáváním potvrdila svůj zájem. „Dobře,“ řekla, „asi to nijak“

nesouvisí, ale z nějakého důvodu se mi zdálo, že jsem se svým přítelem v nemocnici na jednotce intenzivní péče. Stala se nějaká hrozná nehoda nebo co a místnost byla plná těžce raněných lidí. Čekali jsme, až přijde doktor. Nemohli jsme nic dělat, jen omývat rány vodou a obvazovat je. Nakonec přišel doktor v doprovodu zřízence, ale k našemu zklamání byl naprosto neschopný. Chci říci, že byl mimo - na drogách nebo co." (Tady ji skupina přerušila výbuchem smíchu, protože to vypadalo, jako by popisovala mé vedení.) „Stáli jsme s mým přítelem nad jedním zvlášť špatně obvázaným pacientem. Jeho rány zely. Vedle nás byl zřízenec. Neudělal nic. Jednoduše se na pacienta láskyplně díval. Když jsem se ale podívala dolů, byly pacientovy rány zhojeny." Náš skupinový snílek na to přišel.

- **Modlitby, písně a liturgie.** I když jen sotva rozumím metafyzice, která v tom hraje svou roli, mnohokrát na mne hluboce zapůsobila zřejmá síla skupinové modlitby - především v dobách krize vývoje komunity. Proto často navrhuji, aby se členové modlili za skupinu jako celek. „Navrhovat" je přesné slovo. Nařizovat by znamenalo znásilňovat náboženské rozdíly skupiny. Je nepatřičné vyžadovat modlitbu na nevěřících.

Téma nepatřičnosti je ústředním i při užití písní. Zpívat píseň „Jakého přítele mám v Ježíši" by bylo ve skupině, v níž jsou agnostici, ateisté, Židé a členové jiných vyznání, vyloučeno. Skupina, která se naučila respektovat různost, obvykle nicméně najde píseň, která zároveň vyjadřuje ducha a zároveň je univerzální, aby se mohli entuziasticky zapojit všichni členové. Takový patřičný zpěv už není jen smysluplný; může být cestou.

Totéž platí o rituálech. Svaté přijímání může být cestou ke komunitnímu zážitku pro skupinu, složenou výhradně z křesťanů, ale ne pro jinou. Přesto potřebuje pro své ukončení nějaký druh liturgie téměř každá krátkodobá komunita. Jakmile se skupina stala komunitou, přijímá úkol vyvinout všezahrnující, patřičně přiměřený rituál, jímž ukončí sama sebe s dramatičností i grácií.

- **Tváří v tvář návratu.** Takový závěrečný rituál je jedním z činitelů, který se vyrovnává s problémem návratu.

Dokonce už v nejranějších dnech hnutí senzitivních skupin zjišťovali jejich vedoucí, jak bolestivé – někdy dokonce traumatizující - je pro lidi, kteří uspěli ve snaze změnit sami sebe, vrátit se do společnosti, ve které se nic nezměnilo. Pro ty, kdo zažili komunitu, může být odchod do společnosti, která je jen v malé - pokud vůbec nějaké - míře komunitou, velmi smutný. A *tak záleží na odpovědnosti vedoucích budování komunit, aby odhadli, zda jsou lidé na návrat z vrcholků hor do úzkých údolí, kde stále vládnu naprosto jiná pravidla, připraveni co možná nejlépe.*

Žádná příprava nemůže tyto potíže plně vyřešit. V jedné masivní komunitě čtyř set křesťanů byl tento problém řešen zvlášť důkladně. Nejdříve byla komunita rozdělena do malých skupin. Následovalo nádherné závěrečné svaté přijímání.

Těsně před ním měl náš kaplan výmluvné kázání zaměřené na téma návratu. Poté, co lidem vylíčil, jak nemožné by bylo popisovat zkušenost z komunity těm, kdo s ní nejsou obeznámeni, zdůraznil toto:

„A ti lidé doma vám nejen neporozumí; dokonce o tom ani nebudou chtít slyšet. Když jste byli tady, oni stavěli dům, radili dětem, vydělávali peníze, sekali trávník, vařili jídla. Budou chtít mluvit o věcech, které udělali, o problémech, které měli, o obětech, které podstoupili. Je důležité, abyste na to byli připraveni.“

O pět let později jsem dostal dopis od ženy, která se semináře zúčastnila. „Kaplan nám radil velmi správně; abychom se vrátili a milovali své nejbližší,“ psala. „Mně se to podařilo, protože jsem se vracela do dobrého manželství a zdravé rodiny. Ale dvě ženy, které jely se mnou, se vracely do nefunkčních rodin a celou cestu zpět zvracely.“

A tak může všechen ten protijed přípravy na návrat jen stěží odstranit veškerou bolest. Jediným protijedem může být tvorba dalších komunit.

Udržení komunity

V komunitě je neustále přítomno napětí mezi entropickou leností, která nás opakovaně stahuje k tradičním způsobům chování nebo navyklym obranným ulitám, a tou částí naší přirozeností, které nás táhne k novým, lepším cestám tvoření věcí či vztahů. Díky tomuto napětí není jednou ustavená komunita nikdy trvalá. Samovolně upadáme zpět. Dokonce i ty nejdokonalejší skupiny budou kontinuálně vplouvat do komunity a vyplouvat z ní. Tříštivé antikomunitní faktory budou působit neustále. Aby to komunity měly na paměti, musí neustále pečovat o své zdraví. I když může být konečným cílem komunity služba okolí, prioritou musí být pečlivá sebereflexe a další úkony potřebné k sebezáchovám.

Doposud jsme se zaměřovali především na proces vývoje pravé komunity. Nedělali jsme žádný rozdíl mezi krátkodobou komunitou (jaká se může vyskytnout během víkendového semináře, po němž se jeho účastníci rozejdou do všech koutů země) a dlouhodobou komunitou. Co se stane, rozvine-li se komunita s existující, relativně stálou institucí jako je farnost, hebrejská škola nebo obchodní společnost? Co se stane, když se neznámým lidem ve skupině podaří nejen zformovat se do komunity, ale ta zkušenost je pro ně tak posilující a důležitá, že se rozhodnou pokračovat dál a dál? Co je hlavním problémem či předpokladem udržení komunity? Jak může komunita rozřešit napětí mezi těmi silami, které směřují k jejímu rozbití či zesměšnění, a těmi, které směřují k jejímu udržení či přežití?

Každý žijící organismus je v napětí. Neboť tam, kde je život, tam napětí být musí. Z hlediska psychologie je proces tohoto nepřetržitého napětí označován jako homeostáza. Každé jedno stvoření, kočka či lidská bytost, existuje v napětí mezi spánkem a bdělostí, odpočinkem a činností, trávením a lovem, hladem a sytostí a tak dále. Má-li komunita pokračovat a existovat, musí žít v nepřetržitém napětí i ona. My lidé po opravdové komunitě prahneme a budeme se jí usilovně snažit dosáhnout, protože je to cesta k plnohodnotnému a radostnému životu. A protože jsou ze všech entit tou nejživější, musí za to komunity zaplatit cenu mnohem vyššího napětí, než jaké vládne v jiných organizacích. Parametry, které nejčastěji provázejí komunitu na její usilovné cestě k sebezáchově, jsou následující:

- **Velikost**
- **Struktura**
- **Autorita**
- **Všeobsažnost**

- **Intenzita**
- **Oddanost**
- **Individualita**
- **Definice úkolu**
- **Rituál**

Abych tyto pojmy vysvětlil, popíši proměnlivost života dvou dlouhodobých komunit: „Řádu svatého Aloise“ (ŘSA) a „Suterénní skupiny“. Ani jedna z nich neexistuje. Abych dosáhl jasnosti, úplnosti a důvěryhodnosti, zkonstruoval jsem je jako soubor komunit, které se podobají těm, jež jsem zažil. Ve vztahu k celkovému počtu komunit, které se o sebezáchovám snaží ze všech sil, se to těmto úspěšně podařilo.

ŘÁD SVATÉHO ALOISE (ŘSA)

Bratr Anthony byl mužem, který předběhl svou dobu: vzdělaný „hippie“ středního věku, uprostřed Ameriky v době krize. Narodil se v irské katolické rodině v Chicagu v roce 1895 a ve dvaadvaceti letech byl vysvěcen na kněze. Po pěti letech farní práce jej neklidná, zkoumavá mysl přiměla k tomu, aby požádal diecézi o další možné vzdělání v oboru psychologie. Žádosti bylo vyhověno. V roce 1927 obdržel doktorát. Během krátké doby začal pracovat na jakési velmi rané formě skupinové terapie se skupinami kněží, mnichů a jeptišek. Během této práce nabyl takové zkušenosti s komunitou, že měl chuť získat jich ještě víc. V důsledku toho vstoupil v roce 1929 do velkého, tradičního učitelského řádu. Jak šly roky, začínal být s „aktivním“ životem v řádu více a více nespokojen. Bylo tam příliš málo času na reflexi, rozjímání, modlitbu - a příliš málo času na vyvinutí nebo udržení hlubokého smyslu komunity, po němž toužil on i jeho bratři mnichové.

Jako charismatický muž měl bratr Anthony vbrzku tři následovníky, kteří stejně jako on prahli po životním stylu s více rozjímáním a hlubšími modlitbami. Prosili řád, aby dovolil založit odbočku s právě takovým stylem života. Prosby byly zamítnuty. Zkoušeli to tedy u jiných, rozjímavějších řádů - benediktýnů, cisterciáků, karmelitánů. Ty jim nabízely tichý život, pohroužený v modlitbách, v žádném z nich ale nenašli intenzitu komunity, po níž toužili. Převládala v nich autorita a struktura. Anthony autoritám a struktuře věřil méně a méně. Prosil arcidiecézi o svolení založit nový řád. I tato prosba byla odmítnuta.

V roce 1938 si Anthony a jeho přátelé obstarali od příbuzných a přátel dost peněz, aby si mohli pronajmout malou farmu na jihovýchodě Illinois a založit si vlastní komunitu bez církevního požehnání. Zrodil se Řád svatého Aloise

(ŘSA). Jeho struktura byla jasná, ale tak neformální, že to v té době znamenalo revoluci. Čtyři bratři vstávali ráno v půl šesté. První hodinu dne trávili v tiché meditaci. Mše byla sloužena v sedm. Po snídani trávili — vyjma krátkého oběda — celý den prací až do nešpor v pět. Pak byla večeře. Od sedmi do devíti se bratři scházeli ke skupinové diskuzi nejen o své práci a soužití, ale i o svých individuálních duchovních cestách. Byli velmi šťastní. V devět slavili večerní pobožnost - „odchod do postele“, která klášterní den zakončovala, a na noc se rozešli.

Už v prvních dnech komunity bratři odložili své hábity a zaměnili je za obyčejné pracovní šaty. Nejdříve chtěli jeho následovníci zvolit bratra Antonia za svého opata či představeného. Přirozeně odmítl a poukázal přitom na skutečnost, že v pravé komunitě je vedoucím každý. Řekl, že jakákoliv autoritativní struktura by pro komunitu byla zničující. Namítli, že někdo musí komunitu reprezentovat - aby podepisoval šeky, daňové formuláře, úřední listiny. Anthony důkladně osvětlil, že i toto by mohlo být nebezpečné a že i navzdory marnosti, kterou to představuje, by každý formulář, každou úřední listinu měl podepsat každý bratr. A jako by to nebylo dost, energicky jim sdělil, že každý z nich bude postupně sloužit mši, přestože bratři Theodor a Arthur nebyli vysvěceni. „Každý z nás je kněz,“ prohlašoval. I to bylo přijato, bez ohledu na fakt, že to odporuje církevnímu katolickému právu. Bratři o sobě ještě stále smýšleli jako o katolicích, stali se ale jasně renegáty.

Zprvu jejich práce sestávala z farmaření na malé polnosti, opravování domu a žebrání peněz na osivo, materiál, vybavení a rozšíření farmy. Zakrátko soustředili svou pozornost na přestavbu menší stodoly v kapli a větší v hostinský dům. Na počátku roku 1940 poskytovali pomoc trampům bez domova, kteří procházeli oblastí, a příležitostným duchovním hledačům, přilákaným malým klášteřem.

Úspěch jejich práce jim přinesl nové radosti a nové problémy. Anthony svým bratrům objasnil, že pravá komunita musí být všepřijímající. Proto byli trampové a další hosté za těch raných dob přizváni nejen k jídlu, práci na farmě a službám, ale také k účasti na večerních setkáních komunity. Během šesti měsíců nicméně mniši zjistili, že přítomnost trampů, kteří setkáními komunity jen projdou a zmizí, je tak rušivá, že začínají ztrácet cosi z vlastního ducha komunity. Po mnoha modlitbách, diskuzích a rozjímáních si nakonec i Anthony uvědomil, že i všeobsažnost má své hranice. Pracovní den byl zkrácen tak, aby se mniši mohli asi hodinu před nešporami sejít s návštěvníky a diskutovat s nimi o větší komunitě; zkracovali i odpoledne, které patřilo práci na jejich vlastním jádru komunity. Pak museli zkrátit pracovní hodiny ještě více. Někteří z trampů potřebovali sociální služby. Mimo to přicházelo stále více návštěvníků, kteří hledali u čtyř bratrů duchovní nasměrování. Manuální práce teď končila s pozdním obědem.

Dva duchovní hledači se stále vraceli a nakonec se zeptali, zda by mohli vstoupit do řádu. Ti dva pak navštěvovali večerní setkání a rychle a hladce se začlenili do vnitřní komunity řádu. Uprostřed roku 1942 přijali tradiční slib chudoby, cudnosti a poslušnosti. Ted bylo v ŘSA šest mnichů. Léta ale přinesla další problém. Nešlo jen o to, že bylo poněkud absurdní, aby všech šest bratrů podepisovalo každý šek; větší problémy přinesla válka. Bratři byli pacifisty, ale protože ŘSA nebyl uznán za katolický, stalo se všech šest bratrů potenciálními rekruty. Někdo je musel zastupovat při vyjednávání uznání komunity vládou jako klášterní řád *bona fide*. Bratr Anthony to odmítl. Byl k tomu určen jeden z nových bratrů, bratr David, absolvent práv, který krátce předtím jako právník pracoval. Tehdy byl řád zcela srozuměn s Anthonyho původním instinktem, velícím dělat všechna rozhodnutí pomocí konsenzu. Proto bylo rozhodnuto, že bratr David nebude za žádných okolností nazýván opatem, což byl titul navozující jistou autoritu. Bratr David navrhl titul důvěrníka. To bylo odsouhlaseno. V měsících, které následovaly, se stal úspěšným zákonným důvěrníkem řádu a dosáhl vytouženého vládního uznání. Stal se také finančním manažerem s právem podepisovat šeky.

Válečná léta probíhala v řádu klidně. Nepřicházeli spirituální hledači. Příliv trampů postupně vysychal. Komunita nabídla péči Židům a dalším uprchlíkům, většina jich ale přicházela do městských komunit. Hostinský dům obvykle zel prázdnotou. Tři z bratrů každého rána odcházeli za prací na místní farmy, kde byla jejich pomoc zoufale potřebná. Hodina před nešporami byla zasvěcena komunitní modlitbě za mír.

Zbývalo více času ke studiu. Komunita se stejně jako spirituální život každého z bratrů dále a dále prohlubovala.

Byl to blahodárny oddech, protože s koncem války běh věcí jako by explodoval. Většina veteránů se ze svého návratu domů radovala a šťastně se usadila na svých farmách a v zaměstnáních. Byla tu ale menšina mladých mužů, jejichž duše byly pohmožděny válkou, násilím a zlem a kteří se uzavřeli a obrátili se k Bohu. Někdy díky zvěstem, jindy zřetelně milosrdnou náhodou byli přitahováni do této malé venkovské klášterní komunity jako nějakým neviditelným magnetem. Začátkem roku 1947 jich byl hostinský dům plný, téměř přeplněný. Většina se nakonec rozprchla, někteří ale žádali o svolení zůstat. Ti byli zapojeni do večerních setkání komunit a zakrátko složili slib. K farmě přibyl přístavek. Kaple byla zvětšena. Na konci roku 1949, během pouhých tří let, se počet mnichů v ŘSA zvýšil ze šesti na dvacet.

Tím ale také bylo v komunitě zaseto šéme chaosu. Konsenzuální rozhodování se stávalo více a více obtížným. Mnoho z nových bratrů začalo vytvářet malé aliance a vyžadovalo na starších duchovní vedení. Někteří byli válkou tak poznamenáni, že potřebovali mimokomunitní psychiatrickou péči. Někteří z těch, kteří složili slib, se během několika měsíců rozhodli řád opustit.

Ekonomicky ŘSA prosperoval. Nakoupil více půdy a velmi úspěšný komunitní obchod byl založen na vývoji a obchodování s hybridním obilným osivem. Ale jako komunita byl řád v nepokoji a blízko chaosu.

Přežití řádu umožnila jen tichá válečná léta. Na konci oněch let se šest mnichů stalo nejen hluboce moudrými a duchovně vyspělými jedinci, ale vyvinuli se v mimořádně soudržné jádro. Aniž by fungovali jako klika, aniž by se dokonce mezi sebou stýkali, byli s to tiše dovést večerní setkání k někdy velmi obtížným rozhodnutím, bolestivým stejně pro ně jako pro mladší členy.

Bylo rozhodnuto, že noví členové byli přijati příliš rychle, bez patřičné přípravy. Z toho důvodu byl založen šestiměsíční postulát a dvouletý noviciát - jako v tradičnějších řádech. Byla vyhlášena vážnost slibu. V řádu se aktivně zrazovalo před párováním (formováním klik či aliancí). Některých členů, kteří složili slib jako poslední, se zeptali, zda jsou schopni vést klášterní život. Většina jich odešla. Bylo rozhodnuto, že zbylí mniši, kteří složili slib, budou tvořit koncil, scházející se jednou za měsíc, aby konsenzuálně přijal důležitá rozhodnutí o řádu. Postulanti a novici byli z koncilu vyloučeni. I když bylo určeno, že řád by stále neměl mít opata, přesvědčili tehdy téměř šedesátiletého bratra Anthonyho, aby přijal roli mistra noviců ve smyslu přípravy postulantů a noviců na slib a při zkouškách jejich schopností. Tímto způsobem bylo na čas dosaženo kompromisu ve věci autority.

Roku 1956 se zmenšil počet mnichů, kteří složili slib, na šestnáct. Byli tam ale čtyři postulanti a dvanáct noviců. ŘSA fungoval zcela hladce. Přechal blížící se chaos. Přesto to nebylo ideální. Staří členové pociťovali, že radost a cítění komunity už nejsou tak hluboké, jak je zažívali za předválečných a válečných dnů. Mimoto během večerních setkání komunity, která dnes čítala dvaatřicet hlav, polovina noviců vznášela námítky proti koncilu. Proč by měli být vyloučeni z důležitých rozhodnutí? Bylo to, že jsou nováčky, dostatečným d wodem k tomu, aby s nimi zacházeli jako s druhořadými občany? Nebyl snad řád původně zasvěcen budovám komunity a nebyla výlučnost považována za sine qua non komunity? Co více, koncil v tajnosti rozhodoval, zda jsou opravdu povoláni k řádovému životu. Proč by měli chodit po špičkách, cítit se, jako by byli pořád zkoušeni? Je toto opravdová komunita?

Koncil bral novice vážně. Znovu o celé věci debatovali, modlili se, hluboce a dlouze rozjímali a znovu dosáhli účinného, vylepšeného kompromisu. Rozhodli se, že noviciát a postulace bude časem přípravou, vyžadovanou před slibem. Byla znovu vyhlášena vážnost slibu i způsobilosti. Konstatovali však, že novicové měli pravdu v tom, že jejich vyloučení z koncilu představuje selhání ve věci ideálů komunity. Zároveň zjistili, že řád se příliš rozrostl. Rozhodli, že koncil zruší, pronajmou si novou farmu a rozdělí řád na dva autonomní domy.

Během šesti měsíců vybrali třicet mil vzdálenou farmu. Přesunula se tam přesně polovina mnichů, postulantů i noviců. Stejně jako v původním sídle, ani tady

nikdo nerozkazoval - žádný opat, žádný představený, žádná určená hlava sídla; v každém sídle byli jen noví právní důvěrníci a nový mistr noviců. Každé poslední pondělí v měsíci se obě sídla scházela k nutným diskuzím, zabývajících se řádem jako celkem, k oltářní svátosti a k slavnosti.

Tímto rozhodnutím byl řádu a každému ze sídel zachráněn duch komunity. Onen duch opět fungoval jako magnet. Během roku 1960 se dramaticky snížil počet mnichů a jeptišek a v klášterních komunitách, ne ale v ŘSA, který se více než zdvojnásobil. Roku 1969 tu už byla čtyři autonomní sídla se čtyřiceti šesti mnichy po slibu a třiceti osmi postulanty a novici. I když mělo schopnosti ke klášternímu životu právě tolik mladých mužů jako předtím, nebyli už nadále ochotni tolerovat staré, formální autoritativní struktury. Druhý vatikánský koncil se v roce 1960 mimo jiné razantně zaměřil na problém snižujícího se počtu členstva v katolických řádech a změnil řádová pravidla tak, aby postupně dovolil nekonečně více autonomie a méně zkonstnatělosti. ŘSA ale předběhla II. vatikánský koncil o více než třicet let a tím výrazně překročila národní normu. Z celé země byli k řádu přitahováni mladí lidé a to, co našli, bylo tak příjemné, tak krásné, že v onom čase nekontrolovatelného individualismu byli mnozí ochotni bezvýhradně se s ním spojit.

ŘSA nicméně individualismu neunikl. V roce 1962 se několik bratrů cítilo *být* povoláno vstoupit k bojovníkům za svobodu v Mississippi. Řád nejen vyzýval k udržování polorozjímavého životního stylu, ale zvažoval i efekt, který bude mít, když se někteří z jeho členů budou účastnit sociálních aktivit - když někteří půjdou jednou cestou a druzí jinou. Po mnoha modlitbách v jednotlivých sídlech a na měsíčních setkáních řádu došli ke konsenzu, že pro ŘSA je účast ve zvláštních sociálních záležitostech přípustná a že se tak může stát, aniž by to výrazně ohrozilo jeho stabilitu. Osm bratrů po složení slibu se na počátku roku 1963 přesunulo k Mississippi. Další bratři se denně modlili za jejich poslání. V roce 1965 se všech osm vrátilo do Illinois.

Tentýž typ sváru se objevil v roce 1967, kdy se několik bratrů chtělo účastnit pochodů nebo jiných druhů protestů proti válce ve Vietnamu. A znovu jim bylo po mnoha modlitbách a rozjímání povoleno, aby se zapojili do této zvláštní sociální aktivity. Mnoho bratrů pochodovalo a ti, kteří zůstali doma, se za ně modlili.

Ne všem individuálním žádostem bylo vyhověno; několik bratrů v roce 1970 žádalo, aby jim byl umožněn rozjímavější životní styl. Pár bratrů z různých domů žádalo o svolení vybudovat malou poustevnu a výjimku z večerních setkání. Bylo dosaženo rozhodnutí, že prvotním záměrem řádu byla - a má zůstat - komunita a že večerní setkání komunity jsou přinejmenším tak zásadní jako modlitby, liturgie a rozjímání. Bylo zdůrazněno, že cítí-li se bratr vskutku povolán k poustevnické-mu životnímu stylu, měl by vstoupit do některého náboženského řádu, v kterém by to bylo možné. Jeden z bratrů, kteří již složili

slib, vstoupil ke trapistům; druhý se rozhodl zůstat bez jakéhokoliv speciálního zařazení.

Jiným obrovským problémem byla toho roku žena. V šedesátých letech řád navštívilo mnoho žen. Některé začaly stát o trvalejší spolupráci. Bratři si uvědomovali vznikající ženské hnutí a bez výjimky je podporovali. Vycházeli z étosu všeobsažnosti, a tak považovali vylučování žen z některých částí společnosti za odsouzeníhodné; přimělo je to i prověřit vlastní vyloučení žen. Tenkrát vzniklo několik experimentálních náboženských klášterních komunit, v nichž byli ženy i muži a dokonce sezdané páry. Ke zkoumání tohoto experimentu byli určeni dva bratři a žena, příznavkyně řádu. To, co zjistili, nebylo nijak povzbuzující: časté porušování celibátu, mnoho nepokoje a malá stabilita či trvání takových komunit. Zdálo se, že plně integrovaný životní styl je nedosažitelný. Bratři ale po méně výlučném vztahu s jeptiškami toužili. V roce 1972 tedy bylo založeno páté sídlo, vyhrazené ženám. Roku 1975 bylo naplněno a následkem toho byla měsíční setkání sídel živější než dříve.

Ještě se ani nevyrovnali s problémem žen, když museli svou pozornost zaměřit na další věc. Když se mniši a jeptišky dozvěděli o výsledcích II. vatikánského koncilu, které uvolnily zkonstatěnou kontrolu Říma nad klášterními komunitami, bylo jasné, že by se ŘSA teď mohl domoci uznání od katolické církve. A doopravdy, reprezentanti arcidiecéze, kteří si byli vědomi omračujícího úspěchu ŘSA, začali zkoušet vysílat náznaky o možné rekonicilaci. Mnozí měli zprvu k možnosti přijetí odpor. Byla v nich ještě hořkost ze skutečnosti, že po více než třicet let byli nuceni být řádem renegátů, že jim církev nikdy nepomohla - že jim dokonce stála v cestě. „Kdo potřebuje Řím?“ byla nejčastější otázka. Hovor se ale začal obracet, když bratr Anthony, tehdy již velmi slabý, ale stále ještě bystrý myslí, na jednom měsíčním setkání povstal a řekl: „Otázka teď nestojí: ‚Kdo potřebuje Řím?‘ Víme tu všichni, že jsme se bez něj po třicet let dost dobře obešli. Prvotní otázkou je: ‚Potřebuje Řím nás?‘ Jinými slovy, je povaha katolické církve taková, že potřebuje naši podporu coby eucharistů?“

Tím se problém nevyřešil, ale vedlo to k intenzivnímu zkoumání církve, se všemi jejími hříchy v Americe a ve světě, a ke zkoumání toho, zda bratři a nyní i sestry touží znovu spojit svou identitu s římskými katolíky. Trvalo celý rok, než bylo dosaženo konsenzu. Mniši a jeptišky se rozhodli s církví identifikovat. Ale, jak napsali velmi jasně: „My, ŘSA, máme svou tradici, zaměřenou na životnost komunity. Shodli jsme se, že naše konání bude nezávislé na názoru církve o tom, co komunita znamená.“

Chybí závěr. I za uvolněných podmínek II. vatikánského koncilu bylo požadováno, aby - má-li být řád uznán - měli svého určeného vůdce. Vzhledem k tradiční řádové nedůvěře k vedoucím pozicím to byl velmi těžký problém. Po nějakém čase, když řád pokračoval ve svém růstu, se zdálo jasnější a jasnější, že ŘSA potřebuje někoho, kdo by jej reprezentoval navenek, ať už při uznání

Římem nebo v jednání s pojišťovací společností. Bylo určeno postavem instituce opata či představené. Bylo ale jasně řečeno, že tato zvolená oficiální osoba, ať už žena či muž, je zmocněna jen k reprezentaci řádu a nemá právo dělat jakákoliv jednostranná rozhodnutí či závěry. Přijímání rozhodnutí zůstávalo konsenzuální, formou měsíčních setkání řádu nebo denních schůzek jeho autonomních sídel. Bylo znovu vyhlášeno, že v autonomních sídlech nebude žádný „představený sídla“ a žádná autoritativní struktura.

Není asi náhoda, že během jednoho měsíce poté, co se ŘSA stal oficiálním řádem, tiše odešel ve věku 81 let bratr Anthony, který nikdy nebyl představeným ani opatem. Řád se rozhodl uctít jeho smrt jednou

z největších slavností, které se kdy v rámci dílčích složek církve uskutečnily. Vyžádala si devět měsíců přípravy. Žádné jiné město v Illinois než Chicago k tomu nebylo dost dobře vybaveno. Lidé přišli odevšad: kardinál z římské kurie, tři američtí kardinálové, mnoho reprezentantů arcidiecéze, reprezentanti více než sta církevních řádů, delegáti jiných vyznání, politici a více než tisíc illinoiských farmářů s dětmi a manželkami. Zdálo se, že sterilní halu hotelu, kde se oslava konala, naplnil duch. Dokonce i číšníci a barmanky se toho dne cítili šťastni.

Dnes se ŘSA skládá z devíti autonomních sídel, dvou ženských a sedmi mužských, má 131 mnichů, kteří složili slib, a 83 postulantů a noviců. Přijede-li oficiální církevní návštěva, je nejdříve dotázána, bude-li mít námitky, když bude mši sloužit nevysvěcená osoba. Pokud ano, mši slouží při takové příležitosti některý z vysvěcených bratří nebo místní kněz. Jinak je denně sloužena v každém domě mírně upravená mše mnichy a jeptiškami bez ohledu na vysvěcení a církev se dívá jiným směrem. Nebylo by správné říci, že ŘSA prosazuje svěcení žen; pracuje na zrušení svěcení. Není už renegátským řádem; zůstává ale řádem radikálním. Je také nejrychleji rostoucím náboženským klášterním řádem v zemi.

ŘSA není skutečným řádem. (Nejsem si například jistý, že by se církev, co se týká mše sloužené nevysvěcenou osobou, „dívala jinam“.) Je souborem vlastností skutečných řádů, kterým se zdařilo na konci dvacátého století uspět. Měli bychom mít na paměti, že ty nejnáboženštější řády tak progresivně nerostou a nejsou tak úspěšné v dosažení takového stupně komunity. Ilustruje to ale, jak musí trvalé řady tvořit a přetvářet samy sebe ve vztahu k měnícím se podmínkám, mají-li si uchovat životnost.

Stejně jako další klášterní řády či jiné „live-in“ nebo „vnitřní komunity“, je ŘSA svrchovaně *intenzivní* společností. Životy jejich členů jsou intenzivně ovlivňovány tím či oním, s vysokou mírou interpersonálních interakcí. Uváživě si pro svou organizaci a vedení zvolil velmi nízký stupeň *autority* a ve srovnání s nejintenzivnějšími komunitami jakékoliv velikosti je v tomto ohledu velmi radikální. Vytrvání v konsenzuálním rozhodování by ale mohlo být klíčem k jeho úspěchu. Připomeňme si, že napětí ve věci vedení či autority bylo neustále

přítomno - že bylo období, během něhož byli novicové a postulanti z rozhodování vyloučeni, že si řád nakonec musel zvolit opata a že musel vzdorovat zákonům církve ve věci sloužení mše nevysvěcenými.

Jak už to u velkých intenzivních komunit bývá, má ŘSA jen mírný stupeň *struktury*. Den je výrazně strukturován, od ranní meditace a mše přes práci a nešpory až k setkání komunity na večerní pobožnosti. Na druhé straně je řád politicky zcela nestrukturovaný, bez jakýchkoliv výborů nebo určených vůdců. S tímto nedostatkem struktury může fungovat jen díky času, zasvěcenému komunitním skupinám, který jim umožňuje konsenzuálně rozhodovat téměř o všem.

ŘSA se rozhodl vypořádat se s problémem *velikosti* rozdělením do malých autonomních sídel. Mnohé duchovní řády to udělaly podobně. Jiné naopak usilovaly setrvat v centralizaci, s hlavním sídlem, kde žije představený a kde jsou cvičeni postulanti a novicové. Pro ŘSA jako celek představuje velikost neustálé napětí. Jeho velká měsíční setkání se stávala komplikovaná a nakonec musel být zvolen opat.

Jak to u duchovních řádů bývá, ŘSA je svrchovaně *všeobsahující*; jak už to ale bývá u komunit, je tomu tak jen do jisté míry. Na jedné straně se postulanti a novicové účastní rozhodnutí - řád je „koedukován“ - a nedělá se rozdíl mezi vysvěcenými a nevyvěcenými. Na druhé straně se rozlišuje mezi těmi, kteří složili slib, a těmi, kteří procházejí výcvikem, v jednotlivých sídlech jsou jedinci jen jednoho pohlaví a řád si udržel katolickou identitu. Baptisté, Židé, buddhisté a lidé dalších vyznání mohou řád navštívit, nemohou do něj ale vstoupit. Všeobsažnost tak zůstává trvalým napětím.

Stejně tak *individualita*. Jednotliví členové byli v sociálních věcech aktivní, ale jen se svolením komunity. Jiné individuální žádosti byly zamítnuty. Jedinci jsou odrazováni od uzavírání aliancí mezi sebou a trvá se na slibu chudoby, cudnosti a oddanosti.

Co se týče slibu, ŘSA, stejně jako další náboženské řády, vyžaduje na svých členech vysoký stupeň *odevzdání* — stupeň, který je jen zřídka vyžadován od členů méně intenzivních komunit. Ale jako vždy tu je napětí a mělo by být bráno v úvahu, že důležitost slibu by měla být zdůrazněna na samém počátku existence komunity.

V rámci *definice* úkolu ŘSA spadá do průměrných komunit. Mezi duchovními řády jej lze zařadit k „smíšeným“ i takovým, které nejsou ani zcela aktivní navenek, ani zcela rozjímavé. Sám sebe definuje jako římskokatolický, řadí se ale očividně k aktivistickému křídlu církve. Má vícečetný cíl, sahající od společné práce na vývoji hybridního osiva přes vedení liturgie až po individuální duchovní růst. Jako odměnu uvádí komunitu samotnou, nicméně se zdá, že ŘSA v ní má spíše jedinečný, prvotní úkol.

Množství rituálů je velké - denní eucharistie, bohoslužby. V tomto ohledu je to poměrně typický duchovní řád, výjimečně ale mohou mít mnoho rituálů i světské komunity.

Mezi rituálem, liturgií a hrou je jen nevýrazný rozdíl. Není žádnou náhodou, že jsem historii ŘSA ukončil nádhernou oslavou. Jednou jsem se zeptal úžasného muže, Žida, zda mi prozradí tajemství úspěchu své dlouhodobé komunity zcela jiného typu, soustředující se na proces vývoje a udržení hebrejské školy. Otočil se a zeptal se své sedmileté dcery, co považuje na jejich komunitě za nejlepší. Okamžitě odpověděla: „Ve škole je spousta legrace, tatí." Nemyslím, že může existovat opravdu úspěšná komunita, jejíž členové se často nesmějí a nepořádají se zřejmým gustem oslavy.

Teď, když jsme si ukázali, jak se s obecným napětím, spojeným s udržením komunity, vypořádala intenzivní klášterní komunita, podívejme se, jak se tytéž tenze projevují v dlouhodobé komunitě velmi odlišného typu.

SUTERÉNNÍ SKUPINA

O půl jedné odpoledne jedné květnové soboty roku 1961 si reverend Peter Sallinger, pastor První metodistické církve v Blythwoodu, potřásl rukou s posledním farníkem. Byl rád, že v zásadě prázdný rituál už skončil. Ze stínu kostela se vynořil příjemný, asi čtyřicetiletý muž. Peter si jej všiml už při shromáždění kongregace. Cizinec uchopil Peterovu ruku. „Bylo to dobré kázání," řekl, „proto tu ale nečekám. Rád bych s vámi mluvil, jakmile se vám to bude hodit."

Peterovi se na první pohled zalíbil: „A co teď?"

Muž přikývl a Peter ho zavedl do své kanceláře v zadním .traktu fary. Posadili se a Peter se hned zeptal: „Co pro vás můžu udělat?"

„Vlastně nevím," řekl cizinec. „Jmenuji se Ralph Henderson. Jsem psycholog a křesťan. To není právě obvyklá kombinace. Pracuji v místní psychiatrické léčebně. Podle všeho v naší práci pro náboženství není místo, u tak jsem si své křesťanství nechal pro sebe. Moje žena pochází z fundamentalistické rodiny a teď náboženství nenávidí, a tak o něm nemohu mluvit ani s ní. Normální kostelní bohoslužby pro mne, abych pravdu řekl, nic neznamenají. Zdá se mi, že jste správný, opravdový kněz. Opravdu nevím, co pro mne můžete udělat. Zní to trochu hloupě, myslím ale, že s vámi nemluví kvůli ničemu důležitějšímu, než že jsem osamělý."

Nastal okamžik ticha, během něhož na sebe hleděli. „Jste statečný muž," řekl Peter.

„To zní hezky," opáčil Ralph, „co vás k tomu ale vede?"

„Protože tohle je ta nejotevřenější věc, kterou jsem kdy slyšel někoho říci," odpověděl Peter. „Jsem tu pastorem už po tři roky. Je to velká farnost a já jsem považován za dobrého pastora, ale moji farníci se mnou sotvakdy mluví o opravdu důležitých věcech, kromě případů, kdy umírají, a ani tehdy nejsou moc otevření. Je mi z jejich povrchnosti zle. Tak vidíte," uzavřel Peter, „i já jsem osamělý."

„Tak co s tím budeme dělat?" zeptal se Ralph.

„Existuje věc, o které se mezi křesťany mluví - tedy tady moc ne -spíše dole, v „biblickém pásu" - říkají tomu Křesťanské podpůrné skupiny."

„Pokračujte."

„Víc k tomu nemám co říci - je to prostě skupina lidí, kteří se scházejí, aby se vzájemně podporovali ve svém obtížném úřadu. Mám přítele, kněze, který je na tom úplně stejně jako já - i on se cítí odcizen od své kongregace.

Myslím, že by byl ochoten do toho jít s námi."

„Já ale nemám duchovní úřad," řekl Ralph. „Nejsem duchovní."

„Blbost," odpověděl Peter. „Každý z nás má svůj duchovní úřad. Vy jej máte v oboru duševního zdraví. A už jste mi řekl, jak je obtížný, protože jste křesťanem v odlišné profesi. Možná o něčem svědčí, že mnoho z těchto podpůrných skupin bylo započato byznysmeny. Chcete vědět, kde je nejtěžší vést takový duchovní úřad? Zcela jistě mezi podnikateli. To je opravdu cizí svět. Tak či tak, jde o to, že potenciálním duchovním je každý z nás.

Jediná volba spočívá v rozhodnutí, zdá být dobrým duchovním, nebo špatným. Máte-li být dobrý, pomůže vám, když si uvědomíte, že jste duchovním a že máte duchovní úřad. Navrhují, abyste toto uvědomění zušlechťoval."

Ralph se usmál. „Oukej, šéfe."

Tak takhle začala Suterénní skupina: dva protestantští duchovní a křesťanský psycholog se scházeli na dvě hodiny týdně v Ralphově suterénu.

Během šesti měsíců se k nim připojil křesťanský psychiatr, kterého Ralph objevil, a katolický kněz, kterého poznal Peter. Rozhodli se, že budou každé setkání začínat třemi minutami ticha a končit tím, že každý člen nahlas vysloví krátkou, procítěnou modlitbu. Kromě stanoveného dvouhodinového trvání jednoduché liturgie počátečního klidu a závěrečné modlitby nebyla ve skupině žádná struktura. Každý člen mohl mluvit o čemkoliv chtěl, kdykoliv mu to přišlo na mysl. Jediným pravidlem byla zranitelnost. Členové souhlasili s tím, že se budou snažit být tak zranitelní, jak je to jen možné. Zakrátko dosáhli stupně zranitelnosti, nutného nejen k tomu, aby mluvili o intimních věcech, ale i k tomu, aby si naslouchali s otevřeností a relativně oproštěni od předsudků.

Stali se opravdovou komunitou.

Na konci zimy roku 1962 do skupiny vstoupil rabín. Vznikly jisté diskuse, zda to znamená, že už nejsou typicky „křesťanskou“ podpůrnou skupinou. Nezdálo se to ale důležité. Situace byla však choulostivější, když Ralph navrhl, aby přijali kolegu ateistu, zranitelného muže, který stál o komunitu, avšak byl ve svém ateismu velmi hlučný. Podmínkou jeho přijetí byly třeba tři úspěšné večery. Řekl, že pro něj není problémem úvodní mlčení, že se však nemůže podílet na závěrečné modlitbě. „Mohl bys tolerovat zbytek skupiny, když se bude modlit, poslouchat modlitby a zůstat během rituálu potichu?“ zeptali se ho. Řekl, že ano. Tento kompromis jednoduše stačil. Zásadnější otázkou bylo, zda mohou s ateistickým členem zůstat náboženskou podpůrnou skupinou.

Ostatní členové zdůrazňovali ústřednost své víry a nehodlali svou víru šidit. Ateista se zavázal naslouchat jejich víře, pokud budou chtít naslouchat jeho bezvěrectví. Věřící se rozhodli, že jejich víra nemůže být výlučná.

Náboženský podtext skupiny byl zachován, ateista byl přijat a skupina byla definována prostě jako podpůrná skupina. Tento proces zahrnutí nebyl snadný, na jeho konci tly však duch komunity ještě silnější.

V roce 1963 vstoupila do skupiny první žena - byla jí jedna z prvních protestantských duchovních - žen ve státě.

Vzhledem ke své roli rozbíječe základů měla intenzivní potřebu komunity. Protože skupina byla svým duchem všeobsahující, nepředstavovalo pro ni přijetí žádný problém. Téhož roku vstoupili do skupiny dva podnikatelé.

Na počátku roku 1964 Ralphu Hendersonovi nabídli vedení katedry psychologie na univerzitě na Západním pobřeží. Byla to nabídka, kterou nemohl odmítnout. On i skupina se nad tím odchodem rmoutili. Vprostřed zármutku však nastalo veselí, neboť Ralphův odchod vyvolal vytvoření ústředního skupinového mýtu. Dosud se skupina scházela v Ralphově suterénu. Najít jiné místo bylo snadné; každý člen nabídl svůj dům, kostel či synagogu. Během projednávání tohoto problému si ale skupina palčivě uvědomila, jak rádi se všichni scházejí právě v suterénu. Když přemýšleli, proč se u nich vyvinula právě tato podivná náklonnost, došli ke třem závěrům:

Než Ralph odešel, poukázal na to, že ve snech suterén či sklep obvykle symbolizuje nevědomí — protože je pod povrchem. Někteří účastníci se cítili zmateni tím, že by duch „něčeho“ působil skrze jejich nevědomí, aby jim usnadnil společnou práci.

Zadruhé byli ohromeni analogií mezi podporou a suterénem. Jak to vyjádřil jeden ze členů: „Tato skupina se pro mne stala tak důležitou, že se mi někdy zdá, jako by byla *opravdovým podkladem* mého života.“

Nakonec skupina zjistila - dokonce i ateisté - že jsou spojeni, protože jsou všichni duchovními či vůdci ve světě, ve kterém obecně nebyli dost svobodní na to, aby mohli říkat, co si myslí, nebo být zranitelní tak, jak by si přáli.

„Jako bychom byli jakýmsi *undergroundem, podzemím* " shrnul to jiný člen. Je tedy jen přirozené, že se chtěli i nadále setkávat v podzemí.

A tak pojmenovali sami sebe „Suterénní skupinou". Od té doby si skupina vždy dala námahu s tím, aby se setkávala v suterénech. Někdy to bylo v elegantně vybavených pracovnách či hernách. Někdy se shromažďovali v prostorách kotelny s trubkami ústředního topení přímo nad hlavou. Ale v každém případě se nyní stalo nemyslitelné, že by se kdy scházeli nad povrchem.

Zpočátku někteří členové na setkáních pili či kouřili. Zakrátko ovšem bylo rozhodnuto, že takové činnosti zmenšují intenzitu vzájemného působení. „Během skupiny se nekouří a nepije," se stalo nepsaným zákonem. Problém večírků vyvstal také již v prvních dnech. Členové skupiny se ze společnosti ostatních radovali tak, že se zdálo, že se spolu budou scházet i jindy. Jednoho večírku se zúčastnili jen členové, druhého i manželky. Oběma ale jaksi podivně scházela radost, nebyla tam obvyklá atmosféra. Skupina se rozhodla, že už večírky pořádat nebude, a také se tak už nikdy nestalo. Neexistuje ale zákon, který by říkal, že členové skupiny se nesmí „sdružovat mimo skupinu". Párování nebylo nikdy zakázáno. A opravdu, pětadvacet let existence skupiny s sebou přineslo několik romantických vztahů a jedno manželství. Žádný pár nesměl ve skupině mluvit o svém vztahu. Jiné nepsané pravidlo říkalo: „Nemůžeš být zranitelný a skrývat tajemství." Z větší části se členové skupiny nicméně rozhodli neudržovat spolu kromě daných dvou hodin žádné užší styky. Skupina pro ně byla tichým, skrytým přístavem jejich životů.

Během dvou let se stala jiná rozhodující věc. První členové skupiny se vzájemně zkoušeli a zkoumali své životy. Postupně ale skupina zjišťovala, že neměnným výsledkem takového počínání byl jistý stupeň chaosu. Sami od sebe došli k poznání, že pokusy o uzdravování jsou všeobecně spíše destruktivní než podpůrné. Tak jako sami sebe definovali coby skupinu, která nepořádá večírky, tak se poměrně rychle definovali i jako „neterapeutická skupina". „Jsme jen a pouze podpůrnou skupinou," říkávali novým členům, „naším smyslem není uzdravovat, jen milovat." Ale - jako v každé opravdové komunitě - i tady mnoho členů Suterénní skupiny zažilo díky ní velkolepé uzdravení.

Ne všichni, jistě. Rok 1965 byl pro skupinu obtížný. V únoru vstoupil do skupiny manažer místního country clubu Ted. Byl šarmantní, vtipný a přívětivý, zprvu se zdálo, že zcela vyhovuje. Na první sezení v dubnu se ale dostavil naprosto opilý. S nepřiměřenou hlučností na sebe strhával pozornost. Nic z toho, co jsme mu řekli, ale nemělo žádný efekt. Všechno, co mohla skupina udělat, bylo napojit ho kávou tak, aby byl schopen relativně střízlivý jet domů.

Další týden byl Ted střízlivý a plný kajícností. Popřel, že by měl problémy s pitím, řekl, že nikdy nic takového předtím neudělal a nenapadá ho důvod, proč se to stalo. Dotazy skupiny na jeho těžkosti k ničemu nevedly. Následující týden přišel opět podroušen. Jeho chováním bylo tak rušivé, že skupina neměla jinou

možnost, než jej na příštím setkám, kam přišel opět střízlivý, postavit před problém jeho alkoholismu. Ted prohlásil, že není alkoholik. Tentokrát ale mluvil o spoustě frustrací, které získal, když organizoval golfový kurz a musel čelit stížnostem bohatých hráčů. Skupina doufala, že mu tato jeho zpověď pomůže. Nepomohla. Ted byl na následujícím sezení opilejší než kdy předtím. Několik členů skupiny jej odvedlo na první pomoc do místní nemocnice. Tam ho nepřijali. Během týdne zajistili někteří členové skupiny účast reprezentanta Anonymních alkoholiků (AA) na příštím sezení. S jeho pomocí pokračovali v Tedové konfrontaci. Ted odmítl, že by byl alkoholik. Skupina poukázala na to, že pokud někdo přijde na tři ze šesti sezení opilý, je alkoholikem. Ted připustil, že jím asi je, trval ale na tom, že nemusí chodit na setkání AA, protože už je členem podpůrné skupiny. Reprezentant AA řekl, že Ted ještě „nedosáhl dna“.

Následujícího týdne se Ted ani neobjevil. Jeden člen skupiny se nabídl, že zkontaktuje jeho ženu. O týden později řekl (za Tedovy přítomnosti a střízlivosti), že Tedova žena o jeho alkoholismu ví, ale cítí se zcela bezmocná. Dobrovolník sdělil, že Alanon navštívil a že jeho návrh přijala s vděčností. Ted řekl, že neschvaluje zásah skupiny do svého osobního života. Skupina mu řekla, že to bylo nepříjemné. Příští týden přišel Ted na skupinu opět opilý. Následující noci se konalo nouzové setkání bez Teda, které se zabývalo skutečností, že Tedův alkoholismus zcela zabral deset po sobě jdoucích setkání skupiny a dost dobře by mohl skupinu zničit. Skupina neochotně dospěla k závěru, že bude muset stanovit určité hranice.

Ted byl na následující schůzce střízlivý a skupina mu řekla: „Tede, nemůžeme tě nutit, abys vstoupil mezi AA, i když si myslíme, že by to pro tebe bylo nejlepší. Nechceme tě ani vykázat ze skupiny. Ale po posledních deset týdnů jsme nebyli s to zabývat se ničím jiným než tebou. Tvé pití skupině brání v plnění všech jejích funkcí, kterými je podpora *všech* členů. Budeš ve skupině vítán, ale jen střízlivý a jen když střízlivý zůstaneš. Budeš-li pít mimo skupinu, je to tvá věc. Když sem ale při-jdeš někdy znovu opilý, nebudeš vítán a navíc ti mezi nás zakážeme navždy chodit.“

Následujícího setkání se Ted zúčastnil opilý a navzdory pravidlům trval na tom, že neodejde. Okamžitě jsme zavolali policii. Nebylo vzneseno žádné obvinění, a tak policie Teda prostě odvedla domů. Ve skupině se už nikdy neukázal.

Další tři setkání byla věnována Tedovi a skupinovému vyrovnávání se se svým zármutkem a vinou. Zklamali je? Mohli toho pro něj udělat víc? Udělali něco, co neměli? Mohli více milovat? Nakonec došli k závěru, že udělali vše, co bylo v jejich silách, a i kdyby se Ted z oné zkušenosti nijak nepoučil, oni se alespoň dozvěděli něco o svých ohraničeních. Zůstali s Tedem ve styku přes jeho manželku po více než rok, než se s ním rozvedla a přestěhovala do Arkansasu k rodičům. Věnovali jí peníze, které jí přestěhování usnadnily. Co se s Tedem dále dělo, neví nikdo ze skupiny, vzpomínka na něj ale zůstává uchována jako

moudrost upozorňující na to, že skupina nemůže vyřešit všechny problémy. V jiných případech se skupina rozhodla žádné hranice nestanovovat. Rogera, jednoho z prvních podnikatelů, kteří vstoupili do skupiny, zakrátko jeho společnost povýšila do funkce, která vyžadovala mnoho cestování. Byl schopen navštěvovat vždy jen jedno ze tří setkání. Nabídl svou „rezignaci“, skupina se však jednomyslně shodla na tom, aby pokračovali, byť zvláštním způsobem. Nebylo to obtížné rozhodnutí, neboť Rogérovo odevzdání se skupině bylo jasné a hmatatelné.

Obtížnější byl problém „štvanců“. Byli to muži a ženy, kteří byli během let čímsi štváni do skupiny a ven z ní. Přicházeli, jen když se na to cítili a postrádali jakoukoliv oddanost skupině. Nejdříve ve skupině vzbuzovali hněv. Proč by měli mít v odevzdání se výjimku? Nepodporovat se — nesplňovat základní účel, skupiny — vystoupit ze vzájemného odevzdání se členů skupiny? Postupně, jak skupina zápasila s dvojznačností této věci, to začalo být jasné. Zaprvé štvanci neovládli skupinu tak, jak to udělal Ted, a jejich přerušovaná přítomnost nebyla dost rušivá, aby skupinu zničila. Přinášeli také jakousi novou krev a někdy i jistou jasnozřivost. A konečně, několik štvanců se nakonec stalo stálými členy skupiny. Po několika letech vznikla taktika. Někteří lidé potřebují předtím, než vstoupí do vody, omočit palec. A tak se skupina rozhodla, že do doby, než se stanou součástí výživného jádra, budou nést břímě neoddanosti.

Počet oddaného jádra skupiny kolísal během pětadvaceti let její existence mezi třemi a pětadvaceti. Dnes jich je osm. V některých směrech je ale skupina mnohem větší. Ralph a Peter, dva základající členové, kteří se přestěhovali, založili ve svých nových bydlištích další podpůrné skupiny. Totéž udělali tři další. Dvě z těchto skupin se nakonec rozpadly, teď ale existují ve čtyřech různých městech čtyři na sobě nezávislé podpůrné skupiny. Komunikují mezi sebou pomocí výročních zpráv, „Suterénních shrnutí“, která popisují události a zkušenosti každé skupiny za daný rok a také publikují vzpomínky přispěvatelů na uplynulá léta. Není to jen efektivní spojení; udržuje to tradice.

Srovnejme Rád svatého Aloise a Suterénní skupinu, abychom zjistili, jak se vyřešily věci, kterým musí dlouhodobé skupiny čelit, a jak se stejně či rozdílně skupiny vyrovnaly se základními podmínkami pokračování komunity.

Velikost pro Suterénní skupinu nikdy nebyla takovým problémem, jakým byla pro RSA. Díky mobilitě svých členů - každý z nich měl jinou kariéru, jinou životní dráhu - nepřekročilo jádro nikdy počet jedenácti a skupina nebyla nikdy tak velká, aby to kolidovalo s jejím cílem nebo vzájemnou podporou.

Suterénní skupina je komunitou malé *intenzity*, scházející se na dvě hodiny týdně. Některé pravé komunity pokračují formou měsíčních setkání, ale jejich zbylá síla není příliš velká. RSA je na druhé straně svým společným životem, pravidelnou liturgií a denními setkáními komunitou s velkou intenzitou. Suterénní skupina je tak **všeobsahující**, jak jen komunita může být. Každý, kdo

má zájem, je vítán; neexistují žádná omezení nebo etapy podmiňující vstup; i štvancům je poskytnuto plné členství. Srovnáme tuto vysokou všeobsažnost s jejím nižším stupněm v ŘSA, kde probíhají vstupní etapy a nakonec je vyžadován slib odevzdání. Uvědomte si ale, že ani Suterénní skupina by s naprostou všeobsažností nepřežila. Tedovo chování bylo takové, že musel být vyloučen.

Podobně dosáhla Suterénní skupina nejširšího možného prostoru pro **individualitu**. Tolerováno nemůže být jen sprosté antisociální chování. Kdyby byla intenzita komunity větší, mohlo to být jinak. Ale 98 procent života členů se odehrávalo mimo skupinu, a tak různost jejich životních stylů nijak nerušila její funkci. Naopak ŘSA nebyl ochoten svolit k poustevnictví, a ode všech členů - kromě „misí“ týkajících se občanských práv a protiválečného hnutí - očekával, že se přizpůsobí témuž životnímu stylu. Přesto je třeba připomenout, že Suterénní skupina mohla přežít jen díky existenci *oddaného jádra*. Tak byl také ŘSA schopen přežít bouřlivá léta II. světové války. Toto je odraz zákona komunity, překračujícího hranice. Má-li se skupina stát komunitou, musí v ní existovat vysoký stupeň odevzdanosti komunitě, a má-li skupina přetrvat, musí v ní být oddané jádro. Suterénní skupina má relativně nízký stupeň **struktury**. Každé setkání se koná jednou týdně v suterénu, je určen začátek a konec. Je třeba ale mít na paměti, že skupina nemůže existovat zcela bez struktury ani s totální strukturou. Bez struktury nastává chaos. Při naprosté struktuře chybí prostor pro prázdnotu. Od konce úvodního ticha až po začátek závěrečné modlitby každé sezení Suterénní skupiny závisí jen na tom, co skupinu upoutá. Neexistuje žádná agenda. Nikdo neví, který člen a o čem začne mluvit, Jediným zákonem je zranitelnost. V Suterénní skupině je jen málo **authority**. Úroveň, co se určených vůdců a organizace týče, je extrémně nízká. Všechna rozhodnutí jsou konsenzuální. V tomto ohledu jsou si ŘSA a Suterénní skupina velmi podobné. Komunity mohou existovat i s vyšším stupněm formálního vedení, ale vedení autoritářské je s opravdovou komunitou neslučitelné, protože v ní je rozeznán dar každého ze členů a každý z nich je ve shodě s ním vůdcem. Pro suterénní skupinu je charakteristický malý počet rituálů. Jde o úvodní ticho a závěrečnou modlitbu (které jsou vysoce individualizovány), jinak se nekoná žádná rituální slavnost. Tento nedostatek rituálů částečně souvisí se skutečností, že skupina stojí velmi vysoko na stupnici ukazatele **definice úkolu**. ŘSA definovala své úkoly zcela jasně, májích ale více: vzájemnou podporu, náboženské oslavy, produkci a obchod s osivem, výcvik noviců a příležitostné sociální akce. Suterénní skupina byla velmi pečlivá ve zdůraznění svého jediného úkolu: vzájemné podpory. Nepokouší se oslavovat ani uzdravovat. I tak se během dvouhodinových setkání odehrává spousta veselí a mnozí zjistili, že je jejich členství ozdravuje. Ozdravný efekt komunity musí být teprve prozkoumán - tak důkladně, jak si to zaslouží. Dlouhodobá komunita,

v níž je zážitek méně intenzivní (jako v Suterénní skupině), nebo v níž je třeba v

rámci komunitního života prát prádlo a vydělávat peníze (jako v ŘSA), je nevyhnutelně méně extatickým, méně dramatickým zážitkem než víkendový komunitní seminář. Dá se však předpokládat, že ozdravení, které v sobě obsahuje, i když pomalejší a rovnoměrnější, je nakonec hlubší.

POKRAČOVÁNÍ, NEBO SMRT?

Přednosti pravé komunity jsou tak velké, že je ideální, aby přetrvala tak dlouho, jak je to jen možné. Nicméně, ideál je *obecnou zásadou*, a není nutně efektivní, aby se každá skupina pokoušela být nesmrtelnou. Komunity jsou stejně jako lidské bytosti organismy s rozličnými dobami přežití, z nichž některé, jak uvidíme, jsou prožity důkladněji než jiné.

Anonymní alkoholici jsou komunitou miliónů. Organizačně jde o mimořádně uvolněnou, relativně nestrukturovanou federaci desetitisíců malých subkomunit či článků. Nové články neustále vznikají a přispívají tak k fenomenálnímu růstu AA. Přesto některé články odpadají a končí. Tento proces není nijak výjimečný a neplatí jen pro AA. Ve velkých klášterních řádech, skládajících se z tuctů autonomních sídel, jsou některé z těchto sídel prodchnuty duchem a rostou. Jiné jsou stabilní. A některé umírají.

Trvání komunity není měřítkem jejího úspěchu, stejně jako délka lidského života není ukazatelem jeho naplnění. Poznal jsem mnoho úžasných lidí, kterým bylo přes osmdesát. Potkal jsem také pár lidí ve stejném věku, kteří byli neustále plni nenávisti a zlí a kteří po léta vedli destruktivní životy. A poznal jsem i nádherné lidi, kteří zemřeli mladí. Komunity mají řádnou, přirozenou délku života, která se mění v závislosti na příčině jejich vytvoření. Některé komunity očividně nepřežily svůj úspěch. Jiné degenerovaly na dlouhý čas do institucionální sterility poté, co přežily svou užitečnost.

Jak pozná komunita, zda je zralá zemřít, či zda jen zažívá pokles, z kterého se může zachránit pomocí změn, které jí pomohou znovu získat svého ducha a pokračovat v existenci? Recept, který by pomohl skupině či jednotlivci, který toto mučivé rozhodnutí prožívá, tento moment rozeznat, neexistuje. Je ale několik pravidel, jež mohou být nápomocna. Prvním je připustit si tu otázku. Mít na mysli, že možnost smrti neuspíší ničí selhání, ale pomáhá k plnému životu. Dlouhodobá komunita, která je ochotna se pravidelně podívat do tváře mrazivé perspektivy své smrti, se bude pravděpodobně mnohem více snažit o svou životnost a obnovu nebo bude pokračovat ve svém umírání mnohem účinněji a milosrdněji.

Druhou pomůckou je poznání, že k takovému rozeznání je třeba čas. Byl jsem jednou členem dlouhodobé komunity, která se původně shromáždila se zvláštním cílem: stvořit nový typ organizace, poskytující sociální služby. Po

roce týdenních setkání jsme v tomto úkolu uspěli, nechtělo se nám ale komunitu rozpustit, a to ze dvou důvodů. Jedním bylo, že jsme nechtěli přijít o atmosféru přátelství pravé komunity, která se vyvíjela více než rok. Druhým důvodem bylo, že jsme si nebyli zcela jisti, zda jsme stvořili opravdu tu nejlepší možnou organizaci. A tak jsme se setkávali i nadále. Ale duch zmizel. Návštěvnost se značně snížila. Začali jsme se scházet pouze jednou za čtrnáct dní a později jednou za měsíc. Nezlepšila se ani atmosféra, ani návštěvnost. Nakonec, po dvou letech, jsme skupinu pohřbili. Kdybychom si bývali byli skupinového přání zemřít více vědomi, myslím, že bychom ten proces tak dlouho neprotahovali. Na druhé straně si myslím, že bylo správné, že jsme určitou chvíli čekali, zda nám duch nepřinese další úkol.

Ve vztahu k úkolu je poslední pomůckou k tomu, abychom rozeznali komunitu v úpadku, otázka, zda je to způsobeno vyhýbám se úkolu nebo zda již žádný úkol nemá. Někdy může být skupina svým úkolem tak zděšena, že raději ukončí Činnost, než aby čelila tomu, co odmítá. Když si ale umí uvědomit, že se musí sama sebe zeptat, zda neodmítá svůj cíl, neměla by upadnout do osidel sebevraždy dříve, než nadejde čas k její přirozené smrti. Otázka trvání komunity a její smrti se také točí kolem procesu nazývaném nepřátelské formování. Ze zkušenosti víme, že skupiny, které by se jinak komunitami nestaly, tak často činí v reakci na ohrožení nebo krizi - tragédii, přírodní pohromu, útok nepřátel nebo válku. Lze to jen těžko odsoudit, je-li hrozba opravdová. Problém nastává, když k této instinktivní reakci - soudržnosti - na hrozbu dojde. Proces nepřátelského formování nastane, když skupina ztratí ducha komunity a pokouší se o jeho znovuzískání vytvořením hrozby - nepřítele - který by jinak neexistoval. Nejznámějším příkladem je nacistické Německo, kde Hitler dosáhl mezi německou většinou mimořádné soudržnosti tím, že vyvolal nenávist k menšině Židů. Je to ale běžný, rozšířený úkaz, z kterého může být obviněna libovolná společnost. Prezident Johnson, pokud je známo, pro svou politiku ve Vietnamu dosáhl mimořádné podpory v Kongresu vytvořením fiktivního útoku proti americkým lodím; tzv. tonkinským „incidentem“.

Proces formování nepřítele je možná nejničivější ze všech forem lidského chování. Postihuje jedince i skupiny. Následky jsou pro oba stejné. I když se zpočátku může zdát, že posiluje funkci skupiny, jde ve skutečnosti o rozklad komunity a její smrt. Skupina přestává být pravou komunitou. Stává se progresivně výlučnou a nikoliv všeobsahující. Heslem se stalo „my proti nim“, a láska se vytratila. A imaginární nepřítel, kterého si stvořila, se zakrátko stává skutečným. Holocaust nevyhnutelně vyvolal militantní a militarizovaný sionismus. Konečným důsledkem „incidentu“ v Tonkiském zálivu bylo upevnění militantního komunismu ve Vietnamu. Formování nepřítele je vždy proroctvím, které se vyplní. Neexistující prorokovaná hrozba je vyvolána proroctvím k existenci.

Aby se udržely, musí být pravé komunity vždy na strážní nikoliv proti vnějším

silám, ale proti vnitřním. Musí stát spíše o to dobré než o zlé. Neříkám to, abych popřel existenci zla ve světě, ale abych chránil dobro před nákazou. Pokud skupina, která byla dříve komunitou, zjistí, že dává volný průchod formování nepřítelů, měla by seriózně uvážit, zda nenastal správný čas pro její smrt - nebo přinejmenším radikální změnu sebe sama. Konec tradic, které kdysi bývaly dobré, je lepší než přiživování hniloby, nenávistných sil a destrukce.

Přestože opravdové komunity nelze snadno dosáhnout ani ji snadno udržet, jen málokterí o uznávaných cílech -o hledání způsobu, jak žít sami se sebou a s ostatními v lásce a míru - diskutují. Nebo jim jen mažeme med kolem úst, zatímco se chováme jako ty osoby, kterým o dosažení těchto cílů nejde? Bohužel je takové *mazání* medu kolem úst přijímáno a vyvoláváno ve světovém měřítku chováním národních vlád.

Mírový svět je v současnosti cílem mnoha národních vlád. Přesto se nechovají jako opravdové komunity, což je jediná cesta, jak toho dosáhnout. Opravdová komunita, vyrovnávající se se členem, o němž předpokládá, že je zlý, se musí mučit otázkou, zda vyloučení takového člena je oprávněné, nebo zda jde o obětího beránka. Národy se jakoby vzájemně obviňují z toho, že jsou zlé. Ale je tato diagnóza dostačující? Do jaké míry se vlády touto diagnózou mučí? Jak často je obětování beránka -nebo to, čemu říkám formování nepřítelů - pravidlem v mezinárodních vztazích? Problém zla musí být vyřešen opravdovou komunitou, a nikoliv jediným určeným vedoucím. Do jaké míry je problém zla v mezinárodních vztazích problémem komunity národů a do jaké míry je problémem jediného národa a jeho určených vůdců?

Aby bylo dosaženo pravé komunity, musí její určený vůdce vést a kontrolovat v co nejmenší možné míře, aby ostatním dodal odvahy k jejich samostatnému vedení. Když tak činí, musí často přiznat vlastní slabost a riskovat obvinění, že ve svém vedení selhal. Jak ochotni jsou naši národní vůdci riskovat takové obvinění? Jaký mají motiv, aby dodali ostatním odvalu k vedení? V komunitě se odrazuje od vyhýbání se úkolu závislostí, aby bylo opravdové komunity dosaženo. Mají národní vůdcové tendence k odrazování od závislosti, nebo ji v lidech, kterým slouží, spíše povzbuzují? Jaké je naše pojetí síly a slabosti vůdců — národních či jiných - a jak toto pojetí odpovídá skutečnosti, zejména pák ve vztahu k hledání míru?

Aby byl v budování komunity úspěšný, musí určený vůdce nahlížet na skupinu jako celek. Uspěli ve vztahu k mezinárodním vztahům naši národní vůdci v udržení takové věci globálního zájmu? Nebo spíše myslí v první řadě na vlastní ryze národní zájmy či případně zájmy spřátelených států? A není ustavování zvláštních přátelství a aliancí ukázkou vyhýbání se úkolu pomocí párování, což je pro vývoj globální komunity tak destruktivní? Pak tu jsou ještě další snahy, jak se vyhnout úkolu. Povzbuzují národní vůdci politiky k tomu, aby se vyrovnávali s obtížnými, bolestnými problémy, nebo se je pokoušejí od nich

odvádět? A neodmítáme my, jedinci, takové problémy - tím, že volíme takové vůdce, kteří slibují, že nám zázračně umožní vyhýbání se úkolu? Ne, ní toto vyhýbání se úkolu útekem snad primárním způsobem chovám politiků? A není vyhýbání se úkolu bojem převažujícím modem operandi v chaotické aréně mezinárodních vztahů? Není to tak, že se národní vůdci chovají, jako by se usnesli, že jejich úkolem je bojovat, a nikoliv hledat konsenzus či svornost, a neztratili tím zcela ze zřetele cíl, kterým je vybudování míru?

A tak se zdá, že pravidla, podle nichž jednají národy, jsou zcela protikladná k téměř všem, která známe jako pravidla tvorby komunity.

V době, kdy válka může tak snadno zapříčinit zničení celého světa, se chováme podle pravidel, která jako by nás vedla zcela spolehlivě k válce blíže a blíže. Víme, že existence krize může usnadnit vznik komunity. Přesto se zdá, že nejsme schopni vnímat hrozbu nukleárního holocaustu jako krizi takové velikosti a naléhavosti, aby nás donutila změnit pravidla.

Známe pravidla komunity; známe ozdravný efekt komunity pro jednotlivé životy. Pokud bychom našli cestu přes most našich vědomostí, nemohla by tatáž pravidla mít ozdravný efekt pro náš svět? Lidé jsou často označováni za sociální zvířata. Nejsme ale ještě komunitními stvořeními. Jsme hnáni k tomu, abychom se kvůli svému přežití spojovali jeden s druhým. Dosud ale nejsme spojeni s všeobsažností, realismem, sebeuvědoměním, zranitelností, oddaností, otevřeností, svobodou, rovností a láskou v opravdové komunitě. Očividně už nestačí, abychom byli jen sociálními zvířaty, žvatlajícími na recepcích a hádajícími se o obchodech a přes hranice. Je naším úkolem - naším zásadním, ústředním, rozhodujícím úkolem - abychom změnili sami sebe z pouhých sociálních stvoření ve stvoření komunitní. Je to jediná cesta, kterou může pokračovat lidský vývoj.

Vzorec transformace

Klíčem ke společenství je přijetí - vlastně oslava — našich individuálních a kulturních rozdílů. Takové přijetí a oslava — které řeší problém pluralismu a které se objeví, teprve až se naučíme, jak pro ně v sobě vytvořit místo -je rovněž klíčením ke světovému míru. To ale neznamená, že při našem prodírání se ke světové komunitě musíme považovat všechny jedince nebo všechny kultury a společnosti za stejně dobré či vyzrálé. To by znamenalo stát se zase obětí složité variace „iluze o lidské přirozenosti", která říká: „Jsme každý jiný, ale v našich rozdílech stejní nebo rovnocenní." To prostě není pravda. Realita je taková, že tak jako se někteří jedinci stávají vyspělejšími než jiní, tak jsou některé společnosti více či méně narušené než jiné.

Proto se při našem snažení nesmíme nechat ovládat pocitem, že bychom měli ke každému cítit stejnou náklonnost, nebo pochopit každou kulturu. Gale Webbe napsal ve své klasické práci o hlubších aspektech spirituálního růstu, že člověk duchovně zraje tím více, čím více lidí miluje a čím méně lidí má rád.²³ Je tomu tak proto, že jakmile ovládneme schopnost rozeznat naše chyby natolik, že je můžeme léčit, dokážeme zároveň rozeznat chyby druhých. Nemusíme mít lidi rádi, mohou nám vadit jejich chyby a nedospělost, ale čím více se rozvíjíme, tím více je dokážeme přijímat - a milovat - i s nedostatky, Kristovo přijímám neznamená mít jeden druhého rád, ale jeden druhého milovat.

Takovou lásku, stejně jako komunitu, není lehké přijmout. Je to součást poutí ducha. Není-li pout správně pochopena, může se stát faktorem, který lidi ještě více rozdělí. Ale znalost jejích principů může nesmírně přispět k našemu sjednocení.

FÁZE SPIRITUÁLNÍHO RŮSTU

Stejně jako existují fáze lidského fyzického i psychického růstu, tak se setkáváme s fázemi lidského spirituálního vývoje. Nejčtenějším učencem, zabývajícím se tímto tématem, je dnes James Fowler z Emoryho univerzity. Já jsem si ale tyto fáze uvědomil díky vlastní zkušenosti.

První z experimentů proběhl, když mi bylo čtrnáct let a začal jsem navštěvovat křesťanské kostely. Mým hlavním zájmem bylo okukování dívek, ale zároveň jsem chtěl přijít na to, o co v tomhle křesťanství jde. Vybral jsem si jeden kostel, protože jednak nebyl daleko a jednak tam působil v té době populární kazatel. Bylo to ještě před dobou „elektronických kostelů", ale každé jeho kázání bylo vysíláno na mnoha stanicích po celé zemi. Ve čtrnácti mi nedělalo problémy odhalit v něm podvodníka. Naopak, nedaleko byl další kostel se známým

presbyteriánským duchovním Georgem Buttrickem. Nebyl zdaleka tak známý jako ten první, ale pořád by se na žebříčku kazatelů té doby umístil mezi první třicítkou. A ve čtrnácti jsem se na něho díval jako na svatého muže, opravdového člověka Božího. Co se v mém mladém mozku honilo? Tady byl nejznámější křesťanský kazatel té doby a já jsem před ním měl, pokud jsem to mohl ve svém věku posoudit, velký náskok. A stejného křesťanského vyznání byl George Buttrick a ten byl očividně světelná léta přede mnou. To prostě nešlo dohromady. Tudíž jsem usoudil, že křesťanství nedává smysl a na dobu celé další generace jsem se k němu obrátil zády.

Další významná zkušenost, která zpočátku nedávala smysl, přicházela pozvolněji. Během desetiletí provozování psychoterapeutické praxe se začal vynořovat podivný vzorec. Pokud přišli věřící pacienti s hlubokými problémy a prošli celým procesem terapie, často odcházeli jako ateisté, agnostici nebo přinejmenším skeptici. Na druhé straně přicházeli ateisté, agnostici a skeptici s problémy a plně se zapojili; odcházeli často jako hluboce věřící. Stejná terapie, stejný terapeut, úspěšné, ale z náboženského hlediska naprosto rozdílné výsledky. Zase to nehrálo dokud jsem si neuvědomil, že spirituálně nejsme na stejném místě.

S tímto uvědoměním přišlo jiné: existuje vzorec pokroku během identifikovatelných fází lidského spirituálního života. Na své duchovní pouti jsem jimi sám prošel. Ale zde o nich budu hovořit jen obecně, protože jedinci jsou jedineční a ne vždy přesně zapadají do nějaké psychologické nebo spirituální přihrádky. Rád bych tu bez záruky tyto fáze vyjmenoval, tak jak jsem je pochopil a pod jmény, která jsem pro ně vybral:

- **FÁZE I: Chaotická, antisociální**
- **FÁZE II: Formální, institucionální**
- **FÁZE m: Skeptická, individuální**
- **FÁZE IV: Mystická, společenská**

Většina malých dětí a snad jeden z pěti dospělých spadá do fáze I. V zásadě je to fáze nevyvinuté spirituality. Nazývám ji antisociální, protože dospělí, kteří se v ní nacházejí (a ti, které jsem se odvážil nazvat „Lidmi lži“, jsou až na jejím dně), zřejmě nejsou schopni milovat ostatní. I když to mohou předstírat (a dokonce si to o sobě i myslet), jejich vztahy s ostatními lidskými bytostmi jsou v zásadě manipulativní a sobecké. Na ostatních jim vlastně vůbec nesejde. Nazývám tuto fázi chaotickou, protože tito lidé nemají zásady. Bez nich je neřídí nic než

vlastní vůle. A protože si vůle pokaždé jde, kam chce, vlastní bytosti chybí integrita. Často končí v vězeních nebo se dostávají do jiných společenských těžkostí. Nicméně někteří mohou být docela disciplinovaní, slouží-li to osobnímu prospěchu, a tak mohou dosáhnout poměrně prestižních pozic a moci,

dokonce se stát prezidenty nebo významnými kazateli.

Čas od času se tito lidé dostanou do kontaktu s chaosem vlastní osobnosti, a stane-li se tak, domnívám se, že je to nejbolestivější zážitek, jaký může člověk prožít. Většinou se z toho dostanou hladce. Několik se jich patrně zabije, protože nejsou schopni představit si žádnou změnu. **A někteří konvertují do fáze II.** Tyto přechody jsou většinou náhlé a dramatické a - jak věřím - z Božího vnuknutí. Jako by Bůh hmátl dolů po duši a vyškubl ji o patro výš. Proces se také jeví jako nevědomý. Jako by se to prostě udalo. Ale pokud by to byla záležitost vědomá, člověk by si řekl: „Cokoliv, cokoliv je lepší nežli tenhle chaos. Jsem ochoten udělat vše, jen abych se z něj vymanil, dokonce i podřídít se nějaké instituci, aby mě vedla.“

Pro někoho může být onou institucí vězení. Většina lidí, kteří pracovali ve vězení, znají určitý typ „modelového vězně“ - spolupracujícího, poslušného, s dobrým chováním, oblíbeného jak mezi chovanci, tak mezi úředníky. Protože je modelový, může být brzy propuštěn na podmínku a o tři léta později už má na svědomí sedm vyloupených bank a sedmnáct dalších těžkých zločinů, takže se dostane opět do trestnice, do opatrování instituce a zase je z něj „modelový vězeň“.

Pro jiné může být vyšší institucí armáda, kde je chaos jejich života regulován něžně paternalistickou - a dokonce i maternalistickou - strukturou vojenské společnosti. Pro jiné to může být nějaká korporace nebo jiná přísně strukturovaná organizace. Ale pro většinu je institucí, které se podřizují, církve.

Několik rysů charakterizuje chování žen a mužů v druhé fázi spirituálního růstu, což je fáze, do které patří většina pravidelných návštěvníků kostela. Jedním je jejich přilnutí k formám (jako opaku obsahu) ' náboženství -proto nazývám tuto fázi „formální“ a „institucionální“. Někdy jsou tak spoutáni kánony a liturgií, že je velmi rozčilují jakékoliv změny ve slovech, hudbě nebo tradičním pořádku věcí. Kvůli tomu bylo tolik rozruchu, když se v episkopální církvi přijímala nová Kniha společných modliteb nebo když Vatikán vnesl změny do katolické církve. Podobný poprask vzniká i v jiných shromážděních a náboženstvích. Protože jsou to právě tyto formy, které lidi osvobozují od chaosu, není divu, že se v této fázi spirituálního vývoje tolik bojí, když si někdo bezstarostně pohrává s pravidly.

Dalším rysem charakterizujícím náboženské chování lidí ve druhé fázi je jejich vize Boha jako nějaké vnější, transcendentní Bytosti. Jen málo chápou imanentního, vnitřního Boha - Boha Svatého ducha, nebo jak mu říkají kvakeři, Vnitřní světlo. A i když ho většinou berou jako milujícího, většinou také cítí, že ovládá - a použije -trestající sílu. Ale není žádná náhoda, že si Boha představují jako obřího benevolentního nebeského ochránce pořádku, protože to je přesně ten Bůh, jakého potřebují - jako potřebují striktně formální náboženství. Předpokládejme nyní, že se dva dospělí lidé, pevně usazení ve druhé fázi,

vezmou a mají děti. Pravděpodobně je vychovávají ve stabilním domově, protože stabilita je hlavní hodnotou lidí ve II. fázi. Budou se k nim chovat s úctou jako k důležitým bytostem, protože církev jim říká, že děti jsou důležité a je třeba chovat k nim úctou. Ačkoliv jejich láska může být někdy formální a nevnalézavá, obecně k nim mají láskyplný vztah, protože církev říká, aby takoví byli a něco je o láskyplném chování učí. Dítě, které je vychováno v takovém stabilním a laskavém domově, kde si může uvědomit svou důležitost a důstojnost (a je také bráno do nedělní školy), absorbuje principy křesťanství už s mateřským mlékem, nebo principy buddhismu, je-li vychováno v buddhistickém domě, či principy islámu, je-li to v domě muslima atd. Principy náboženství rodičů jsou jako by vyryty do jeho srdce, neboli, jak říkají psychoterapeuti, zvnitřněny.

Ale jakmile se tak stane, takové dítě, nyní obvykle v období pozdní adolescence, se stává samostatnou lidskou bytostí. Jako takové Již není závislé na instituci, kterou by potřebovalo pro své vedení. A začne si říkat: „Na co je mi stará vetchá církev se všemi svými hloupými pověrami?" **Tehdy se začíná přiklánět k III. fázi - skeptické a individuální.** A k rozčarování rodičů se z něj často stává ateista nebo agnostik. I když jsou lidé ve třetí fázi často „nevěřící“, většinou jsou lépe spirituálně rozvinuti nežli lidé, kteří setrvali ve II. fázi. Navzdory svému individualismu nejsou ani trochu antisociální, naopak, často jsou hluboce oddáni společenským záležitostem. Rozhodují se samostatně a těžko uvěří všemu, co se píše v novinách, nebo tomu, že je nutné uznat Ježíše za Pána a Spasitele (na rozdíl od Buddha, Maa nebo Sokrata), aby došli spasení. Stávají se z nich milující, oddaní rodiče. Jako skeptici často důvěřují vědě a jsou opět hluboce podřízeni zásadám. Ano, to co nazýváme vědeckou metodou, je sbírkou konvencí a procedur, které byly uzpůsobeny pro boj s naší výjimečnou schopností klamat sama sebe v zájmu podřízení se něčemu vyššímu, než je naše okamžitá emocionální nebo intelektuální útěcha - jmenovitě pravdě. Muži a ženy v pokročilé III. fázi jsou aktivními hledači pravdy.

„Hleďte a naleznete," bylo řečeno. Pokud lidé ve III. fázi hledají dostatečně hluboko, naleznou, po čem se pídí - dost kousků na to, aby je mohli začít skládat dohromady, nikdy ale ne tolik, aby celou skládačku dokončili. Vlastně čím víc dílků naleznou, tím větší a úžasnější se doplňovačka stává. I tak mohou zachytit alespoň odlesk „velkého obrazu" a vidět, že je vskutku nádherný - a že se podivně podobá oněm „primitivním mýtům a pověrám", ve které věří jejich rodiče nebo prarodiče, ukotvení ve II. fázi. **Tehdy začnou konvertovat do fáze IV., mystické a společenské fáze spirituálního vývoje.**

„Mysticismus" je velmi ostouzeným slovem a není snadné jej definovat. Nabývá různých forem. Ale v průběhu věků hovořili mystici všech forem náboženské víry o jednotě, o skryté propojenosti mezi věcmi: mezi muži a ženami, mezi námi a ostatními tvory a dokonce i neživou hmotou, o spojení, jež umožňuje neviditelná tkáň procházející kosmem. Pamatuji se, jak jsem kdy si na

shromáždění spatřil svého nenáviděného souseda jako sebe sama. Byl jsem naplněn naprostým hnusem z jeho páchnoucích nedopalků a mohutného chrápání až do toho mystického okamžiku, kdy jsem viděl sám sebe v jeho křesle a uvědomil si, že on je moje spící část a já jsem jeho bdělá část. Náhle jsme byli propojeni. Více než to, byli jsme integrálními částmi téže jednoty. Mysticismus má očividně ca do činění s *tajemstvím*. Mystici uznávají enormitu neznámého, ale spíše než aby se ho báli, snaží se proniknout ještě hlouběji, aby ho mohli lépe pochopit - i navzdory vědomí, že čím více chápou, tím více jim uniká. Milují tajemství, v dramatickém kontrastu s lidmi ve II. fázi, kteří potřebují jednoduché, jasně ohraničené dogmatické struktury a mají jen málo pochopení pro neznámo a nepoznatelné. Zatímco muži a ženy ve IV. fázi přijímají náboženství, aby se přiblížili tajemství, lidé ve II. fázi většinou přijímají náboženství, aby před ním unikli, Z toho plyne matoucí fakt, že lidé přijímají víru, a to i tutéž víru, z důvodů nejen odlišných, ale i naprosto protikladných. Nedává to smysl, dokud nepochopíme kořeny náboženského pluralismu z hlediska vývojových fází.

Konečně mystici během staletí často hovořili o prázdnotě a vychvalovali její ctnosti. Čtvrtou fázi jsem označil jako společenskou a mystickou, protože většina mystiků žije v komunách a mezi všemi si právě oni nejlépe uvědomují, že svět je komunita a že to, co nás rozděluje do vzájemně bojujících táborů, je právě *nedostatek* tohoto uvědomění. Protože jsou zběhlí v oprošťování sebe sama od předpojatých názorů a předsudků a jsou schopni vnímat ono neviditelné všepropojující předitivo, nepřemýšlejí v termínech jako frakce, blok, nebo dokonce státní hranice; oni *vědí*, že svět má být jednotný.

Mezi jednotlivými fázemi spirituálního vývoje i uvnitř nich je mnoho odstínů. Dokonce máme pro člověka mezi fází I. a II. označení: recidivista. Je to druh muže (používáme muže jako příkladu pro zjednodušení, ženy se také objevují na pomezí, ale mají trochu jemnější styl), který pije, hraje a vede veskrze nevázaný život, dokud nepřijde nějaká dobrá osoba z druhé fáze a on je zachráněn. Další dva roky žije střízlivě a správně a bohabojně, až ho jednoho dne najdeme v baru, bordelu nebo na dostizích. Je zachráněn podruhé, ale sklouzne zpět a tak se zmítá tam a sem mezi I. a II. fází.

Podobně lidé přeskakují mezi II. a III. fází. Jde o typ člověka, který si řekne: „Ne že bych už nevěřil v Boha, to ne. Stromy, květiny, oblaka, vseje tak krásné, že je jistě nemohla vytvořit žádná lidská inteligence. Někáká svatá síla to všechno musela před miliardami let uvést do pohybu. Ale na golfové dráze je v neděli ráno zrovna tak hezky jako v kostele a já tam mohu svého Boha uctívat zrovna tak.“ Což dělá několik let, až se jeho podnik dostane do mírných problémů a on si v panice řekne: „Bože, vždyť já jsem se nemodlil.“ A běží na pár let zpátky do kostela, potom přijde obrat k prosperitě (nejspíš protože se tak přičinlivě modlil) a on postupně sklouzne zase na golfové hřiště III. fáze.

A zrovna tak potkáme lidi mezi III. a IV. fází. Můj soused byl takový. Ve dne Michael předváděl svou vysoce analytickou mysl s brilantní přesností a patřil mezi nejnudnější osoby, které jsem kdy potkal. Ale někdy večer, když vypil trochu whisky nebo vykouřil trochu marihuany, začal hovořit o životě, smrti, smyslu a slávě, byl „naplněn duchem“ a já fascinovaně naslouchal.²⁵ Ale druhého dne se omlouval: „Božíčku, já nevím, co to do mě včera vjelo, to jsem ale nažvanil nesmyslů. Musím nechat trávy a pití.“ Nechci tady nijak chválit účinky drog pro takové účely, ale jen konstatovat realitu, že v jeho případě ho dostatečně uvolnily, aby mohl odplout směrem, kam ho to táhlo a odkud se v chladném denním světle v hrůze vrátil zpět do „racionálna“ bezpečné III. fáze. Lze předpokládat, že mezi lidmi v různých fázích spirituálního vývoje existuje pocit ohrožení. Většinou jsme ohrožováni lidmi ve fázích nad námi. I když si lidé z I. fáze často přisvojují masku „frajerů“, kteří jsou „v klidu“, pod povrchem jsou ohrožováni každým a vším. Fáze II. není ohrožována I. fází „hříšníků“. Mají příkázáno, aby je milovali. Ale hrozí jim nebezpečí od individualistů a skeptiků III. fáze, a ještě větší od mystiků fáze IV., kteří vypadají, jako by věřili stejným věcem, ale věří se svobodou, která příslušníkům III. fáze připadá nekonečně strašlivá. Příslušníci III. fáze se nebojí fáze I. a II. (kterou pokládají pouze za pověřčivou), ale jsou vyděšeni lidmi ze IV. fáze, kteří umějí myslet vědecky a umějí psát poznámky, ale stejně nějak věří těm pošetilostem týkajícím se Boha.

Pro učitele, léčitele a duchovní (a my všichni jsme učitelé, léčitelé a duchovní, ať se nám to líbí nebo ne; můžeme si jenom vybrat, jestli chceme být dobrými učiteli, léčiteli a duchovními, nebo špatnými) je extrémně důležité vědět o tomto pocitu ohrožení mezi lidmi odlišných fází spirituálního růstu. Velká část umění být dobrým učitelem, léčitelem nebo duchovním 'tkví v tom, být o stupínek před pacienty, klienty a žáky. Pokud nejste, těžko je budete schopni někam vést. Ale máte-li před nimi náskok dva kroky, můžete je lehko ztratit. Jestliže jsou lidé krok před námi, obvykle je obdivujeme. Jsou-li před námi dva kroky, myslíme si, že jsou špatní. Proto byli Sokrates a Ježíš zabiti; byli považováni za špatné.

Stejně tak je těžké dosáhnout dolů o dva a více stupňů. Díky tomu nejsou lidé IV. fáze, i když jsou sami pokrokoví, pro mnoho lidí nejlepšími terapeuti. V obecné rovině je II. fáze a její program nejlepší terapií pro fázi I. Psychiatři a psychologové v této zemi - hlavně příslušníci III. fáze — převážně sloužili své kultuře dobře jako průvodci pro ty, kteří se potřebovali uvolnit z mentality II. fáze. Terapeuti ze IV. fáze vedou nejlépe vysoce nezávislé lidi k poznání mystické provázanosti tohoto světa. Většinou všichni někoho jednou rukou táhneme vzhůru, zatímco sami jsme taženi někým jiným.

Pochopem fází spirituálního vývoje je pro budování společnosti důležité. Skupina lidí pouze z fáze IV, nebo pouze z fáze III. atd. pochopitelně netvoří jako zájmová skupina komunitu. Skutečné společenství bude pravděpodobně obsahovat lidi ze všech fází. Pochopí-li tento fakt, je možné, že se povznesou

nad svůj pocit ohrožení, který je rozděluje, a stanou se opravdovou komunitou.

Z vlastní zkušenosti znám poměrně dramatický příklad této možnosti, který se odehrál před několika lety v poměrně malé skupině budující komunitu, tento proces jsem vedl. Mezi dvaceti pěti lidmi, kteří přišli na dva dny, bylo deset fundamentalistických křesťanů II. fáze, pět ateistů III. fáze s vlastním guru - výtečným, vysoce racionálním soudním právníkem - a deset mystických křesťanů IV. fáze. V určitých momentech jsem si zoufal, že z tohoto nikdy komunitu neuděláme. Fundamentalisté zuřili, že já, jejich předpokládaný vůdce, jsem kouřil a pil, a divoce se snažili vyléčit mě z mého pokrytectví a závislosti. Mystici stejně nesmiřitelně napadali sexismus, intoleranci a další formy zkosnatělosti fundamentalistů. Obě skupiny byly pochopitelně odhodlány obrátit na víru ateisty. Ti si na oplátku tropili posměšky z arogance křesťanů za to, že se vůbec odvažovali si myslet, že lze dosáhnout nějaké pravdy. Nicméně asi po dvanácti hodinách, během nichž jsme se co nejintenzivněji snažili zbavit se své intolerance, jsme dokázali nechat jeden druhého být. A stala se z nás komunita. Ale nedosáhli bychom toho, pokud bychom si neuvědomovali existenci různých fází spirituálního vývoje a to, že nejsme všichni „na stejném místě“ a zeje to vlastně v pořádku.

Ze zkušenosti se domnívám, že takový postup spirituálního vývoje platí ve všech kulturách a pro všechna náboženství. Opravdu, zdá se, že jedna vlastnost je charakteristická pro všechna velká náboženství -křesťanství, buddhismus, taoismus, islám, judaismus i hinduismus - a to jejich schopnost promlouvat k lidem jak II., tak IV. fáze vývoje. Proto se nejspíš staly velkými náboženstvími. Jako by jejich slova měla dvě odlišná vysvětlení. Vezměme si jeden příklad z křesťanství: „Ježíš je můj spasitel“. Ve II. fázi je to často vysvětlováno tak, že Ježíš je cosi jako královna vil, která mě vytáhne z bryndy, pokud nezapomenu vzývat její jméno. A je to pravda. Přesně to udělá. Ve IV. fázi je „Ježíš je můj spasitel“ vysvětlováno jako „Ježíš mě svým životem a smrtí naučil, jak ho mám následovat, abych došel spasení“. A to je také pravda. Dvě naprosto odlišná vysvětlení, dva naprosto odlišné významy a obé je pravda.

A opět z mé zkušenosti: čtyři fáze spirituálního vývoje reprezentují paradigma pro zdravý psychologický vývoj. Rodíme se jako stvoření první fáze. Je-li domov, do kterého přicházíme, stabilní a bezpečný, již během dětství se z nás stanou lidé, kteří uznávají zákon a dodržují pravidla. Pokud domov alespoň trochu podporuje jedinečnost a nezávislost, v dospívání často zákony, pravidla a mýty zpochybňujeme jako rozvíjející se skeptici. A nejsou-li přirozené síly, které nás ke zpochybňování vedou, udolávány hrozbami zatracení ze strany církve či rodičů, pak po nějaké době, v dospělosti, začneme rozumět významům a duchu, které leží pod literou mýtů a zákona. V domácím prostředí pochopitelně mohou existovat destruktivní síly, které způsobují fixaci v jedné nebo druhé fázi. Naopak jsou i vzácné a těžko vysvětlitelné případy lidí, kteří se vyvíjejí rychleji a dojdou dál, než by se bekalo. Krásná a opravdu výstižná kniha

Pane Bože, tohle je Anna například popisuje sedmiletou holčičku, která se již dostala do IV. fáze, navzdory svému chaotickému ranému dětství.

Je rovněž důležité si pamatovat, že není podstatné, jak daleko ve svém duchovním vývoji dojdeme. Stále si v sobě uchováváme pozůstatky předchozích fází, kterými jsme prošli, stejně jako si uchováváme rudimentární appendix. Předpokládám, že bych tohle nemohl psát, kdybych v zásadě nebyl ve čtvrté fázi. Ale ujišťuji vás, že zrovna tak existuje Scott Peck fáze L, který má při prvních známkách nějakého těžšího náporu sklon lhát, krást a podvádět. Držím ho, jak doufám, dobře zavřeného v docela pohodlné cele, aby nevrhl do světa. (A dokážu to jen proto, že uznávám jeho existenci, což jungovští psychologové nazývají „integrací Stínu“. Nesnažím se ho sprovodit ze světa, protože občas potřebuji zajít dolů do sklepení a poradit se s ním, bezpečně uvelebeném za mřížemi, o jistém druhu „pouliční mazanosti“.) Podobně existuje i Scott Peck fáze II., který by měl ve chvílích stresu či slabosti velmi rád po ruce Velkého bratra nebo Velkého otce, jenž by mu dal nějaké jednoznačné a černobílé odpovědi na těžká životní dilemata a formulky, které by mu řekly, jak se chovat, a zbavily by ho odpovědnosti za vlastní řešení problémů. A Scott Peck z fáze III., je-li pozván oslovit významné vědecké shromáždění, by se pod tímto tlakem rád uchýlil k úvahám: „Nu, měl bych asi hovořit o pečlivě řízených a měřitelných studiích a nemíchat do toho žádného Boha.“

Vývoj jedince od jedné spirituální nebo náboženské fáze ke druhé je to, čemu jsme velmi přesně dali jméno konverze. Zmiňoval jsem se, že konverze z fáze I. do fáze II. jsou obvykle náhlé a dramatické. ZIII. do IV. jsou převážně postupné. Poprvé jsem o těchto fázích hovořil na sympoziu spolu s psychologem Paulem Vitzem, autorem *Psychologie jako náboženství*TM. Během debaty se Paula zeptali, kdy se stal křesťanem. Poškrábal se na hlavě a řekl zadumaně: „Počkejme, to mohlo být někdy mezi rokem 1972 a 1976.“ Porovnejte to s případem muže, který vám řekne: „Bylo to sedmnáctého srpna v půl deváté večer.“

Lidé si obvykle uvědomí, že existuje něco jako spirituální růst, během konverze ze III. fáze do IV. Ale v tomto vědomí je i past, domněnka, že je možné tento proces řídit. „Když si teď zatancuji súfistický tanec,“ říkají si, „a pak navštívím trapistický klášter a dám si něco zenové meditace spolu s est, dosáhnu nirvány.“ Ale takhle to nefunguje, jak nám říká i mýtus o Ikarovi. Ikarus chtěl dosáhnout Slunce (které symbolizuje Boha). Postavil si tedy z peří a vosku křídla. Ale jakmile se dostal blíže ke Slunci, jeho žár rozpustil křídla a on se zřítíl do záhuby. Jeden z významů tohoto mýtu je, domnívám se, že Boha nedosáhneme vlastní silou. Musíme nechat Boha, aby tento proces řídil sám.

V každém případě mají konverze mezi fází I. a II. a mezi III. a IV, ať už jsou náhlé či postupné, jedno společné: část vrácené osoby cítí, že konverze není něco, čeho dosáhli sami, ale že jde o něco jako Boží dar. O své povlovné

konverzi ze III. do IV. fáze mohu s jistotou říci, že jsem nebyl natolik chytrý, abych si našel cestu sám. Jako součást procesu spirituálního vývoje je přechod z II. fáze do III. také konverzí. Můžeme být obráceni na ateismus, agnosticismus nebo přinejmenším na skepticismus! Mám všechny důvody domnívat se, že Bůh má prsty i v tomhle procesu konverze. Jedním z největších problémů stojících před církví je, jak pomoci svým členům z fáze II. do fáze IV., aniž by strávili celý svůj dospělý život ve fázi III. Z historického hlediska církev tuto výzvu spíše obcházela, než aby se jí postavila tváří v tvář. Pokud vím, jedním z největších hříchů naší hříšné křesťanské církve bylo a je, že nás odrazuje od toho, abychom pochybovali. Tímto způsobem od sebe neustále odhání ty osoby, které by se mohly stát členy její komunity, a často je odrazuje od duchovního života vůbec. Církev však tento problém nepřekoná, dokud nebude pochybnost uznána za křesťanskou ctnost a povinnost. Nemůžeme a nesmíme během našeho vývoje vynechávat otázky.

Teprve v průběhu dotazování nám vlastně začne docházet, že celým smyslem života je rozvíjet duši. Jak jsem již řekl, domněnka, že vývoj můžeme řídit, je past. Ale nádherné vědomí, že jsme na nekonečné spirituální pouti a naše konverze nikdy neskončí, tuto jednu překážku zdaleka překoná. Protože když si prvně uvědomíme, že jsme na cestě - že jsme všichni poutníky - můžeme vlastně začít vědomě s Bohem spolupracovat. Proto Paul Vitz na onom sympoziu, o kterém jsem se zmiňoval, správně obecně řekl: „Myslím, že Scottovy fáze mají velkou platnost, a domnívám se, že je budu ve své praxi užívat, ale pamatujte si, že to, co Scotty nazývá IV. fází, je začátek.“

TRANSCENDENCE KULTURY

Proces spirituálního vývoje jedince, který jsem popsal, je vysoce analogický s vývojem komunity. **Lidé v I. fázi jsou často jen pokrytci;** předstírají, že jsou laskaví a zbožní a skrývají tak svůj nedostatek zásad. První, primitivní etapa formování komunity — pseudokomunita - je podobně charakterizována předstíráním. Skupina se snaží vypadat jako komunita, aniž by dělala potřebnou práci.

Lidé ve II. fázi už tuto práci dělat začali tím, že se podřídili zásadám - zákonu. Nerozumí však ještě duchu zákona. Proto jsou legalističtí, provinční a dogmatictí. Ohrožují je všichni, kdo smýšlejí jinak, a proto považují za svou povinnost spasit zbylých 90 nebo 99 procent lidstva, ty, kteří nejsou „pravými věřícími“. Stejným stylem funguje komunita v druhé etapě vývoje, kdy se členové skupiny snaží druhé spíše napravit, nežli pochopit. Výsledný chaos se podobá zmatku, panujícím v různých svárlivých shromážděních či sektách uvnitř nebo vně světových náboženství.

Třetí fáze - období otázek - je analogická kritické etapě prázdnoty ve formování

komunity. Ve snaze dosáhnout společenství se každý člen skupiny musí ptát sám sebe: „Je má vlastní teologie tak jistá - tak pravdivá a celistvá -že ospravedlňuje můj závěr, že ostatní lidé nebudou spaseni?“ „Rád bych věděl, nakolik jsou mé pocity, týkající se homosexuálů, pouhými předsudky, které nemají s realitou nic společného.“ „Zašel jsem příliš daleko, když si myslím, že všichni nábožní lidé jsou fanatici?“ Takové otázky jsou potřebným začátkem procesu vedoucího k prázdnotě. Těžko se můžeme oprostít od předpojatostí, předsudků, potřeb ovládat či ovlivňovat ostatní a podobně, aniž bychom se k nim nestavěli skepticky a nezačali pochybovat o jejich nezbytnosti. Lidé naopak zůstávají uvězněni ve III. fázi, protože nepochybují dostatečně hluboce. Aby dosáhli IV. fáze, musí se oprostít od skepticistických dogmat jako - „Co nelze vědecky změřit, nelze poznat a nemá cenu to studovat“. Musí pochybovat dokonce i o vlastních pochybnostech.

Znamená to tedy, že skutečná komunita je složena jen z lidí IV. fáze? Paradoxně ano i ne. Ne, protože jednotliví členové budou stěží schopni vyrůst tak rychle, aby po návratu ze skupiny do normálního světa zavrhlí své zavedené způsoby myšlení. Ale také ano, protože v komunitě se členové naučí chovat jeden k druhému způsobem charakteristickým pro IV. fázi. Mezi sebou všichni uplatňují tytéž zásady otevřenosti, tolerance a všeobsahující celistvosti, které byly charakteristické pro mystiky všech dob. Uchovávají si svou základní identitu jako jedinci I., II., III. a IV. fáze. Znat tyto fáze je nesmírně důležité, protože to jednotlivým členům umožňuje, aby jeden druhého akceptovali jako příslušníky jiných fází - na jiné spirituální úrovni. Toto vzájemné akceptování je pro společenství nevyhnutelnou podmínkou. Ale jakmile je této podmínky dosaženo - a to lze jen díky dosažení stavu prázdnoty-je úžasné, jak se muži a ženy I., II., III. a IV. fáze k sobě obvykle chovají -jako by byli všichni ve IV. fázi. Jinak řečeno, díky lásce a oddanosti celku jsme všichni schopni povznést se nad naše *zázemí* a omezení. Pravá komunita je pak mnohem více než pouhým součtem svých částí. Jde o vpravdě mystické těleso.

Individuální cesta fázemi spirituálního vývoje je rovněž cestou do kultury a z kultury. Erich Fromm kdysi definoval socializaci jako proces „kdy se učíme milovat dělat to, co dělat musíme“.²⁸ To se stane, když se začneme cítit přirozeně, jdeme-li vykonat potřebu na toaletu. Konverze z I. do II. fáze je v zásadě krokem socializace či kulturalizace. Je to bod, v němž přijmeme hodnoty svého kmenového, kulturního náboženství a vezmeme je za vlastní. Lidé II. fáze se cítí být ohroženi zpochybňováním náboženských dogmat a právě tak jsou „připoutáni ke kultuře“ — absolutně přesvědčeni o tom, že jejich způsob je jediný správný. A lidé vstupující do fáze III. si začínají klást otázky týkající se náboženských doktrín, pod jejichž vlivem byli vychováni, a pochybovat o kulturních hodnotách vlastní společnosti. Konečně, když se dostávají na okraj IV. fáze, začínají získávat povědomí o světové komunitě a o možnosti překlenout rozdíly mezi kulturami nebo - podle toho, jaké výrazy chcete použít -

zapojit se do kultury planetární.

Aldous Huxley označil mysticismus za „věčnou filozofii“,²⁹ protože mystický způsob myšlení a bytí existoval ve všech kulturách a za všech časů už od úsvitu známé historie. I když mystici tvořili jen malou menšinu, ve všech náboženstvích po celém světě se projevovali úžasně jednotným způsobem. Jako osobnosti mohli být jedineční, ale zcela se oprostili od těch lidských rozdílů, které přináší kultura.

Cesta z toho, co nazýváme kulturou, může někdy nahánět strach. Ta moje začala, když mi bylo patnáct a já jsem navzdory všem nadějím svých rodičů opustil přípravnou školu v Nové Anglii. Tímto činem jsem nevědomky učinil první obrovský krok ven z kultury bílých anglosaských protestantů, která v Americe dominovala, se všemi jejími důrazy na materiální úspěch, konformitu, „slušnost“ a „dobrý život“. Co se ze mě mělo stát? Nemohl jsem se stát Irem, Italem nebo polským katolíkem. Ani starým dobrým chlapcem z Jihu. Ani newyorským Židem. Nebyl jsem černoch. Kam jsem se měl pro všechno na světě ubírat? Byl jsem vyděšený - tak vyděšený, že jsem přivítal útočiště, které mi na krátkou dobu poskytla psychiatrická léčebna. Měl jsem místo, kde jsem mohl být. V té době jsem netušil, že muži a ženy v úzkosti běžně vyhledávají psychoterapii, neboť se právě vydali na svou cestu ven z kultury. Pokud jde o to, co považujeme za kulturu, ani dnes nepatřím nikam. Ale zdaleka nejsem sám. Pomaličku jsem tu i jinde nalézal jiné lidi ve stejných nesnázích. Jenže my nejsme nešťastné případy, jako ten ubohý „muž bez vlasti“, který je odsouzen navěky bloudit po mořích v malé plachetnici. Naopak, jsme daleko svobodnější než většina ostatních, můžeme se pohybovat mezi národy celého světa nesvázaní kulturními konvencemi. Byly chvíle osamění, ale v poslední době se ke mně muži i ženy, kteří nepatří k žádné určité kultuře, hlásí po desetitisících. Nikdo z nás by se již nevrátil zpět, i kdyby mohl, ale občas zažíváme svíravý smutek, že se jako věční poutníci „nemůžeme vrátit domů“. Tak, jako můj drahý kolega, pacient a přítel Ralph.

Ralph prošel celou cestu. Narodil se v chudobě v Apalačských horách, v pozdním dospívání prošel I. a II. fází a stal se jižanským fundamentalistickým kazatelem. V šedesátých letech se během hnutí za občanská práva a proti válce ve Vietnamu začal každého dotazovat na jeho hodnoty. Jeho láska a vzdělání vzrůstaly. Jako člověk plný duchovní síly a svatosti se vrátil do rodných Apalačských hor. Jeho neteř byla zvolena jednou ze šesti královen abiturientských slavností, do nichž bylo zapojeno mnoho regionálních středních škol. V okamžiku, kdy slavnosti vrcholí, je každá královna obdarována růží od svého otce. Protože neteř o otce přišla při nehodě, požádala Ralpha, aby ho nahradil. Ralph byl rád, že jí může pomoci, a odletěl na slavnost do Apalačských hor.

Když jsem se s ním příště setkal, popisoval mi ceremoniál do nejmenšího

detailu. Neomylným okem kulturního antropologa zachytil a popisoval, jak byla každá z královen pro hlavní obřad oblečena do šatů stejného stylu, ale jiné barvy. Bylo to uprostřed slavnosti a každá královna byla čtyřikrát převezena kolem fotbalového hřiště v kabrioletu Chevrolet I m pal a, který měl barvu jejích šatů. Odehrály se i jiné ceremonie. Během odpoledne a večera se královny musely čtyřikrát převléknout. Ralph zaníceně vykládal, jak na převlékání v šatnách hřiště dohlížely gardedámy a jak plány se všemi detaily byly vypracovávány celé měsíce předem. Když tuto liturgickou záležitost popisoval, byl jsem uchvácen jejím humorem, patosem a bohatostí.

Když ale Ralph dospěl ke konci vyprávění, jako by přehodil rychlostí a prohlásil: „Jenomže od té doby jsem byl bůhví proč v depresi. Už v letadle to na mě dolehlo.“ „Smutek a deprese si jsou velmi blízko,“ vysvětloval jsem, „ale já cítím, že u tebe je to spíš smutek.“ „Máš pravdu,“ na to Ralph, „to, co cítím, je smutek. Ale nevím proč. Nemám pro to žádný důvod.“ „Ale ano, máš,“ namítl jsem. „Mám? Proč bych se měl cítit smutný?“ „Protože jsi ztratil domov.“ Ralph vypadal zmateně. „Nevím, jestli ti rozumím.“ „Pravější popsal složitý rituál apalačské kultury s objektivitou toho nejlepšího antropologa,“ vysvětloval jsem. „Kdybys byl stále ještě její součástí, nikdy bys to nedokázal. Oddělil ses od ní, od svých kořenů. To jsem měl na mysli, když jsem říkal, že jsi ztratil domov. Domnívám se, že sis během svého výletu uvědomil, že jsi od něj vzdálen celá světelná léta.“ Ralphovi stekla slza po krku. „Uhodil jsi hřebíček na hlavičku,“ uznal. „Směšné je ještě to, že současně se smutkem cítím i jakousi radost. Jsem rád, že tu můžu být zpátky se svou ženou, tebou a svými pacienty. Netoužím zůstat doma. Ted patřím sem. Ale není to ten jednoduchý, podvědomý pocit, že někam patřím, jako u lidí tam doma. Je mi jaksi líto té ztracené jednoduchosti a nevinnosti. Ale vím, že tam dole to není svatá nevinnost; je to jen nevinnost. Mají více bolesti, než si zaslouží, a starosti horší než já. Ale nemusí se starat o celý svět.“

V celé literatuře nenaleznete lepší popis někoho, kdo se přenesl přes kulturu, než v evangeliích. Před i po Kristovi se čas od času objevili svatí, kteří se vymanili z kultury a také neměli „místo, kde by mohli složit hlavu“. Ale každý z nich byl tak jedním z deseti tisíc, ne-li více lidí. Dnes je to jiné. Díky obrovskému množství různých faktorů - zejména masové komunikaci, která nám přibližuje cizí kultury, a možnostem psychoterapie, která nás vede ke zpochybnění programů kulturních a jiných, jimiž jsme byli vychováni - se zdá, že se během pouhé jedné či dvou generací počet lidí, kteří vstoupili do mystické fáze vývoje a oprostili se od běžných kulturních závazků, tisíckrát zvýšil. Zůstávají v menšině - v současnosti tak jeden ku dvaceti. Přesto si člověk říká, že exploze jejich počtu možná znamená obrovský Skok v evoluci lidské rasy, skok k mystickému, ale spíše globálnímu vědomí a světové komunitě.

IZRAEL

Najdou se lidé, kteří se obávají, že třídění lidí podle fází spirituálního vývoje může mít fragmentarizující efekt -že určení rozličných typů věncích může být destruktivní pro společenství obecně a „společenství věrných“ zvláště. Přestože tyto obavy týkající se hierarchií a z nich potenciálně vyplývajícího elitářství chápu, nemyslím si, že jsou oprávněné. O předpokládané „komunitě“ věrných je z historie známo, že vylučovala, trestala a často dokonce vraždila pochybovače, skeptiky a jiné, kteří vyčnívali z řady. A má vlastní opakovanou zkušenost. Říká, že to, že jsme každý v jiné fázi spirituálního vývoje, spíše pomáhá než brání formování a udržování komunit. I tak je dobré mít na paměti, že i relativně nevyvinutí jsou schopni zapojit se do společenství a i v těch nejvyvinutějších z nás zůstávají stopy předchozích fází. Jak to vyjádřil Edward Martin v básni „Mé jméno je legie“: V mém pozemském chrámu stojí dav; jeden z nás je skromný, jiný pyšný stav, jeden v hloubi srdce lituje svých hříchů, jeden nekající, všichni jsou mu k smíchu, jeden jako sebe ctí bližního svého, jeden zná jen slávy a mamonu zlého. Netrápila by mne již starost šířavá, kdybych jen mohl znát, který z nich jsem já. Také to by nám mohlo pomoci vzpomenout si na základní význam slova „Izrael“. Starý zákon nám hned ze začátku vypráví dramatický příběh o Jákobovi. Bylo jasné, že to byl chlapík v I. fázi vývoje - lhář, zloděj a manipulátor, který podvodem připravil bratra o dědictví. Na začátku jedné části příběhu či mýtu je Jákob, jak je pro jedince první fáze typické, v nesnázích. Na útěku před bratrem bloudí pouští a na jednu noc se vzdálí od své rodiny. V noci je obtěžován statným cizincem. Zápasí spolu ve tmě. Byla to zoufalá bitva, trvající celé hodiny. Ale konečně při prvních známkách úsvitu cítil Jákob, že začíná mít převahu. Triumfálně zmobilizoval poslední síly, aby zdolal bytost, která ho bezdůvodně napadla. Pak se stalo něco zvláštního. Bytost vztáhla ruku a lehce se dotkla Jákobova stehna a snadno, bez námahy je vykloubila. Zraněný Jákob se přitiskl na cizince. Ne proto, aby pokračoval v očividně prohraném zápase - byl zcela poražen a zlomen - ale protože věděl, že je v přítomnosti svaté bytosti. Za svitu Jitřenky žádal po svém odpurci, aby neodcházel, aniž by mu požehnal. Cizinec tak učinil a ještě mu řekl: „Od nynějška se budeš jmenovat Izrael, tedy ten, kdo zápasil s Bohem.“³³ A Jákob odkulhal do budoucnosti.

Dnes známe tři významy slova „Izrael“. Jeden odkazuje na poměrně malou oblast na zemském povrchu na východním pobřeží Středozemního moře, kde je nyní i stát s krátkou a již těžkou historií. Druhý se vztahuje k Židům, rozestým po celém světě s dlouhým těžkým údělem. Ale nejzákladnější význam se vztahuje na lidi, kteří zápasili s Bohem. Jako takové obsahuje jedince první fáze, kteří svůj zápas sotva začali, kteří ještě nevědí, kdo je to napadl, kteří jsou ještě uprostřed naprosté temnoty, aniž by spatřili první záblesk úsvitu, ještě před prvním zraněním a požehnáním. Izrael také zahrnuje lidi již jednou zraněné,

kterým se dostalo požehnání, hinduisty, muslimy, judaisty, křesťany a buddhisty v II. fázi po celém světě. Izrael zahrnuje i ty, kteří byli dvakrát zlomeni a bylo jim dvakrát požehnáno, ateisty, agnostiky a skeptiky, ať už v Rusku, Anglii nebo Argentíně nebo v této zemi, ty, kteří pochybují, a tedy pokračují v bitvě. A konečně tu nalezneme i třikrát zlomené a třikrát požehnané mystiky ze všech kultur světa, kteří dokonce vyhledávají další zranění, aby získali požehnání, které následuje.

Izrael obsahuje veškerou zápasící dětskou lidskost. Je to celá potenciální komunita na naší planetě. Všichni jsme Izrael.

Prázdnota

Svatý stav prázdnoty je mostem mezi chaosem a komunitou. A právě proto, že je stavem prázdnoty, vypadá často spíše jako skok do nicoty než krok na most. Nicméně stupeň, kterého můžeme dosáhnout ve vývoji společenství a zachránit si tak kůži, bude primárně záviset na tom, do jaké míry se lidské bytosti dokážou stát prázdny.

Naše individuální zodpovědnost, povinnost od všeho se oprostit, stát se prázdny, abychom mohli dosáhnout míru, byla jasně popsána hinduistickým mystikem Krišnamurtím před dvaceti lety v knize *Osvobození od známého*: Každý z nás je zodpovědný za každou válku. Kvůli agresivitě našich životů, kvůli našemu nacionalismu, sobeckosti, našim bohům, předsudkům, ideálům, které nás rozdělují. A teprve když si uvědomíme - ne intelektuálně, ale skutečně - tak skutečně, jak si uvědomujeme, že máme hlad, nebo že nás něco bolí -, že vy i já jsme zodpovědní za všechny existující *chaos*, za všechno utrpení na celém světě, protože jsme k tomu našimi životy přispěli a jsme součástí této monstrózní společnosti s jejími válkami, rozpory, obludností, brutálností a chamtivostí — teprve potom budeme jednat.

Při popisování našeho obvykle primitivního skupinového chování užívá Krišnamurti často slovo „chaos“. Existuje ale i alternativa. Jednou člen skupiny, která během noci postoupila od chaosu k prázdnotě a následujícího rána ke komunitě, poznamenal: Minulou noc se mi zdál sen, že jsem byl v obchodě. Prodavač: mi nabídl tři věci. Jednou byl neobvykle elegantní vůz. Další byl diamantový náhrdelník. Třetí byl prázdny list papíru. Něco mi říkalo, abych sáhl po papíru. Peníze nehrály žádnou roli. Zrovna tak jsem si mohl vybrat vůz nebo náhrdelník. Ale když jsem z obchodu odcházel, cítil jsem jaksi, že jsem si vybral správně. Když jsem se probudil a na sen si vzpomněl, byl jsem zmaten: Proč jsem byl tak hloupý a vybral si prázdny papír? Ale teď, když vidím, že jsme se stali komunitou, vím, že jsem si opravdu vybral správně.

Jak podivné je, z hlediska našeho světa, vybrat si prázdny papír! Nicméně mystici po celá staletí ne vychvalovali jen ctnosti prázdnoty, ale i meditace. Meditaci lze asi nejlépe definovat jako proces, kterým naši mysl vyprázdníme. Snad nejpropracovanější variantou meditace je ta, kterou zenbuddhisté nazývají „Žádná mysl“. Jejím cílem je udělat z mysli prázdnu stránku.

Ale proč? Proč vyprazdňovat mysl? Pro lidi, které leká představa prázdny mysli, je důležité pamatovat si, že meditace - prázdnota - není konec sám o sobě, ale je jen prostředkem ke konci vedoucím. Bylo řečeno, že příroda se děsí vakua. Takže v okamžiku, kdy se všeho zbavíme, do prázdnoty něco přichází. Účinnost meditace je v tom, že nic, co do prázdna vstupuje, nemůžeme ovládat. Je to neviděné, nečekané, nové. A právě jen a jen odtud se učíme.

Mystici jsou také známi jako „rozjímaví lidé“. Rozjímám a meditace jsou v úzké spojitosti. Rozjímání je proces, kdy přemýšlíme - dumáme a pochybujeme - o neočekávaných věcech, které se nám stávají v okamžicích meditace a prázdnoty. Opravdové rozjímání tedy vyžaduje meditaci. Vyžaduje, abychom přestali přemýšlet, nežli budeme schopni myslet s opravdovou originalitou.

Existuje úzká a široká definice rozjímám. Úzká se vztahuje pouze na úvahy o běžných životních zkušenostech. Širší zahrnuje modlitbu a meditaci stejně jako reflexi všech neobvyklých zkušeností, které vstupují do našeho života a do našeho vztahu k životu. Tyto tři složky by neměly být přísně a svévolně oddělovány; ve skutečnosti se vzájemně prolínají. Já jsem nicméně použil slova „rozjímaví lidé“ v širším smyslu, abych ho vztáhl k životnímu stylu bohatému na reflexe, meditace a modlitby. Je to životní styl věnovaný maximálnímu uvědomění. I když náboženští profesionálové jsou na rozjímám často největšími odborníky, rozhodně není nutné být mnichem či jeptiškou, abyste mohli zkusit rozjímavý životní styl. Vlastně není ani nutné věřit v Boha. Například modlitba byla jedním teologem definována jako nic více - a nic

méně - než základní odpověď na život a jeho tajemství.³⁵ Protože Bůh, chcete-li, nahrazuje slovo „život“. Pokud neustále kladete otázky ohledně života a jste neustále ochotni být otevření a prázdni, abyste slyšeli odpovědi života a uvažovali o jejich významu, budete rozjímavými jedinci.

Skutečné komunity jsou stále rozjímavé, jsou si vědomy sebe sama. Je to jedna z primárních charakteristik komunity. Opět nechci naznačovat, že komunita musí být nábožná v obvyklém významu slova. Ale sbírka jedinců se nemůže stát komunitou, pokud jako jedinci nejsou ochotni se alespoň do určité míry vyprázdnit a rozjímat. A nemohou se jako společenství udržet, nebudou-li o komunitě rozjímat jako o celistvém organismu. Komunita, aby přežila, musí opakovaně nechávat toho, co právě dělá, a ptát se, jak to dělá, přemýšlet o tom, kam se má jako komunita ubírat, a být prázdna, aby slyšela odpovědi.

Konečným účelem prázdnoty je tedy uvolnit místo. Místo čemu? Místo Bohu, řekli by věřící. Ale protože Bůh znamená pro každého tolik různých věcí - včetně vůbec ničeho - dávám přednost obecnému vyjádření, že prázdnota uvolňuje místo „něčemu jinému“. Co je to „něco jiného“? Může to být naprosto cokoli: příběh z jiné kultury, něco odlišného, nečekaného, nového, lepšího. Pro komunitu je nejdůležitějším „něčím jiným“ cizinec, jiná osoba. Ani druhou osobu nemůžeme nechat vstoupit do našich srdcí nebo myslí, aniž bychom se vyprázdnili. Doopravdy jí můžeme naslouchat jen z prázdnoty. Sam Keen, když se zabýval touto prázdnotou, jež je nutná pro naslouchání, napsal: „Kázeň, již podřizujeme své vyjadřování nebo mlčení, vyžaduje, abychom dokonale poznali sebe sama. a měli odvahu být upřímní. Bez kázně je každý okamžik pouhým opakováním něčeho již viděného nebo zažitého. Aby se mohlo objevit něco opravdu nového, aby se ve mně mohla zakořenit jedinečná přítomnost věcí, osob

či událostí, musím podstoupit decentralizaci svého já."

Keen také hovoří o „umlčování známého a vítání cizího". Ticho je nejdůležitější ingrediencí prázdnoty, ať už je ho dosaženo „nevyjadřováním", „kompenzací" nebo „decentralizací ega". Není náhodou, že ticha běžně užíváme při skupinovém budování komunit, když je chceme dovést k prázdnotě. Křesťanští mystikové občas mluví o tom, jak „Před Slovem bylo ticho". Vskutku můžeme říci, že Slovo přišlo z ticha. Muselo. Nedávno mě jeden z mých hostitelů, známý operní zpěvák, spontánně informoval, že „více než polovina Beethovena je ticho", aniž věděl, že se o toto téma zajímám. Bez ticha není hudby, je jen hluk.

Protože snaha o dosažení míru je naším konečným cílem, dám vám jeden příklad nedorozumění plynoucího z rozdílů mezi kulturami, které bylo způsobeno mentálním přeplněním, zmatkem a ráumusem a nakonec se vyjasnilo jen díky tichu a prázdnotě. K situaci došlo na mezinárodním sympoziu teologů z celého světa. Když jsme se po plenárním jednání sešli v malých skupinkách k debatě, jeden praktik a učitel takzvaného afrického tradičního náboženství z Ghany začal tím, že nepochopil věc, o níž byla předchozí přednáška. Totiž „trpící Bůh". „To je to nejnesmyslnější, co jsem kdy slyšel," prohlásil. „Bůh netrpí."

„Ale jistěže trpí," dokazovali mu ostatní členové skupiny a citovali Dietricha Bonhoeffera, nebo tu či onu autoritu. Ale s každým dalším protiargumentem se Afričan jen více zatvrdil a vehementně namítal, že „nic tak hloupého v životě neslyšel". Čím zatvrzelejší byl, tím neústupněji se ho skupina snažila přesvědčit. Hluk rostl a za chvíli se naše skupinka dospělých podobala urvané třídě třetááků, do které hodinu nepřišel učitel. „Nechtě toho," zakřičel jsem náhle. „Průměrné IQ v téhle místnosti musí být tak kolem sto šedesáti. Určitě dokážeme komunikovat lépe než takhle. Přestaneme, budeme tři minuty ztichá a uvidíme, co se staneš" Skupina poslechla. Po chvíli ticha začal jeden z Američanů mluvit o tom, jak rád má své děti. Vlastně se mu, jak řekl, po nich moc stýskalo a to ho bolelo. Bolelo ho, když se zranily nebo byly nemocné. Jejich útrapy a strasti ho zraňovaly. Báł se o jejich budoucnost a to bylo také svým způsobem utrpení. Jeho děti byly nejdůležitější částí jeho života a těžko by měnil, láska k nim však jistým způsobem činila jeho existenci daleko bolestnější, než jaká by byla bez nich.

„Ach, teď už rozumím," zajásal Afričan s očividným potěšením. „Samozřejmě že v lásce je i bolest a ovšemže Bůh miluje a tedy i trpí kvůli nám, tak jako my trpíme kvůli našim dětem. Víte, problém je, že v našem jazyce se slovo „trpět" vztahuje jen na tělesné utrpení, fyzickou bolest. A my nevěříme, že Bůh má tělo. Je čistým duchem. Takže hovořit o tom, že zažívá tělesnou bolest, se mi zdálo absurdní. Ale cítí Bůh bolest? Ano, ano, ovšem, že Bůh cítí bolest."

Člověk přemýšlí, kolik tisíc - kolik milionů - takových nedorozumění se denně mezi lidmi odlišných kultur a dokonce i stejných kultur vyskytne, protože se málokdy odmlčíme, málokdy „umlčíme to známé v sobě", abychom se oprostili

od svých sémantických a tradičních představ. Připomíná mi to dobu, kdy sovětský premiér Nikita Chruščov přijel do Spojených států a na začátku jednoho ze svých projevů spojil ruce nad hlavou a poskakoval nahoru a dolů. Američané byli rozzuřeni. Nedávno se vyjádřil, že nás Rusko pohřbí, a teď tady poskakuje jako na-foukaný zápasník po vyhraném boxerském zápase! No a po několika letech mi někdo obeznámený s tamní kulturou vysvětlil, že je to tradiční ruské gesto, které znamená „ruce spojené přátelstvím přes oceán“.

Dokud se nezbavíme takových předpojatých kulturních a intelektuálních představ, nejenže neporozumíme „někomu jinému“, my ho ani neuslyšíme. Nebudeme schopni vcítit se do něho. Takže když v nedávném článku „Vstříc empatii: *Využití zázraku*“ píše psychiatr Alfred Margulies o schopnosti odmlčet se a o prázdnotě, říká: Freud o empatii napsal, že „hraje největší roli v pochopení toho, co je našemu egu vrozeně cizí“; V dnes populárním dopise píše Keats svému bratrovi, že Shakespeare měl *negativní schopnost*, což znamená, že člověk je schopen cítit nejistotu a pochybnosti, vnímat Tajemství, aniž by se pídil po důvodech“. Jak přesně vystihl dilema terapeutovo i básníkovo! Před tímto „píděním se“ Freud i Husserl varovali. Schopnost udržovat stejnoměrnou pozornost, podírat svět, vyžaduje negativní nadání, nadání jít proti potřebě vědět. Negace známého, negativní schopnost, je v určitém smyslu aktem vůle a dokonce i agrese. Negace sebe sama, charakteristická pro terapeuta, zahrnuje jistou sebeagresi: potopit se, přijmout nevědomost a postavit sebe sama stranou. Možná jde o součást vyčerpávající terapeutické práce: terapeut nejenže musí snášet intenzivní následky, aby dostihl ego toho druhého, musí také potlačit své já.

Proces, v němž dospíváme k prázdnotě - procvičování toho, co Keats nazval „negativní schopností“ -je nezbytný a nekonečný. Ježíš tuto schopnost měl a užíval ji k překonávání předsudků léčivou empatií a láskou, přesahující kulturu. Dovolte mi, abych si představil vnitřní dialog v Ježíšově mysli během jedné události - snad nejpodivnější ze všech zvláštních událostí popisovaných v evangeliích.

Ježíš tábořil se svými učedníky poblíž Týru a Sidónu. Měl „po službě“, byl unavený a potřeboval obnovit svou vnitřní energii. Když si učedníci šli po své práci (znali ho dobře, takže ho v takových chvílích nechávali na pokoji), Ježíš seděl na slunci, těšil se z tepla, které prostupovalo jeho tělem, vychutnával ticho a samotu v souznění s Bohem, dokonale uvolněný. Náhle se zpoza vršku vynořila žena a běžela k němu. Podle šatů poznal, že to není Izraelitka, ale cizinka; špinavá, odporná Kanaanejka. Ježíš se s hnusem odvrátil. Svým příšerným přízvukem začala cosi drmolit. Ježíšem zacloumala zlost. Jakým právem rušila jednu z mála drahocenných, klidných chvil! Cítil pokušení vrhnout se na ni a udeřit ji, odkopnout ji, s hněvem ji odehnat. Ale zvyk uplatňovat prázdnotu zvítězil. Obrátil se do sebe. „Jsem zmatený,“ myslel si. „Cítím se vyčerpaný. Nevím, co dělám. Potřebuji být sám, v klidu, a ode všeho

se oprostít." Ježíš se otočil a běžel do stanu. Schoulil se v nejzazším rohu. „Bože, proč mě nenechají být?" ptal se. „Jistě nechceš, abych s ní měl něco do činění, nebo ano? Ale teď jsem se tě na něco ptal, že, Abba? Chci být prázdný. Chci Ti naslouchat." Ale Ježíš Boha nezaslechl. Jediné, co Ježíš slyšel, bylo drmolání té ženy, která venku mluvila k učedníkům. Přál si, aby ji poslali pryč. Slyšel, jak se o to snaží, ale ona odejít odmítala. Nakonec dva z učedníků přišli do stanu. „Nemůžeme se jí zbavit, Pane, i když jí tvrdíme, že nemáš čas. Ale budeš-li si přát, nějak už se o ni postaráme." Ježíš k nim vzhlédl a spontánně pravil: „Byl jsem poslán, abych sloužil jen zbloudilým ovečkám Izraele." Ale jeho zvyk okamžitě převládl. „Je to tak, Abba? Proto jsi mě sem poslal, či ne? Přichází další otázka. – „Bud' prázdný. Naslouchej."

„Tak máme se jí zbavit?" ptali se učedníci.

„Byl jsem poslán sloužit pouze Izraelitům, Abba? - Bud' prázdný. Ale ne, Bože, vážně chceš, abych sloužil každému? Úplně všem? – Bud' prázdný. Naslouchej."

„Tak co?" naléhali v tichu učedníci.

Ale ticho vládlo dál, protože Ježíš zůstával prázdný. Křeč bolesti přeběhla po jeho tváři jako stíny oblaků hnaných větrem. Nakonec řekl: „Pošlete ji dovnitř."

Učedníci užasli a chvíli nerozhodně postávali. Ježíš podrážděně opakoval: „Řekl jsem vám, ať ji pošlete dovnitř." A myslel si, tak a mám to, už jsem se do toho zase zapletl. Udělej to slušně. Bud' prázdný. Naslouchej. Nehleď na její přízvuk jí naslouchej. Bud' prázdný. Poslouchej, co má na srdci.

Křídlo stanu se otevřelo a dovnitř vstoupila odporná bytost. Ale i když by se nejraději opět odvrátil, Ježíš si připomínal, bud' prázdný.

„Pane," řekla žena a padla na kolena, „má dcera je zle posedlá d'áblem. Prosím tě, uzdrav ji, prosím."

Ach Bože, další případ posedlosti, myslil si Ježíš. Už nemám sílu. Jsem tak unavený, Abba. A teď mi navíc předkládáš kanaanejského démona. Ale bud' prázdný. Nakonec jde o dítě. Ubohé dítě. I když je to kanaanejské dítě. Nemůžu být zodpovědný za celý svět.

„Nesluší se," začal Ježíš a soustředil na ženu veškerou sílu negativní strany své rozpolcenosti, „vzít chléb dětem a hodit jej psům." Ale jakmile domluvil, převládl jeho zvyk a on se opět obrátil do sebe. Tohle nebylo moc fér a určitě to nebylo laskavé, myslil si. Bud' prázdný. Poslouchej tu ženu. Zapomeň na její šaty. Zapomeň na přízvuk. Otevři se, bud' prázdný a naslouchej. „Ovšem, pane," řekla žena, „ale i psi mohou jíst drobtý, které spadnou dětem ze stolu." Ježíšovy oči se zalily slzami. Ta pokora, pomyslel si, Bože, ta pokora. Neměl bych nikdy odmítat nikoho tak pokorného. Kdyby jen Izraelité dokázali být také tak pokorní. Opět jsi mě poučil, Abba. Použil jsi k tomu této ženy, vid'? Jsem určen pro celý svět.

Z Ježíše, který měl stále oči plné slz, *zazářila* láska. „Ach, ženo," zvolal radostně, „velká je tvá víra. Staň se, jak chceš."

Prázdnota vyžaduje práci. Je to procvičování ukázněnosti a je to vždy ta nejtěžší část procesu, kterým musí skupina projít, má-li se stát komunitou. Kázni je snazší se podřizovat, stane-li se zvykem tak, jak jsem ukázal na příběhu s Ježíšem. Ale - zvyk nezvyk - je to vždy bolestivé. Protože prázdnota vždy vyžaduje, abychom potlačili sebe sama a svou potřebu vědět, vyžaduje obět'.

Existuje roztomilá chasidská historka o rabínovi v malém ruském městě na přelomu století, který dosáhl onoho „odevzdání se nevěděni" a naučil se žít v prázdnosti. Léta hloubal o tajemstvích vesmíru a nejhlubších náboženských otázkách. Nakonec došel k závěru, že když se člověk dostane k samým kořenům věcí, přestane vědět. Pak jednoho rána, krátce poté, co na to přišel, ho na náměstí zastavil kozák, městský strážník. Měl špatnou náladu a chtěl šiji vylít na rabínovi. „Poslouchej, rabíne," spustil, „kam to vlastně jdeš?"

„Nevím," odvětil rabín.

Taková odpověď kozáka přímo rozlítla. „Jak to myslíš, nevím?" křičel. „Dvacet let každý den v jedenáct chodíš přes náměstí pomodlit se do synagogy. Ted je jedenáct, ty míříš k synagoze a tvrdíš mi, že nevíš, kam jdeš.

Říkám ti, že si ze mě děláš blázný. Já tě naučím."

Kozák popadl rabína a odvedl ho do šatlavy. Zrovna když ho chtěl strčit do cely, rabín se k němu otočil a řekl: „Vidíš, vždyť jsem ti říkal, že nevím, kam jdu."

Mezi námi je jen nemnoho těch, kterým nečiní problémy tolerovat prázdnost nevěděni. Vždyť znalost minulosti, přítomnosti a dokonce i budoucnosti - a především poznám sebe sama - jsou vydávány za nejvyšší cíle lidské zkušenosti. Proto často slyším otázku: „Řekněte nám, doktore Pecku, jak máme *vědět*, že jednáme správně?"

Musím opakovat, že žádný takový vzorec neexistuje, a ještě jednou budu hovořit o Ježíšovi, který měl, jako my všichni (i když očividně v jiných proporcích), svou mysl rozdělenou na dvě části: svatou a lidskou. Ve svaté části své mysli zřejmě věděl nejenom to, že bude ukřižován (na což by přišel kdokoliv s trochou politického fištrónu), ale i to, že bude třetího dne vzkříšen, že na Petrovi, jeho Skále, bude postavena jeho církev a že ke konci se všechno změní spíš v komedii než v tragédii. Ale svou lidskou částí tohle všechno nejspíš nevěděl. To je ten Ježíš, který potil krev v Getsemanské zahradě. Nastal okamžik rozhodnutí - a on nevěděl. Kdyby beze stínu pochybností, na sto procent věděl, že bude třetího dne vzkříšen a že na Petrovi, jeho Skále, bude postavena církev a že ho budou uctívat stovky milionů lidí, cesta na kříž by byla jen chytrou investicí. Tři nebo šest hodin utrpení by za stoprocentně zaručenou slávu byla jen malá cena. Ale právě proto, že nevěděl, že se vrhl do Oblaku nevěděni a přenechal své bytí

rukám dokonce i pro něj nepoznatelného Boha, proto je jeho oběť tak cenná.

A tak je to i s námi. Naše láska, naše oběti jsou více než čímkoliv jiným projevem naší ochoty nevědět. Vezměte si příklad z každodenního života: výchova dítěte. Řekněme, že šestnáctiletá dívka přijde k rodičům a zeptá se: „Mami, tatí, mohla bych v sobotu zůstat venku do dvou do rána?“ Jsou tři způsoby, jak mohou rodiče reagovat na takový obyčejný dotaz. Jeden je: „Jistěže ne. Zatraceně dobře víš, že máš být v deset doma.“ Jiný extrém představují rodiče, kteří řeknou: „Ano, miláčku. Jak chceš.“ To, co charakterizuje tyto dvě reakce - o obou se dá říci, že vycházejí z absolutní jistoty -, je samozřejmost, se kterou jsou vyřčeny. Jsou to reflexivní, od boku vystřelené, okamžité formalistické odpovědi, které od matek a otců nevyžadují žádné úsilí ani přemýšlení. Dobří rodiče na druhé straně berou tuto otázku vážně. „Smí, nebo nesmí?“ ptají se sami sebe. „Nevíme. Pravda je, že má být doma v deset, ale to jsme určili, když jí bylo čtrnáct, a dneska už asi není reálné to dodržovat. Ale na tom večírku, kam se chystá, se bude pít a to je na pováženou. Ovšem ve škole si vede dobře a domácí úkoly dělá pečlivě a možná bychom jí měli ukázat, že si toho vážíme a že věříme jejímu smyslu pro zodpovědnost. Ale zase ten chlapec, se kterým chodí, vypadá dost nezrale. Co máme dělat? Co by byl nejlepší kompromis? Těžko říci. Ve dvanáct? V jednu? V jedenáct? Jak se máme rozhodnout?“ Nakonec není asi důležité, jak se takoví rodiče rozhodnou, protože ať to bude jakkoliv, jejich závěr bude učiněn s rozmyslem. A i když s ním dcera nebude třeba úplně spokojená, bude vědět, že její otázka - a tedy i ona sama - byla brána vážně. Bude vědět, že je pro své rodiče natolik důležitá, aby se kvůli ní trápili v prázdnotě nevědění. Bude vědět, že ji milují. Tudíž, jelikož jsem řekl, že žádný vzorec pro výběr odpovědi na nevyhnutelnou otázku neexistuje, mohu jen dodat: „Nevědomá mysl je vždy krok vpřed před vědomou a nemůžete tedy vůbec *vědět*, jestli jednáte správně (protože vědění je funkce vědomí). Ale směřuje-li vaše vůle neochvějně k dobru a jste-li ochoten trpět *plně*, pak v případě, že dobro nelze jasně rozeznat, bude vaše nevědomí o krok před vědomím v tom správném směru.“ Jinak řečeno, budete jednat správně, i když se v tom okamžiku nebudete moci utěšit vědomím, že tomu tak je. Ti, kteří se pídí po jistotě nebo prohlašují, že to a to vědí jistě, nedokážou tolerovat víceznačnost. Slovo „víceznačný“ znamená „nejistý“, „pochybný“ nebo „to, co je možno chápat více než jedním způsobem“. A protože to znamená nevědění - a snad i nepoznatelnost -, působí nám víceznačnost v naší kultuře veliké problémy. Dokud nedosáhneme čtvrté fáze spirituálního vývoje, není nám víceznačnost příjemná. Pak si začneme uvědomovat, že ne vše je „černé nebo bílé“, že věci mají více dimenzí, často s protikladnými významy. Proto se mystikové všech ku}-tur a náboženství vyjadřují v paradoxech - nikoliv „bud/nebo“, ale „Jak/tak“. Schopnost přijmout víceznačnost a přemýšlet paradoxně je jak jednou z vlastností prázdnoty, tak i jedním z požadavků pro budování míru.

Zřejmě nejznámějším a nejčastěji uváděným křesťanským paradoxem bylo Ježíšovo prohlášení: „Kdo nalezne svůj život, ztratí jej; kdo ztratí svůj život pro mne, nalezne jej.“³⁹ Tím Ježíš nemyslel, že by se každý měl stát obětí vraždy jako on sám. Myslel tím ale, že pro dosažení spásy je nutná smrt psychického já. Je třeba obětovat vlastní já prázdnotě. Taková oběť obvykle neznamena skutečnou psychickou smrt. Ale vždy to znamená nějakou formu smrti - smrt ideje či ideologie, tradičního pohledu na kulturu nebo přinejmenším zjednodušujícího vzorce myšlení „černý nebo bílý“, „bud a nebo“, který jsme si osvojili.

Elisabeth Kübler-Rossová byla prvním člověkem, který měl odvahu hovořit s umírajícími a ptát se jich, jak se cítí. Svou práci popsala v klasické knize *O smrti a umírání*, ve které osvětlila **pět po sobě jdoucích fází, kterými lidé procházejí, když stojí nevyhnutelně na prahu smrti:**

- **odmítnutí,**
 - **zlost,**
 - **smlouvání,**
 - **deprese a**
 - **smíření.**
- Nejprve lidé jednoduše **odmítají realitu**. „Museli moje testy zaměnit s někým jiným," myslí si a říkají.
 - Pak, když si uvědomí, že tomu tak není, **dostanou zlost** - na doktory, sestřičky, nemocnici, na svou rodinu, na Boha.
 - **Pak začnou smlouvat:** „Možná, že když půjdu do kostela a začnu se modlit, rakovina se ztratí," nebo „Kdybych byl teď hodnější na děti, tak se postup mé jaterní choroby zastaví," říkají si.
 - Ale když jim dojde, že opravdu není úniku - že je po všem -, **poklesnou na mysli**.
 - Pokud jsou schopni „probít" se, jak tomu terapeutové říkají, svou depresí, mohou se dostat do páté etapy, ve které **přijmou fakt** své smrti. Je to překvapivě krásná etapa míru, klidu, spirituální lehkosti - téměř jakéhosi spasení.

Ale většina umírajících lidí neprojde všemi etapami. Většinou umírají ještě odmítající, ještě rozzlobení, ještě smlouvající nebo skleslí, protože když se dostanou do fáze deprese, je to tak bolestné, že se vracejí k odmítání, hněvu nebo smlouvání. Nejsou schopni „probít se" svou depresí.

Na práci Kübler-Rossovové jsou nejvíce vzrušující nejen fakta o psychickém

procesu doprovázejícím fyzickou smrt, ale to, že procházíme přesně stejnými fázemi, ve stejném pořadí, kdykoliv provádíme nějaký významný krok nebo zrněnu ve svém psychickém růstu. Jinými slovy jsou všechny změny určitou formou smrti a každý rozvoj vyžaduje, abychom prošli depresí.

Řekněme například, že v mé osobnosti je kaz a mí přátelé mě kvůli tomu, jak se projevuje, začnou kritizovat. Má první reakce je *odmítnutí*: Dneska prostě vstala špatnou nohou, myslím si, nebo: Je jenom naštvaný na svou ženu. Takto si říkám, že jejich kritika vlastně nemá se mnou nic společného. Ale trvají-li na tom, *rozzlobím se* na ně. Ctí mi mají co strkat nos do mých záležitostí? Nemají ponětí, jaké to je být v mé kůži. Proč se, ksakru, nestarají o sebe? myslím si, nebojím to dokonce říct. Pokud mě mají natolik rádi, že se nevzdají, začnu *smlouvat*. Vlastně jsem je už dlouho nepoplácal po zádech nebo jsem jim neřekl, jak dobře si vedou. A začnu se na své přátele usmívat a budu pořád veselý, doufaje, že mě přestanou kritizovat. Ale když to nepomůže, začnu uvažovat o možnosti, že je se mnou opravdu něco v nepořádku. A to je *depresivní představa*. Ale když od ní neuteču, popřemyslím o ní a rozeberu ji, dokážu odhalit podstatu své vady a budu schopen začít pracovat na tom, abych ji izoloval, pojmenoval a nakonec odstranil a zničil. *Zbavím se jí*. A pokud v této asistenci při umírání části sebe sama uspěji, vynořím se na opačném konci své deprese jako nový, lepší a jaksi znovuzrozený člověk. Fáze umírání jsou podle Kübler-Rossové rovněž velmi analogické fázím individuálního spirituálního vývoje a fázím vývoje komunity. Protože ve všech příkladech hovoříme o *změně*. Prázdnota, deprese a smrt jsou analogické, neboť jsou společnými činiteli nejhlubšího základu, kterého musíme dosáhnout, stojíme-li o změnu. Tyto fáze jsou pro lidskou přirozenost, vzorce a pravidla lidské změny zásadní ..A nezáleží na tom, jde-li o změnu individuální nebo skupinovou.

Vezměte například chování Spojených států od roku 1964 do roku 1974 ve vztahu k Vietnamu. Když se začaly shromažďovat důkazy, že naše politika v tomto případě nefunguje, první reakcí USA bylo tyto důkazy odmítnout. Politika je v pořádku, domnívali jsme se, potřebujeme jen pár vojenských poradců navíc a o něco víc dolarů, abychom je vybavili. Když naše politika začala selhávat, začali jsme být rozzlobení. My jim ukážeme, mysleli jsme si. Když budeme muset, uděláme z té země parkoviště. Pravidelná armáda tam byla vysílána po celých divizích.

Bombardovali jsme je, „že nezůstal kámen na kameni“. Zuřivost byla přímo hmatatelná. Začal čas sčítám mrtvol. Těla nepřátel se tahala za nákladními auty. Přišel čas My Lai a dalších ohavností. A naše politika selhávala dál. Tak jsme začali smlouvat. Trvalo to pět let, během nichž jsme se snažili dosáhnout „míru se ctí“, což znamenalo ukončení války, aniž bychom museli uznat, že jsme byli jakkoliv v nepravu. Objektivně vzato selhalo i smlouvání. Fakt je, že jsme válku prohráli. „Nejmocnější“ země světa byla pokořena jednou z „nejmenších“. Stáhli jsme svá vojska a „nepřítel“ převzal vládu. I tak jsme ve své kolektivní mysli -

kteřá má stejně velkou schopnost klamat sama sebe jako mysl individuální - jaksí dokázali uvěřit, že jsme ve smlouvání uspěli. Neprohráli jsme významnou válku, kterou jsme podnítli, že ano? Nikdy jsme se vlastně nevzdali, že ano? Ne, my jsme jen „vykličkovali“ ze „situace“.

Největší tragédií vietnamské války je pro mě to, že náš národ nebyl nikdy ochoten protrpět si pravou a plnou psychickou depresi. Nedokázali jsme kolektivně uznat svůj národní hřích. Nikdy jsme se veřejně neomluvili. Nikdy jsme si plně nepřipustili, že jsme neměli pravdu. Protože jsme nechtěli projít depresí, jako národ nejsme schopni povstat z pádu, naučit se být jinými. Takže vcelku vzato se naše politika vůči komunismu a zemím třetího světa přes své selhání nezměnila. My jsme se nezměnili. Američané se velmi často chovají, jako by se Vietnam nikdy neodebral.

Existuje tudíž rovnice mezi prázdnotou, depresí a psychologickou smrtí. Ony jsou mostem mezi chaosem a komunitou, mezi dekadencí a renesancí, mezi hříchem a reformací. Proto se členové jednoho semináře za odzbrojení, který jsem kdysi vedl, docela správně rozhodli, že se v čase, který jim nakonec zbyl, zaměří společně na problém, jak se propracovat depresí.

Základem procesu vedoucího k oproštění se, k prázdnotě - práce s depresí a bolestí oběti - je ochota vzdát se, poddat se. Během procesu budování komunity se zřídka stává, že se ujímám řešení problémů některých jednotlivců. Nicméně občas, když některému členu působí nesnáze něčeho se vzdát, oprostít se od určitých starých svazků či záští — když někdo říká něco jako: „Nemůžu prostě otci odpustit, že mne jako dítě zneužíval,“ nebo „Nemůžu se smířit s tím, jak se ke mně církev zachovala, když jsem se rozvedl,“ mohu vyprávět tento zenbuddhistický příběh.

Dva mniši, Bušo a Tanko, cestovali jednoho deštivého dne z jednoho kláštera do druhého. Na půli cesty přišli ke křižovatce, která se proměnila v jednu obrovskou kaluž bláta. Na jednom konci stála žena v krásném kimonu a tvářila se zoufale. Bušo k ní přistoupil a zeptal se jí, jestli potřebuje pomoci na druhou stranu. Ona pravila, že ano, že potřebuje. „Nuže tedy,“ řekl Bušo, „vyskočte mi na záda.“ Žena mu vylezla na záda a Bušo se přebrodil přes cestu a na druhé straně ji opatrně postavil na zem. Pak s Tankem pokračovali ve své cestě blátem a deštěm.

Právě před setměním dosáhli cíle své cesty, hladoví a unavení. Umyli se a od ostatních mnichů dostali dobře najíst. Po večeři řekl Tanko: „Bušo, jak jsi jen mohl? Jak jsi mohl přenést tu ženu? Víš, že my mniši nemáme mít se ženami nic společného. A přesto jsi jedné řekl, aby ti skočila na záda, a navíc to byla mladá a krásná žena. Co by řekli lidé, kdyby tě byli viděli? Zpronevěřil jsi se svému slibu a řádu. Jak jsi jen mohl?“

Bušo se na něj podíval. „Tanko, ty tu mladou ženu ještě pořád neseš?“ zeptal se. „Vždyť já ji postavil na zem dobře před pěti hodinami.“

Jak jsem řekl, účelem zbavení se něčeho je udělat místo něčemu novému. Jediný důvod obětování něčeho je získat něco lepšího. Mír je nepochybně lepší než válka. Proto se musíme ptát: Čeho se musíme zbavit, abychom dosáhli míru? Které tradiční přístupy a vzorce musíme odložit? Jaké zastaralé názory, způsoby jednání, chápání a zášti stále ještě nosíme s sebou? Pro jaké skryté možnosti musíme být otevření a prázdní?

Zranitelnost

Definovali jsme „prázdnost“ jako „otevřenost něčemu jinému“ - ať už cizí myšlenka, cizinci nebo Bohu. Ale co když je „někdo jiný“ nebezpečný? Co když je nová myšlenka nesprávná, cizinec vrah, co když hlas „někoho“ jiného je hlasem zla? Nemůžeme být zraněni?

Jistě. Otevřenost znamená zranitelnost - schopnost, či dokonce ochotu být zraněn. Ale není to tak jednoduchá, černobílá záležitost. Zprv je slovo „zraněn“ víceznačné. Může znamenat „vážné ublížení“ nebo jen „bolest“. Někdy přibližují rozdíl tím, že se zeptám, je-li někdo z mých posluchačů natolik ochoten nechat se zranit, aby dobrovolně podstoupil neznámý, ale bolestivý experiment. Vždycky se najde nějaká odvážná duše a já jeho nebo ji potom poměrně silně štípnu do ramene. „Bolelo to?“ ptám se a má oběť si tře postižené místo a přisvědčuje. „Ublížilo vám to?“ otázku se pak. Po chvílce přemýšlení oběť řekne: „Určitě to bolelo, ale ne, nemůžu říci, že by mi to nějak ublížilo.“ Pokud byste dobrovolně strčili ruku do nějakého stroje, byli byste idioti a ublížili byste si pro nic. Ale pokoušíte-li se žít bez bolestí, nepůjde to, snad jen ve velmi měkké, vypoštěřované cele. Slovo „zranitelnost“ je mnohoznačné, protože nerozlišuje mezi fyzickým a psychickým zraněním. Není to jen v tom, že jako děti nemůžeme lézt po stromech, aniž bychom riskovali odřená kolena. Je to spíše záležitost emocionální bolestí. Nelze žít bohatým životem bez ochoty opakovaně trpět, prožít si deprese a zoufalství, strach a úzkost, smutek i hoř, zlost i odpouštění, zmatek a pochybnosti, kritiku a odmítnutí. Život bez takových emocionálních zvratů je k ničemu nejen pro nás, ale i pro ostatní. Nemůžeme léčit, když nejsme ochotni snášet bolest.

Před jedním z exorcismů, při kterých jsem byl, jsem měl za úkol poznat, jestli jeden člověk, který měl zájem připojit se k naší léčebné skupině, je vhodný. Chtěl jsem nechat rozhodnutí na něm, protože jsem si jím nebyl jistý. „Budete v našem týmu vítáni,“ řekl jsem mu nakonec, „pokud přijдете s láskou. Láskou mám na mysli to, že nastane-li konflikt mezi pacientovým léčením a vaší sebeochranou, sebeochrana musí ustoupit stranou.“ Nakonec se moudře rozhodl nespolupracovat.

Jestli nás Ježíš-léčitel něco naučil, bylo to to, že cesta ke spáse vede skrze zranitelnost. Když byl naživu, procházel vystaven různým nebezpečím mezi Římány a výběřčími daní a dalšími nevhodnými postavami (mezi něž v jeho sexistické kultuře patřily i ženy), mezi vyvrženci a cizinci, Kanaanejci a Samaritány, mezi nemocnými, posedlými, malomocnými. A když nadešel čas jeho smrti, podvolil se smrtelným ráhám pevně zavedeného establishmentu své doby, pročež teoložka Dorothee Sólleová v souvislosti s Ježíšem hovořila o Božím jednostranném odzbrojení.

Z dobré teologie vychází dobrá psychologie. Je-li teologie dobrá, je to proto, že je pravdivá, a je-li pravdivá, většinou funguje dlouhou dobu. Takže co se stane, když se vystavíme jinému člověku? Co se stane, když řeknu: „Napsal jsem celou knihu o kázni a sám nejsem natolik ukázněný, abych přestal kouřit. Občas si říkám, že nejsem než pokrytec a podvodník. Někdy si myslím, že snad ani nejdu správnou cestou. Někdy mám pocit, že nevím, kde jsem. Mám strach a cítím se ztracený. A unavený. I když je mi jenom padesát, cítím se často velmi unavený. A osamělý. Pomůžeš mi?“ Projev takové zranitelnosti působí na ostatní téměř l vždy *odzbrojujícím* způsobem. Nejspíš odpoví: „Vypadáš jako normální člověk. Já jsem také osamělý, unavený a mám strach. Samozřejmě ti pomohu, jak jen budu moci.“

Ale co se stane, když se chováme jako nezranitelní, když se zaštitíme psychologickou obranou a předstíráme, že jsme frajeři, kteří vědí, co a jak, tvrdí individualisté, kteří mají svůj život perfektně pod kontrolou? Stane se, že se i ostatní lidé ohradí zdmí své vlastní psychologické obrany a také předstírají, že jsou frajeři a vědí, co a jak, a naše lidské osobní vztahy nebudou o nic vřelejší než je vztah dvou prázdných, ve větru do sebe narážejících kanystrů.

Tak je to i ve vztazích mezi národy. Naší mezinárodní politikou je vypadat co nejméně zranitelně. A politika jiných národů je pochopitelně stejná. Ale tyto postupy jsou beznadějně. Nenabízejí prázdnou možnost mírových vztahů a světové komunity. Přinášejí jen stále větší hrozbu smrti a destrukce.. Bez jednostranných iniciativ bezbrannosti není cesty ven.

Nechci, aby má slova byla brána zjednodušeně. Nehovořím o žádné bláznivé zranitelnosti. Neříkám, že byste měli, pokud žijete v centru hlavního města (jako jsem několik let žil i já s Lily), odemknout všechny dveře, protože když to uděláte, nebudete vykradeni zítra, ale ještě dnes. Mluvím o ochotě stát se zranitelným. Řekli mi, že tento národ vlastní dost nukleárních zbraní na to, aby desetkrát sprovodil ze světa každou živou bytost. Kdybychom z vlastní iniciativy zničili polovinu této výzbroje, jaké by to bylo dramatické gesto zranitelnosti a snahy o mír! A pořád ještě bychom mohli všechny zahubit pětkrát!

Snížení počtu fyzických zbraní není jediný způsob, jak se můžeme, individuálně nebo kolektivně, stát zranitelnými. Když společně tyto záležitosti probíráme, Keith Miller říká: „Nevím, jestli se Scottym souhlasím v tom, že nejlepší by bylo zbavit se poloviny atomových zbraní. Já si myslím, že bychom se měli Rusům omluvit. Měli bychom jim říci, že jsme se k nim nechovali jako křesťané. Nemilovali jsme je z celého srdce. Nepřáli jsme jim všechno nejlepší. Neradovali jsme se z jejich úspěchů. Nemilovali jsme je jako sami sebe. Měli bychom jim říci, že je nám to líto a poníženež je poprosit za odpuštění.“ Zranitelnost v jakékoliv formě vyžaduje přinejmenším malý projev důvěry a pro někoho může být snazší zbavit se poloviny zbraní, než uznat vlastní

nedokonalost.

Při diskusích s jestřáby jsem nebyl schopen dosáhnout ani toho nejmenšího pokroku v otázce částečného odzbrojení. Důvod je ten, že tito lidé mají zafixovanou „mentalitu ovládnutí“ nebo psychologii „co kdyby?“. Cítí, že je třeba a je možno žít ve světě, kde se počítá se všemi eventualitami a kde se nic neriskuje. Tudíž na mé návrhy jednostranně zmenšit náš nukleární arzenál na polovinu, nebo na Keithův návrh omluvit se Rusům, nebo na jakýkoli jiný návrh, bez rozdílu odpovídají: „Ano, ale co když si to Rusové nevysvětlí jako akt zranitelnosti a snahy o mír, ale jako slabost? A budou se toho snažit využít?“

Problém je, že pořád jsou nějaká „co kdyby“. I když si takzvaní jestřábi o sobě myslí, že jsou realisté, neradi realitě čelí. Jejich způsob uvažování je plný strachu a nedůvěry a následné jednání je nesmlouvavé a jednorozměrné. Někdy je to až humorné. Takoví lidé mi už dokonce řekli: „Doktore Pecku, když mi ukážete, jak být zranitelný, a neriskovat přitom, pak budu zranitelný s radostí.“

Ochota riskovat je ústředním tématem zranitelnosti. Ale opět se budeme muset naučit přemýšlet v paradoxních termínech a na více než jedné úrovni. Jak to vyjádřil muslim Sufi Nagšband: „Když lidé řeknou ‚naříkej‘, nemyslí tím ‚naříkej porad‘. Když řeknou ‚neplač‘, neznamená to, že se z vás má stát věčný kašpar.“ Nejde tu tedy o jednoznačně protikladný vztah totální nezranitelnost versus absolutní pacifismus, stejně jako když říkáme, že Rusové jsou „zrovna jako my“, nebo že jsou naopak úplně cizí či zlí. Je naší povinností cvičit si důvtip a naučit se rozeznávat, ke komu se máme chovat zranitelně a ke komu ne, kdy a jak a do jaké míry. Ježíš se velmi vynalézavě vyhýbal všem pastím na něho nastraženým a oddaloval své ukřižování, jak jen mohl, aniž by ztratil čest. Takže my nevoláme po naprosté bezbrannosti. Na druhé straně si každý, kdo bere křesťanství s plnou vážností, uvědomí, že ukřižování není jen něco, co se před 1950 lety stalo jednomu osamělému muži. Dojde jim, že žít plný život znamená ochotu sdílet sebe sama s ostatními. A že neexistuje zranitelnost, aniž bychom riskovali — buď naprosté odmítnutí, nebo to, že ostatní této zranitelnosti využijí. Nebezpečí je tu vždy. Ze všech variant zranitelnosti je nejobtížnější ta, kdy se odhaluje nějaký nedostatek, problém, neuróza, hřích nebo selhání, které jsou v naší kultuře tvrdého individualismu shrnuty do kolonky „slabost“. Je to směšný postoj, protože ve skutečnosti jsme jako jedinci i jako národy slabí všichni. Všichni máme nedostatky, neurózy, hříchy a prohry. A pokoušet se je skrývat znamená lhát.

Postoj naší kultury je zvlášť absurdní u těch, kteří si říkají křesťané. Ten, kterého nazývají „Bohem“, nejenom žil a zemřel jako zranitelný, ale podle našich dnešních měřítek byl také neúspěšný. Uctíváme muže, který zemřel na popravišti jako bezvýznamný, provinční politický vězeň mezi dvěma obyčejnými zločinci, poplivaný svými katy, zrazen svými následovateli a z velké většiny opuštěn svými přáteli — životní ztroskotanec. Pro křesťany je možná

nejlepším mottem „Ve slabosti se projeví síla“.⁴⁴ Určitě nejpřesvědčivější podmínkou pro členství v pravé církvi je vědomí člověka, že je hříšník. Je to zcela případně církev slabých, uctívajících Boha, který ve své paradoxní slabosti vládne světu. Ale tato doktrína připadá podivná většině z těch, kteří jsou daleko více oddáni světu „mocností a sil“ (čímž Pavel mínil svět, který funguje podle ďábových pravidel). Jak výstižně konstatoval G. K. Chesterton: „Křesťanský ideál, říká se, nebyl prověřen a shledán nevyhovujícím; byl shledán obtížným a ponechán neproověřen.“

Zranitelnost tedy není jen schopnost riskovat, že nám někdo ublíží, ale především schopnost vědomě přiznat, že jsme zranění: že jsme zlomeni, ochromeni, slabí, neúspěšní a nedokonalí. Nemyslím si, že Ježíš chodil bezbranný mezi vyvrženci a postiženými světa, jen aby se obětoval. Naopak, domnívám se, že tak činil, protože dával jejich společnosti přednost. Jen mezi otevřeně nedokonalými nalezneme komunitu a jen mezi otevřeně nedokonalými národy světa nalezneme mír. Naše nedostatky jsou jednou z mála věcí, které mají lidé společné. Někdy se o psychoterapii zmiňuji jako o hře na upřímnost. Lidé přicházející ke mně na terapii trpí lži - utrpení jim působí buď lži, které jim řekli rodiče, sourozenci, učitelé, média, nebo lži, které vyřkli sami. Tyto lži mohou být napraveny jen v atmosféře upřímností, největší, jakou jsou mezi sebou dva lidé schopni vytvořit. Takže by terapeuti měli být ochotni, kdykoliv je to vhodné, být upřímní a dokonale otevření, co se vlastních nedostatků týče. Jen upřímní a poctiví lidé mohou opravdu léčit svět. Není náhodou, že jedno z klasických děl naší doby se jmenuje *Raněný léčitel*. Jak jednou kdosi řekl na semináři o budování společenství: „Největší dar, který si můžeme dát, je naše zraněnost.“ Pravý léčitel musí být zraněný. Jen takový může léčit.

Politikou Spojených států, Ruska a vlastně všech ostatních států je vyhlížet co možná nejnezranitelněji, a to nejen z vojenského hlediska, ale ve všech aspektech politického procesu. Jako národ se tváříme, že nemáme slabiny. Doktrína neomylnosti se jistě neomezuje jen na papežství. USA nepřiznává hříchy a omyly o nic víc než Rusko. Naši politikové se chytli do pasti falešného obrazu nezranitelnosti. Teprve až budeme ochotni zavrhnout takové primitivní pózy, staneme se slabými a zároveň silnými, abychom mohli vést národy ke světové komunitě. Slabí a zároveň silní? Opět stojíme před paradoxem. Protože jedním z nevyhnutelných paradoxů našeho života je, že od určitého bodu nás, jedince i národy, snaha stát se ještě nezranitelnějšími vrhá do stále většího nebezpečí. Jako národ Spojené státy tento bod dávno minuly. Spirála vršení systémů zbrojení jeden na druhý, násobení hrozeb a proti-hrozeb se stává stále nebezpečnější a neexistuje z ní žádná cesta — kromě jednostranné iniciativy v projevení vlastní slabosti a zranitelnosti.

Slovo „iniciativa“ jsme slyšeli již mnohokrát. Kolikrát nám naše vláda, ohlašovala, že podnikla „novou, odvážnou iniciativu“ ve snaze „zastavit závody ve zbrojení“? A pak se divíme, že Rusové neodpovídají a bereme to jako

další důkaz jejich ďábelských záměrů. A ruské „iniciativy“ se také jaksi neujímají. Ale naše užívání tohoto slova je nepoctivé. Pokud se „iniciativa“ míní opravdově, implikuje jak ochotu riskovat, tak ochotu jednat jednostranně. Naše pokusy nikdy neobsahují ani jedno. My jen říkáme: „My se zbavíme tohoto a vy zase tamto.“ Návrh je vždy formulován bilaterálně a nic se jím neriskuje. Naše takzvané „iniciativy“ jsou jednoduše jen taktické manévry, které se setkávají s proti-taktikou a naopak. Problém je symbolizován podtitulem současné (a skvělé) americké knihy *Jak dosahovat souhlasu při jednání, aniž bychom ustupovali*.⁴³

Podobně také nesprávně používáme slovo „vyjednávání“.

Při budování komunity musí vždy nějaká odvážná duše začít. Musí existovat opravdová iniciativa. Jeden za druhým lidé riskují odmítnutí či jiný neúspěch a pozvedají skupinu na vyšší úroveň čili do hlubších rovin zranitelnosti a upřímnosti. Tato iniciativa je vždy individuální, vždy jednostranná a vždy riskantní. Taková je realita.

Netrvám na politice ústupků. To by bylo zjednodušující, jak se svět již na velkém počtu příkladů v posledních letech naučil. Ale náš postup zastrašování vojenskou mocí je sám o sobě také zjednodušující. Bezpečí míru nelze levně koupit, říkají nám naši vůdci. S tím souhlasím. Naopak ho lze získat jen nebezpečným riskováním. Je nicméně bizarní, že v současné době je válka jediným rizikem, které jsme ochotni přijmout. Ústředním problémem závodů ve zbrojení není to, že bychom na oltář míru přinášeli příliš, ale spíše velmi málo. Naše strategie musí být daleko komplexnější a víceúrovňová než „mír silou“.

Zvláště se musíme s minimálně stejným zápalem snažit o „mír slabostí“, o strategii, která buduje komunitu. Jinak není žádná naděje. Protože skutečnost je taková, že neexistuje zranitelnost bez rizika a společenství bez zranitelnosti a mír - a následně i život - bez komunity.

Integrace a integrita

Komunita je integrační. Zahrnuje osoby rozdílného pohlaví a stáří, různých náboženství, kultur, názorů, životních stylů a fází vývoje a včleňuje do celku, který je větší - a lepší - než součet jednotlivých částí. Integrace není tavičí proces, nevzniká při ní neurčitý průměr. Spíše byla přirovnávána k přípravě salátu, ve kterém je identita jednotlivých ingrediencí zachována, a přece změněna. Komunita neřeší problém pluralismu zahlazením rozdílů. Namísto toho diverzitu vyhledává, vítá odlišné názhledy, přijímá opačné póly, touží vidět druhou stranu každého problému. Je „celistvá“. Integruje nás, lidské bytosti do fungujícího mystického tělesa. Slovo „integrita“ pochází ze slovesa „integrovat“. Pravá komunita je vždy charakterizována integritou. Ne náhodou nazval Erik Erikson poslední etapu individuálního psychosociálního vývoje také „integritou“. A jako je integrita jedince charakteristická pro nejvyšší mystickou celistvou formu individuální existence, tak integrita komunity přísluší nejvyšší formě skupinové existence. A naopak nejnižší - nejdivočejší a nejničivější - formy jak individuálního, tak i skupinového chování, jsou charakterizovány nedostatkem integrity.

Psychologové užívají slovo, které má opačný význam než „integrovat“ - „rozškatulkovat“. *Tím* míníme onu úžasnou lidskou schopnost uchopit záležitosti, které jsou vzájemně propojené, a uložit je do oddělených, neprodyšných mentálních krabiček, kde se o sebe neotrou a nepůsobí nám žádnou bolest. Jako příklad uvedu podnikatele, který chodí v neděli ráno do kostela, věří, že miluje Boha a jeho dílo a ostatní lidské bytosti, a v pondělí mu zvyk jeho společnosti vypouštět toxický odpad do místní řeky nepůsobí pražádné starosti. Umístil si své náboženství do jedné škatulky a obchod do jiné a je tím, čemu se říká „křesťan nedělního rána“. Možná je to pohodlný způsob práce, ale integrita to není.

Integrita není bezbolestná. Vyžaduje, abychom nechali jednotlivé záležitosti vzájemně se dotýkat a třít o sebe, abychom naplno zažili konflikty svých potřeb, požadavků a zájmů a abychom jimi byli dokonce emocionálně lámáni. Vezměme si například skutečnost, že tato země, která má na každé bankovce a minci vypsána slova „Věříme v Boha“, je zároveň největším výrobcem a vývozcem zbraní na světě. Co si o tom máme myslet? Máme s tím být naprosto srozuměni? Máme tyto dvě záležitosti držet v oddělených přihrádkách? Nebo se máme snažit přijít na rozpor a trápit se jeho řešením? Měli bychom uvažovat například o změně hesla na našem oběživu na „Věříme ve zbraně“ nebo „Věříme částečně v Boha“?

Protože integrita není bezbolestná, není taková ani komunita. Musí také být plně otevřená vůči napětí konfliktních potřeb, požadavků a zájmů svých členů a komunity jako celku, vůči napětí, jež ji může zraňovat. Nehledá obcházení problémů, ale jejich řešení. A základem řešení je onen bolestný, obětí vyžadující

proces směřující k prázdnotě. Komunita vždy tlačí své členy k tomu, aby byli prázdni, aby měli dost místa na přijetí jiného názoru, nového a rozdílného chápání. Komunita neustále nutí členy i sama sebe do bolestného, ale radostného postupu do hlubších úrovní integrity.

Pro následování rytmu vytváření komunity a míru je nutno následovat úplně jiné vibrace, než jaké vydávají bubny válečné. Je tedy životně důležité, abychom tyto odlišné vibrace dokázali dobře rozeznat. Možná, že kořenem tohoto umění je schopnost rozlišit mezi zvukem integrace a zvukem, kde chybí.

CO SCHÁZÍ?

I když dosáhnout integrity je nesnadné, zkouška, jejímž prostřednictvím zjistíme přítomnost integrity, je zdánlivě jednoduchá. Chcete-li rozeznat přítomnost nebo nepřítomnost integrity, položíte si jedinou otázku. Co schází? Bylo něco vynecháno?

Tento test jsem se naučil poprvé používat, když mi bylo patnáct a v novinách jsem začal sledovat události korejské války. Každý den jsem dychtivě sledoval nejnovější statistiky v *New York Times*: „Třicet jedna migů sestřeleno, všechny americké stroje se vrátily nepoškozeny.“ Druhý den: „Sestřeleny třicet čtyři migy, jeden americký letoun lehce poškozen.“ Další den: „Dvacet devět migů sestřeleno, ztracen jeden americký stroj a pilot.“ Z článků a úvodníků jasně vyplývalo, že naše letadla byla daleko vyspělejší a naši piloti lépe vycvičení a chytřejší než jejich protějšky ze Severní Koreje nebo Číny. Další den: „Sestřeleno třicet sedm migů, americké stíhačky se vrátily nepoškozeny.“ A tak to šlo den za dnem, týden za týdnem, měsíc po měsíci. Nejprve jsem byl naplněn vlasteneckou pýchou nad triumfy svého národa. Ale pak se do mé duše začal vkrádat nepokoj. Stejně noviny mi říkaly, že Severní Korea, Čína a Rusko jsou hospodářsky nevyvinuté země. Z toho vyplývalo, že jejich letadla byla podřadná a nedokonalá a jejich piloti nevyvycvičení. Pomalu jsem ale začal uvažovat o tom, jak je možné, že tyto nevyvinuté země dokážou vyrábět tisíce letadel, aby mohla být každý den po tuctech sestřelována. Něco tu nehrálo. Bud se některá fakta překrucovala - a tedy to byla lež - nebo některá fakta chyběla. Tehdy jsem přestal věřit všemu, co jsem v novinách četl. A neměl jsem až doposud žádný důvod, abych zase věřit začal.

Přibližně o deset let později jsem četl obsáhlý a poutavý román Ayn Randové *Atlas pokrčil rameny*.⁴⁹ Podávala v něm zdánlivě přesvědčivé důkazy své filozofie tvrdého individualismu a neomezeného volného podnikám. Ale něco mi na této filozofii vadilo - něco, čemu jsem nedokázal přijít na kloub. Dlouho to ve mně hlodalo, dokud jsem si jednoho dne neuvědomil, že v její knize se nevyskytují žádné děti. V panoramatickém románu o přibližně tisíci stranách, společenské sondě a dramatu mnoha životů! Ale nebyly tam žádné děti. Jako by

v její společnosti žádné děti neexistovaly. A to je pochopitelně přesně jedna ze sociálních situací, na které tvrdý individualismus a nevázané podnikání ztroskotává: kde jsou děti a další, o které je nutno pečovat. O pět let později, když jsem začínal s psychiatrií, mě učili: „To, co pacient neřekne, je o moc důležitější, než to, co řekne.“ To je vynikající pravidlo. Většina zdravých pacientů například v průběhu psychoterapeutických sezení hovoří o své minulosti, přítomnosti a budoucnosti způsobem, dokazujícím dobrou integraci. Pokud někdo hovoří jen o své přítomnosti a budoucnosti a o dětství se ani nezmíní, můžete si být jisti, že právě tam leží nějaká neintegrovaná, nevyřešená a důležitá záležitost, která musí být vytažena na světlo, aby mohla být plně vyléčena. Hovoří-li pacientka jen o budoucnosti a dětství, terapeut ví, že má velké obtíže vypořádat se s tím, co je „tady a teď“ - obtíže často spojené se soukromím a rizikem. A nezmiňuje-li se pacient vůbec o budoucnosti, člověk asi bude předpokládat, že má nějaké problémy s fantazií a nadějí.

Teď přeskočím několik desetiletí do roku 1985, jednatřicet let od rozhodnutí Nejvyššího soudu o desegregaci. Měl jsem příležitost přednášet v Little Rock v Arkansasu. Přednáška byla veřejná a přišlo asi devět set lidí. Ani jeden nebyl černoch. Nechci tím svalovat vinu najedno určité město, stejný scénář se opakoval, jen o něco méně dramaticky, v mnoha dalších. Chci tím jen ještě jednou ukázat, že nedostatek integrity se vždy odráží v nedostatečné integraci a skutečnosti, že něco schází. V tom okamžiku, kdy jsem se rozhlédl po obecenstvu, byla nekompletní integrita naší společností očividná. Scházely černé tváře. Ve srovnání s naší historií a ostatními společnostmi jsme v oblasti rasové integrace učinili pokrok. Aleje před námi ještě dlouhá cesta. Je tu ještě jeden test integrity, který možná není tak snadné pochopit. Pokud realitě nic neschází, pokud jsou všechny dimenze integrované a vybarvené, s největší pravděpodobností máme před sebou paradox. U kořene věcí je vlastně všechna pravda paradoxní. V tomto směru je buddhistická literatura daleko názornější než křesťanská. Zvláště zen-buddhismus je ideální školou paradoxu. Můj oblíbený vtip se žárovkou zní: „Kolika zenbuddhistů je třeba na zašroubování žárovky?“ Odpovědi „Dvou. Jednoho, který žárovku zašroubuje, a jednoho, který ji nezašroubuje.“

Aby se to nezdálo jednorozměrné západní mysli spíše hloupé než moudré, chci říci, že tuto knihu nepokládám pouze za „svou“. Napsal jsem ji jen proto, že ji nenapsal nikdo jiný: vydavatelé, redaktoři, prodavači knih, farmáři, tesaři a další - jejich práce byla potřebná, abych mohl vyprodukovat právě tuto knihu. Protože mně jejich úsilí umožnilo, abych se zaměřil na psaní knih, nejsem v zásadě proti specializaci. Ale pokud specializace vede k rozškatulkování mysli, která pak uvažuje: „Tohle je má kniha“ nebo „Tohle je má země“, pak jsme ztratili pohled na obraz jako celek. A naše myšlení upadá v omyl.

Je-li celý koncept paradoxní, pak by sám měl naznačit, že má příchut' integrity, že ukazuje kruh pravdy. Naopak, pokud není paradoxní ani trošku, pak by vám

měl být podezřelý, že nedokázal integrovat některé aspekty celku. Vezměme například opět etiku tvrdého individualismu. Na něm není paradoxního nic. Pracuje pouze s jednou stranou pravdy: že jsme voláni k individualizaci, celistvosti a soběstačnosti. Jeho klamem je to, že ignoruje druhou stranu téže pravdy: že jsme rovněž voláni k rozpoznání vlastní neschopnosti, nedokonalosti a závislosti na ostatních. A protože je klamný, vychovává k nebezpečnému egocentrismu. Protože skutečnost je taková, že nežijeme jen sami a pro sebe. Buddhismus nás vlastně učí, že pojmání sebe sama jako izolované jednotky je iluze. Je to iluze, které padnou za oběť mnozí, protože nemyslí nebo nechtějí myslet integrálně. Pokud tak přemýšlím, okamžitě si uvědomím, že můj život není udržován jen zemí a deštěm a sluncem, ale i farmáři, vydavateli a prodavači knih, zrovna jako mými pacienty, dětmi, mou ženou a všemi ostatními, od nichž se učím — celým předivem rodiny, společnosti a tvorstva.

Pak se pochopitelně nemohu oprávněně pokládat za důležitějšího než má rodina, má společnost, nebo životní prostředí - zaškatulkovat se. Jakmile přemýšlíme integrálně, uvědomíme si, že jsme vlastně všichni správci, a nemůžeme popřít, že jsme zodpovědní za spravování každícké části celku.

Opravdu, čím víc se snažím dobrat integrity, tím méně používám slova „moje“. „Má“ žena není mým vlastnictvím. Identita „mého“ dítěte je mým dílem jen nepatrně. V jednom smyslu jsou peníze, které jsem vydělal, moje, ale na hlubší úrovni jsou jen darem od všemožného štěstí, včetně mých rodičů, dobrých učitelů, dobrých univerzit, veřejnosti, která čte, co jsem napsal, a trošky osobního nadání, o které jsem dokonce ani sám nežádal. Právo může říci, že majetek, který vlastním v Connecticutu, je „má“ zem, ale byla obdělávána mnoha generacemi bílých i rudých farmářů přede mnou a bude, jak doufám, obdělávána ještě generacemi těch, kteří přijdou. Květiny v zahradě nejsou „mé“ květiny. Nevím, jak vytvořit květinu, mohu ji jen ošetřovat a zalévat. Jako správce nemůžeme být izolacionisty. Neměli bychom již více říkat „Tihle lidé nejsou pro mě“, zrovna tak jako „Nikaragua se mnou nemá nic společného“ nebo „Do hladovějících lidí, v Etiopii mi nic není“. Ani nemůžeme prohlásit, že „To, co děláme v Nikaragui nebo Etiopii, je čistě záležitost vládních vůdců, politici jsou na takové věci experti, je to jejich práce, ne moje“. Takový postoj našim vůdcům dovolil, aby se vrhli ještě hlouběji do bahna Vietnamu, které z velké části sami vytvořili.

Argumenty, které integrita uvádí proti izolacionismu, byly bohužel užity naší vládou k ospravedlnění jejích zbloudilých pokusů o globální diktaturu. Tak jsme začali pokládat za správné hrát roli „světového policajta“, což je pozice právě tak arogantní, neintegrovaná a sebestředná, jako je pozice izolacionismu. A protože by i každý další stát byl rád takovým policajtem, je to situace očividně neřešitelná, byť i teoreticky, natož v jejích skutečných důsledcích: eskalující závody ve zbrojení a divoké strkání nosů do cizích záležitostí. Opět jsme postavem tváří v tvář nebezpečí našeho zjednodušujícího, černobílého bud-

anebo, jednorozměrného a primitivního myšlení, které nám říká, že musíme být buď izolacionisty, nebo světovými manipulátory. Opět stojíme před nezbytností získat paradoxnější, vícerozměrnější a intelektuálně náročnější světový názor. Světové názory jsou náboženské a všechny války jsou „svaté“. Chceme-li se vystříhat válek, pak musíme začít rozvíjet intelektuální modely, které budou rozlišovat mezi skutečnými a falešnými náboženstvími, pravými a nepravými proroky, mezi integrovanými a neintegrovánými světovými názory. Jinak jedinými normami budou ty, které dokážou porazit ostatní na krvavém bojišti. I když komunita musí a může integrovat rozdílnost názorů a náboženství, neznamená to, že každá náboženská myšlenka a praxe je stejně vyspělá a platná. Jaká jsou kritéria pro rozlišování náboženské integrity? Pravda je v náboženství charakterizována všeobsažností a paradoxem. Klam může být poznán podle jednostrannosti a neschopnosti zahrnout celek. Abychom to popsali siřejí, podívejme se na základ náboženského myšlení, které je nejbližší většině Američanů: křesťanskou doktrínu.

PARADOX A HEREZE

Falešné smýšlení či vyjadřování falešných názorů ve jménu víry se označuje jako hereze, kacířství. Ještě tak před šesti lety jsem neměl ani mlhavou představu o tom, co to hereze je, a naprosto mi to nevadilo. Vlastně mi celá ta záležitost připomínala inkvizici, zdála se mi být ve své podstatě nebezpečná a patřičně vykázaná do středověku a starověku. Ale pak jsem se zapletl do případu posedlosti. Pacientka jevila sebevražedné i vražedné sklony a vyžadovala neustálou hospitalizaci. Měsíc před exorcismem jsem jí během přípravného vyšetřování řekl, aby mi pověděla něco o Ježíši.

Vzala kus papíru a nakreslila kříž. „Tady jsou tři Ježíšové, dva nalevo, dva napravo a tři na spodní části.“ „Na to se vykašli,“ řekl jsem ve snaze dostat se skrze šílenství. „Jak zemřel?“ „Byl ukřižován.“

Něco mě pobídlo zeptat se: „Bolelo to?“ „Ne, kdepak,“ odpověděla. „Ne?“ zeptal jsem se užasle.

„Ne. Víš, měl už tolik rozvinuté své kristovské vědomí, že se mohl promítnout do svého astrálního těla a prostě odtamtud odletět.“

Vypadalo to jako nějaká potřeštěná odpověď ve stylu „new age“, ale nedokázal jsem z ní nic vyvodit až do večera, kdy jsem hovořil se zkušeným katolickým knězem, který u případu sloužil jako poradce. Odpověď té ženy byla natolik bizarní, že jsem se o ní zmínil během rozhovoru. „Aha,“ okamžitě zareagoval, „to je doketismus.“

„Co to, proboha, je?“ zeptal jsem se.

„Doketismus byla jedna z raných křesťanských herezí,“ odpověděl. „Doketisté

byla skupina prvních křesťanů, kteří věřili, že Ježíš byl úplně svatý a že jeho lidský zjev byl pouhým preludem."

Takové bylo mé setkání s herezí. Ukázalo se, že pacientka byla chodící učebnicí křesťanských kacířství. Dozvěděl jsem se, že hereze je něco, čím se lidé, nazývající se křesťany, mohou provinit. Pokud si říkáte muslim nebo hinduista nebo agnostik, můžete si věřit, v co chcete, a křesťanští myslitelé se obvykle nebudou zabývat správností vaší víry. Ale křesťanská hereze je něco, co se předkládá ve jménu křesťanství, ale vážně zkresluje, podkopává nebo umenšuje pravdu křesťanské nauky.

V případě doketismu je destruktivní povaha hereze jasně viditelná. Byl-li Ježíš úplně svatý a jeho lidství bylo jen předstírané, potom, jak ona pacientka věřila, bylo jeho utrpení na kříži jen svatou šarádou a jeho oběť (která je jádrem křesťanství) jen iluzí, nebeským podvodem. Docketismus tvrdě útočí na samu podstatu křesťanského učení.

Ale všimněte si, že opak doketismu - víra, že Ježíš byl výhradně lidské podstaty - také křesťanství podkopává. Byl-li Ježíš pouhým člověkem, pak Bůh nesestoupil, „aby žil a zemřel jako jeden z nás", a neexistovala ani žádná svatá láska a manifestační oběť. V tom případě Ježíš ani nebyl Mesiášem. Jestli byl Ježíš pouze člověkem, pak je možné, aby Mesiášem byl kdokoliv, James Jones nebo Reverend Moon.

V samém srdci křesťanské nauky tedy tkví paradox. Ježíš není prostě ani zcela svatý ani zcela lidské podstaty, ale obojí. Byl paradoxně Synem člověka i Synem Božím. Ale nejednoduše z pŮlky tím a z pŮlky oním. Paradox nerozděluje do kategorií, ale přeměňuje je tajemnými procesy, které možná nebudou nikdy pochopeny, ale často jsou skutečnější než čistá logika.

Většina herezí, křesťanských nebo jiných, vzniká, když nedokážeme uchopit obě strany paradoxu. Například já, jako křesťan, mohu říci, že celá pravda tkví v tom, že Bůh přebývá jak uvnitř nás v podobě „tichého hlasu", tak zároveň vně nás ve vši své transcendentalitě a úžasné jinosti. Kdykoliv se lidé zaměří jen na jednu stranu paradoxu, dostanou se do nesnází. Pokud patří úplně k učení „imanence", ve kterém věří pouze ve vnitřního boha, každá z jejich malých narcisistických myšlenek na sebe může brát status zjevení. Patří-li naprosto k učení „transcendence", které se soustřeďuje jen na vnějšího boha, je vysoce pravděpodobné, že padnou za oběť něčemu, co já nazývám „herezí ortodoxnosti". Protože je-li Bůh cele mimo nás, jak pak může komunikovat *B* námi smrtelnými? Odpověď, se kterou transcendentalisté přišli, je, že Bůh jaksi - *zázračně* - komunikuje s několika vybranými proroky, jako byli Mojžíš, Kristus nebo svatý Pavel. Potom je na duchovních, aby tato proroctví tlumočili nám, obyčejným lidem, kteří s Bohem nemohou být v kontaktu. Toto je plod ortodoxní doktríny, který také může být lidem násilím vnucován těmi, kdo doktrínou vládnou - pokud to bude nezbytné, třeba i vraždami a mučením. Takže

popíráním vnitřního boha svých obětí se inkvizice provinila daleko horší *herezí*, než kdokoliv, kdo byl v jejím jméně poslán na smrt.

Ještě jeden příklad: Před patnácti stoletími učil pilný irský mnich Pelagius, že spásy lze dosáhnout jen konáním dobrých skutků. Problém s jeho učením je ten, že může vzbudit naprosto nerealistickou pýchu nad výsledky lidského snažení. Jeho učení vešlo ve známost jako hereze: pelagianismus. Na druhé straně tu před třemi stoletími byla skupina křesťanů, která věřila, že spasení závisí čistě na milosti. Protože v souladu se svou vírou jen pasivně seděli a tiše očekávali, až milost přijde, byli známi jako kvietisté. Taková doktrína těžko vyvolá nějakou společenskou akci - krmení chudých, oblékání nahých, léčení nemocných a sloužení vězňům - byť nás k tomu Ježíš povolal. Takže kvietismus je také kacířství. Protože ve skutečnosti je spása výsledkem jak dobrých skutků, tak milosti v paradoxní směsi, která je natolik tajemná, že oklame každou matematickou formulaci. Je nutno mít na paměti plno hledisek. *Zaprvé*, všechny staré křesťanské hereze jsou tu a daří se jim dobře. Také dostávají lidi do nesnází - buď individuálních, jaké má doketická pacientka, nebo ve skupinách. Například inkvizice jsou hereze na úrovni společenské.

Zadruhé, hereze není záležitost specificky křesťanská. Všechna náboženství mají své hereze a některé jsou i společné. Muslimové mají nejspíš stejné potíže jako křesťané, aby se vyrovnali s paradoxem, že spása je výsledkem dobrých skutků i milosti.

Zatřetí, hereze ve své nejširší definici — v zásadě polopravda — není dokonce ani specificky náboženská. Etika tvrdého individualismu, která sleduje jen jednu stranu paradoxu, je ze světského i náboženského hlediska stejnou herezí. A je stejně ničivá jako kterákoliv uvedená doktrínami hereze.

Začtvrté, všechno kacířství má spirituální implikace. Představa, že můžeme být jako jedinci či národy nezranitelní, je další herezí, která není ani světskou, ani náboženskou. Je důsledkem úpadku ducha, tento úpadek ještě prohlubuje a za herezi je považována nejhlubšími mysliteli každého náboženství.

Zapáté, všechny hereze jsou potenciálně destruktivní, protože jsou zkreslením skutečnosti. Ve spojitosti s problémem zranitelnosti řekl Mohamed: „Důvěřuj v Boha, ale nejprve uvaž svého velblouda.“ Protože je to „oboustranné“ paradoxní prohlášení, je pravdivé. Ale existují státy a národy, které věnují veškerou energii jen uvazování velbloudů, navazují na uzdě uzel za uzlem, tak jako my vršíme jeden obranný systém na druhý a myslíme si, že nějakým dalším systémem se můžeme konečně a nezvratně zabezpečit. Ale zapomínáme přitom na Boha, neuvědomujeme si, že musíme být zranitelní, riskovat a spolehnout se na jeho milost. Nebo se paradoxu vyhneme specializací a řekneme našemu duchovenstvu: „Vy se modlete za mír a rozhodování nechtě na nás, politicích.“ Ale potíží je, že náš velbloud má na provaze už třicet sedm uzlů a bude je třeba dlouho rozvazovat — rozebírat jeden systém zbrojení za druhým - stejně jako

bude třeba spousty víry a ochoty riskovat, než budeme opět volní a schopni se rozvíjet.

Konečně, hereze je destruktivní jen tehdy, diktuje-li chování. Jen jako myšlenka není podstatná. Klíčem je chování. Jsou ateisté, kteří se chovají jako křesťanští svatí, a řádně se zpovídající křesťané, kteří se chovají jako zločinci — kteří jsou zločinci. Nikdo to nevěděl lépe než Ježíš, který nám dal pokyn: „Po ovoci poznáte je.“ Nebo „Nezáleží na vzhledu, ale najednání,“ což vyjadřuje stejnou skutečnost.

Z toho plyne, že zatímco všechny formy smýšlení lze tolerovat, některé formy jednání nikoliv. Ted musel být ze suterénní skupiny vyloučen, ne ale pro svou ideologii, ale pro své chování. Ve společenství jsem se setkal s mnoha nejpodivnějšími ideologiemi. Ale ještě jsem nepotkal nikoho, kdo by byl oddán tvorbě komunity a podrýval by vývoj společenství pouhým vyjadřováním kacířských myšlenek. Naopak, protože komunita integruje rozdílnosti, v jejím prostředí se částečné ideje stávají úplnými a zprvu jednoduché myšlení komunity se stává složitějším, paradoxnějším, flexibilnějším a rozumnějším. V důsledku toho nenajdete žádnou víru nebo teologii - bez ohledu na to, jestli je falešná, neúplná nebo kacířská - která by nemohla být přijata všeobsažností opravdové komunity. Naopak, pokus vyloučit jedince na základě jejich víry, třeba hloupé a primitivní, je pro komunitu vždy zničující. Je tu ještě jeden paradox: perzekuce hereze je sama herezí.

ROUHÁNÍ A NADĚJE

Takže nakonec je to chovám, které se počítá. Heretické (nereálné) myšlení je nebezpečné jen tehdy, vede-li k nerealistickému, a tedy nebezpečnému jednání. Naproti tomu pravá nebo správná náboženská víra, která nevede k pravému a správnému jednání, si ani nezasluhuje označení „náboženská“.

Musíme předpokládat, že *pravá* náboženská víra je radikální. Náboženské otázky a problémy jsou v životě nejzákladnějšími, nejfundamentálnějšími starostmi stvoření a destrukce, původu a účelu, dobra a zla -nejvyššího významu. Není-li takzvaná náboženská víra radikální, musíme dospět k podezření, že není než pouhou pověrou, která není hlubší než víra, že černá kočka přináší smůlu. Na druhé straně, pokud politické a ekonomické chování nemá vztah k předpokládané hluboké víře, nemá takové jednání hlubší kořeny a základy. Chybí mu integrita.

Abychom to vyjádřili ještě jinak, formální-hlásám víry je lživé, neovlivňuje-li podstatně ekonomické, politické a sociální chování jedince.

Z toho vyplývají dvě otázky. Jednou je odluka státu a církve. Dědictví náboženské svobody je jedním z největších požehnání našeho národa.

Požadavek, aby vláda nezasahovala do systémů náboženské víry svých občanů, je jak mezníkem demokracie, tak i evolučním krokem v historii civilizace. Vede-li však tato skutečnost občany k tomu, aby se vyhýbali uplatňování svých náboženských názorů v politických a ekonomických sférách, povede nevyhnutelně také ke zcela „zprivatizované“ a povrchní náboženské praxi. To by z nás udělalo „křesťany nedělního rána“ (nebo jiný náboženský ekvivalent). Zajistilo by to jen svobodu nesmyslné víry.

Proto jsem se o odluce státu a církve zmiňoval jako o problému. Neoddělení znamená zánik náboženské svobody. Úplná separace znamená zánik skutečné víry. Řešení očividně vyžaduje střední cestu - delikátní a často i paradoxní rovnováhu, která musí být vytvořena mezi potřebami náboženské svobody a uplatňováním náboženské víry v praxi. Stejně tak by mělo být očividné, že zjednodušené myšlení o celé věci problém jen zamlží.⁵⁰ Naopak, schopnost rozlišovat mezi integrovaným a neintegrovaným přístupem k celé záležitosti bude nesmírně prospěšná.

Druhou otázkou, vyplývající z potřeby integrovat náboženskou víru a chování, je problém rouhání. Pořadí Desatera přikázání není náhodné. Zatímco porušení prvního a druhého (modlářství) je pravděpodobně kořenem všech hříchů, porušení třetího je hříchem všech hříchů.

Porušení třetího přikázání — „Nevezmeš jméno svého Boha nadarmo“ — nazýváme rouháním. Je chápáno dokonce ještě méně než modlářství a je dvojnásob horší. Když projíždím zemí, přivádí mě v úžas, jak se podstatě rouhání všeobecně málo rozumí. Většina lidí ho chápe jako klení a používání neslušných výrazů. Říci „zatraceně“, když se praštíte kladivem do prstu, nebo „ježišmarjá“, když si uvědomíte svou chybu, se pokládá za rouhání. Ale o tom třetí přikázání vůbec není.

Samozřejmě si představuji, že Bůh dává přednost tomu, když ho ctíme a milujeme, než když na něj máme zlost. Je docela tolerantní, i když jej proklínáme nebo na něj svalujeme vinu za naše neúspěchy. Protože takový hněv může vzniknout z neznalosti nebo nezralosti, jsme s ním i tak v dobrém vztahu. Pochybuji, že by očekával, že ho budeme stále jen velebit. My také neočekáváme, že se manželka bude nepřetržitě radovat z chování svého manžela a naopak Jakýkoliv hlubší vztah zahrnuje - vlastně vyžaduje - zmatek a já se domnívám, že Bůh je natolik velký, že ho nijak zvlášť nepohorší, když jej občas zatratíme (a klení jen zřídka myslíme to, co říkáme). Co jej opravdu rozběsí, je *využívání*. A to je rouhání: užívání jeho jména a předstírání, že k němu máte vztah, když ho doopravdy nemáte.

Na mysl mi přicházejí dva zážitky. Jednou jsem měl možnost navštívit konferenci, kde přednášel velký muslimský (súfistický) učitel Idres Šáh. Přednášky se konaly v sobotu i v neděli. Na konci nedělního proslovu poznamenal: „Mluvil jsem k vám čtyři hodiny a ani jednou jsem nepoužil slova

„Bůh" nebo „láska". My súfisté tato slova neužíváme často. Jsou totiž *posvátná*."

Jiný zážitek se týká dvojice, se kterou jsem měl čistou náhodou strávit víkend (a která neustále kritizovala můj „špatný" slovník). Zdáli se být velmi zbožní. Každou druhou větu začali slovy „Pán učinil to" a „Pán učinil ono". A doslova každá věta mezitím byla o tom, kdo má s kým poměr, kdo se rozvádí a kdo nechodí pravidelně do kostela nebo čí děti špatně skončí. Jejich slovník jsem nijak nekomentoval, ale když jsem jim na konci víkendu konečně unikl, měl jsem pocit, že kdybych slyšel „Pán učinil toto" ještě jednou, pozvracel bych se.

Náboženský slovník, který onen pár tak vulgárně nadužíval, je to, co se ve třetím přikázání myslí „braním jména Božího nadarmo". Trivializovali Boha a zároveň obalovali vlastní sprostotu - i když si nedokážu představit, jak by tím dokázali skrýt vlastní malost před někým jiným než sami před sebou.

Co se týče rouhání, nemyslím si, že by to s tou dvojicí bylo nějak vážné. Pokud vím, neprovinili se ničím horším, než neustálým pomlouváním. Vážnější formy rouhání jsou jemnější, a tedy i hůře rozeznatelné a popsatelné a tím i účinnější. Ale nezáleží na stupni, rouhám je lež všech lží. Je to využívání, které slouží k zakrytí znesvěcujícího posvátným, viny čistotou, nízkostí vznešeností, hnusu krásou a přetvářky pietou. Veškeré lhaní je výrazem nedostatku integrity a rouhání představuje nejhorší rozpad integrity. Jeho nejzákladnějším mechanismem je onen psychologický trik, nazvaný **rozškatulkování**.

Na rouhání je něco vskutku ďábelského. Samotné slovo „ďábelský" pochází z řeckého slovesa *diabolein*, které znamená „rozhozovat, rozdělovat". Opakem je v řečtině slovo *symbolein*, které znamená spojovat. V samé podstatě poukazuje „symbolika" na integraci a „ďábelskost" na rozškatulkování. A je důležité si pamatovat, že rouhám vyžaduje určité chování. Osoba s občasnými nízkými myšlenkami, která podle nich ale nejedná, není rouhačská. Rouhá se spíše člověk, který má ústa plná svatých myšlenek, ale chová se neuctivě. Rouhání je formou rozškatulkování, která dovoluje předstírat pravdu a současně ve skutečnosti lhát.

Takže jsme uzavřeli kruh. Každá forma chování, která pochází z nedostatku integrity, která představuje rozškatulkování, je rouhání. „Podnikatel, který chodí v neděli do kostela, věří, že miluje Boha a Boží stvoření a bližního svého, a v pondělí mu nedělá problémy jednání jeho společnosti, která vypouští toxický odpad do nedaleké řeky" - který je „křesťanem nedělního rána" - je vinen rouháním. Nezáleží na intenzitě, nezáleží na stupni uvědomění a vlastního rozhodnutí, takové rozškatulkování náboženství je vždy rouhačské. A „skutečnost, že tato země, která má na svém oběživu nápis ‚Věříme v Boha', patří mezi největší výrobce a vývozce zbraní na světě", znamená, že jsme z velké většiny rouhačským národem. Stupeň rozškatulkování amerického života je takový, že rouhačské chování je spíše normou, nežli výjimkou. Je-li něco

normální, jsme tomu obvykle tak blízko, že to nedokážeme vidět v perspektivě. Již jsme si na své peníze tak zvykli, že o tom, co je na nich vyryto, ani nepřemýšlíme. Je tedy těžké vnímat zlo v tom, co se stalo zvykem, co je pokládáno za normální. Naše noviny nás denně bombardují megatunami nukleárních statistik a naše citlivost otupěla natolik, že si ani neuvědomujeme, že „normální“ chování, které reprezentují tyto statistiky, je vlastně šílené. Nesmíme připustit, aby nás tato blízkost zaslepila natolik, že přestaneme vnímat pravidelné rouhání naší církve a společnosti. Chci, aby vás zneklidňovala.

Ale nechci, abyste tím vším byli odrazeni. Protože se začínají objevovat příznaky, že Američané začínají být vůči takovému rouhání stále méně tolerantní.

Nejdříve mě široký ohlas mé práce, která integruje vědu a náboženství, překvapil. Lidé byli vzrušení, jako bych jim říkal něco dramaticky *nového*. Ale byl jsem si naprosto vědom toho, že má práce spočívá v pochopení autorit, které promlouvaly dlouho předtím, než jsem se narodil. V čem je tedy rozdíl? Postupně mi ale začalo docházet, že nová nebyla má slova, ale lidé, kteří je četli. Lidé byli jiní! A pak, když jsem o této změně uvažoval, viděl jsem, že v sázce bylo daleko více, než integrace vědy a náboženství. Co se opravdu odehrávalo, bylo to, že lidstvo začalo naštěstí směřovat od éry extrémní specializace k éře integrace.

Říkám „naštěstí“ z několika důvodů. Zlo tkví v přehnané specializaci. Během vietnamské války jsem obcházel sály Pentagonu a hovořil s důstojníky o válce. „Ale ano, doktore Pecku, chápeme vaše obavy, opravdu,“ říkali. „Ale podívejte, my jsme jen zásobovací oddělení. My jsme zodpovědní jen za to, aby se vyrobil napalm a byl odeslán do Vietnamu, ale za válku zodpovědní nejsme. To je otázka politiky. Musíte jít do politického oddělení na druhém konci chodby.“ A tak jdu na druhý konec chodby, jen abych zase slyšel: „Ach, doktore Pecku, chápeme vaše starosti, opravdu, ale tady v politickém oddělení jen vykonáváme politiku. A ta je vymyšlena v Bílém domě. Musíte si promluvit s lidmi z Bílého domu.“ Takže v roce 1971 se celý Pentagon tvářil, jako by s válkou neměl *naprosto nic* společného. Tento fenomén se objevuje ve všech velkých institucích se specializovanými odděleními a pododděleními -včetně obchodních korporací, univerzit a dokonce i církví - kde skupinové svědomí bývá tak rozškatulkováno, roztrženo a rozředeno, že se zdá, jako by ani neexistovalo. Posun od extrémní specializace k integraci není zřejmý jen v integraci vědy a náboženství. Lze jej zaznamenat všude: Anonymní alkoholici, holistické lékařské hnutí, ekologická hnutí. To všechno jsou snahy o integraci. Stejně povzbuzující je rostoucí integrace náboženství a politiky, náboženství a ekonomiky. Pastorační list Národní konference katolických biskupů, zabývající se závody ve zbrojení, není žádnou historickou nahodilostí. Jejich kritikové hovořili ještě pod jařmem starých dob specializace a křičeli: „Vy, biskupové, byste se k takovým věcem neměli vůbec vyjadřovat. Závody ve zbrojení nejsou

vaše parketa. Porušujete pravidla odluky státu a církve. Měli byste zůstat ve svých katedrálách, kam patříte. Zbrojení je věcí politiku a nikdo by se jim do toho neměl plést..."

Leč naštěstí se tyto staré názory pomalu přežívají. To proto, že cesta od specializace k integraci je cestou k integritě. Stále větší počet lidí, kteří se povznášejí nad tradiční kulturu, „na to už neskočí". Naučili se rozeznávat, co je skutečným rouháním, a směřují k integritě ze všech svých sil.

Při úvahách o moci musíme vzít v potaz možnost, že narůstající tlak směrem k integritě vyvolá divoký protitlak jejích odpůrců. Brzy se mezi nimi může rozpoutat boj. Až dosud nemělo hnutí za odzbrojení dostatek sil, aby mohlo ohrozit zavedený establishment, který ze závodů ve zbrojení bohatne, využívá ho, ovládá a manipuluje. Ale věci se mění. Jak odzbrojovací hnutí získává na síle, visí ve vzduchu strašná možnost, že kdosi skutečně začne válku, jen aby hnutí zdiskreditoval. Lidé bojující za mír budou muset být opravdu „lživí jako hadi a nevinní jako holubice".

Hnutí stále sílí, ať se děje, co se děje. Mnozí jeho členové, kteří nemají tolik možností cestovat jako já, se cítí být izolováni a žasnou, když jim vyprávím příběhy, které jsem nasbíral po celé zemi. Ve Spojených státech není místo, kde by se v souvislosti s integritou nezvedala úroveň. A to velmi rychle. Je to zásadní fenomén. Celá křesťanská církev - téměř všechna její vyznání - si začíná uvědomovat svou zodpovědnost za mír. Specializací způsobená izolace mezi klérem a laiky se začíná hroutit, protože všichni křesťané jsou voláni k tomu, aby se stali nástroji Boží vůle. Začínáme být skeptičtí k médiím, která jsou do značné míry ovládána byznysem a vládou. Máme stále citlivější nos na propagandu. Stále více jsme schopni rozeznat rozškátulování. Stáváme se citlivějšími nejen na žvanění politiků, ale zejména na ten druh nedostatku integrace, který se rovná rouhání. Existuje důvod k naději. Opouštíme věk specializace a vstupujeme do věku integrace. Jsme v pohybu.

Zplnomocnění

Víme, že existují pravidla dobré komunikace. A ta fungují. Jen zřídka se ovšem učí nebo praktikují. Proto také většina lidí včetně vlády, podnikatelů a náboženských vůdců, neví, jak se k sobě chovat. A my Američané se sotva budeme chovat slušně k Rusům, nebo k lidem jiných kultur, když v první řadě nevíme, jak se chovat sami k sobě.

Pravidla komunikace se učí nejlépe v komunitě, kde je také jediná příležitost je vyzkoušet. Pravidla komunikace jsou v zásadě pravidly tvorby komunity a pravidla tvorby komunity jsou pravidly boje za mír. Chování naší vlády, která je zodpovědná za mezinárodní vztahy, neustále porušuje pravidla budování komunity. Jejich jednáním vyvolává jen mezinárodní nedorozumění, válku a její chronické nebezpečí. Tradiční pravidla, podle nichž jednají, jsou antikomunitní. Není možné učinit žádné kroky k míru, dokud se tato pravidla nezmění. Nebude snadné dosáhnout změn, které jsou v církvích a vládě potřebné k vyvolání revoluce, nezbytné v našich mezinárodních vztazích. Církevní a vládní vůdci se ovšem rekrutují z lidu a do značné míry skutečně zastupují lid a odrážejí jeho kulturní normy. Pravidla vlády se tedy dají podstatně změnit jen tehdy, změní-li se pravidla, podle kterých se k sobě chovají všichni lidé. Boj za mír - budování komunity — musí neodkladně začít u kořenů. Začíná u vás.

CO DĚLAT TEĎ?

Zakládejte komunity.

Začněte ve své církvi. Začněte ve své škole. Začněte ve vaší čtvrti. Ani na okamžik se netrapte otázkou, co byste měli dělat nadto. Nedělejte si starosti s tím, ke které mírové skupině se přidat. Nepřemýšlejte o neplacení daní, protestním obsazení továrny na rakety, účasti v demonstracích nebo o tom, že napíšete dopis svému kongresmanovi. Nezapývejte se rozdáváním jídla chudým, poskytováním ubytování bezdomovcům a ochraňováním bitých. Ne že by takové dobročinné akce nebyly správné nebo nedůležité. Jen nejsou prvořadé a stěží budou úspěšné, pokud nebudou zakotveny v komunitě. Nejprve zformujte komunitu. Sotva budete schopni významně přispět k boji za mír, pokud se sami nejprve nestanete zkušenými mírotvůrci. A i potom budete těžko organizovat nějakou sladěnou sociální akci, nebudete-li mít komunitu, která by vás k tomu zmocnila. Založte vlastní komunitu.

Nebude to snadné. Budete mít strach. Často budete mít pocit, že nevíte, co děláte. Budete mít problémy s přemlouváním lidí, aby se k vám přidali. Ze začátku se jich mnoho bude zdráhat podstupovat obětí s tím spojené, a ti, kteří k

tomu budou ochotni, se budou bát zrovna jako vy. Jakmile začnete, bude to frustrující. Vznikne chaos. Většina bude uvažovat o odchodu a někteří skutečně odejdou. Ale vytrvejte. Postupujte dále k prázdnotě. Bude to bolet. Zažijete hněv, úzkost, depresi a snad i zoufalství. Jděte ale dále do noci. Nezastavujte se v půli cesty. Bude se vám možná zdát, že umíráte, ale jděte dál. Náhle se ocitnete v křišťálovém vzduchu na vrcholu hory a budete se smát a plakat a cítit se živí, jako už dlouho ne - možná živější než kdy předtím. To bude pouhý začátek. Po nějaké době se mlhy vrátí a krása se ztratí. I chaos bude zpátky. Nepropadejte však beznaději. Podívejte se na situaci zblízka. Určete, co je potřeba změnit, čeho je třeba se zbavit. A mlhy se opět rozplynou, ještě rychleji než předtím. Po krátké době budete cítit, že vaše komunita je stabilní. Potom se možná budete chtít na vnější svět dívat jako komunita. Potom možná začnete přemýšlet, jak byste dary komunity mohli rozšířit do širší společnosti. To bude čas, kdy můžete začít přemýšlet o sociální akci.

Nemyslete si ale, že jste povinni něco dělat. Pamatujte, že být je důležitější než dělat. Soustředíte-li se pouze na zkrášlování své komunity, její nádhera bude zářit do daleka, aniž byste kvůli tomu museli něco dělat - pokud její světlo nebudete ukrývat pod pokličku. Je-li vaše komunita součástí církevní kongregace, scházejte se v kostele. Je-li ve vašem zaměstnání, konejte schůzky v kanceláři. Pokud jste městskými představiteli, scházejte se na radnici. Nebudete muset dávat inzeráty. Dveře ale nechávejte otevřené. Aby kolemjdoucí mohli slyšet váš smích a váš pláč, aby mohli zahlédnout vaše tváře a vidět, jak se vzájemně dotýkáte. Nechte otevřeno, aby mohli vejít a přidat se k vám.

Kdo se k vám přidá? Nevím. Na to není žádná poučka. Někteří lidé, o kterých si myslíte, že jsou ti praví, se budou bát a dospějí k rozhodnutí, že nemají čas. Jiným, od kterých byste zájem nečekali, se náhle v očích objeví světlo, jako by zahlédli vzdálenou vizi. Dočkáte se překvapení. V tom je určitý nepředvídatelný „působ“.

Při hledání lidí, kteří by se k vám přidali, existují dvě vodítka. Jedno je mít se na pozoru před těmi, kteří mají příliš mnoho zájmů. Každý z nás něco má - své oblíbené činnosti a projekty. Kvůli budování komunity se jich vzdávat nemusíme, ale v zájmu komunity je budeme muset na chvíli odložit. Osoba, která k tomu není dostatečně zralá, nebude tím nejvhodnějším kandidátem. Toto je ovšem velmi slabé vodítko, protože je těžké předem rozpoznat, kdo je a kdo není dost vyspělý pro případ nesnází. Zjistíte, že těm, kdo se zdají mít tu schopnost, vlastně chybí jakmile se ocitnou v komunitě. A další, kteří ji předtím postrádali, ji v komunitě získají.

Tudíž toto je vodítko jen pro hrubý výběr. Druhé vodítko je hledat lidi, kteří jsou jiní než vy. Jste-li bílí, poohlédněte se po černých. A naopak. Jste-li holubice, pokuste se pro komunitu najít alespoň jednoho jestřába. Budete je potřebovat. Jako demokraté budete potřebovat republikány, jako křesťané židy, jako,

episkopalisté baptisty, jako bohatí někoho, kdo bohatý není.

Nebudete moci získat dokonalou všehochuť. Jen si pamatujte, že pravá komunita je všeobjímající, a pokud jste bohatý bílý demokrat, nejvíc se můžete naučit od chudých černých nebo mexických republikánů. Potřebujete je, abyste tvořili celek.

Jakmile je komunita založena, existuje ještě jedno vodítko: zůstaňte otevření. Mějte se na pozoru před používáním taktiky nepřátel, abyste se povzbudili. Hlídejte tendence k elitářství - myšlení ve formě „my“ a „oni“ nebo ještě hůře „my proti nim“. Zaměřte svou energii na to, za čím stojíte (mír, láska, komunita), spíše než na to, proti čemu stojíte (vojenský industrialismus, zneužívání dětí, organizovaný zločin). To neznamená, že máte být naivně optimističtí. To ne. Ve světě je zlo a komunita je jeho přirozeným nepřítelem. Vaše komunita nemá zlo ignorovat, ale má se vyhýbat kontaktu s ním. Nechte dveře otevřené každému, včetně organizací a jiných komunit. Nebuďte vybíraví. S ostatními skupinami se spíše spojíte, než abyste stáli opodál.

Založte tedy komunitu. Nebojte se neúspěchu. Víím, že vás taková vyhlídka pravděpodobně vyleká. Pamatujte, že já jsem se vše, co o komunitě víím, naučil tak, že jsem se prostě vrhl do vody a začal plavat. Vlastně kdykoliv jsem v komunitě, pořád ještě plavu, ale to je právě vzrušující. Pravá komunita je vždy, kromě jiného, dobrodružstvím. Vždy budete vstupovat do neznáma a často se budete bát, zvláště ze začátku.

Ale nebudete sami. Do tohoto dobrodružství se budete pouštět s ostatními, kteří budou vyděšeni zrovna tak jako vy, a vy s nimi budete moci sdílet nejen strach, ale také nadání a sílu. Díky síle komunity budete schopni dělat věci, o kterých jste si nikdy nemysleli, že jich budete schopni.

Různí lidé jsou k boji za mír povoláni různými způsoby. Nestává se často, že by Bůh povolal matku dvou dětí, aby šla do vězení jako mírová aktivistka. Na druhé straně mám známou, jejíž děti již odrostly a která nepokládá rok za úspěšný, nestráví-li alespoň měsíc za mřížemi. Pamatujte si však, že jsou způsoby boje za mír, k nimž jsme povoláni *všichni*. Všichni jsme povoláváni k boji za mír, ať se nám to líbí, nebo ne. A jako mírotvůrce nás lákají komunity. A nakonec se díky síle komunity můžeme stát integrovanými jedinci.

Jednou z věcí, kterou zahrnuje *výzva* k integritě, je výzva, abychom se jasně vyjádřili. *Výzva*, abychom překonali svou bezmocnost a své mlčení. Narazíme-li na lež, máme ji jako lež pojmenovat. Narazíme-li na šílenství, máme je za šílenství označit. Pokud jste kazatel, jste povolán kázat evangelium, ať už se to vaší kongregaci líbí, nebo ne. Nevyhýbejte se problému zbrojení na večírku jen proto, že by mohl působit rušivě. Ano, najdou se lidé, kterým to bude připadat rušivé, ale třeba potřebují *být* vyrušeni. Jsou i jiní, kteří vám budou za vaši otevřenost vděční, protože jim dodá odvahu, aby byli také upřímní.

Dostát výzvě, abychom bojovali se svou mlčenlivostí, není jednoduché. Nemá cenu ztrácet čas s jestřábem, o kterém je známo, že je neústupný. Na druhé straně má smysl snažit se takového člověka dostat k sobě do komunity. Protože to je jediný katalyzátor, který změkčuje neústupnost. Neznamená to ovšem, že byste se měli vyhýbat jakémukoliv odporu. Jak se říká, nemůžete udělat omeletu, aniž byste rozbili vejce. Budete se muset naučit rozeznávat, jaký odpor je konstruktivní a do jaké míry jste ochotni se obětovat. Budete také potřebovat svou komunitu, kam byste se vrátili olízat si rány a nechat si je ošetřit a obvázat těmi, kteří vás milují, nežli vyrazíte, abyste byli znovu zraněni. Ve své otevřenosti budete potřebovat i strategii.

Znějí všechny tyhle řeči o strategii a zraněních a odporu, jako by šlo o válku? Ano. Hovoříme tu o válce a zápas, se teprve rozbíhá. Protože závody ve zbrojení jsou institucí, kterou je nutno zlikvidovat aktivním odporem, boj za mír nás volá k činu. Ale pamatujte si, že do této bitvy pochodujete v jiném rytmu. Je to bitva o změnu pravidel v lidské komunikaci. Pravidla nelze změnit, budeme-li hrát podle těch starých. Když mluvím o strategii, mluvím i o revoluční taktice. Ano, jestřábi, obchodníci se smrtí, rouhači, ti všichni představují cíle, na něž se musíme zaměřit, ale nejsou to nepřátelé; jsou to naši milovaní. Účelem však nebude je přemlouvat. Podstatou strategie, která zvítězí v téhle válce, je komunita a zbraní může být jen láska.